

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΦΤΑΝΤΖΗ

ΦΥΛΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ

1. ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

*Βαρβάρων δ' Ἑλλήνας ἄρχειν εἰκός
ἀλλ' οὐ βαρβάροις μῆτερ Ἑλλήνων.*

Εὐριπίδης, Ἴφιγ. ἐν Ἀδλ. 1400

Οἱ μεταγενέστερες ἀπ' τὸν Ὅμηρο ἑλληνικὲς πηγές, ἀνατρέχοντας μὲ βάση τὴν προφορικὴ παράδοση, σὲ ἀρχαιότερη ἀπ' τὴ δική του ἐποχή, ἀναφέρουν πῶς ἀνάμεσα στίς πιὸ γνωστὲς φυλές¹ ποὺ κατοικοῦσαν κατὰ τὴν τότε πρώιμη ἀρχαιότητα στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ στὰ νησιὰ γύρω, ἦταν οἱ Κᾶρες, Λέλεγες, Κουρηῆτες, Μινύαι, Δόλοπες, Θεσπρωτοί, Καύκωνες, Ἄονες, Τάλαρες, Ἄβαντες, Χάονες, Δωδωναῖοι, Μολοσσοί, Ἄθαμαῖνοι, Μύγδονες, Δαναοί, Ἀχαιοί, Δρύοπες, Πίερες, Παίονες, Πελαγόνες, Φρύγες, Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ ἐπισημότεροι ἀπ' ὅλους Πελασοί.

Ἄς δοῦμε τώρα ἀπ' τίς μικρὲς καὶ μεγάλες αὐτὲς φυλές, τίς σπουδαιότερες ποὺ συνδέονται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν τοπικὴ μας ἱστορία τῶν Σερρῶν.

ΠΕΛΑΣΓΟΙ

Εἶδαμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο² ὅτι μυθικὸς γενάρχης τῶν Πελασγῶν θεωροῦνταν ὁ Πελασγός³, ποὺ πίστευαν πῶς ξεπήδησε ἀπ' τὴ γῆ καὶ

1) Μερικοὶ σύγχρονοι ἱστορικοί, ὅπως ὁ Γάλλος Glotz (Hist. Grécque. Paris 1925) ὀνόμασαν συμβατικὰ ὅλους τοὺς προέλληνες Αἰγαιοὺς καὶ τὸν πολιτισμὸν τοὺς Αἰγαίον. Στούς προελληνικοὺς αὐτοὺς λαοὺς ἀποδίνονται σήμερα ἀπὸ πολλοὺς ἀρχαιολόγους τὰ στρογγυλὰ οἰκήματα ποὺ ἐκτοπίστηκαν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Ἑλλήνων τετράγωνα ἢ ὀρθογώνια. Στούς ἴδιους ἀσφαλῶς ὀφείλονται καὶ πολλὲς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις (ἀθανασία ψυχῆς κ. ἄ.) ποὺ τίς πήραν οἱ Ἑλληνες καὶ ἔγιναν κοινὲς ἀργότερα.

2) Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς κεφάλαιο στὸν ἀνέκδοτο ἀκόμα Β' τόμο τῆς «Ἱστορίας τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Περιφέρειας», τῆς ὁποίας ὁ Α' τόμος, ὅπου ἀναφέρεται καὶ ἡ παραπεμπτικὴ ὑπόμνηση, κυκλοφόρησε τὸ 1967.

3) Οἱ γλωσσολόγοι δὲν συμφωνοῦν μεταξὺ τους γιὰ τὴ σημασία τῆς λέξης Πελασγός. Ἴσως νὰ σήμαινε τὸν κάτοικο τοῦ κάμπου : Πελαγ—σοί=καμπίσοι, πεδινοί. Ὁ Ὅμηρος, Ἴλ. Β, 681 : «νῦν αὖ τοὺς, ἔσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον» μεταχειρίζεται τὸ «Πελασγικὸν» σὰν ἐπίθετο τοῦ Ἄργους, τῆς κεντρικῆς δηλαδὴ Θεσσαλικῆς πεδιάδας, γύρω ἀπ' τὴ Λάρισα (κράτος τοῦ Ἀχιλλέα).—Κατὰ τὸν Π. Ν. Ἐλευθεριάδη «Πελασγικὴ Ἑλλάς—Οἱ Προέλληνες» Ἀθ. 1931 σελ. 130 : ἡ λέξη ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τοὺς Πελαγόνες τῆς Μακεδονίας, τοὺς Φλεγῶνας τῆς Βοιωτίας καὶ τοὺς Πελίγνους τῆς Ἰταλίας — Κατὰ τὸ Στράβωνα, IX, 1, 18 :

πὼς ἦταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος¹. Ἐπὶ τοὺς Πελασγούς ὀνομάστηκαν τελικὰ ὅλες οἱ προϊστορικὲς φυλὲς τοῦ Αἰγαίου χώρου καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτὲς στοιχεῖα, δηλαδὴ ἐποχὴ, γλῶσσα, θρησκεία, πολιτισμὸς κ.λ.π. Πελασγικά. Αὐτὸ ἴσως νὰ ὀφείλονταν στὸ ὅτι ἡ Πελασγικὴ φυλὴ ἦταν ἡ ἀρχαιότερη καὶ πολυπληθέστερη ἀπ' ὅλες καὶ κατοικοῦσε σύμφωνα μὲ τοὺς περισσότερους ἀρχαίους συγγραφεῖς σκορπισμένη σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ τὰ νησιά. Ἀκόμα στὸ ὅτι οἱ Πελασγοὶ ξεπερνοῦσαν πολιτιστικὰ τοὺς ἄλλους γείτονες ἢ σύνοικους λαοὺς καὶ ἐπιβάλλονταν πάνω τους σὰν ἐκτελεστὲς μυστηρίων καὶ θρησκευτικοὶ εἰσηγητές².

Μὰ οἱ ἀρχαῖες πηγὲς ποὺ ἔχουμε γιὰ τοὺς Πελασγούς εἶναι τόσο ἀντιθετικὲς καὶ ἀόριστες καὶ περιπλέκονται τόσο πρὸ πολὺ ἀπ' τοὺς διάφορους μύθους καὶ πλάνες, ὥστε εἶναι δύσκολο στὸν ἱστορικὸ νὰ μορφώσει μιὰ σαφῆ γνώμη καὶ νὰ βγάλει σωστὰ συμπεράσματα. Ἔτσι δὲν ξέρουμε γι' αὐτοὺς ἀπὸ ποῦ ἦρθαν, ποιὲς ἦταν οἱ συνήθεις, ἡ γλῶσσα τους, σὲ τί βαθμὸ πολιτισμοῦ ἔφτασαν, τὶ ἀπόκρυφες τελετουργίες ἔκαναν, δὲν ξέρουμε δηλαδὴ σχεδὸν τίποτα³.

Οἱ Πελασγοὶ μνημονεύονται ἀπ' τὸν Ὅμηρο⁴ σὰν σύμμαχοι μὲ τοὺς Τρῶες. Ὁ Ἡσίοδος πιστεύει πὼς ἦταν λαὸς αὐτόχθονας⁵. Τὴν ἴδια γνώμη καὶ ἀκόμα πὼς δὲν μετακινήθηκαν ποτέ, εἶχε καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ποὺ καταγωγῆς ὁ ἴδιος δωρικῆς, ταυτίζει τοὺς Δωριεῖς μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἴωνες (Ἀθηναίους) μὲ τοὺς Πελασγούς: «Πραγματικὰ οἱ δύο αὐτοὶ λαοί, ὁ ἕνας Πελασγικῆς καταγωγῆς (Ἴωνες) ὁ ἄλλος Ἑλληνικῆς (Δωριεῖς) ἀπ' ὅλους

«ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν Πελαργοὶ προσηγορεύθησαν» καὶ V, 221: «καὶ οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράφαντες ἱστοροῦσι περὶ τῶν Πελασγῶν ὡς καὶ Ἀθήνησι γενομένων. Διὰ δὲ τὸ πλάνητας εἶναι καὶ δίκην ὀρνέων ἐπιφοιτᾶν ἐφ' οὓς ἔτυχε τόπους, Πελαργούς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κληθῆναι».—Ἡσύχ.: «Πελαργικόν· ἀντὶ τοῦ Πελασγικόν».—Βλπ. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 19, 5.—Διονύσ. Ἀλικ. Ρωμ. I, 28.—Πρόβλ. καὶ Καλλιμάχ. ἀπόσπ. ἀνώνυμ. 72 (283): «ὁ πελαργὸς ἀλοίτης».—Διογένης. Λαέρτ. 8,20: «ἐκάλει δὲ τὸ νοθετεῖν πελαργᾶν».

1) Ὁριγέν. Φιλοσοφ. 3135: «ἀρχάνθρωπος, Ἀδάμας ἢ Ἀδάμ, οὗ εἰκόνες τὰ ἐν Σαμοθράκῃ δύο ἀγάλματα».

2) Ὅμηρ. Ἰλ. II, 233: «Ζεῦ, ἄνα, Δωδωναίε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων».

3) Ὁ Ἡρόδ. II, 51, ἀναφέρει ὅτι ἀπ' τοὺς Πελασγοὺς οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν νὰ παριστάνουν τὸν Ἑρμῆ ἰθυφαλλικό.

4) Ὅμ. Ἰλ. B, 840: «Ἰππόθεος δ' ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγγεσιμῶρων τῶν οἱ Δάρισσαν ἐριθώλακα ναιετάεσκον».

Ἐπίσης, P, 288 καὶ K, 429: «Πρὸς μὲν ἄλδος Καῖρες καὶ Παῖονες ἀγκυλότοξοι καὶ Λέλεγες καὶ Καύκωνες, οἳ τε Πελασγοί».

5) Ἀπολλόδ. Βιβλιοθ. II, 2: «Νιόβης δὲ καὶ Διὸς (ἡ πρώτη γυναικὶ Ζεὺς θνητῆ ἐμίγη) παῖς Ἄργος ἐγένετο, ὡς δὲ Ἀκουσίλαός φησι καὶ Πελαργός, ἀφ' οὗ κληθῆναι τοὺς τὴν Πελοπόννησον οἰκούντας Πελασγούς. Ἡσίοδος δὲ τὸν Πελασγὸν αὐτόχθονά φησιν εἶναι».—Βλπ. καὶ Ἡσίοδ. ἀπόσπ. Ἡοῶν 24 (44).—Διονύσ. Ἀλικ. I, 17.

ξεχώριζαν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ὡς σήμερα δὲν ἄλλαξε τόπο διαμονῆς, ὁ ἄλλος ὁμως ἔκανε πάρα πολλές μεταναστεύσεις»¹.

Ἐπιπλέον ὁ Θουκυδίδης θεωροῦσε κι αὐτὸς τοὺς παλιότερους λαοὺς πλάνητες, ποὺ εὐκόλα ἐγκατέλειπαν τὶς πατρίδες τους². Ὁ ἴδιος δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴ του, διαπιστώνει ὑπολείμματα Πελασγῶν Τυρσηνῶν στὴ Χερσόνησο Ἀκτὴ τῆς Χαλκιδικῆς³.

Ἐπιπλέον ὁ Ἡρόδοτος ἐξὸν ἅπ' τοὺς Ἴωνες⁴, θεωρεῖ πελασγικῆς καταγωγῆς καὶ τοὺς Αἰολεῖς⁵, τοὺς Κυκλάδιους⁶, τοὺς Ἀρκάδες⁷, τοὺς Ἀργεῖους⁸, τοὺς Δωδωναίους⁹ κ.λ.π. Ὡστόσο ἄλλοῦ ξεχωρίζει τοὺς Πελασγοὺς ἅπ' τοὺς Ἀθηναίους, γιατί ἀναφέρει¹⁰, πῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιωξαν ἅπ' τὴν Ἀττικὴ τοὺς Πελασγοὺς κι ὅπως ἔλεγε ὁ Ἐγκαταῖος ὁ Μιλήσιος τοὺς ἔδιωξαν ἐντελῶς ἄδικα, μὰ οἱ ἴδιοι ἔβρισκαν τὴν δικαιολογία πῶς οἱ Πελασγοὶ ἦσαν ἀσελεγεῖς καὶ βιαστὲς Ἀθηναίων γυναικῶν. Ὁ Εὐριπίδης¹¹ πίστευε πῶς οἱ Πελασγοὶ δὲν εἶναι ἄλλοι παρὰ αὐτοὶ ποὺ πρῶτα λέγονταν Δαναοί. Κατὰ τὸ Στράβωνα¹² ἦταν ἡ ἀρχαιότερη ἅπ' τὶς κυρίαρχες φυλές, ποὺ ἦταν σκορπι-

1) Ἡρόδ. I,56 : «Ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προκεκριμένα, ἐόντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν Πελασγικόν, τὸ δὲ Ἑλληνικόν ἔθνος. Καὶ τὸ μὲν οὐδαμῆ κω ἐξεχώρησε, τὸ δὲ πολυπλάγητον κάρτα». — Πρβλ. καὶ Στράβ. VII, 327.

2) Θουκυδ. I,10 : «ραδίως τῶν ἑαυτῶν καταλείποντας».

3) Θουκυδ. IX,109.

4) Ἡρόδ. VII,94 : «Ἴωνες δὲ ἔσον χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ οἴκειον... ἐκαλέοντο Πελασγοί». — Κατὰ τὸ Σόλων, οἱ Ἀθηναῖοι καυχιοῦνταν, γιατί ἦσαν αὐτόχθονες καὶ Ἴωνες (Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. V, 2. — Εὐριπ. Ἴων, 29 : ἐλθὼν λαὸν εἰς αὐτόχθονα κλεινῶν Ἀθηνῶν. — Ἀριστοφ. Σφήκ. 1076 : ἀττικοὶ μόνου δικαίως εὐγενεῖς αὐτόχθονες).

5) Ἡρόδ. VII, 95 : «Αἰολεές δὲ... ἐσκευασμένοι τε ὡς Ἕλληνες καὶ τὸ πάλαυ καλεόμενοι Πελασγοὶ ὡς Ἑλλήνων λόγος».

6) Ἡρόδ. VII,95 : «Νησιῶται δὲ (Κυκλάδιοι)... καὶ τοῦτο Πελασγικόν ἔθνος».

7) Ἡρόδ. I,146 καὶ VIII,73.

8) Ἡρόδ. II, 171.

9) Ἡρόδ. II,52. — Γιὰ τὴ Δωδώνη ὁ Στράβωνας (VII,7,10) λέει : «ὁ δ' Ἡσιόδος Δωδώνην φηγόν τε Πελασγῶν ἔδρανον ἦεν» προσθέτοντας «οἱ δὲ Πελασγοὶ τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα δυναστευσάντων ἀρχαιότατοι λέγονται». Βλπ. καὶ Σοφοκλ. Τραχίν. 1167.

10) Ἡρόδ. VI,137.

11) Εὐριπ. ἀπόσπ. 230,7 : «Πελασγιώτας δ' ὀνομασμένους τὸ πρὶν Δαναοὺς καλεῖσθαι/νόμον ἔθηκ' ἂν Ἑλλάδα».

12) Στράβ. V, 221 : «Ἀρχαῖον φύλον κατὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐπιπολάσαν καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι τῆς κατὰ Θετταλίαν... καὶ τῆς Κρήτης ἔποικοι γεγόνασι ὡς φησὶν Ὀμηρος... καὶ τὸ Πελασγικόν Ἄργος ἢ Θετταλία λέγεται... πολλοὶ δὲ καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη Πελασγικά εἰρήκασιν... τὸν τε Δία τὸν Δωδωναῖον αὐτὸς ὁ ποιητὴς ὀνομάζει Πελασγικόν... καὶ τὴν Δέσπον Πηλασγίαν εἰρήκασιν... καὶ τὴν Πελοπόννησον δὲ Πηλασγίαν φησὶ Ἐφορος κληθεῖναι. Ἀντικλειδῆς δὲ πρῶτος φησὶν

σμένη σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Μὰ ἄλλοι συγγραφεῖς¹, τοὺς ἐντοπίζουν σὲ ὀρισμένους μονάχα τόπους, ὅπως στὴν Ἡπειρο, Θεσσαλία, Ἀττική, Χαλκιδική, Θράκη, Λῆμο, Ἰμβρο, Τρωάδα κ.λ.π.

Ὁ Αἰσχύλος σ' ἓνα θαυμάσιο χορικό τῆς τραγωδίας του Ἰκέτιδες (στίχ. 250-259) περιγράφοντας τὴ μεγάλη ἔκταση ποὺ εἶχε κάποτε τὸ Πελασγικό Κράτος, περιλαμβάνει σ' αὐτὸ καὶ τὴν καρπερὴ πεδιάδα τοῦ Στρυμόνα, παλιὰ κοιτίδα Πελασγῶν:

«Τοῦ γηγενοῦς γὰρ εἰμ' ἐγὼ παλαίχθονος
Ἴνις Πελασγός, τῆσδε γῆς ἀρχηγέτης.
Ἐμοῦ δ' ἀνακτος εὐλόγως ἐπώνυμον
γένος Πελασγῶν τήνδε καρποῦται χθόνα·
καὶ πᾶσαν αἴαν, ἧς δι' ἀγνὸς ἔρχεται
Στρυμῶν, τὸ πρὸς δύνοντος ἡλίου κρατῶ.
Ὅρίζομαι δὲ τὴν τε Περραιβῶν χθόνα,
Πίνδου τε τ' ἀπέκεινα, Παιόνων πέλας,
ὄρη τε Δωδωναῖα· συντέμνει δ' ὄρος
ὕγρας θαλάσσης· τῶνδε τ' ἀπὶ τάδε κρατῶ».

Πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πίστευαν πὼς ὅταν τοὺς Πελασγοὺς τοὺς ἐκτόπισαν ἀπ' τὴν κεντρικὴ καὶ δυτικὴ θεσσαλικὴ πεδιάδα, συγκεντρώθηκαν στὴν ἀνατολικὴ περιοχὴ ποὺ ὀνομάστηκε Πελασγιῶτις². Ἀπ' τὴ Θράκη πάλι περισώθηκαν κατὰ τὸν Ἡρόδοτο³, ἄλλοι στὴ βουνήσια Κρησιῶνα⁴ καὶ Σκυλάκη⁵, ὅπου καὶ ὑπῆρχαν ὡς τὶς μέρες του κι ἄλλοι στὰ νησιά, Λῆμο, Ἰμβρο καὶ Σαμοθράκη⁶. Ὁ Ἑλλάνικος⁷ ὑποστήριξε πὼς πολλοὶ Πελασγοὶ ποὺ διώχτηκαν ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, κατέφυγαν στὴν Ἰταλία καὶ κεῖ ὀνομάστηκαν Τυρσηνοὶ ἢ Τυρρηνοὶ. Μὰ τὸ γεγονὸς

αὐτοῖς τὰ περὶ τὴν Λῆμον καὶ Ἰμβρον οἰκῆσαι καὶ δη τοῦτω τινὰς καὶ μετὰ Τυρρηνοῦ τοῦ Ἀδύου εἰς τὴν Ἰταλίαν συναῖραι καὶ οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράψαντες ἱστοροῦσι περὶ τῶν Πελασγῶν ὡς καὶ Ἀθήνησι γενομένων».—Ἡρόδ. II, 56 : «νῦν μὲν Ἑλλάδος πρότερον δὲ Πελασγίας καλευμένης».

1) Θουκ. I, 3, 2.—Ἡρόδ. IV, 145—V, 26—VI, 136 καὶ 140—VIII, 44—IX, 145. κλπ.

2) Στραβ. IX, 5,3 : «Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ μὲν Φθιωτις, τὸ δὲ Ἐστιαιωτις, τὸ δὲ Θετταλιῶτις, τὸ δὲ Πελασγιῶτις».—Ἡρόδ. VII, 42 : «Ἀναγδρον τὴν Πελασγίδα παρὰ μειδόμενος».—Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. II, 47 : «Πελασγιῶτιν γῆν».

3) Ἡρόδ. I, 57 : «τοῖσι νῦν ἔτι ἔοῦσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρησιῶνα πόλιν οἰκεόντων... καὶ τῶν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκησάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ».

4) Πόλη (πρωτεύουσα) τῆς Κρησιῶνας.

5) Ἀνατολικά ἀπ' τὴν Κύζικο, στὴν Προποντιδα.

6) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο (II, 51) τὴ Σαμοθράκη τὴν κατοικοῦσαν πρῶτα Πελασγοί, ποὺ ἦταν κάποτε σύνοικοι στὴν Ἀττικὴ τῶν Ἀθηναίων. Ἀπ' τοὺς Πελασγοὺς δὲ αὐτοὺς παρέλαβαν οἱ Σαμοθράκες τὰ μυστήρια τῶν Καθεύρων.

7) F.H.G. I, 45.

αὐτὸ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μ' αὐτὰ ποὺ λέει ὁ Ἡρόδοτος, πὼς οἱ Τυρρηνοὶ ἦταν ἀποικοὶ τῶν Λυδῶν, ἐξὸν κι ἂν παραδεχτοῦμε πὼς οἱ Λυδοὶ αὐτοί, ἦταν φυλὴ πελασγική. Ἔτσι τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς φυλῆς τῶν Τυρρηνῶν (Ἐτρούσκων καὶ Τούσκων) παραμένει ἄλυτον. Μερικοὶ σύγχρονοι ἱστορικοί, ὅπως ὁ Κάρολος Μπελόχ¹, δέχονται πὼς τὸ ὄνομα Πελασγοί, εἶναι ἀρχικὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, μὰ οἱ πῶς πολλοὶ κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Ἐδουάρδος Μάγερ, διατύπωσαν τὴ γνώμη πὼς οἱ Πελασγοὶ δὲν ἦταν Ἕλληνες². Ἄλλοι πάλι σὰν τὸν Κίπερτ, τοὺς θεωροῦν σημιτικῆς καταγωγῆς³ καὶ ὠρισμένοι τέλος, ὅπως ὁ Glotz⁴, πιστεύουν πὼς οἱ Πελασγοὶ δὲν ἦταν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας, ὅπως γίνονταν παραδεχτὸς ἕως σήμερον, μὰ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ὑπῆρξαν ἄλλοι ἀνώνυμοι αὐτόχθονες, ποὺ μαζί τους ἀνακατεύτηκαν οἱ Πελασγοί. Ἔτσι γιὰ τὸν Glotz τὸ μόνο πιθανὸ φαίνεται, πὼς οἱ Πελασγοὶ δὲν ἀνῆκαν στὴ λεγόμενη Ἰνδοευρωπαϊκὴ ὁμοφυλία. Σχετικὰ τώρα μὲ τὴ γλῶσσα, ἂν οἱ Προέλληνες δηλαδὴ μιλοῦσαν μιὰ γλῶσσα ἢ πολλὰς καὶ τί λογῆς ἦταν αὐτές, δὲν ξέρουμε. Ὁ Ὅμηρος γράφει βέβαια καθαρά, τόσο στὴν Ἰλιάδα⁵, ὅσο καὶ στὴν Ὀδύσεια⁶ γιὰ ἑλλαδικοὺς λαοὺς ἀλλόγλωσσους, μὰ ἐξὸν ἀπ' αὐτό, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα θὰ πρέπει νὰ τὰ ὑποθέσουμε, ἀφοῦ οἱ ἀρχαῖοι δὲν γινώριζαν τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, οὔτε μποροῦσαν νὰ διακρίνουν τίς γλωσσικὲς συγγένειες. Πολλὰς ἀμφιβολίας γιὰ τὴ γλῶσσα τῶν Πελασγῶν εἶχε καὶ ὁ Ἡρόδοτος⁷, ποὺ τελικὰ καταλήγει στὸ συμπέρασμα, πὼς

1) C. Beloch, Griechische Geschichte, I². 2, 54 κ. ἐ.

2) Ed. Meyer, Geschichte des Altertums, t. I², 685 - 687. — Σχετικὰς μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ αὐτὸ τοῦ Meyer οἱ ἀντιθετικὲς γνώμες α) τοῦ Διονύσου. Ἀλικ. Ρωμ. Ἀρχ. I, 17 : «Ἦν γὰρ δη καὶ τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον» καὶ Ἡρόδ. I, 58 : «Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν... Ἀποσχισθὲν μέντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ, ἐδὸν ἀσθενές, ἀπὸ μικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὀρμιζόμενον αὐξῆται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων, Πελασγῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν».

3) Βλπ. περισσ. Περιοδ. Φιλίστωρ. Ἀθ. 1861, τ. Α', σ. 5.

4) G. Glotz, Hist. Grécque. Paris 1925, t. A'. ρ. 69.

5) Ὁμ. Ἰλ. Β, 804.

6) Ὁμ. Ὀδύσ. Τ, 172 : Κατοίκους ἔχει ἀριθμητοὺς καὶ πόλεις ἐνενηντακάθε λαὸς κ' ἡ γλῶσσα του. Ζοῦν Ἀχαιοὶ στὸν τόπον ζοῦνε νησιῶτες Κρητικοί, παλληκαριᾶς ξεφτέρια καὶ Κύδωνες καὶ Δωριεῖς καὶ Πελασγοὶ λεθέντες».

—Πρβ. καὶ Στράβ. V, 2, 221.

7) Ἡρόδ. I, 57 - 58 : «Ποιά γλῶσσα μιλοῦσαν οἱ Πελασγοὶ δὲν μπορῶ νὰ πῶ μὲ ἀκρίβεια. Μὰ ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσω κρίνοντας πρῶτα ἀπ' τοὺς Πελασγοὺς ποὺ ὑπάρχουν σήμερον καὶ κατοικοῦν στὴν πόλιν Κρησιῶνα, παραπάνω ἀπ' τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ ποὺ ἦταν γείτονες κάποτε μ' αὐτοὺς ποὺ λέγονται τώρα Δωριεῖς (δταν κατοικοῦσαν τὴ χώρα ἐκεῖνη ποὺ σήμερον ὀνομάζεται Θεσσαλιῶτι) καὶ δεῦτερον ἀπ' τοὺς Πελασγοὺς ποὺ ἔχτισαν στὸν Ἑλλάσποντον τίς ἀποικίαις Πλακίην καὶ Σκυλάκην,

δὲν ἦταν ἑλληνικὴ μὰ βάρβαρη. Γιὰ δίγλωσσους πληθυσμούς μιλάει καὶ ὁ Θουκυδίδης¹, πού ὑπῆρχαν στὸν καιρὸ του σὲ πολλὲς πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Χαλκιδικῆς (5ος αἰώνας π. Χ.). Ἐπίσης ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης², σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο στὴ Σαμοθράκη διασώζονταν ἡ πελασγικὴ γλῶσσα³.

Οἱ γλωσσολόγοι σήμερα κάνοντας, μὲ βάση τὴ συγκριτικὴ γλωσσολογία, διάφορους ὑπολογιστικούς συνδυασμούς⁴, ξεχώρισαν πολλὲς λέξεις προελληνικές, ὡστόσο καμιὰ μέθοδος δὲ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ἀκόμα θετικὴ ἂν δὲν βρεθοῦν οἱ λέξεις αὐτὲς σὲ προελληνικὸ κείμενο καὶ ἂν δὲν τὶς ἐξηγήσουμε. Δυστυχῶς ὅλες οἱ προελληνικὲς ἐπιγραφές⁵, ἔξω ἀπὸ λίγες, εἶναι

μαζί μὲ τοὺς Ἀθηναίους, μὲ τοὺς ὁποίους συγκατοίκησαν, καὶ τρίτον ἀπὸ ὅσες ἄλλες πόλεις ἦταν πρῶτα πελασγικὲς κι' ἄλλαξαν ὕστερα ὄνομα, ἂν λέω μπορῶ ἀπ' αὐτὰ νὰ θγάλω κάποιον συμπέρασμα, οἱ Πελασγοὶ θὰ μιλοῦσαν γλῶσσα βαρβαρικὴ. Ὅταν λοιπὸν στὸ σύνολο τέτιοι ἦταν οἱ Πελασγοί, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς πού ἦταν Πελασγοί, ἄλλαξαν κι' ἔγιναν Ἑλληνας, μαθαίνοντας ταυτόχρονα καὶ νέα γλῶσσα. Γιατὶ ἀληθινὰ οὔτε οἱ Κρησιωνιάτες μιλοῦν ἴδια γλῶσσα μὲ τοὺς γείτονες, οὔτε οἱ Πλακιανοί, ἐνῶ οἱ δύο τοὺς ἔχουν γλῶσσα ὁμοία, ἀπόδειξη πὼς τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα πού ἔφεραν μὲ τὴ μετανάστευση μαζί τοὺς τὸ διατηροῦν. Μὰ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπὸ τότε πού πρωτοφάνηκε χρησιμοποιοῦν ἀδιάκοπα τὴν ἴδια γλῶσσα, ὅπως ἀληθινὰ μοῦ φαίνεται. Καὶ ὅταν ἀποσχίστηκε ἀδύναμη ἀκόμα ἀπ' τὴ φυλὴ τῶν Πελασγῶν, ἀπὸ μικρὴ κι' ἀσημαντὴ πού ἦταν στὴν ἀρχή, ἀξήθησε στὸ πλῆθος τῶν σημερινῶν λαῶν, γιατί προσχώρησαν σ' αὐτὴ πολυάριθμοι κυρίως Πελασγοί, μὰ κι' ἄλλοι πολλοὶ βάρβαροι λαοί».

1) Θουκυδ. IV, 109 : «αἱ οἰκοῦνται ξυμμεικτοῖς ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων».

2) Διόδ. Σ. 12,68 : «αἱ δὲ εἶχον ὄχλον βαρβάρων διγλώττων».

3) Διόδωρ. Σικελ. V, 47.

4) Ἄν μιὰ λέξη μένει ἀνεξηγήτη μὲ τὸ ἑλληνικὸ λεξιλόγιο καὶ δὲ βρίσκεται στὶς ἄλλες Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες, οὔτε στὶς σημιτικὲς καὶ χαμιτικὲς, τότε θάγουν τὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι λέξη προελληνικὴ. Ἡ ἀποδεικτικὴ αὐτὴ μέθοδος μὲ τὴν σὲ ἀτοπο ἀπαγωγή, δὲν ἐξασφαλίζει βέβαια, παρὰ σχετικὴ ἀσφάλεια, ὡστόσο εἶναι ἡ προτιμότερη, γιατί ἐνισχύεται κι ἀπ' τὸ γεγονός πὼς ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις ἐκφράζουν πράγματα καὶ ἔννοιες δεμένες στενὰ κι ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ ἑλλαδικὸ περιγύρο, ὅπως φυτὰ καὶ πουλιὰ νότια, ψάρια μεσογειακά, τοπωνύμια κ.λ.π.

5) Βρέθηκαν ἀρκετὲς τέτιες ἐπιγραφές τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' ἀκόμα αἰώνα π.Χ. μὲ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο, μὰ σὲ γλῶσσα ἄγνωστη, στὴ Λήμνο, Κρήτη, Κύπρο (μὲ τὸ τοπικὸ ἀλφάβητο) κ. ἄ. Μιὰ τέτια ἀκατανόητη ἐπιγραφή προελληνικῆς γλῶσσας, χαραγμένη μὲ γράμματα ἑλληνικά (φοινικικά) πού βρέθηκε στὴ Λήμνο καὶ ἀνάγεται στὸν 6ο αἰώνα π.Χ. παραθέτουμε στὴ συνέχεια (βλ.π. Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίδα, 1914). Οἱ λέξεις τῆς εἶναι χωρισμένες, μὰ ὁ τονισμὸς τοὺς ἄγνωστος. Ὁ καθηγητὴς Ν. Ἀνδριώτης (Εἰσαγωγή στὴν Ἰνδοευρωπ. γλωσσολ. Θεσ)κη 1962 σ. 52) βρίσκει σ' αὐτὴ με γάλες γλωσσικὲς ὁμοιότητες μὲ ἑτρουσικὲς ἐπιγραφές γιατί 1) Δὲν ἔχουν τίποτα τὸ ἑλληνικὸ οὔτε θυμίζουν καμιὰν ἄλλη Ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα, εἴτε στὶς λέξεις εἴτε στὴν ἀρθρωση καὶ 2) εἶναι πλούσιες καὶ οἱ δύο (Λήμνου καὶ ἑτρουσικὲς) σὲ μαλακά, ἐξακολουθητικὰ σύμφωνα καὶ φτωχὲς σὲ τραχιὰ καὶ στιγμικά. Καὶ στὶς δύο ἀπουσιάζουν τὰ σύμφωνα Β, Γ, Δ. εἶναι καὶ οἱ δύο γλῶσσες μὲ ἀπαλότητα θά-

γραμμένες σὲ ἀλφάβητο ποὺ παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες στάθηκε ἀδύνατο νὰ διαβαστεῖ ἱκανοποιητικὰ ὡς σήμερα.

Π Ε Λ Α Σ Γ Ι Κ Ο Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο

1) Λέξεις ποὺ μνημονεύονται καὶ ἐρμηνεύονται ἀπὸ ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς.

ἀγαλήτορα· παῖδα. Τυρρηνοὶ (Ἑσύχ.).—Πρόβλ. Ἑσύχ.: «ἀγελασιούς· ἐφήβους Κρητες», διορθώνουν: ἀγελάτας.

Ἄϊσοί· θεοί. Τυρρηνοὶ (Ἑσύχ.).—Πρόβλ. ἑλλην. αἴσα.

ἄνδας· ἀετὸς ὑπὸ Τυρρηνῶν. (Ἑσύχ.).

ἄνταρ· Βορέας ὑπὸ Τυρρηνῶν· Ἐφορίων δὲ δίασμα. (Ἑσύχ.).

ἄρακος· ἰέραξ. Τυρρηνοὶ (Ἑσύχ.).—Πρόβλ. ἑλλην. ἰάραξ.

ἄριμος, πίθηκος.—Στράβ. 13, 4, 6: «οἱ καὶ τοὺς πιθίκους φασὶ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς ἀρίμους καλεῖσθαι».—Ἑσύχ. «ἄριμος· πίθικος».

ἄταισόν· ἀναδενδράς· Τυρρηνοί. (Ἑσύχ.).

αὐκίλωσ· ἔως (ἤως) ὑπὸ Τυρρηνῶν. (Ἑσύχ.).

βύρρος· κάνθαρος. Τυρρηνοί. (Ἑσύχ.).

γάπος· ὄχημα παρὰ Τυρρηνοῖς (Ἑσύχ.).

γοῖδα· φάρυγξ (Ἑσύχ.).

δάμνος· ἵππος. Τυρρηνοί. (Ἑσύχ.)=ὁ δαμαζόμενος. Πρόβλ. ρ. δάμνω=δαμάζω. Δαμναμενεύς, ἕνας ἀπ' τοὺς Δακτύλους Ἰδαίους, δαίμονας χθόνιος τῆς φρυγικῆς Ἰδης, ὑπηρέτης τῆς Κυβέλης, ποὺ θεωρεῖται μαζί μὲ τὸ Κέλμιο καὶ Ἄκμονα, ἐφευρέτης τῆς κατεργασίας τοῦ χαλκοῦ.

δέα· Θεά. Τυρρηνοί (Ἑσύχ.). Πρόβλ. λατ. dea.

δροῦνα· ἡ ἀρχὴ ὑπὸ Τυρρηνῶν (Ἑσύχ.).

λεγε κανεὶς γυναικεία. Κάπου, κάπου, παρουσιάζουν κοινὲς ἢ ὅμοιες λέξεις κ.λ.π. Ἡ ἐπιγραφή ἀρχίζει ἔτσι: «HOLAIEZ, NAΦOΘ, ZIAZI, ZIFAI, EFIEΘO, ZEPONAIΘ, ΣΙΑΛXFAIZ, AVIZ, MAPAZ, ΜΑΦΑΝΑΣΙΑΛ, ZEPONAI, ΜΟΡΙΝΑΙΑ, ΑΚΕΡ, ΤΑΦΑΡΖΙΟ...καὶ τελειώνει...ΑFIZ, ΣΙΑΛXFZI, MAPAZM, AFIZ, ΑΟΜΑΙ».

3) Ἀπὸ ἀνασκαφῆς ποὺ ἔγιναν κατὰ καιροὺς στὴν Πύλο, στὶς Μυκῆνες κ. ἄ. ἐρέθησαν πολυάριθμες ἐπιγραφές μὲ προελληνικὸ ἀλφάβητο τοῦ 14ου καὶ 13ου αἰώνα π.Χ. Ὁ Ἄγγλος M. Ventris μὲ τὴ σκέψη πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχαν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ πιά ἑλληνικὲς φυλές καὶ μποροῦσε γι' αὐτὸ ἡ γραφή αὐτὴ ποὺ ὀνομάστηκε «Γραμμικὴ Β» νὰ ἐκφράζει γλῶσσα ἑλληνικὴ, κατάφερε τελικὰ νὰ τὴν ἀποκρυπτογραφήσει καὶ ἔτσι μάθαμε πὼς θῆγχαν ἀληθινὲς οἱ προβλέψεις του. Ἄν τώρα διαβαστεῖ κάποτε καὶ ἡ γραφή «Γραμμικὴ Α» ποὺ ἔχει μὲ τὴν Β ὁμοιότητες, τότε ἀσφαλῶς θὰ λυθεῖ τὸ γλωσσικὸ καὶ ἐθνικὸ πρόβλημα πολλῶν προϊστορικῶν φυλῶν στὸν τόπο μας.

Κάμιλλος, ἐπίθετο τοῦ Ἑρμῆ, ποὺ σημαίνει ὑπηρέτης, διάκονος τῶν θεῶν (Macrobius, Saturn. III, 8, 6).—Κατὰ Varro (De ling. lat. VII, 3) Κάσμιλος ὀνομάζονταν στὴ Σαμοθράκη ἕνας θεός, ὑπηρέτης τῶν μεγάλων Θεῶν. Τὴ λέξη θεωρεῖ ἑλληνική, γιατί τὴ βρῆκε στὸν Καλλίμαχο (ἀπόσπ. 409).—Πρὸβλ. Καδμίλος, ὁ Ἑρμῆς ἐν Τυρρηνία καὶ Βοιωτικῶς. (Σχόλ. Τζέτζη, στὸ Λυκόφρονα, 162) καὶ Κάσμιλος, ὁ Ἑρμῆς (Διονυσιόδ. στὰ σχόλ. Ἀπολλῶν. Ρόδ. I, 197). Ἐπίσης τὸ Κανδαύλας, θεὸς τῶν Λυδῶν ποὺ ταυτίζεται μὲ τὸν Ἑρμῆ, τὸ φοινικ. Κάδμος κλπ. Ὁ Πλούταρχος τέλος (Νόμ. Ζ') ἀναφέρει ὅτι : «καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα, λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ὅπως ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον».

κάπρα· αἶξ. Τυρρηνοὶ (Ἑσύχ.).

καπρῶ, ἐπὶ χοίρων, ὄρμῶ πρὸς ὀχείαν (εἶμαι ἀσελγῆς) καὶ καπρώζομαι=καπρῶ : Σκληρίας, στὸν Ἀθήν. 9, 402β : «οὐτ' ἀσχέδωρος νεμόμενος καπρώζεται».

Κρανία, πελασγικὸς συνοικισμὸς στὰ Δ. κράσπεδα ἀκροσπ. Ἀθηνῶν.—Πρὸβλ. Κρανᾶς, μυθ. βασιλιάς Ἀττικῆς.

Κρηστῶν, πόλη Κρηστωνίας.—Ἑρῶδ. I, 57 καὶ V, 3 - 6.

Λάρισσα, ἀκρόπολη.—Στέφ. Βυζ.—Σχολ. στὸν Ἀπολλ. Ρόδ. A, 40 : «Λαρίσσης ἔλεγον οἱ Πελασγοὶ τὰς ἀκροπόλεις». — Πρὸβλ. καὶ τὸ ἔτρουσκ. λάρ, λάρθ, Λάρις, ὑψηλός, ὑψηλότης (τίτλος εὐγενείας).

Μάμερτος, θεὸς ποὺ ταυτίζονταν μὲ τὸν Ἄρη (Λυκόφρ. Ἀλέξ. 937.—Στέφ. Βυζ. στὴ λ. Κρηστῶν).

σάλπιγξ· ληιστοσάλπιγγες· οἱ Τυρρηνοὶ· ἐπειδὴ πρῶτοι σάλπιγγος εὑρεταὶ γέγονασιν (Ἑσύχ.).—Πρὸβλ. Αἰσχ. Εὐμ. 567 : «διάτορος Τυρρηνικὴ σάλπιγξ».

2) Λέξεις ποὺ διασώθηκαν σὲ Λατίνους συγγραφεῖς

arse verse· ἀπότρεπε τὸ πῦρ (Paul. F. p. 18 M.—Πρὸβλ. Placid. Corp. gloss. V, 7, 16, 40, 22).

atrium. Τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἦταν ἡ ἐστία (Varro, de ling. lat. V, 161.—Paul. F. p. 13.—Serv. Aen. I, 726).

baltea. ζωστήρας ξίφους (ποὺ τὸ ἀναρτοῦσαν ἀπ' τὸν ὄμο), γυναικείου φορέματος κλπ. (Varro, XVIII charis Gramm. Lat. I, 77).

helvacea, εἶδος Λυδίου κοσμήματος, κτρινοῦ χρώματος (Paul. F. p. 99). ἰδοὶ (καὶ εἰδοί), τὸ μεσομήνιον, λατιν. idus. Κατὰ τὸν Μακρόβιο (Macrobius Sat. I, 15, 18) τὸ ὄνομα τῶν Εἰδῶν ἐλήφθη ἀπὸ τῶν Ἑτρούσκων, παρ' οἷς ἡ ἡμέρα αὕτη καλεῖται Ἰτις. Ἑρμηνεύουσι δὲ οὗτο

τὸ ἰτεμ=Διὸς πίστιν. Πιθανότερο ὅμως φρονεῖ ὁ Μακρόβιος, ὅτι *idus* λέγεται ἢ ἡμέρα ἢ διαιροῦσα, χωρίζουσα τὸν μῆνα (ἦτοι μεσομήνιον) διότι *iduo* εἰς τὴν Ἐτρουσκικὴν σημαίνει διαιρῶ, χωρίζω. *ister* (καὶ *hister*), ὁ παντομίμος (T. Liv. VII, 2, 6).—Καὶ σὲ δίγλωσση ἐπιγρ. *histro*, ταυτόσημη μὲ τὸ θανασα=γελωτοποιός, ὀρχηστής, ὑποκριτῆς (Ἰ. Θωμόπουλος, Πελασγικά. Ἀθῆν. 1912, σ. 474 καὶ 506).

κάπος, ὁ ἰέραξ, λατ. *falconis* (Serv. Aen. X, 145.—Paul. F. p. 43).

cassis, περικεφαλαία (Isid. orig. XVIII, 14).—Προβλ. μακεδ. *καυσία* : Εὐστάθ. 1398 : «*καυσία*· πῖλος πλατύς, ὃν οἱ Μακεδονικοὶ βασιλεῖς ἐφόρουσαν λευκὸν αὐτῷ διάδημα περιειλοῦντες».—Ἀτίπατρο. Θεσσαλ. Ἀνθ. Παλ. 6,335 : «*καυσίη*, ἢ τὸ πάροιθε Μακηδόσιον εὐκόλον ὄπλον».—Πλούτ. Ἀντ. 54.

laena, εἶδος φορέματος. Ἄλλοι θεωροῦν τὴν λέξιν ἔτρουσκικὴν, ἄλλοι ἑλληνικὴν : *χλαῖνα* (Paul. F. p. 117).—Προβλ. Ἡσύχ., *χηλεύειν*· πλέκειν *χήλινον* πλεκτόν.

Mania, λυκοθεά, μητέρα τῶν *Manes*=δαίμονες, ἀποθεωμένες ψυχές. Κατὰ τὸν Varro, θυσίαζαν ἄλλοτε σ' αὐτῇ ἀνθρώπινα θύματα ποὺ ἀντικαταστάθηκαν μεταγενέστερα μὲ κέρια ὁμοιώματα. Προβλ. Μαινὰς (Ὁμ. Ἰλ. X, 460.—Ὁμ. Ὑμν. στῆ Δῆμ. 387.—Σοφ. ἀποσπ. 678,4), ἀπ' τῆ ρίζ. *man* (μαίνομαι) ἀπ' ὅπου καὶ μάντις ;

mantisa (καὶ *mantissa*), ἐπίσταθμο (βάρος πρόσθετο ποὺ βάζουν στῆ ζυγαριὰ κατὰ τὴ ζύγηση). Ἡ λέξις ὁμολογεῖται ἔτρουσκικὴ ἀπ' τὸ Λουκίλιο (Paul. F. p. 132).

Nepos, ἄσωτος, σπάταλος, ἀκόλαστος (Fest. I65).

subulo, αὐλητῆς (Varro, de ling. lat. VII, 35).

fala, πύργος (ξύλινος, ἰδίως ὁ πολιορκητικὸς). Λέξις ἔτρουσκικὴ οὕτω καλουμένη διὰ τὸ ὕψος, ὅθεν καὶ *falado* Τυρρηνησιτί, οὐρανὸς κατὰ τὸν Paul. F. p. 88 M.—Προβλ. βαλός· οὐρανὸς ὑπὸ Κυπρίων, βαλὴν· βασιλεὺς Φρυγιεῖς (Ἡσύχ.).

3) Ἐπίσης ἀπ' τὸ Λεξικὸ τοῦ Παπία (Pap. voc.) καὶ ἀπὸ κάποιου ἀρχαῖο Γλωσσάριο (Gloss. ant. Leydner) γνωρίζουμε τὰ ἔτρουσκικὰ ὀνόματα μερικῶν μηνῶν :

Velitanus, (P. V.) ἢ *Velcitanus* (G. L.) ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλη ἀνάγνωση *Velticanus*=ὁ Μάρτιος.

Cabreas, ὁ Ἀπρίλιος.

Ampiles, ὁ Μάϊος. (P. V. καὶ G. L.)

Aclus, ὁ Ἰούλιος (P. V.).

Traneus, ὁ Ἰούλιος

Ermius, ὁ Αὔγουστος (P. V. καὶ G. L.).

Caelius, ὁ Σεπτέμβριος (P. V.).

Xofer ἢ Xoffer, ὁ Νοέμβριος (P. V. καὶ G. L.).

ΠΑΙΟΝΕΣ

Οἱ Παίονες κατοικοῦσαν κατὰ τὸν Ὅμηρον στὸ ἄπάνω μέρος τῆς κοιλάδας τοῦ Ἄξιου, ἔχοντας γιὰ πρωτεύουσα τὴν Ἀμυδῶνα καὶ ἀπὸ κεῖ ἐκστράτευσαν καὶ πῆραν μέρος στὸν Τρωϊκὸ πόλεμον ὡς σύμμαχοι τῶν Τρώων¹.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡρόδοτου² οἱ Παίονες ἔχουν ξαπλωθεῖ στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πεδιάδας τῶν Σερρῶν καὶ ἀργότερα, κατὰ τὸ Στράβωνα³, κυριαρχοῦν σχεδὸν στὴ Μακεδονία ὁλόκληρη.

Σχετικὰ μὲ τοὺς πρώτους Παίονες πολὺ λίγα πράγματα ξέρουμε καὶ ἡ φυλετικὴ τους καταγωγὴ ἔδωσε ἀφορμὴ σὲ πολλὰ συζητήσεις καὶ μαλλώματα ἀνάμεσα στοὺς ἐρευνητὰς ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερον.

Καὶ πρῶτα - πρῶτα ὁ Ὅμηρος τοὺς συγκαταλέγει μέσα στὸ στρατόπεδο τῶν θρακοπελασγικῶν λαῶν, ποὺ πῆραν μέρος ἀπ' τὴν μεριά τῶν Τρώων, στὸν Τρωϊκὸ πόλεμον. Μὰ ἀπ' αὐτὸ δὲ βγαίνουν σπουδαῖα συμπεράσματα,

1) Ὅμ. Ἰλ. Β, 848—850 : «Αὐτὰρ Πυραϊχμης ἄγε Παίονας ἀγκυλοτόξους τηλόθεν ἐξ Ἀμυδῶνος ἀπ' Ἄξιου εὐρὸν ρέοντος, Ἄξιου οὗ κάλλιστον ὕδωρ ἐπικίδναται αἶαν».

Ὅμ. Ἰλ. Φ, 154—155 : «εἶμ' ἐκ Παιονίης ἐριβόλου, τηλόθ' εὐούσης Παίονας ἀνδρας ἄγων δολιχεγχεάς. αὐτὰρ ἐμοὶ γενεὴ ἐξ Ἄξιου εὐρὸν ρέοντος».

Ὅμ. Ἰλ. Π, 287—288 : «καὶ θάλε Πυραϊχμην, ὅς Παίονας ἵπποκορυστάς ἤγαγεν ἐξ Ἀμυδῶνος ἀπ' Ἄξιου εὐρὸν ρέοντος».

Ἐπίσης Ὅμ. Ἰλ. Φ, 139 - 143 καὶ Στράβ. 331 ἀπόσπ. 38 - 39.

2) Ἡρόδ. ν, 13 : «Εἶη δὲ Παιονίη ἐπὶ τῷ Στρυμόνι ποταμῷ πεπολισμένη».

3) Στράβ. VII, 33 ἀπόσπ. 41 : «Ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν οἱ Παίονες φαίνονται πολλὴν τῆς νῦν Μακεδονίας κατεσχηκότες... καὶ Κρηστωνίαν καὶ Μυγδονίδα πᾶσαν καὶ τὴν Ἀγριάνων μέχρι Παγγαίου ὑπ' αὐτοῖς γενέσθαι» καὶ VII, 35 : «Ὅθ' ἴδον δ' ὁ Ἄξιός ἐκ Παιόνων ἔχει τὴν ῥύσιν ἀλλὰ καὶ ὁ Στρυμών» — Στράβ. VII ἀπόσπ. 4 (Erit. Vat.) : «Ἡ δὲ Παιονία... πρὸς δύοσιν δὲ τοῖς Θρακίοις ὄρεσι, πρὸς ἄρκτον δ' ὑπέρεκτεται τοῖς Μακεδόσι, διὰ Γορτυνίου πόλεως καὶ Στόδων ἔχουσα τὰς εἰσβολὰς ἐπὶ τὰ πρὸς... δι' ὧν ὁ Ἄξιός ῥέων δυσεἰσβολὸν ποιεῖ τὴν Μακεδονίαν ἐκ τῆς Παιονίας. πρὸς νότον δὲ τοῖς Ἀδταριάταις καὶ Δαρδανίοις καὶ Ἀρδικαίοις ὁμορεῖ· ἔκταται δὲ καὶ μέχρι Στρυμόνος ἢ Παιονία». — Επίσης Στράβ. VII ἀπόσπ. 38 (Erit. Vat.) : «καὶ τὴν Παιονίαν μέχρι Πελαγονίας καὶ Πιερίας ἐκτετάσθε φασί». — Πρὸβλ. Πολύβ. XXIII, 10, 4 : «νῦν μὲν Ἡμαθίαν, τὸ δὲ παλαιὸν Παιονίαν προσαγορευομένην». — T. Liv. XI, 8. — Plin. IV, 17. — Παυσαν. III, I, 3 - 3.

πολὺ δὲ περισσότερο ἢ ἀπόδειξη πὼς δὲν τοὺς θεωροῦσε Ἕλληνες. Γιατὶ αὐτὸ ἰσχυρίζονται ὀρισμένοι καὶ πὼς οἱ Παίονες ἦταν λαὸς ἄγριος καὶ βάρβαρος (μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀπολίτιστος), πὼς οἱ Ἰλλυριοί, πάντα ληστὲς καὶ πειρατές, διατηροῦσαν κατ' ἐξοχὴν βαρβαρικά ἔθιμα, ὅπως τὴ στίξη, στὴν ἀγορὰ τῶν γυναικῶν, ἀκόμα κι αὐτὴ τὴν τόσο ἀντιπαθητικὴ στοὺς Ἕλληνες ἀνθρωποθυσία καὶ πὼς οἱ Θράκες ἦταν ἀπ' τοὺς πιὸ βάρβαρους λαούς, χωρὶς καμιά ἔνδειξη συγγενείας μὲ τοὺς Ἕλληνες. Μεθοῦσαν μέχρι κτηνωδίας, στιγματίζαν τὸ σῶμα τους, ἔσφαζαν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἄντρα τὴν καλύτερη ἀπ' τὶς πολλὰς γυναικὲς του, χρησιμοποιοῦσαν ναρκωτικὰ καὶ γενικὰ ζοῦσαν μιὰ ζωὴ βαρβάρων ὑπανθρώπων, χωρὶς κανένα σημάδι πολιτιστικῆς προσφορᾶς στὴν ἀνθρωπότητα.¹

Ἀσφαλῶς ὑπάρχει ὑπερβολὴ στὴ γενίκευση αὐτὴ καὶ ἀυθαίρετη πάνω σὲ ἄοριστες ὑποθέσεις μονολιθικότητα. Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ ἀρχικὰ νὰ διαχωριστεῖ ἡ θέση τῶν τριῶν αὐτῶν λαῶν μέσα στὶς μεγάλες χρονικὲς περιόδους τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης. Ὑστερα νὰ μελετηθεῖ ὁ ρόλος τῶν διάφορων ἔθνων — ὁμόφυλων καὶ μὴ — ποὺ συνδέονταν μαζί τους κάθε φορὰ τυπικὰ ἢ οὐσιαστικὰ, νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ ἀντικειμενικὰ αἷτια τῆς ἀναστολῆς ἀνάμεσα στοὺς τοπικοὺς πολιτισμοὺς καὶ ἰδιαίτερα νὰ ἐκτιμηθοῦν σωστὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ συγκριτικοῦ ἱστορικοῦ τους ὕλικου. Ἔτσι τότε στοιχεῖα π. χ. σὰν τὴ στίξη, ποὺ συνηθίζεται ὡς σήμερα ἀπὸ πολλοὺς βουνήσιους Ἕλληνες (σταυρὸς στὸ χέρι καὶ στὸ μέτωπο) κατάλοιπο πανάρχαιας θρησκευτικῆς ἐπιταγῆς ἢ τὸ συμβολικὸ ἀγόρασμα τῆς γυναίκας, ποὺ τὸ συναντοῦμε ἀκόμα στὴ Δυτικὴ Μακεδονία² (χακί - μπαμπά) καὶ τέλος, ἔστω τὶς ἀνθρωποθυσίες, ποὺ τὶς συνηθίζαν τὸ ἴδιο τότε καὶ οἱ Ἕλληνες (βλπ. κεφ. Θρησκεία καὶ Πολιτισμὸς) θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε μὲ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψη σὲ τρόπο ποὺ νὰ μὴν καταλήγουμε στὴν ἀκατανόητη καὶ ἐχθρική πολεμικὴ ἐνάντια σὲ δυνάμεις ποὺ ἀνακατώθηκαν ἔτσι κι ἄλλοιῶς στὸ μεγάλο τοπικὸ μας χωνευτήρι, ἀπ' ὅπου καταστάλαξε τελικὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, ὅπως τὸ γνωρίσαμε.

Ἐπιστεγάζοντας τὰ παραπάνω, ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε πὼς ὁ Θρακοπελασγικὸς κόσμος ἐμφανίζεται στὸν Ὅμηρο, ἀν' ὄχι ἀνώτερος, ὅπως πιστεύει ὁ Καρολίδης³, τουλάχιστο ἰσάξιος ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀπ' τὸ ἀντίθετό

1) Βλ. Ἄ. Δασκαλάκη, Συμπληρ. Ἀρχ. Ἱστορ. στὴν ἐπίτομη Ἱστορ. Ἑλλ. Ἑθν. Κ. Παπαρρηγ. Ἀθ. 1952 τ. Β σ. ρκζ' καὶ π.—Τοῦ ἰδίου, ὁ ἔλληγ. Ἀρχ. Μακεδ. Ἀθ. 1960 σ. 51.

2) Τὸ ἀγόρασμα τῆς γυναίκας ἦταν ὁμηρικὸ ἔθιμο: Ἰλ. Π. 178. — Ὀδύσ. Θ, 132.—Αἰσχ. Προμηθ. 559: «ἔθνοις ἄγαγες Ἡσιόναν πείθων δάμαρταν» = τίμημα τοῦ μνηστήρα στὸν πατέρα τῆς νύφης.

3) Εἰσαγωγή στὴν Ἱστορ. Κ. Παπαρρηγ. Ἀθ. 1902, σελ. ρνε'.

του Ἀχαιϊκό ... Τρωαδίτης (ὁ Ἐκτωρας) ἦταν αὐτὸς ποὺ φώναξε : «Εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης», Λύκιος (ὁ Γλαῦκος) ποὺ εἶπε : «Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν», στή Θράκη γεννήθηκαν οἱ Μοῦσες καὶ Θρακιώτης ἦταν ὁ Ὀρφείας, ποὺ μὲ τὴ λύρα του ξεσήκωνε τὶς πέτρες καὶ ἡμέρευε τὰ θεριά. Ἀντίθετα ἕναν Ἀχαιὸ (τὸν Ἀχιλλέα) βλέπουμε νὰ θυσιάζει γιὰ τὸ νεκρὸ Πάτροκλο ἀνθρώπους : «δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἔσθλους» κλπ. Μὰ ἄς ξαναγυρίσουμε στὸ θέμα μας.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ¹, οἱ Παῖονες ἦσαν ἄποικοι τῶν Τευκρῶν ἀπ' τὴν Τροία. Ὁ ἴδιος ² τοὺς ξεχωρίζει καθαρὰ ἀπ' τοὺς Θράκες, ὅπως καὶ ὁ Θουκυδίδης ³. Μὰ ὁ Στράβωνας ⁴ μεταφέροντας τὶς ἀντιλογίες τῆς ἐποχῆς του, λέει πὼς ἄλλοι τοὺς θεωροῦσαν ἄποικους τῶν Φρυγῶν κι ἄλλοι μιὰ ἀρχικὴ φυλὴ, ξεχωριστὴ κι' αὐτόχθονη, ποὺ ταυτίζονταν μὲ τοὺς Πελαγόνες.

Προσθέτει ⁵ ἀκόμα, πὼς οἱ Παῖονες, ὅπως καὶ οἱ Τρῶες, ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ὑπῆρχε σύμφωνα μὲ τὸν Πausanias ⁶, καὶ περιφέρεια μὲ τὸ ὄνομα Παιονία. Ἀπ' αὐτὸ καμπόσοι ἱστορικοὶ βγάζουν τὸ τολμηρὸ συμπέρασμα, πὼς οἱ Παῖονες ποὺ εἶχαν φθάσει Ἀνατολικά ὡς τὸν Ἑλλήσποντο (πολιορκῆσαν τὴν Πέρινθο) ⁷, πρὸς Νότο κατέβηκαν ὡς τὴν Ἀττικὴ, πέρασαν καὶ τὴν Πελοπόννησο ⁸. Ἔτσι δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετη μ' αὐτούς, ἡ μεγάλη γενιὰ τῶν Παιονιδῶν, ποὺ κατέφυγε ἀργότερα ἀπ' τὴν Πελοπόννησο στὴν Ἀθήνα καὶ ποὺ μέσα στοὺς ἀπογόνους της, ἦταν ὁ Σόλωνας, ὁ Πεισίστρατος, ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτωνας κ. ἄ. Τέλος πολὺ φρόνιμα ὁ Σουΐδας γράφει μονάχα : Παῖονες ἔθνος καὶ Παιονία χώρα».

Ἀπ' τοὺς νεότερους ἱστορικοὺς οἱ περισσότεροι θεωροῦν τοὺς Παῖονες

1) Ἡρόδ. V. 13 : «εἶησαν δὲ Τευκρῶν τῶν ἐκ Τροίης ἄποικοι».

2) Ἡρόδ, IV, 33 : «τάς Θρηκίας καὶ τὰς Παιονίδας γυναίκας» καὶ VIII, 115—116 : «ἀπῶν οἰκ ἀπέλαβε (ἱρὸν ἄρμα) ἀλλὰ δόντες οἱ Παῖονες τοῖσι Θρηξί ἀπαιτέοντος Ἐέρξεω, ἔφασαν νεμομένας ἀρπασθῆναι ὑπὸ τῶν ἄνω Θρηκίων».

3) Θουκυδ. II, 98 κ. ἄ.

4) Στράβ. VII, 333, ἀπόσπ. 38 : «Τοὺς δὲ Παίονας οἱ μὲν ἀποίκους Φρυγῶν, οἱ δὲ ἀρχηγέτας ἀποφαίνουσι καὶ τὴν Παιονίαν μέχρι Πελαγονίας καὶ Πιερίας ἐκτετάσθαι φησι· καλεῖσθε δὲ πρότερον Ὀρεστίαν καὶ Πελαγονίαν, τὸν δὲ Ἀστεροπαῖον ἕνα τῶν ἐκ Παιονίας στρατευσάντων ἐπ' Ἴλιον ἡγεμόνων, οὐκ ἀπεικίτως υἱὸν λέγεσθαι Πελαγόνος καὶ αὐτοὺς τοὺς Παίονας καλεῖσθε Πελαγόνους».

5) Στράβ. XIII, 1, 48.

6) Πausan. II, 18, 7.

7) Ἡρόδ. V, 1.—Στράβ. VII, 41.

8) Πρβλ. Ἀπολλόδ. Βιβλιοθ. II, 2, 1.

φυλή ἑλληνοπελασγική¹, μερικοὶ θρακική, ἄλλοι μακεδονική ἢ ἰλλυρικὴ καὶ ὀρισμένοι φρυγική, συγγενική μὲ τοὺς Μυσοὺς, Τρωῆς, Τεύκρους καὶ Δαρδάνους².

«Στοὺς Παίονες — κατὰ τὸν Ἄμπελ³ — χρωστᾶ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλάδα τὸ ὅτι δὲν διαταράχθηκαν στὴν ἀνάπτυξή τους ἀπὸ εἰσβολὰς ξένων φυλῶν αἰῶνες ὀλόκληρους. Αὐτοὶ ἔγιναν πολεμικοὶ τόσο μονάχα ὅσο χρειάζονταν γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴ χώρα καὶ τὴν ἐλευθερία τους. Φανέρωσαν σὲ κάθε περίσταση τὸν φρυγικὸ, φιλήσυχο χαραχτήρα τους κι ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔγκαταστάθηκαν στὴ Μακεδονία, δὲν ἐπετέθησαν σὲ κανέναν ποτέ, ἦταν πάντα εἰρηνικοὶ γείτονες καὶ χρησίμευαν σὰν γερὸ ἀμυντικὸ τεῖχος γιὰ τοὺς ἐπιδρομεῖς ἀπ' τὸ Βορρᾶ».

Σήμερα θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε μὲ κάποιο σκεπτικισμὸ αὐτὴ τὴν κάπως ρομαντικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ φιλειρηνισμὸ τῶν Παίωνων, ποὺ δὲ μᾶς βοηθᾶει καθόλου στὸ νὰ ἐξηγήσουμε τὸ μεγάλο ξάπλωμα καὶ τὴ μακρόχρονη κυριαρχία τους.

Τὸ ἀνέβασμα τῶν Μακεδόνων τοὺς περιώρισε σιγὰ - σιγὰ στὰ μέσα τοῦ Ἄξιου καὶ στὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα, μὰ σὰν λαὸς περήφανος καὶ φιλελεύθερος, διατήρησε τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ δὲν ὑποτάχθηκε παρὰ μονάχα τὸ 284 π. Χ. στοὺς Μακεδόνες.

Τὶ γλώσσα ἀκριβῶς μιλοῦσαν οἱ Παίονες δὲν εἶναι σήμερα γνωστὸ, γιὰτι οὔτε ἓνα κείμενο συνεχῆς σχετικὸ μ' αὐτὴ διασώθηκε, ἔξὸν ἀπὸ λίγες λέξεις (τοπωνύμια, κύρια ὀνόματα κ.λ.π.) κι αὐτὲς ἐξελληνισμένες δυστυχῶς ἀπ' τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅπως τὸ συνήθιζαν. Πολλοὶ γλωσσολόγοι ἰσχυρίζονται πὼς ἡ γλώσσα τους ἦταν ἰνδοευρωπαϊκὴ, ὥστόσο τὸ πρόβλημα στὶς γενικὲς του γραμμὲς συνδέεται μὲ τὴ φυλετικὴ καταγωγὴ τῶν Παίωνων καὶ εἶναι δύσκολο ἀκόμα γιὰ τὴν ὥρα νὰ λυθεῖ.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λένε γιὰ τοὺς Παίονες πὼς ἦταν βάρβαροι, ἐν-

1) Γιὰ νὰ ἀποδείξουν πὼς οἱ Παίονες ἦταν Ἕλληνες, ἐπικαλοῦνται τὰ νομίματα τους (παραστάσεις, ὀνόματα καὶ γράμματα ἑλληνικά) καταφεύγουν καὶ στὸ γεγονός, πὼς τὸ «Κοινὸν τῶν Παίωνων» ἔστησε ἄγαλμα τοῦ βασιλιᾶ τους Δρωπίωνα στὴν Ὀλυμπία, δικαίωμα ποὺ μονάχα οἱ Ἕλληνες εἶχαν καὶ ὄχι οἱ θάρβαροι, νὰ ἱδρῶουν δηλαδὴ «Κοινά». Μὰ αὐτὰ τὰ τεκμήρια εἶναι σχετικὰ, ἀφοῦ ἀναφέρονται σὲ καταστάσεις τῆς ὄψιμης ἀρχαιότητος, τότε δηλαδὴ, ποὺ ἡ πολιτικὴ, οικονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ διείσδυση τοῦ νότιου πολιτισμοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ πιά σ' ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο, μὲ ἄλλα λόγια ὁ ἐξελληνισμὸς ἀνάμεσα τόσο σὲ συγγενικές, ὅσο καὶ σὲ ξενικὲς φυλές (στὶς τελευταῖες ἰδιαίτερα στὴν ἀρχουσα τάξη) εἶχε σχεδὸν συντελεσθεῖ.

2) O. Abel, Maked. vor König Philipp, Leipzig 1847 σ. 41 - 67. — K. O. Müller, Maked. σ. 36. — G. Grote. T. 2, σ. 340 κλπ.

3) O. Abel. σ. 66.

νοώντας φυσικά πώς μιλοῦσαν γλῶσσα ἀκατανόητη στοὺς Ἕλληνες. Τὸ πιὸ πιθανὸ φαίνεται, πὼς σὰν φυλὴ πελασγική, εἶναι ἄγνωστη γλῶσσα προελληνική, ἀνάμικτη μὲ πολλὰ θρακικὰ στοιχεῖα, μὰ ξεχάστηκε πρῶιμα, γιὰτὶ ἡ φυλὴ αὐτὴ ἦταν ἀπ' τὶς πρῶτες ποὺ ἐξελληνίστηκαν.

Σὰν παιονικὲς λέξεις θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὶς ἑξῆς:

Τ ο π ω ν ὑ μ ι α

Ἄμυδῶν (καὶ Ἄβυδῶν).—Ὅμ. Ἰλ. Β, 849: «Τηλόθεν ἐξ Ἄμυδῶνος ἀπ' Ἄξιῳ εὐρυρέοντος».—Στράβ. VII, 330, ἀπόσπ. 20: «ἐπίκειται δὲ τῷ ποταμῷ τούτῳ (Ἄξιῳ) χωρίον ἐρυμνόν, ὃ νῦν μὲν καλεῖται Ἄβυδῶν, Ὅμηρος δὲ Ἄμυδῶνα καλεῖ καὶ φησι τοὺς Παίονας ἐντεῦθεν εἰς Τροίαν ἐπικούρους ἐλθεῖν».—Πρβλ. 1) Ἄβυδος, πόλη τρωικὴ τοῦ Ἑλλησπόντου.—2) Αἰγυπτιακὴ, κοντὰ στὴ Θήβα.

Ἀἴστραιον (Τιβεριούπολις, Στρούμνιτσα).—Πτολεμ. 3,13,27.—Στέφ. Βυζ. στὴ λ. Ἀστραία. Τ. Liv. 40,24: «ad Astraeun Paioniae».

Ἄλκομεναί, πόλη.—Στράβ. VII, 327: «Καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὤκητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἄλκομεναί καὶ Στύμβαρα».

Ἄξιός, ποταμός.—Ὅμ. Ἰλ. Β, 849.—Τὸ ὄνομα Ἄξιός τὸ θεωροῦν μερικοὶ μακεδονικό, ἐτυμολογώντας το ἀπ' τὸ μακεδ. καὶ κρητικὸ ἄξος= ὕλη, ἄλλοι ἀπ' τὸ Ἰνδ. Ksaya=κύριος.—Πρβλ. τὸ θρακ. Ζάμολ—ξισ=γῆς=βασικιάς, ἐπίσης τὴ λ. ἄξιος, μὲ τὴν ἀρχικὴ σημασία δυνατός, ἰσχυρός, ποὺ ἐκφράζεται στὰ πελασγικὰ ὀνόματα τῶν καβερικῶν θεῶν τῆς Σαμοθράκης: Ἄξιερος, Ἄξιοκέρσα, Ἄξιόκερσος καὶ τὴν ἐπίκληση στὸ Διόνυσο; ἄξιε Ταῦρε (Πλούταρχ. Ἑλλην. Ζητήμ. 36) σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὅτι ὅλα τὰ ποτάμια παριστάνονταν ταυρόμορφα.

Βρυάνιον, πόλη.—Στράβ. VII, 327.—Στέφ. Βυζ. στὴ λ.—Τ. Liv. 31, 39.—Πρβλ. Στράβ. VII, 6,1: «τῆς δὲ πόλεως βρίας καλουμένης Θρακιστί».

Βυλάζωρα, πόλη.—Πολύβ. 5,97: «Φίλιππος ὁ βασιλεὺς κατελάβετο Βυλάζωρα μεγίστην οὖσαν πόλιν τῆς Παιονίας».

Δόβηρος, πόλη.—Θουκυδ. 2,98: «ἀφίκοντο εἰς Δόβηρον τὴν Παιονικήν».—Κατὰ τὴ Φανὴ Παπάζογλου, Zina Antika 1951-52, σ. 262. ἡ λέξις σύνθετη Δοβ-ηρος. Βλπ. Ἄνδηρον, ἄκρον ἢ τὰ χεῖλη τῶν ποταμῶν. Fick. B. B. 23,223. Ἄντι-ανδρος, Μαί—, Σκάμ—. Ἐπίσης Μάστ-ειρα: ἀνδρι-άδες· πρασιαί, ὄχετοὶ ταφρώδεις· δειράδες. αὐχένες. . . . καὶ ἐξέχοντα μέρη. δειράδες, βουνοί.—δηρ—/δειρ—, δωρ. δήρα, ἰων. δείρη.

- Δερροίπος, πόλη.—Ἐπιγραφή: A. Boeckg, C.I.G. n. 1967.—Στέφ. Βυζ. στή λ. Δευροίπος.—Πρβλ. Δέρρις ἄκρα (Στράβ. VII, 330), Δέρρα (Derrha) πόλη Σιθωνίας—Χερσ. (Plin. 4,17) κλπ. Κατὰ τὸ Σβορῶνο ἢ λ. παράγεται ἀπ' τὸ δέρρις, δέρριον, δέρος=δορά.
- Ἐριγών, ποταμός.—Στράβ. VII, 327,—Τ. Λιν. 31,53.
- Ἄσφαγος, ποταμός.—Τ. Λιν. 31,39.
- Πλούβινα πόλη.—Τ. Λιν. 31,39: «Pluvinam».
- Πρασιάς, λίμνη.—Ἡρόδ. V, 15 - 16.—Πρβλ. πρασίης=πράσινος (: Ὀππ. Ἄλ. I, 107 : «θῖνα δ' ἀνὰ πρασόεσαν ὑπὸ χλοεραῖς βοτάνησι».
- Σίρις, πόλη.—Ἡρόδ. VIII, 115.—Τ. Λιν. 45,4 κ. ἄ.
- Στόβη, πόλη.—Ἐπιγραφή.—Plin. 4, 10, 17.
- Στύμβαρα, πόλη.—Ἐπιγρ.—Πολύβ. 28, 8.—Στράβ. VII, 327. — Τ. Λιν. 31, 39.—43, 19, 22.

Κύρια ὄνοματα

- Αὔδολέων, ὄνομα βασιλιᾶ, σὲ νόμισμα.
- Ἄστεροπαῖος. Ὀμ. Ἰλ. Φ, 140.
- Βασταρεύς, ὄνομα βασιλιᾶ, σὲ νόμισμα.
- Λυγκέτιος, ὄνομα βασιλιᾶ, σὲ νόμισμα.
- Μαντύης.—Ἡρόδ. V, 12.—Ἴσως ἀπ' τὸ ρῆμα μαντεύομαι, μαντεύω.—Πρβλ. καὶ Εὐστάθ. στὸν Ὀμ. Ὀδύσ. 1854,33: «Αἴλιος δὲ Διονύσιος (ἀπόσπ. 252) λέγει ὅτι τὸ περσικὸν ὄνομα καὶ ὁ μανδύας ἔοικε δὲ φησί, φαινόλη».
- Πατράος, ὄνομα βασιλιᾶ, σὲ νόμισμα.
- Πίργης.—Ἡρόδ. V, 12.
- Πυραίχμης.—Ὀμ. Ἰλ. Β, 848.

Ὄνοματα ζώων καὶ φυτῶν.

- Βόλυνθος (ὄ), πιθανὸν ὁ βόνασος.—Ἀριστοτέλ. Θανμ. Ἀκ. 630α, 7: «ἐν τῇ Παιονίᾳ φασίν... εἶναι τι θηρίον τὸ καλούμενον βόλινθον».—Πρβλ. Plin. II, 53, 54: «στὴν ἑτρουσκ. πόλη BELSV ἔθυμολογεῖτο καταστρεπτικὸν τι τέρας volta ὀνομαζόμενον, ἔχον μορφὴν δράκοντος».—Προβ. ἑλλην. βελίαρ· δράκων (Ἡσύχ.), λατιν. belua = θηρίον, ἄλβαν. bolea=μέγας ὄφις, ἑλλην. βέλλιον· ἀτυχές. Κρητες (Ἡσύχ).
- Πάπρακες, εἶδος ψαριῶν, ἴσως οἱ πέρκες, τὰ προικιά.—Ἡρόδ. V. 16: «τῶν δὲ ἰχθύων ἐστὶ γένεα δύο, τοὺς καλέουσι πάπρακές τε καὶ τίλωνας».—Ἀριστοτέλ. Ζῶων Ἰστ. 668 b, 25 καὶ 602 b, 26.
- Τίλωνες, ψάρια, πιθανὸν ἢ τίγγα, ἀπ' τὸ γένος τῶν κυπρινιδῶν (Ἡρόδ. V, 16).

ΘΡΑΚΕΣ

Οἱ Θράκες¹ πολὺ γνωστοὶ στὸν Ὅμηρο, κατοικοῦσαν ἀπλωμένοι στὸν καιρὸ του, ἀπ' τὸν Ἑλλάσποντο² ὡς τὸν Ὀλυμπο³ καὶ τὴ Χαλκιδική³, χωρισμένοι σὲ διάφορα αὐτόνομα κρατίδια, μὲ δικό του καθένα βασιλιά⁴. Ὁ μεγάλος ποιητὴς μᾶς πληροφορεῖ, πῶς ὅπως οἱ Παίονες, ἐτρεξάν κι αὐτοὶ σὲ βοήθεια τῆς Τροίας, ὅταν πολιορκήθηκε ἀπ' τοὺς λαοὺς τῆς Νότιας Ἑλλάδας, ἔχοντας ἀρχηγὸς τοὺς τὸν Ἀκάμαντα⁵.

Ὁ Ἡρόδοτος⁶ θεωροῦσε τὸ θρακικὸ ἔθνος ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, τὸ ἴδιο καὶ ὁ Πausanias⁷ ἀργότερα. Ὡς τόσο ἐξακολουθοῦσε πάντα νὰ εἶναι χωρισμένο σὲ διάφορες αὐτοτελεῖς φυλὲς πού τις διοικοῦσαν ἀνεξάρτητοι φύλαρχοι. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ἂν κατόρθωναν νὰ ἐνωθοῦν οἱ Θράκες θὰ γίνονταν ἀκαταμάχητοι κυρίαρχοι ὅλου τοῦ κόσμου, μὰ αὐτὸ τὸ θεωροῦσε ὁ μεγάλος ἱστορικὸς ἀδύνατο, ἐξ αἰτίας τοῦ χωρισμοῦ των σὲ πολλὰ μικρὰ βασίλεια.⁸

1) Ὁ παλιὸς τύπος τοῦ ὀνόματος εἶναι: Θράσιες - Θράϊες - Θραϊκή καὶ στὴν ἰωνικὴ διάλεκτο μὲ τροπὴ τοῦ μακροῦ α σὲ η - Θρηϊκή. Μονάχα στὴν Ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ τὸ ι ἔπαψε νὰ προφέρεται καὶ γιὰ λόγους ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἀρχισαν νὰ τὸ γράφουν Θράκη. Τὸ σ τοῦ Θράσιες διατηρήθηκε ὅπου βρέθηκε κοντὰ σὲ σύμφωνο π. χ. Θρασκίας = ὁ ἄνεμος πού ἔρχεται ἀπ' τὴ Θράκη (Ν. Ἀνδριώτης).

Δὲν ξέρουμε τί σήμαινε ἀρχικὰ τὸ ὄνομα Θράξ καὶ Θράκη· οἱ γλωσσολόγοι δὲ συμφωνοῦν στὴν ἐτυμολογία του. Μερικοὶ θέλησαν νὰ τὸ βγάλουν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ: θερέω, θροῶ, θρῦλος κτ' ἄλλοι ἀπ' τὸ: θρησκός, θρησκέειν, θρησκειά. Ἄν παραδεχθοῦμε τὴ δευτέρη ἐκδοχή, τὸ ὄνομα πού δόθηκε ἀπ' τοὺς Ἕλληνας, σὲ ὄλα ἐκεῖνα τὰ διάφορα ἔθνη μὲ τὰ χωριστὰ ὀνόματα, μεταπήδησε μὲ τὸν καιρὸ ἀπ' τὴν ἠθικὴ ἔννοια σὲ φυλετικὴ. Μιὰ γνώμη δέχεται (Ἰώσηπος. 1, 6, 1) πῶς ἡ Θράκη κατοικήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπ' τὸν ἔβδομο γιὸ τοῦ Ἰάφεθ καὶ ἐγγονὸ τοῦ Νῶε, Θαραχ (Θειράς) ἀπ' τὸν ὁποῖο πῆρε καὶ τὸ ὄνομά της. Οἱ γιοὶ τοῦ Ἰάφεθ (Γέννηση, κεφ. κεφ. I, 21) ἦσαν «Γομῆρ καὶ Μαγῶγ καὶ Μαδαῖ καὶ Ἰαῶν (Ἴων) καὶ Θουδάλ καὶ Μεσῆχ καὶ Θειράς». Ἡ Θράκη ὀνομάστηκε καὶ Ἀρία, ἴσως ἀπ' τὸν Ἀρη πού τὸν λάτρευαν οἱ Θράκες καὶ Πέρκη (Στέφ. Βυζ.) ἐπειδὴ ἦταν ψηλὴ, τραχεῖα καὶ ὄρεινὴ.

2) Ὁμ. Ἰλ. Β, 844 - 845: «Ἀυτὰρ Θρηϊκας ἦγ' Ἀκάμας καὶ Πείροος ἦρωες δσοὺς Ἑλλάσποντος ἀγάροος ἐντὸς ἐνέργει».

3) Ὁμ. Ἰλ. Ε, 225 - 230.

4) Ὁμ. Ἰλ. Κ, 434 - 435: «Θρηϊκας οἷδ' ἀπάνευθε νεήλυδες, ἔσχατοι ἄλλων· ἐν δὲ σφιν Ρῆσος βασιλεύς, πάϊς Ἡιονῆος».

5) Ὁμ. Ἰλ. Ε, 461 - 462: «Τρώας δὲ στίχας οὔλος Ἄρης ὄτρυνε μετελθῶν εἰδόμενος Ἀκάμαντι θεῶ ἡγήτορι Θρηϊκῶν».

6) Ἡρόδ., ν, 3: «Θρηϊκῶν δὲ ἔθνος μέγιστον ἔστι μετὰ γε Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων ὀνόματα δ' ἔχουσι πολλὰ κατὰ χώρας ἕκαστοι».

7) Πausan. «Θρακῶν τῶν πάντων οὐδένας πλείους εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μὴ Κελτοί».

8) Ἡρόδ. V, 3: «Εἰ δὲ ὑπ' ἐνὸς ἀρχοῦτο ἢ φρονέοι κατὰ τῶν τό, ἀμαχόν τ' ἂν

Στὴν πραγματικότητα οἱ λόγοι ποὺ ἡ ἔνωση αὐτὴ δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ, ὀφείλονταν στοὺς γενοφυλετικούς θεσμοὺς ποὺ διατηρούνταν σ' αὐτούς, βάζοντας τροχοπέδη στὴν πολιτικὴ τους ἀνέλιξη.

Τὰ δεδομένα ποὺ σύμφωνα μ' αὐτὰ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς συμπεριλάβαιναν ὅλες αὐτὲς τὶς φυλές μὲ τὰ ξεχωριστὰ ἔθνικὰ ὀνόματα σὲ μιά, τὴ μεγάλη Θρακικὴ ὁμοιογένεια, θὰ πρέπει νὰ τὰ ἀναζητήσουμε στὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, στὴ θρησκεία, στὴ γλῶσσα κ.λ.π. στοιχεῖα πολλὲς φορὲς τόσο ἐπισφαλῆ μὲ τὰ σημερινὰ ἐπιστημονικὰ κριτήρια.

Ὁ Ἡρόδοτος, σ' ἕνα πολῦτιμο κομμάτι, μιλώντας γιὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Θρακῶν, λέει ὅτι αὐτὰ σὲ ὅλες τὶς πολυπληθεῖς φυλές τους ἦταν ὅμοια. Καμιά ἰδιαίτερη διαφορὰ μὲ τὰ ἑλληνικὰ δὲν ἀναφέρει, πρῶγμα ποὺ θὰ τὸ ἔκαμνε ἀσφαλῶς κατὰ τὴν συνήθειά του ἂν ὑπῆρχε, ὅπως ἀκριβῶς τὸ κάμνει, τονίζοντάς το ὅμως σὰν ἐξαίρεση, γιὰ τοὺς Θράκες ποὺ κατοικοῦσαν «κατύπερθε Κρηστωναίων» στὴ Β. Δ. δηλαδὴ περιφέρεια τῶν Σερρῶν¹. Πρόκειται γιὰ τὴν πολυγαμία, ποὺ σύμφωνα μὲ ἄλλη μαρτυρία του τὴν εἶχαν καὶ οἱ Παῖονες τῆς ἴδιας περιοχῆς καὶ γιὰ τὴ συνήθεια νὰ σκοτώνεται καὶ νὰ θάβεται μαζὺ μὲ τὸ νεκρὸ σύζυγο ἢ πῶ ἀγαπημένη γυναῖκα του. Τὸ πρωτόγονο αὐτὸ ἔθιμο ζοῦσε ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια στὶς Ἰνδίες.

Σχετικὰ τώρα μὲ τὰ ὅσα ἄλλα ἐκθέτει γιὰ τοὺς ἄλλους Θράκες γενικὰ, δίκαια παραξένευαν, βέβαια, τὸν γαλουχημένο μὲ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του μεγάλο ἱστορικό. Σήμερα ὅμως ὁ συντηρητισμὸς του αὐτὸς δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ εὐρύνουμε τὰ περιθώρια μιᾶς κατανόησης, ἐνῶ πολλὰ ἀπ' τὰ προβλήματα τῆς παιδικῆς κοινωνίας τῶν Θρακῶν ἐκείνων, ἐξακολουθοῦν

εἶη καὶ πολλῶ κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γεώμην τὴν ἐμὴν. Ἄλλὰ γὰρ τοῦτο ἄπορον σφι καὶ ἀμύχανον μὴ κοτε ἐγγένηται· εἰσι δὴ κατὰ τοῦτο ἀσθενέες».

1) Ἡρόδ. V, 3—6 : «νόμοισι δὲ οὗτοι παραπλησίοισι πάντες χρέωνται κατὰ πάντα, κλὴν Γετέων καὶ Τραυσῶν καὶ τῶν κατύπερθε Κρηστωναίων οἰκεόντων Οἱ δὲ κατύπερθε Κρηστωναίων ποιεῦσι τοιάδε· ἔχει γυναίκας ἕκαστος πολλὰς· ἐπεὰν ὦν τίς αὐτῶν ἀποθάνῃ, κρίσις γίνεται μεγάλη τῶν γυναικῶν καὶ φίλων σπουδαῖα ἰσχυραὶ περὶ τοῦδε, ἣτις αὐτέων ἐφιλέστο μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός· ἢ δ' ἂν κριθῆ καὶ τιμηθῆ ἐγκωμιασθεῖσα ὑπὸ τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σφάζεται εἰς τὸν τάφον ὑπὸ τοῦ οἰκηιοτάτου ἑωυτῆς, σφαχθεῖσα δὲ συνθάπτεται τῷ ἀνδρὶ ... Τῶν δὲ δὴ ἄλλων Θρηκίων ἐστὶ ὅδε νόμος· πωλέουσι τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῆ. Τὰς [δὲ] παρθένους οὐ φυλάσσουσι, ἀλλ' ἐῷσι τοῖσι αὐταῖς βοῦλονται ἀνδράσι μίσεσθαι. Τὰς [δὲ] [γυναίκας ἰσχυρῶς φυλάσσουσι· καὶ ὠνέονται τὰς γυναίκας παρὰ τῶν γονέων χρημάτων μεγάλων. [Καὶ] τὸ μὲν ἐστίχθαι εὐγενὲς κέκριται, τὸ δὲ ἀστικτὸν ἀγενές. Ἄργον εἶναι κάλλιστον, γῆς δὲ ἐργάτην ἀτιμότατον. Τὸ ζῆν ἀπὸ πολέμου καὶ ληιστύος κάλλιστον. Οὗτοι μὲν σφέων οἱ ἐπιφανέστατοι νόμοι εἰσί. Θεοὺς δὲ σέβονται μόνους τοῦσδε, Ἄρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν· οἱ δὲ βασιλέες αὐτῶν, πάρεξ τῶν ἄλλων πολιτῶν, σέβονται Ἑρμῆν μάλιστα θεῶν καὶ ὀμνῶουσι μόνον τοῦτον καὶ λέγουσι γεγονῆαι ἀπὸ Ἑρμῆω ἑωυτούς».

νά χαρακτηρίζουν πολλούς σύγχρονους πολιτισμένους και ἀπολίτιστους λαούς.

Διάφορες ἄλλες πληροφορίες σχετικές με τὴ ζωὴ τῶν Θρακῶν, σκορπισμένες σὲ ἀρχαίους συγγραφεῖς,¹ ὅπως οἱ ὀργιασμοί, ἡ χρῆση τοῦ κρασιοῦ καὶ τῶν ναρκωτικῶν, προκαλοῦν σὲ ὀρισμένους σύγχρονους μελετητὲς δυσμενεῖς κρίσεις γιὰ τὸν πολιτισμὸ τους, μὰ ὄχι ὀλωσδιόλου δίκαια.

Εἶπαμε προηγούμενα πὼς ἦταν ἀναρίθμητες οἱ θρακικὲς φυλές, ἡ δὲ ἔκταση ποὺ κατελάμβαν τεράστια. Οἱ μεταναστεύσεις καὶ οἱ ἐπιμιξίες τους, τὸ ἀνόμοιο περιβάλλον, στὸ ὁποῖο διαμορφώθηκε σὲ διάστημα πολλῶν αἰώνων ἡ ἀνέλιξη τῆς πολιτιστικῆς τους δραστηριότητος, παράλληλα μὲ τὰ συμφέροντα κάτω ἀπ' τὸ πρίσμα τῶν ὁποίων ἔκριναν κάθε φορὰ ἕναν ξένο λαὸ οἱ Ἕλληνες, ἰδιαιτέρα ἡ ἄγνοια προκειμένου γιὰ μέρη ἐχθρικά καὶ δυσπρόσιτα μαζί μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνεπάρκεια, στάθηκαν στοιχεῖα ἀπρόσφορα γιὰ συγκρίσεις καὶ γενικευμένα ὀριστικὰ συμπεράσματα.

Καὶ αὐτὸ σὲ συνάρτηση μὲ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις, ποὺ κάθε τόσο μᾶς ἀναγκάζουν σὲ σοβαρὲς ἀναθεωρήσεις, ἰδιαιτέρα γύρω ἀπ' τὴν πραγματικὴ ὑπαρξὴ ἑνὸς σπουδαίου θρακικοῦ γεωργικοῦ πολιτισμοῦ, ἀντίθετα μὲ ὀρισμένες μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων γιὰ τὴν περιφρόνηση τάχα γενικὰ τῶν Θρακῶν πρὸς τὶς τέχνες καὶ τὴν ἐργασία.

Γιὰ νὰ κάνουμε σαφέστερα τὰ παραπάνω, ἄς πάρουμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Ὁ Πλάτωνας θεωροῦσε τοὺς Ἕλληνες συγκρατημένους στὸ πιετό, τοὺς δὲ Σκύθες μέθυσοι :

«ὕμειν μὲν τὸ παράπαν ἀπέχεσθαι. Σκύθαι δὲ καὶ Θραῖκες ἀκράτως παντάπασιν χρώμενοι, γυναῖκες τε καὶ αὐτοί». Ὁ Ἡρόδοτος ὁμοῦ (IV, 79) ἀναφέρει ἀντίθετα, πὼς οἱ Σκύθες κοροΐδευαν γιὰ τὸ πιετό τοὺς Ἕλληνες : «καὶ εἶδον μι βακχεόοντα οἱ Σκύθαι, κάρτα μεγάλην συμφορὰν ἐπήσαντο... Σκύθαι δὲ τοῦ βακχεύειν περὶ Ἕλλησι ὄνειδίζουσι».

Ξέρουμε ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο (V, 3 καὶ V, 16), τὸ Στράβωνα (VII, 3) κ. ἄ. πὼς οἱ Θράκες καὶ μερικοὶ Παῖονες, ἦταν πολὺγαμοὶ. Γιὰ ὀρισμένους ὁμοῦ Θράκες μᾶς βεβαιώνει τὸ ἀντίθετο ὁ Ποσειδώνιος (Στράβ. VII, 3). Ἄλλωστε οἱ Ἕλληνες συνήθιζαν κάτι πιὸ χειρότερο. Διατηροῦσαν στὰ σπίτια τους παλλακίδες (Ἡρόδ. V, 18), ἀναφέρεται μάλιστα, πὼς ὁ Ἀναξανδρίδης, βασιλιάς τῆς Σπάρτης, ἦταν νόμιμα δίγαμος. Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴ μάλιστα περίοδο, οἱ Πτολεμαῖοι (Πτολεμαῖος—Ἀρσινόη) ἐπισημοποίησαν καὶ τὶς αἰμομιξίες (Κ. Παπαρηγ. Ἱστορ. Ἀθ. 1925, τ. Β' σ. 220). Μαρτυρεῖται ἀπ' τὸ Θουκυδίδη (VII, 29,4) αὐτὸ δὲ ἄς σημειωθεῖ τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Θράκες σὰν σύμμαχοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες εἶχαν προξενήσει ἀνυπολόγιστες καταστροφὲς στοὺς Ἀθηναίους, ὅτι : «τὸ γὰρ γένος τῶν Θρακῶν ὅμοια τοῖς μάλιστα

1) Ἡρόδ. V, 3 - 8.—Στράβ. VII, 5, 7 καὶ ἀπόσπ. 47.—Ξενοφ. Ἀνάβ. VII 2. Πλουτ. Περὶ Ποταμ. Ἑβρ. 3.—Ἀθῆν. XII, 27.—Ἡρακλ. Ποντ. 27.—Πομπ. Μέλ. 2, 2.

τοῦ βαρβαρικοῦ... φονικώτατον ἔστιν». Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅμως, πὼς Ἄθη-
 ναῖοι στρατιῶτες σταύρωσαν τὸν Πέρση διοικητὴ τῆς Σηστοῦ Ἀρταύκτη,
 ἀφοῦ πρῶτα λιθοβόλισαν μπροστὰ στὰ μάτια του τοῦ παιδί του (Ἡρόδ. IX,
 120) καὶ Ἄθηναῖοι πολίτες ἐκτέλεσαν μὲ λιθοβολισμό δλόκληρη τὴν οἰκογέν-
 νεια τῆς μάγισσας Λημνίας (Ἀριστογείτων Α, 793.—Δημοσθ. Περὶ Στεφ.
 313) καθὼς καὶ ἕναν βουλευτὴ (Ἡρόδ. IX,5). Ὁ Ὅμηρος γνώριζε σὰν
 ποινὴ τὸ λιθοβολισμό (Ἰλ. Γ, 57) τὸν προβλέπει ὁ Πλάτωνας στοὺς νόμους
 του (Θ', XII) τὸν ἐφάρμοζαν δὲ καὶ οἱ Μακεδόνες, ὅπως στὴν περίπτωσι
 τῶν «βασιλικῶν παίδων» ποὺ συνωμότησαν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου
 καὶ καταδικάστηκαν ἀπ' τὸ μακεδονικὸ Δικαστήριον σὲ θάνατον μὲ λιθοβο-
 λισμό. Ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη στὸν Πλίνιον, Λυδὸς ἦταν ἐκεῖνος
 ποὺ ἐπινόησε τὸ λυώσιμο τοῦ χαλκοῦ (Plin. VII, 197 : Aes conflare Ari-
 stoteles Lueum Scythem putat). Σχετικὰ τώρα μὲ τὴ σφαγὴ, ἀπὸ μερι-
 κοὺς Θράκες, τῆς γυναίκας πάνω στὸ νεκρὸ σύζυγο (Ἡρόδ. V, 3) μπορεῖ
 νὰ εἶναι μιὰ συνήθεια τρομερῆ, μὰ ὑπῆρχε, ἀπὸ πίστη ἴσως στὴν ἀθανα-
 σία, συναίνεση τουλάχιστον τοῦ θύματος. Γενικὰ ὅμως ἡ ἀνθρωποθυσία,
 ὅσο κι' ἂν ἦταν μισητὴ μεταγενέστερα στοὺς Ἕλληνες, δὲν ἔπαβε νὰ ἐφαρ-
 μόζεται σὲ ὄρισμένες περιπτώσεις κι' ἀπ' αὐτοῦς. Ἔτσι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀχιλ-
 λέα στὴν Τροία (Ὀμ. Ἰλ. Ψ, 175), τὸ Μενέλαο στὴν Αἴγυπτον (Ἡρόδ.)
 καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα στὴν Αὐλίδα (Εὐριπίδης) ποὺ θυσιάσε τὸ παιδί του
 γιὰ ἕναν ἄνεμον, ἀναφέρεται ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς πρὶν ἀπ' τὴ ναυμαχία
 τῆς Σαλαμίνας θυσιάσε τρεῖς Πέρσες αἰχμαλώτους «καλλίστους ἰδέσθε τὴν
 ὄψιν., ὀμηστικῆ Διονύσω προσευξάμενον» : (Πλούταρχ. Θεμιστ. XIII,3 καὶ
 ὁ Ἐπαμεινώνδας, πρὶν ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Λεύκτρων ὑποσχέθηκε σ' ἕναν
 ἄνεμον, τὸν Τυφώνα, θυσία παρθένου. Κατὰ τὸν Δημόκριτον (ἐν τρίτῳ Τρα-
 γωδομένῳ : Στοβαίου Ἀνθολόγιον, Περὶ Πατρίδος ΛΘ. 33) : «Ἄθηναῖον
 πρὸς Εὐμόλπον τῶν Θρακῶν βασιλέα πόλεμον ἐχόντων, Ἐριχθεὺς δ' τῆς Ἀτ-
 τικῆς προϊστάμενος, χρησμὸν ἔλαβε, ὅτι νικῆσης τοὺς ἐχθρούς, εἰάν τὴν πρε-
 σβυτάτην τῶν θυγατέρων Περσεφόνην θύσει. Παραγενόμενος δ' εἰς Ἀθήνας,
 Θρασιθεὰ τῆς γυναίκῃ τὴν πυθόχρηστον μαντεῖαν ἀπήγγειλεν· εἶθ' οὕτω τὴν
 κόρην προσαγαγὼν τοῖς βωμοῖς ἀνεῖλε καὶ συμβαλλὼν τὸν πόλεμον ἐγκρατῆς
 ἐγένετο τῆς νίκης».—Ὁ J. S. Frazer : (Scapagoat, Neu York 1935.
 p. 253) ἀναφέρει ὅτι στὴν ἑλληνικὴ ἀποικία Μασσαλία σὲ καιρὸν λιμοῦ ἢ
 λοιμοῦ, ἕναν ἀπ' τοὺς φτωχότερους πολίτες, ἀφοῦ τρέφονταν δημοσίᾳ δα-
 πάνῃ, ντύνονταν μὲ ἱερὰ ἄμφια καὶ στολίζονταν μὲ ἱεροὺς κλάδους, τὸν
 ἔριχναν ἀπὸ ἕνα γκρεμνὸ γιὰ νὰ ὑποστεῖ αὐτὸς σὰν ἑξιλαστήριον θύμα τὴν
 τιμωρίαν γιὰ ὅλες τῆς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὸν Πausanias ἀνθρωποθυσίες γίνονταν στὸ ναὸ τῆς Τρικλαρίας
 Ἀρτέμιδος (ἀπ' ὅπου καὶ ὁ διπλανὸς ποταμὸς Ἀμείλιχος=σκληρός.—Περβλ.
 Μολόχ, φοινικ. καὶ καρχηδ. θεὸς στὸν ὁποῖον ἔκαιαν παιδιὰ), στὴν Ἀρκαδία

δὲ ὁ Δίας δέχονταν ἀνθρώπινες θυσίες μέχρι τὸ 2ο αἰῶνα μ.Χ. (G. A. H. II, 618.—Grote, I, 111).

Περνώντας τώρα στὴν ἀντίπερα πλευρά, θὰ δοῦμε πὼς ὁ χρονογράφος Τιμόθεος ἀναφέρει γιὰ ἓναν Θρακιώτη, τὸν Ὀρφέα, πὼς ἦταν περιβόητος λυρικός ποιητὴς καὶ σοφός, ὁ πρῶτος ποὺ ἔγραψε κοσμογονία, θεολογία, μυστήρια κλπ., ὁ Στράβων (XIII, 619—634) μᾶς παραδίδει ὅτι πολλοὶ λαοὶ θρακικοὶ ἀσχολούνταν μὲ τὴν κατεργασία τοῦ σιδήρου, καὶ ὁ Ἡρόδοτος (VII, 112) τῶν μετάλλων, ἐνῶ κατὰ τὸν Στοβαῖο Ἐπιτολ. Περὶ Νόμ. καὶ Ἐθῶν, ἐκ τοῦ Νικολάου—ΜΔ. 41) οἱ Φρύγες ἦσαν τόσο εἰλικρινεῖς καὶ εἶχαν ἀναπτυγμένο σὲ τόσο μεγάλο βαθμὸ τῆς γεωργίας, βάση τῆς διατροφῆς τους ὥστε : «Φρύγες ὄρκους· αὐτὸν χρῶνται οὐτ' ὀμνύντες οὔτε ἄλλους ἐξορκοῦντες. Ἐὰν δέ τις παρ' αὐτοῖς γεωργικὸν βοῦν ἀποκτείνει ἢ σκεῦον τῶν περὶ γεωργίαν κλέψῃ θανάτῳ ζημιούσῃ». Τέλος ὁ Ποσειδώνιος, στὸ Στράβ. VII, 3) μνημονεύει θρακικοὺς λαοὺς ἄγνοους καὶ ἀσκητικούς, τοὺς ἴδιους ποὺ ὁ Ὀμηρος ἀποκαλεῖ «δικαιοτάτους», ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους εἶναι καὶ οἱ Μυσοί, συγκαταίκοι κάποτε στὴν περιφέρεια Σερρών, τῶν Θρακῶν ἀκριβῶς ἐκείνων μὲ τὰ τόσα ἀλλόκοτα ἔθιμα κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, ὅπως τὰ ἐκθέσαμε.

«Λέγει δὲ τοὺς Μυσοὺς ὁ Ποσειδώνιος καὶ ἐμψύχων ἀπέχεσθαι κατ' εὐσέβειαν διὰ δὲ τοῦτο καὶ θρεμμάτων· μέλιτι δὲ χρῆσθαι καὶ γάλακτι καὶ τυρῶ, ζώντας καθ' ἡσυχίαν· διὰ δὲ τοῦτο καλεῖσθαι θεοσεβεῖς τε καὶ καπνοβάτας· εἶναι δὲ τινες Θρακῶν οἱ χωρὶς γυναικὸς ζῶσιν, οὓς Κτίστας καλεῖσθαι, ἀνιερωσθαί τε διὰ τιμὴν καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν· τούτους δὲ συλλήβδην ἅπαντας τὸν ποιητὴν (ὁ Ὀμηρος) εἶπειν. ἀγανούς [ἰππημολγούς]. Γαλακτοφάγους, Ἀβίους τε, δικαιοτάτους ἀνθρώπους.

Ἀβίους δὲ προσαγορεύεται μάλιστα ὅτι χωρὶς γυναικῶν, ἠγούμενος ἡμιτελῆ τινα βίον τὸν χῆρον...». Μιὰ σύγκριση τῶν πειθαρχημένων στὰ πάθη αὐτῶν Θρακῶν μὲ τοὺς Ἀθηναίους τοῦ Πλουτάρχου (Ἐπιτολ. Λακων. 236 (65)) ποὺ χαρακτηρίζονται μεθύστακες καὶ πορνοβοσκοί, θὰ μᾶς ἀνάγκαζε σὲ μιὰ πιὸ ἤρεμη καὶ βαθειὰ ἐνδοσκόπηση τῶν στοιχείων ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ δαιδαλώδη φαινόμενα τοῦ πολιτισμοῦ.

Μὲ ὅλα τὰ παραπάνω ὁ καλόπιστος ἀναγνώστης καταλαβαίνει πὼς δὲν εἶναι δυνατὸ βέβαια ἀπὸ μερικὰ σὲ ὀρισμένο τόπο καὶ χρόνο ἐντοπισμένα περιστατικὰ νὰ ἐδραιωθοῦν γενικὲς καὶ ὀριστικὲς ἱστορικὲς κρίσεις, νὰ ὑπερτιμηθεῖ μὲ ἄλλα λόγια ὁ θρακικὸς πολιτισμὸς ἢ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸν ἀνυποτίμητο ἑλληνικὸ, τὸ φωτεινὸ αὐτὸ θαῦμα ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Ὡστόσο θὰ πρέπει τὰ πιστεύουμε πὼς κάθε τι ποὺ ἔζησε σ' αὐτὴ τῇ Γῇ, ἄνθρωπος, κοινωνία, λαός, ἔθνος, εἶχε πάντα τὴ θεία χάρη τοῦ δικοῦ του πολιτισμοῦ καὶ αὐτὴ ἢ ὅποια πάλῃ του γιὰ τὴν καλύτερηση, τὸν πολλα-

πλασιασμό καὶ τὴν ἐπιβίωση, κρίκος χρυσὸς ἢ γάλκινος ἀδιάφορο, στὴν παγκόσμια ἀλυσίδα τῆς ζωῆς, ἀξίζει πάντα προσοχὴ καὶ κατανόηση.

Ποιά ἦταν τὰ ὄρια τῆς Θράκης κατὰ τὶς διάφορες χρονικὲς περιόδους δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθοριστῆ με ἀκρίβεια. Κατὰ τὸ Θουκυδίδη¹ καὶ τὸν Ἀπολλόδωρο², ἓνα μεγάλο μέρος τῆς Φωκίδας κατοικοῦνταν ἄλλοτε ἀπὸ Θράκες³. Ἐπίσης καὶ τῆς Εὐβοίας, ποὺ ὀνομάστηκε Ἀβαντιάς ἀπὸ τοὺς Ἀβαντες, ἓνα ἔθνος θρακικὸ ποὺ ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτή⁴. Ὅπως δὲ μᾶς πληροφοροεῖ ὁ Στράβωνας, ὄχι μονάχα τὸ μεγαλύτερο κομᾶτι τῆς Μακεδονίας⁵ καὶ τῆς Φωκίδας κατοικοῦνταν ἀπὸ Θράκες, καθὼς καὶ ἡ Χαλκιδική, μὰ καὶ τὴ Βοιωτία⁶ ἀποίκισαν, κατέλαβαν ἀκόμα καὶ τὴν Ἀττικὴν⁷, ὅπου ἴδρυσαν κατὰ τὴν παράδοση τὴν ἱερατικὴ πολιτεία Ἐλευσίνα⁸. Πολλὰ ἐπίσης ἀπ' τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ὑπῆρξαν σὲ διάφορες ἐποχὰς Θρακικά, ὅπως ἡ Νάξος⁹, ἡ Θάσος, ἡ Σαμοθράκη, ἡ Λῆμνος, ἡ Ἰμβρος¹⁰ κ.λ.π.

1) Θουκυδ. II, 29 : "Τῆς Φωκίδος ... τότε ὑπὸ Θράκης οἰκουμένης... , , .

2) Ἀπολλόδ. III, 14.

3) Βασιλιάς τῶν Θρακῶν τῆς Φωκίδας ἦταν ὁ Τηρέυς, στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ τριπλὸς μῦθος τῆς Φιλομήλας, τῆς Πρόκνης καὶ τοῦ Ἰτυοῦ.

4) Ὁμ. Ἰλ. B, 531.—Διονύσ. Περιηγητῆς 520.

5) Στράβ. VII, ἀπόσπ. 11 : "Ὅτι Ἡμαθία ἐκαλεῖτο πρότερον ἢ νῦν Μακεδονία ἔλαβε δὲ τοῦνομα ἀπ' ἀρχαίου τινὸς τῶν ἡγεμόνων Μακεδόνας κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην Ἡπειρωτῶν τινες τῶν Ἰλλυριῶν τὸ δὲ πλείστον Βοττιαῖοι καὶ Θρακῆς· οἱ μὲν ἐκ Κρήτης, ὡς φασί, τὸ γένος ὄντες ἡγεμόνα ἔχοντες Βόττιωνα, Θρακῶν δὲ Πίερες μὲν ἐνέμοντο τὴν Πιερίαν καὶ τὰ περὶ τὸν Ὀλυμπον, Παίονες δὲ [τὰ] περὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ τὴν καλουμένην διὰ τοῦτο Ἀμφαξίτιν, Ἡδωνοὶ δὲ καὶ Βισάλλται τὴν λοιπὴν μέχρι Στρυμόνος· ὧν οἱ μὲν αὐτὸ τοῦτο προσηγορεύοντο Βισάλλται, Ἡδωνῶν δ' οἱ μὲν Μυθόνοες, οἱ δὲ Ἡδωνες, οἱ δὲ Σιθῶνες· τούτων δὲ πάντων οἱ Ἀργεᾶδαι καλούμενοι κατέστησαν κύριοι καὶ Χαλκιδεῖς οἱ ἐν Εὐβοία... , , .

6) Στράβ. X, 3, 17 : "Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Δεΐβηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη ... τὸν τε Ἑλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μοῦσαις οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐπικούσαντες, , .—Τὸ βοιωτικὸ ὄνομα Ζήθος, (Θηβαῖος ἥρωας - βασιλιάς)-ποὺ διαβάστηκε τώρα τελευταία καὶ σὲ μιὰ ἐπιγραφὴ τῆς Νότιας Ρωσίας (Latyschew, Inscr, 2, 449), σὲ παραβολὴ μετὰ τὸ θρακ. Ζήτης (γιὸς τοῦ Βοριᾶ ποὺ λέγονταν καὶ Θρηῖκιος) ἐνισχύουν μαζὶ μετὰ τοὺς ἄλλους λόγους, τὸ γεγονὸς πὼς πραγματικὰ στὴ Βοιωτία κατοικοῦσαν στὰ προϊστορικὰ χρόνια Θράκες (II. Πετρίδης. Σχόλ. Βιβλιοθ. Ἀπολλοδ. ἐκδ. Ζαχαροπ. σελ. 234).

7) Στράβ. VII, 7, 1 (C 321) : "Τὴν μὲν γὰρ Ἀττικὴν οἱ μετὰ Εὐμόλπου Θρακῆς ἔσχον ... ἔτι μὲντοι μᾶλλον πρότερον ἢ νῦν, ὅπουγε καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι Ἑλλάδος ἀναντιλέκτως οὐσης τὴν πολλὴν οἱ δάρβαροι ἔχουσι Μακεδονίαν μὲν Θρακῆς καὶ τινὰ μέρη τῆς Θετταλίας ... , , .

8) Οἱ ἑξακουσμένες ἱερατικὲς γενεὲς τῶν Εὐμολπιδῶν στὴν Ἐλευσίνα καὶ τῶν Θρακιδῶν στοὺς Δελφούς, ἦταν θρακικῆς καταγωγῆς.

9) Διόδωρ. Σικελ. V, 50 - 52.—Πλάτ. Φαίδρ. III : Σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοσιν ὁ βασιλιάς τῆς Θράκης Βούτης, γιὸς τοῦ Βοριᾶ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Λυκούργου καὶ

Πρὸς βορρᾶν ἔφταναν ὡς τὸ Αἴμο καὶ τὸ Δούναβη.

Μ' ὄλο πού καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸν κατοικοῦσαν οἱ Γέται, ἔθνος μεγάλο καὶ συγγενικό.

Ἄργότερα οἱ Θράκες περιορίστηκαν πολὺ ἀπ' τοὺς Ἑλληνας¹, τοὺς Παίονες² καὶ τοὺς Μακεδόνες³, σὲ τρόπο πού τὰ ὄριά τους κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους νὰ ἐκτείνονται διαδοχικὰ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο ὡς τὸ Στρυμόνα, ὡς τὸ Παγγαῖο, ὡς τὸ Νέστο καὶ ὡς τὸν Ἐβρο ποταμό.

Μὰ ὅλες αὐτὲς οἱ ἀλλαγές δὲν σημαίνουν φυσικά, πῶς ἀπ' τὰ θρακικὰ αὐτὰ ἐδάφη πού καταλαμβάνονταν, μετατοπίζονταν ταυτόχρονα πρὸς τὰ πίσω κι ὄλος ὁ θρακικός τους πληθυσμός. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπ' αὐτὸν ἔμεινε στὸν ἴδιο τόπο, ἰδιαίτερα στὰ ὄρεινά, σχηματίζοντας πολυάριθμες θρακικὲς νησίδες ἀνάμεσα στοὺς κατακτητές⁴, ὡς πού σιγὰ - σιγὰ ἀφομοιώθηκαν⁵.

Αἴμου, διωγμένος ἀπὸ τὴ Θράκη μετὰ τὴν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ἦρθε στὸ νησί Στρογγύλη, πού ἔπειτα ὀνομάστηκε Δία καὶ τελευταία Νάξος.

10) Νησιὰ περίφημα γιὰ τὰ θρακικὰ μυστήρια.

1) Βλπ. Ἡρόδ. VI, 39-IV, 17-IV, 78-IV, 108.—Διόδωρ. Σικελ. XVII, 18.—Στραβ. VII κλπ.

2) Στραβ. VII,7,4: «Ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν Μακεδονικῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Παιονικῶν μέχρι Στρυμόνος ποταμοῦ Μακεδόνες τε οἰκοῦσι καὶ Παίονες καὶ τινες τῶν ὄρειων Θρακῶν· τὰ δὲ πέραν τοῦ Στρυμόνος ἤδη μέχρι τοῦ Ποντικοῦ στόματος καὶ Αἴμου πάντα Θρακῶν ἐστὶ πλὴν τῆς παραλίας· αὕτη δ' ὑφ' Ἑλλήνων οἰκεῖται».

3) Στραβ. VII, 329 ἀπόσπ. 10.—VII, 329 ἀπόσπ. 15.—VII,7.

4) Πλούταρχ. Βίος Ἀλεξάνδρ.: «Θράκες δὲ ὄκουν καὶ ἐν Μακεδονία ἔνθα ἐπιχωρίαζον».

5) Τὴν ἐποχὴ πού ὁ θρόνος τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας μεταφέρθηκε στὸ Βυζάντιο, ἡ ἀφομοίωση καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸ (Δόγ. Γ') εἶχε συντελεστεῖ πιά ἐντελῶς: «Οἱ περὶ τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἰωνίαν οἰκοῦντες Ἑλλάδος ἐσμὲν ἔκγονοι». Ἡ φυλετικὴ αὐτὴ ζύμωση πού ὀφείλεται σὲ λόγους πολιτικούς, κοινωνικούς κ. ἄ. ἄρχισε ἀπὸ πολὺ νωρίς. Ὁ ἀποικισμὸς, τὸ ἐμπόριο, ἡ θρησκεία, οἱ συμμαχίες καὶ ἐπιμιξίες στάθηκαν σ' αὐτὸ ἀποφασιστικοὶ παράγοντες. Ἀπ' τὸ Δημοσθένη, Θουκυδίδη, Ξενοφῶντα κ. ἄ. μαθαίνουμε πῶς σὲ πολλὰς περιπτώσεις, οἱ Θράκες συμμαχῆσαν μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους, γι' αὐτὸ κι ὁ Δημοσθένης τοὺς ἀποκαλεῖ περιποιητικά: «ἡμετέρους φίλους καὶ συμμαχούς». Ἀκόμα πολλοὶ Θράκες βασιλιάδες χρησιμοποιοῦσαν Ἑλληνας στρατηγούς, ὅπως ὁ Κερσοδλέπτης (Ὀδρυσῶν) τὸν Ὠρεῖτην Χαρίδημον, ὁ Βερσιάδης τὸν Ἀθηναῖο Ἀθηνόδωρο, ὁ Ἀμάδοκος τὸν Σίμωνα καὶ Βιάνορα κλπ. Μὰ καὶ οἱ ἐπιμιξίες εἶχαν πάρει τέτια ἔκταση ὥστε ὁ βασιλιάς τῆς Θράκης Σεύθης (Κύρ. Ἀνάβ. VII 2,31) νὰ λέει: «ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστήσειεν Ἀθηναίων, καὶ γὰρ συγγενεῖς εἶεν εἰδέναι καὶ φίλους εὖνους ἔφη νομίζει». Οἱ ἐπιγαμίες αὐτὲς γίνονταν ἰδιαίτερα ἀνάμεσα σὲ Ἑλληνας καὶ Θράκες τῆς ἀνώτερης τάξης. Ἔτσι οἱ μεγαλύτεροι ἀντρες τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ὁ Μιλτιάδης (πρόγονος τοῦ Μαραθωνομάχου), Θεμιστοκλῆς, Κίμωνας, Θουκυδίδης κ. ἄ. ἦταν ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα Θράκες.

Ἐπάρχει μεγάλη διάσταση στίς γνώμες τῶν ἐπιστημόνων σχετικά μέ τὸ ζήτημα, σέ τί λογῆς φυλῆ ἀνήκαν οἱ Θράκες. Ἄλλοι, ὅπως ὁ Καρολίδης¹, ὑποστηρίζουν πὼς ἦταν Ἄριοι, συγγενεῖς μέ τοὺς Ἕλληνες, ὀρισμένοι, σάν τὸ Δασκαλάκη², πὼς δὲν ἦταν Ἰνδοευρωπαϊοί, τρίτοι τέλος τοὺς θεωροῦν αὐτόχθονες τῆς Νοτιανατολικῆς Εὐρώπης, μέ ἰδιαίτερα φυλετικά γνωρίσματα κ.λ.π.

Ἀκόμα καὶ πολλὰ συγκεκριμένα σημεία ἐπαφῆς, κυρίως θρησκευτικά, τῶν πρώτων Θρακῶν μέ τοὺς ἀρχαιότερους ἀπ' αὐτοὺς Πελασγούς, προσφέρουν κι αὐτὰ πολλὲς ἀφορμές γιὰ σπουδαῖες συζητήσεις στοὺς ἐρευνητές, σχετικά μέ τὸ βαθμὸ τῆς συγγένειάς του ἢ τὸ ποσοστὸ τῆς ἐπιμιξίας τους, μὰ χωρὶς νὰ καταλήγουν πούθενά ὡς σήμερα. Ἐτσι ἡ λύση τοῦ προβλήματος παραμένει γοητευτικὴ καὶ ἀμφισβητούμενη. Μολαταῦτα ἡ ἀλήθεια δὲ θὰ πρέπει νὰ ἀπέχει καὶ πολὺ ἀπ' τὸ ὅτι, πολλὲς ἀπ' τὶς σκορπισμένες ἐκεῖνες φυλές ποὺ μᾶς παραδόθηκαν γενικὰ σάν θρακικὲς, διέφεραν μεταξύ τους περισσότερο, προπαντὸς οἱ παλιότερες ἀπ' τὶς νεότερες παρ' ὅσο μέ

1) Π. Καρολ. Εἰσαγ. στήν Ἱστορ. Κ. Παπαρρηγ. Ἀθ. 1902 σ. νβ : Οἱ Θράκες ὡς λαὸς Ἄριος καὶ δὴ Πελασγικός ἦσαν διασκορπισμένοι ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλληνικῇ ἢ Ἰλλυρικῇ Χερσονήσῳ ἀπὸ τοῦ Δανουβίου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πέραν τούτων καὶ ἀπὸ τῶν δυτικῶν ὀχθῶν τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Εὐξείνου μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδρίου ἐξτείνοντο καὶ ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ, τῇ νῦν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καθ' ἅπασαν τὴν θόρειον καὶ μεσαίαν πλευρὰν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι Ἀρμενίας καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Καυκάσου, τοῦ λοιποῦ τῆς χερσονήσου ταύτης οἰκουμένου ὡσαύτως ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῖς Θρακοπελασγοῖς Φρυγοπελασγικῶν λαῶν. Πλὴν τούτων οἱ Θράκες συγγενεῖς ὄντες πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς λαοὺς... ἀλλὰ καὶ τοὺς Γερμανοσκανδιναυικοὺς λαοὺς (ἐν μέρει δ' ἴσως καὶ πρὸς τοὺς Βένδους καὶ Σαρμάτας, προγόνους τῶν δυτικῶν Σλαύων) ἀποτελοῦν δεσμὸν φυλετικῆς ἐνότητος (ἀνθρωπολογικῆς τε καὶ γλωσσικῆς) μεταξύ τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς καὶ τῆς ἄλλης βορείας Ἀρίας Εὐρώπης».

2) Α. Δασκαλ. Συμπληρ. Ἀρχ. Ἱστορ. στήν ἐπίτ. Ἱστορ. Κ. Παπαρρηγ. Ἀθ. 1952, τόμ. Β. σελ. ρλ' : «Δὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν Ἰνδοευρωπαϊκὸς λαός. Αἱ ὀλίγαι διασθεῖσαι ἐκ τῆς γλώσσης του λέξεις οὐδεμίαν ἀπόδειξιν παρέσχον περὶ τούτου. Τουναντίον στοιχεῖα τινὰ παρουσιάζουν κάποιαν συγγένειαν μετ' ἀσιατικῶν φυλῶν. Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ Θράκες δὲν κατῆλθον πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, ὅπως οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου κατέκλυσαν τὴν χερσονήσον τοῦ Αἴμου... ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Θράκες ὄχι μόνον δὲν ἦσαν ἑλληνικὸν φύλον, ἀλλ' οὐδὲ κἂν φυλετικὴν συγγένειαν εἶχον πρὸς τοὺς Ἕλληνας... Ἀντιθέτως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ θρακικὴ γλῶσσα ἦτο ὄλως ξένη πρὸς τὰς ἑλληνικὰς διαλέκτους (παράδειγμα Ξενοφῶντος)... Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη οὐδεμία ὑπῆρχε γλωσσικὴ ἐνδείξις, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Θρακῶν, ἐντελῶς ξένα πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὴν ἐν γένει ἑλληνικὴν ζωὴν, θὰ ἀπέκλειον τὴν ὑπόθεσιν τῆς φυλετικῆς συγγένειας. Οἱ Θράκες ἦσαν καὶ παρέμειναν... κατ' ἐξοχὴν βάρβαρος λαός».

τούς πρώτους Ἑλληνας.

Τέλος δὲν ξέρουμε θετικά ἂν ὅλοι οἱ Θράκες ἦταν ξανθοὶ καὶ γαλανοί, ὅπως πιστεύουν μερικοί, τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι τὸ ἀντίθετο, μὰ χωρὶς ἀμφιβολία εἶχαν γυναῖκες γεροδεμένες καὶ πληθωρικές, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας τὶς προτιμοῦσαν γιὰ παραμάνες σὲ σημεῖο ποὺ κατάντησε τὸ θρηῖσσα νὰ σημαίνει καὶ τροφός.

Ἐνα ἀπὸ τὰ περιφῆμα θρακικὰ φύλα ἦταν καὶ οἱ Φρύγες¹. Μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, μὲ ἀρχηγὸ τὸν «θεοειδῆ Ἀσκάνιο» καὶ μὲ διάφορα χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα, ὅπως «ἵππομάχοι»² κλπ.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, ποὺ μεταφέρει πολὺ παλιὰ προφορικὴ παράδοση, οἱ Φρύγες εἶχαν ἀρχικὴ κοιτίδα τους τῆ Μακεδονία³. Ὑπολείμματά τους ζοῦσαν ἀκόμη τὸν καιρὸ τοῦ συγγραφέα, ἄλλα στὴν ὄρεινὴ περιοχὴ μεταξὺ Στρομόνα καὶ Χαλκιδικῆς⁴, καὶ ἄλλα στὰ νότια Ἰλλυρικὰ βουνά⁵.

Κάποτε μετανάστεψαν στὴ Μ. Ἀσία, ὅπου ὀνομάστηκαν Φρύγες, ἐνῶ πρῶτα στὴ Μακεδονία τοὺς ἀποκαλοῦσαν Βρίγες⁶. Τὰ ἴδια βεβαιώνουν ὁ Στράβωνας⁷, ὁ Στέφανος Βυζάντιος⁸ κ. ἄ. συμφωνώντας μὲ τὸν Ἡρόδοτο⁹,

1) Ἡ Φρυγία ὀνομάζονταν ἀπ' τοὺς Κρήτες, Ἴπνοδάμαν (Ἡσύχ.). — Πρβλ. Ἰπνεύω (ἰπνός) σὲ ἐπιγρ. καὶ Ἡσύχ. : «φρύγω, ξηραίνω τι ἐν κλιβάνω». — Ὁ ἴδιος : «καφρυκτοί· φρύγιοι· Ρόδιοι (διορθ. καφρυκτοί)». — Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Φρυγία δύο χῶραι. Στράβων : «Φρυγία τε γὰρ ἢ μὲν καλεῖται μεγάλη, ἢς Μίδαε εἰσαίλευε καὶ τῆς ἄλλης μέρος οἱ Γαλάται κατέσχον· ἢ δὲ μικρὰ ἢ ἐφ' Ἑλλησπόντῳ [καὶ ἢ] περὶ τὸν Ὀλυμπον, ἢ καὶ ἐπίκτητος λεγομένη» οἱ ἐξ ἑκατέρας λέγονται Φρύγες καὶ Μυσοί· λέγονται καὶ Βρίγες. Τὸ ἐθνικὸν Φρύξ καὶ Φρύγιοι καὶ Φρυγία ἄνθρωπος καὶ Φρύγιον καὶ Φρυγικὸς κτητικὸν καὶ Φρυγικὴ καὶ Φρυγικὸν καὶ φρυγίζων καὶ φρυγιστί. Ἔστι καὶ Φρυγία τόπος τῆς Οἴτης ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεφύχθαι τοῦ Ἡρακλέα, ἔστι καὶ Φρυγία οὐδετέρως τόπος μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς, τὸ τοπικὸν Φρυγιεύς».

2) Ὁμ. Ἰλ. Β, 862—Κ, 431 καὶ Γ, 184—185 : «Φρυγίην εἰσήλυθον ἀμπελόεσσαν... Φρύγας ἀνέρας αἰολοπόλους».

3) Ἡρόδ. VII, 73 : «Οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον ὅσον Ἐθροπήιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς Ἀσίην ἔμα τῆ χῶρῃ καὶ τὸ οὖνομα μετέβαλον [ἐς Φρύγας]. — Στράβ. XII, 3, 20 : «Ὀμοίας δὲ (τῶν Θρακῶν) καὶ Βρύγοι καὶ Φρύγες οἱ αὐτοί».

4) Ἡρόδ. VI, 45 : «Μαρδονίῳ δὲ καὶ τῷ πεζῷ στρατοπεδευμένῳ ἐν Μακεδονίῃ νυκτὸς Βρύγοι Θρήικες ἐπεχείρησαν· καὶ σφῶν πολλοὺς φονεύουσι οἱ Βρύγοι, Μαρδόνιον δὲ αὐτὸν τραυματίζουσι».

5) Στράβ. VII, 7, 8 : «... τῆς γὰρ Ἐπιδάμου καὶ τῆς Ἀπολλωνίας... ὑπεροικοῦσι... Βρύγοι».

6) Αὐτὸ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ θρακομακεδονικὴ φθογγολογία ποὺ τρέπει συνηθέστερα τὸ φ καὶ β, ὅπως π. χ. Βίλιππος ἀντὶ Φίλιππος, Βερενίκη ἀντὶ Φερενίκη κλπ.

7) Στράβ. VII, 3 : «καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Φρύγες, Βρίγες εἶσι, Θρακικόν τι ἔθνος καθάπερ οἱ Μύγδονες».

8) Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Βρίγες, ἔθνος Θρακικόν».

9) Ἡρόδ. VI, 45 : «Βρύγοι Θρήικες».

πὼς οἱ Βρίγες ἦταν ἔθνος θρακικό.

Πότε ἔγινε αὐτὴ ἢ μετανάστευση, δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ ἀκρίβεια. Πολλοὶ σύγχρονοι ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας στὸ Παν(μιο Θεσ)κης Κ. Ἀνδριώτης,¹ πιστεύουν πὼς τόσο αὐτὴ, ὅσο καὶ οἱ ἄλλες μεταναστεύσεις ποὺ ἀκολούθησαν κατὰ εἰρηνικὰ κύματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χρηματιστοῦν οἱ Βιθυνοί, οἱ Μυσοὶ κλπ. ἔγιναν πρὶν ἅπ' τὰ Τρωϊκά. Ὡστόσο κατὰ τὸν Ξάνθο, τὸ Λυδό, στὸ Στράβωνα², οἱ Φρύγες μετανάστεψαν μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἐκδοχὴ σύμφωνη καὶ μὲ μιὰ σχετικὴ γνώμη τοῦ Θουκυδίδη³ γιὰ τὶς μεταναστεύσεις στὴν Ἑλλάδα γενικότερα.

Γύρω ἅπ' τὸ δείχτη αὐτῆς τῆς μετανάστευσης ὑπάρχουν καὶ ἀντίθετες γνώμες⁴. πὺν ὑποστηρίζουν πὼς οἱ Φρύγες σὰν ὁμόφυλοι μὲ τοὺς Θράκες, ἦταν σημιτικῆς καταγωγῆς καὶ πέρασαν σὲ διάφορες ἐποχὲς ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη. Μερικοὶ μάλιστα τοὺς ταυτίζουν κι ὅλας μὲ τοὺς Φιλισταίους τῆς Παλιᾶς Διαθήκης⁵, κι ἄλλοι μὲ τοὺς Τρῶες ποὺ πολιορκήθηκαν κατὰ τὸ 12 αἰῶνα π. χ. ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας⁶.

Ὡστόσο δὲν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται καὶ γιὰ μιὰ κίνηση παλινδρομική. Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν, ὅπως φαίνεται ἅπ' αὐτὰ ποὺ λέει ὁ Θουκυδίδης⁷, πὼς ἓνα κράμα μικρασιατικοῦ λαοῦ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πέλοπα⁸, γιὸ τοῦ φημισμένου γιὰ πλοῦτη καὶ δόξα βασιλιᾶ τῆς Φρυγίας Τάνταλου⁹, ἐγκαταστάθηκαν στὴ χώρα ποὺ ἅπ' αὐτὸν ὀνομάστηκε Πελοπόννησος¹⁰.

1) Ν. Ἀνδρ.: «Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν» Ἀθήνα 1953 (ἀπὸ διάλεξη στὴ θρακικὴ Ἑστία Θεσ)κης).

2) Στράβ. XIV 528 : «Ὁ μὲν γὰρ Ξάνθος ὁ Λυδὸς μετὰ τὰ Τρωϊκά φησὶν ἐλθεῖν τοὺς Φρύγας ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἀριστερῶν τοῦ Πόντου εἰς Μ. Ἀσίαν)... καὶ XII, 8,3 : «τῶν δὲ Φρυγῶν ἐκ τῆς Θράκης περαιωθέντων».

3) Θουκυδ. I, 12 : «Ἐπεὶ καὶ μετὰ τὰς Τρωϊκὰ ἢ Ἑλλάς ἔτι μετανίστατο καὶ κατωκίετο, ὥστε μὴ ἠσυχάσασαν ἀξήθειναι...».

4) Γ. Κορδάτος: «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος» Ἀθήνα 1955, σ. 43.—Ν. Π. Ἐλευθεριάδης : «Πελασγικὴ Ἑλλάς» Ἀθήναι 1931.

5) Δ. Ι. Μαυροφρύδης : «Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ διασπορᾶς τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Περιοδικὸ «Φιλίστωρ» Ἀθήναι 1861, τεύχ. Α, σ. 5.

6) Ν. Ἀνδριώτης ὁ. π.

7) Θουκυδ. I, 9 : «Πέλοπά τε πρῶτον πλήθει χρημάτων, ἃ ἤλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχων ἐς ἀνθρώπους ἀπόρους δύναντιν περιποιησάμενον τὴν ἐπωνυμίαν τῆς χώρας ἐπῆλυν ὄντα ὁμοῦ σχεῖν».

8) Ἀπ' τὴ ρίζα Πλπ. Plb. Plm=Puble καὶ Palme—Πάλμυς, βασιλιάς, πάτεραι οἱ Λυδοὶ (Ἡσύχ. 3,262) = Ρῆσος Αἰνειῶν πάλμυς (Ἰππῶν. 62) = Ζεὺς Θεῶν πάλμυος—Παλαμίδης ἐξελληνισμένο ; Κατὰ τὸν φιλόσοφο Κρατύλο ἢ λέξις Πέλοψ παράγεται ἀπὸ τὸ πέλας—ἐγγὺς καὶ τὸ ὄψ, διὰ τὸ ἐγγύθεν μόνον ὄραν καὶ μὴ προσιδῆς ὁποῖαν δυστυχίαν θέλει προξενήσει εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διὰ τὸν φόνον τοῦ Μυρτίλου.

9) Διόδωρ. Σικελ. 74, 1.

10) Στράβ. VII, 32 : «εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Πελοπόννησον».

Δὲν μποροῦμε νὰ ξεκαθαρίσουμε τί ἀκριβῶς ἦταν ὁ Πέλοπας, Λυδός, Φρύγας ἢ Παφλαγόνας, γιατί ἄλλες ἀπ' τὶς πηγὲς ἀναφέρουν πὼς οἱ ἄποικοι ποὺ ὠδήγησε ἦταν Φρύγες καὶ Λυδοί¹, ἄλλες πὼς βασιλεψε στοὺς Παφλαγόνες, οἱ ὁποῖοι καυχιοῦνταν γιὰ τὴν καταγωγὴ τους ἀπ' τὸ αἶμα του² καὶ ἄλλες πὼς ἔκανε ἀρχηγὸς μόνο στοὺς Φρύγες³ ἢ μόνο στοὺς Λυδοὺς⁴. Δὲ μποροῦμε ἐπίσης νὰ καθορίσουμε καὶ τὸ χρόνο αὐτῆς τῆς μετακίνησης ποὺ μερικοὶ ἐπιστήμονες⁵ τὴν τοποθετοῦν μὲ καταπληκτικὴ βέβαια ἀκρίβεια (!) μὰ ἐντελῶς ἀνθαίρετα στὰ 1266 π. Χ.

Ὁ Ἡρόδοτος,⁶ ὁ Στράβωνας⁷ καὶ ὁ Εὐδοξὸς στὸ Στέφανο τὸ Βυζάντιο,⁸ πίστευαν πὼς οἱ Ἀρμένιοι,⁹ ἦταν ἄποικοι τῶν Φρυγῶν. Ἡ συγγένεια αὐτὴ φαίνεται καὶ στὴν Παλιὰ Διαθήκη,¹⁰ ὅπου ὁ Θοργαμὰ (Ἀρμενία) εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἀσχανάζ (Φρυγία).

Οἱ Φρύγες ἦταν φυλὴ συγγενικὴ καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες, ἂν κρίνουμε ἀπ' τὴ γλῶσσα τους, ποὺ στοιχεῖα τῆς διασώθηκαν σὲ ἀποσπάσματα ἀρχαίων λεξικογράφων καὶ σὲ ἐπιγραφὰς δίγλωσσες, συνταγμένες Φρυγικὰ καὶ Ἑλληνικὰ, μὰ καὶ ἀπ' τὶς κοινὲς παραδόσεις. Σύμφωνα μ' αὐτὲς οἱ βασιλῆδες τῶν Φρυγῶν ποὺ τὰ ὀνόματά τους Γόρδιος ἢ Μίδας φαίνεται πὼς ἦταν τίτλοι δυναστικοί, βασιλεύαν ταυτόχρονα στὴ Φρυγία καὶ στὴ Μακεδονία, ὅπου στοὺς πρόποδες τοῦ Μακεδονικοῦ βουνοῦ Βερμίου, ὑπῆρχαν

1) Ἀθῆν. XIV, 21: «ἀπὸ τῶν σὺν Πέλοπι καταλθόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον Φρυγῶν καὶ Λυδῶν (ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὁποίων) ἤρχε Τάνταλος».

2) Ἀπολλῶν». Ρόδ. II, 358—9.

3) Ἀθῆν. XIV, 625 : «Μετὰ Πέλοπος Φρυγῶν»...

4) Πίνδαρ. Ὀλυμπιον. Α, 24 «Λυδοῦ Πέλοπος ἀποικία».—Στέφ. Βυζ. 115 : Πελοπεία Λυδίας».

5) Carl Peter, Chronological Tables of Greek History. 1822, σ. 6.

6) Ἡρόδ. VII, 73 : «Ἀρμένιοι δὲ κατὰ περ Φρύγες ἐσεσάχατο, ἐόντες Φρυγῶν ἄποικοι».

7) Στράβ. I, 531 : «Καὶ τὴν ἐσθῆτα δὲ τὴν Ἀρμενικὴν Θετταλικὴν φασιν, ὅταν τοὺς θαθεῖς χιτῶνας οὓς καλοῦσι Θετταλικούς ἐν ταῖς τραγωδίαις».

8) Στεφ. Βυζ. στὴ λ. «Ἀρμένιοι τὸ μὲν γένος ἐκ φρυγίας καὶ τῆ φωνῆ πολλὰ φρυγίζουσι».

9) Κατὰ τὸν Στράβωνα (XI 503) οἱ Ἀρμένιοι πῆραν τὸ ὄνομα «ἀπὸ Ἀρμενίου τοῦ Θεσσαλοῦ ὀρωμένου ἐξ Ἀρμενίου πόλεως Θεσσαλίας, στρατευθέντος καὶ οἰκήσαντος εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐπώνυμον καταλιπόντος,». — Μὰ ἡ πληροφορία αὐτὴ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων κρίνεται σήμερὰ ἀπαράδεκτη, γιατί τὰ ὀνόματα Ἀρμένιος καὶ Ἀρμενία, δόθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ ἀπ' τοὺς Πέρσες στὸν καιρὸ τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ δὲ θεωρήθηκαν ποτὲ σὰν ἐθνικὰ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀρμένιους, ποὺ εἶχαν γιὰ τὸ Ἀρμένιος τὴ λέξη Χαΐ καὶ τὴν Ἀρμενία, Χαΐσταν.

10) Γέννηση. X, 3.

κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ¹ καὶ οἱ περίφημοι κῆποι τοῦ Μίδα, πού τὰ σπάνιας εὐωδιᾶς ἐξηγτάφυλλα ρόδα τους φύτρωναν «αὐτόματα», ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τὸ Νίκανδρο ², ἦταν φερμένα ἀπ' τὸ ἡδονικὸ Παγγαῖο. Πιὸ συγκεκριμένα, πρωτεύουσα τῶν Φρυγῶν αὐτῶν πού πέρασαν μὲ τὸ Μίδα στὴν Εὐρώπη ἦταν ἡ Ἔδεσσα, ἂν πιστέψουμε στὴ γνωστὴ παράδοση τοῦ Εὐφορίωνα ³. Ἀντίθετα ὁ Ξενοφώντας καὶ ὁ Πανσανίας ἐντοπίζουν τὸν μῦθο στὸ Θύμβριο τῆς Μ. Ἀσίας ⁴.

Πότε καὶ μὲ ποῖο τρόπο ἔδιωξαν τοὺς Φρύγες οἱ Μακεδόνες δὲν λέει ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε καὶ ἄλλος συγγραφέας, μονάχα ὁ Ἰουστίνος, μεταφέροντας τὶς πληροφορίες τοῦ Πομπήϊου Τρώγου, ἀναφέρει πὼς ὁ βασιλεὺς Μίδας διώχτηκε ἀπ' τὸν Τημενίδη, ὁ ὁποῖος στὴν καρποφόρα περιοχὴ τῶν θρυλικῶν κήπων ἴδρυσε τὴ δυναστεία του ⁵.

Κατὰ τὸν Ἐρνέστο Κούρτιο ⁶: «Ἡ ἀρχαία παράδοση καὶ τὰ σύγχρονα δεδομένα μᾶς πείθουν ἀναντίρρητα, πὼς στοὺς Φρύγες πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὸ συνδυετικὸ κρίκο ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ στὸ μεγάλο κορμὸ τῶν δυτικῶν Ἀρίων». Σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο Καρολίδη ⁷, ἡ παραπάνω

1) Ἡρόδ. VIII, 188.—Στοὺς ξακουσμένους κήπους τοῦ Μίδα «ὡς λέγεται ὑπὸ Μακεδόνων,, πιάστηκε ὁ Σειληνός, ὁ πιὸ γέρος καὶ ὁ πιὸ σοφὸς ἀπ' τοὺς Σατύρους. Γιὰ τὸ βασιλεῖα Μίδα, πού θεωροῦνταν γιὸς τοῦ Γορδίου καὶ τῆς Κυβέλης, πίστευαν πὼς ἀνακάλυψε τὸν αὐτὸν, καθιέρωσε τὴν ὀργιαστικὴ λατρεία τῆς μητέρας του κ' ἔγινε κριτὴς στὸ μουσικὸ ἀγώνια Μαρσύα καὶ Ἀπόλλωνα. Στὸ Μίδα ἀποδίδονταν καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ Γόρδιου δεσμοῦ πού ἔκοψε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (Πλούτ. Ἀλέξ. XV III, 1-2.—Ἀρριαν. Ἀνάβ. II, 3, 3.—Curt. Ruf. III, 1, 2).—Σχετικὰ μὲ δυὸ ἄλλους περίφημους μύθους τοῦ Μίδα, βλπ. Ὁσίδ. Μεταμορφ. XI, 145-193.—Ἀριστοτ. στὸν Πλούταρχ. Παραμυθ. πρὸς Ἀπολλώνιον, 27.—Γιὰ ἕναν βασιλεῖα Μίδα, ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβωνας (I, 61) ὅτι «αἷμα τε ταύρου πίνοντα φασὶν ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεῶν,, μετὰ τὴν ἦττα του ἀπὸ τοὺς Κιμμέριους, ἡ δὲ αὐτοκτονία του αὐτὴ ἔγινε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 8ου αἰώνα. Ἄν ὅμως ὑπολογίσουμε, σύμφωνα μὲ μιὰ πληροφορία τοῦ Ἡρόδοτου (I, 35 καὶ 45) πὼς ὁ Ἀδραστος, ἐγγονὸς τοῦ Μίδα αὐτοκτόνησε τὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλεῖα τῶν Λυδῶν Κροίσου, τότε ὁ Μίδας θὰ πρέπει νὰ ἤχησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰώνα.

2) Νίκανδρος, στὸν Ἀθήν. 15, 683 B :

« Πρῶτα μὲν Ὀβονίηθι Μίδης, ἄπερ Ἀσίδος ἀρχὴν
λείπων, ἐν κλήροισιν ἀνέθρεψεν Ἡμαθίοισιν
αἰὲν ἐς ἐξήκοντα πέριξ κομόωντα πετῆλοισι , , .

3) Εὐφορίων, ἀπόσπ. 15.

4) Ξενοφ. Ἀνάβ. I, 2, 13 — Πανδ. I, 4, 5.—Βλπ. καὶ Θεόπομπο καὶ Βίωνα στὸν Ἀθήν. 45 C.

5) Iustini, Historiae Philippicae, VII, 1, 7 - 12.

Οἱ ταυτοχρονεῖς αὐτὲς παραδόσεις, πού ἐπιχωρίαζαν στοὺς δυὸ λαοὺς, δὲν εἶναι ἄραγε ἐνδειξεῖς μιᾶς παλιᾶς ἀνάμιξης ἢ κοινῆς καταγωγῆς ;

6) E. Curtius : «Griechische Geschichte,, I, σ. 29.

7) Π. Καρολίδ. «Εἰσαγωγὴ στὴν Ἱστορ. Κ. Παπαρηγοπούλου,, Ἐκδ. Ε', Ἀθήν. 1902, σελ. νδ.

γνώμη διατυπώθηκε κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς πεσμένης πιά θεωρίας γιὰ τὴ μετανάστευση τῶν Φρυγῶν ἀπ' τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη, μὰ ἄσχετο ἀπ' αὐτὸ καὶ ἀπ' τὸ ποιά εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πορεία τῶν Ἀριων λαῶν ποὺ κατοίκησαν προϊστορικά στὴν Ἑλλάδα καὶ Μ. Ἀσία, ἡ Φρυγία δὲν παύει νὰ εἶναι ὁ μέγας ἐνωτικὸς δεσμὸς ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνοπελασγοὺς καὶ Θρακοπελασγοὺς τῆς Εὐρώπης, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Ἀρμενικοῦ Ὀροπέδιου.

Τὴ συγγένεια τῶν Μακεδόνων μὲ τοὺς Φρύγες τὴ στηρίζουν στίς κοινές, ὅπως εἶδαμε, ἀρχαῖες παραδόσεις, μὰ καὶ σὲ μερικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα ποὺ συνηγοροῦν σ' αὐτὸ. Π.χ. ἡ λέξη *Fedu*, βέδου = νερό, μᾶς παραδίνεται σὰν μακεδονικὴ καὶ σὰν φρυγικὴ. Ἡ λέξη εἶναι συγγενικὴ καὶ μὲ τὴν ἄρμενικὴ *Fed*=ποτάμι, *Fidac*=ρεῖθρο. Ἀπ' τὸ βέδου αὐτὸ (ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ γοτθικὸ *vato*, τὸ ἀρχαῖο γερμανικὸ *wazar*, τὸ σλαβικὸ *voda*, τὸ ἑλληνικὸ ὕδωρ καὶ τὸ λατινικὸ *unda—uda*) προῆλθε ἴσως ἀποβάλλοντας τὸ δίγαμμα, τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας μακεδονικῆς πόλης Ἐδεσσα¹.

Στενὴ συγγένεια μὲ τοὺς Φρύγες εἶχαν καὶ οἱ Τρῶες, ἡ περίφημη ὀμηρικὴ φυλὴ, ὅπως φαίνεται ἀπ' τοὺς ἀρχαίους δραματικοὺς ποιητές, ποὺ ὀνο-

1) *F—edu—ssa* = Ὑδατόπολις : Κλήμης, Στρωμ. Πατρ. *Minge*, τ. 9ος, 5, 8, σ. 16, ὅπως τὸ μαρτυρεῖ ἀλλωστε καὶ τὸ πιὸ παλιό της ὄνομα *Αἰγαί*, ποὺ εἶναι ταυτόσημο.—*Εὐφορίων*, ἀπόσπ. 30 : “... ὁ Κάρανος . . ἐλθὼν εἰς Μακεδονίαν ... ἐβασίλευσε καὶ τὴν πρότερον καλουμένην Ἐδεσσαν πόλιν Αἰγᾶς μετωνόμασεν ἀπὸ τῶν αἰγῶν. Ὄκειτο δὲ τὸ παλαιὸν ἢ Ἐδεσσα ὑπὸ Φρυγῶν καὶ Λυδῶν καὶ τῶν μετὰ Μίδου διακομισθέντων» εἰς τὴν Εὐρώπην,, —Κατὰ τὸν Ἡσύχ. : “αἰγες· τὰ κύματα οἱ Δωριεῖς,, —Συνηθέστερα αἰγες καλοῦνταν τὰ μεγάλα κύματα (*Ἀρτεμίδ.* 2, 12).— Ἀπὸ δῶ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ Ποσειδῶνα, θεοῦ τῶν ὑδάτων, *Αἰγαῖος* (*Φερεκ.* ἀπόσπ. 115), πολλὰς πόλεις *Αἰγαί*, πρὸς τιμὴν του (Ὁμ. Ἴλ. Ν, 21. — Ὀδ. Ε, 381) καθὼς καὶ τὸ *Αἰγαῖο πέλαγος*. — Πρὸβλ. Ἀριστ. Ζ. Ἴστ. 593 Β. : αἰγες, εἶδος ὑδροβίων πτηνῶν.—Στέφ. Βυζ. στή λ. “Ἐδεσσα, πόλις Συρίας διὰ τὴν τῶν ὑδάτων ρώμην οὕτω κληθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐν Μακεδονία,, —Ἐπίσης τίς λέξεις, *Βοδενά* (= Ἐδεσσα), *αἰγιαλός*, *αἰγειρός* (Ὁμ. Ὀδ. Ρ, 208 : *αἰγείρων ὑδατοτρεφῶν*) κ.λ.π.

Ἡ λέξη βέδου χρησιμοποιοῦνταν ἀπ' ἕλες τίς μικρασιατικὰς γλώσσας, μὰ κι ἀπὸ τοὺς νησιώτες, ὅπως φαίνεται ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἀπολλόδορος ὁ Κερκυραῖος, σχετικὰ μὲ μιὰ καθαρτήρια τελετὴ τῶν Μιλησίων, στὴ διάρκεια κάποιου λοιμοῦ : “ὁ μὲν γὰρ (ἱερέας καὶ μάντις Βράγχος) ἐπιρραίνων τὸ πλῆθος δάφνης κλάδοις προκατήρχετο τὸν ὕμνον ὧδε πως· Μέλπετε ὦ παῖδες, Ἐκάεργον καὶ Ἐκαέργην. Ἐπέφαλλε δέ, ὡς εἰπεῖν, ὁ λαός· Βέδου, ζᾶψ (= θάλασσα), χθών, πλῆκτρον, Σφίγξ,,

Ἄλλα τέτια παραδείγματα συγγένειας εἶναι τὰ ἐξῆς : Ἡσύχ. 1, 122 : “ἀλίη, κάπρος, Μακεδόνες,, καὶ Φρύγες : *Αἰλ.* Ζ. Ἴστ. 12, 40. — Τὸ γνωστὸ φρυγικὸ, θράτερη (= ἀδελφός), μακεδ. ἑλλην. φράτωρ, λατιν. *frater*. — Ἀργιόπους, μακεδ. (= ἀετός), ἄρμεν. ἄργ.—Δανῶν, μακεδ. (= κακοποιῶν, κτεινῶν), ἄρμεν. *zenum* (= κτεινῶ).—Δάρυλλος, μακεδ. (= δρυς), ἄρμεν. *ζαρός* (= χαμαιδρυς).—Παραός, μακεδ. (= ἀετός), ἄρμεν. *παροῦ* (= καλοῖός). — Ἀθαρκνᾶν, μακεδ. (= κομᾶν), ἄρμεν. *θάρ* (οὐς) (= κόμη) κ.λ.π.

μάζουσαν τὴν πόλιν τους Τροία : «Φρυγῶν ἄστν» ¹.

Συγγένεια οἱ Τρῶες εἶχαν καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους λαοὺς ², ὅπως ὑποθέτουμε ἀπ' τὶς συχνῆς ἐπιμιξίαις τους ³, τὶς στρατιωτικὰς συμμαχίαις καὶ πρὸ παντὸς ἀπ' τὴ μεγάλη γλωσσικὴ ταυτότητα ⁴, τὰ κοινὰ δηλαδὴ ὀνόματα, τοπωνύμια κ.λ.π. Μερικὲς νύξεις στὸν Ὅμηρο ⁵ καὶ ἄλλοῦ ⁶, γιὰ ἀνομοιότητα στὴ γλῶσσα ὄλων αὐτῶν τῶν συμμάχων, θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἀφοροῦν μᾶλλον διαφορὰς τοπικῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωματισμῶν.

Ἐνας ἄλλος λαὸς ποὺ θεωροῦνταν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἴδιος μὲ τοὺς Τρῶες ἦταν οἱ Τεῦκροι. Ὁ Στράβωνας ἀναφέρει σχετικὰ μὲ τὴν προέλευσίν τους δυὸ παραδόσεις. Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἀπ' αὐτῆς, οἱ Τεῦκροι ἦρθαν ἀπ' τὴν Κρήτη, μὲ τὴ δεύτερη ἀπ' τὴν Ἀττικὴ ⁷.

Στὴν ταυτότητα τῶν λαῶν Τεῦκρων καὶ Τρώων συμφωνοῦν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ⁸. Ἔτσι ἂν ἡ πολὺ παλιὰ πληροφορία τοῦ Ἡρόδοτου ⁹,

1) Ὅμ. Ἰλ. Π, 718.—Οἱ δυὸ λαοὶ πολέμησαν σάν σύμμαχοι στὸν Τρωικὸ πόλεμο, ἢ δὲ Ἐκάβη, γυναίκα τοῦ Πριάμου, ἦταν θυγατέρα τοῦ Δύμαντα, βασιλιᾶ τῶν Φρυγῶν.

2) Μυσοὺς, Μαίονες, Λυδοὺς, Κᾶρες, Λέλεγες, Λύκιοι κ.λ.π.

3) Ὅμ. Ἰλ. Θ, 304 : « Τὸν (Τρωαδίτη Γοργυθίωνα) ρ' ἐξ Αἰσούμηθεν (πόλη Παγγαίου) ὀπυιομένη τέκε μήτηρ,, .

4) Στράβ. XIII, 591 : « Πολλὰ δ' ὀμωνυμῖαι Θραξί καὶ Τρωσίν οἷον Σκαιοὶ Θραῖκες καὶ Σκαιὸς ποταμὸς καὶ Σκαιὸν τεῖχος καὶ ἐν Τροία Σκαιαὶ πύλαι· Ἐάνθιον Θραῖκες, Ἐάνθος ποταμὸς ἐν Τροία Ρῆσος ποταμὸς ἐν Τροία, Ρῆσος δὲ καὶ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν,, .—Εἶναι χαρακτηριστικὸ, πὼς ὁ βασιλιάς αὐτὸς Ρῆσος εἶχε κατὰ τὴ μυθολ. πατέρα ἕνα ποτάμι, τὸ Στρυμόνα. Ἄλλα ὀνόματα τῆς Τροίας ποὺ τὰ συναντοῦμε καὶ στὴ Θράκη ἢ Μακεδονία, εἶναι τὸ Σαρπηδῶν καὶ Σαρπηδόνιον, Σύριον, Συριάς, Συρίνη, Πλακία, Ἀλέξανδρος, Κάσσανδρος κ. ἄ.

5) Ὅμ. Ἰλ. Β, 804 : « ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπαρέων ἀνθρώπων,, .

6) Στὸν ἀρχαῖο ὕμνο τῆς Ἀφροδίτης (στίχ. 113) μιὰ Φρύγισα λέει μιλώντας μὲ τὸν Ἀγχίση : « γλῶσσαν δ' ὑμετέραν τε καὶ ἡμετέραν σάφα οἶδα,, .

7) Στράβ. XIII, 604 : « οὗς πρῶτος παρέδωκε Καλλίνος ὁ τῆς ἐλεγεῖας ποιητῆς (ἀπὸ Κρήτης ἀφικέσθαι) ἠκολούθησαν δὲ πολλοὶ,, καὶ 611 : « ἀπὸ τοῦ Δήμου τούτου (τῶν Τρώων, ὅς νῦν Εὐπετέων λέγεται) Τεῦκρος τις ἀφίκετο εἰς Τροίαν... τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀττικοὺς ἐπιπλοκῆς τῶν Τρώων τιθέασι, σημεῖον τὸ παρ' ἀμφοτέροις Ἐριχθόνιον τινα γενέσθαι τῶν ἀρχηγῶν,, .

8) Ὁ Ἡρόδοτος (II, 118) ὀνομάζει τὴν Τροία «Τευκρίδα γῆν,, .—Ὁ Αἰσχύλος (Ἄγαμ. 112) τὴν ἀποκαλεῖ «Τευκρίδ' αἶαν,, .—Ἀπ' τὸ Διονύσιο τὸν Ἀλικαρνασέα (Ἀρχ. I, 611) οἱ Τρῶες προσφωνοῦνται «Τευκροί,, .—Κατὰ τὸ Στέφανο τὸν Βυζάντιο (στὴ λ. Δάρδανος) ἢ Τρωϊκὴ πόλη Δάρδανος λέγονταν πρὸ μπροστὰ «Τευκρίς,, καὶ τὸν Βιργίλιο (Αἰν. II, 26) ὄλη ἢ Τρωϊκὴ χώρα «Τευκρία,, .

9) Ἡρόδ. VII, 20 : « Μῆτε κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν Ἀτριδῶν ἐς Ἰλίον, μῆτε τὸν Μυσῶν τε καὶ Τευκρῶν τὸν πρὸ τῶν Τρωικῶν γενόμενον, οἱ διαδάντες ἐς τὴν Εὐρώπην κατὰ Βόσπορον τοὺς τε Θρήικας κατεστρέψαντο πάντας καὶ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον πόντον κατέβησαν μέχρι τε Πηνειοῦ ποταμοῦ τὸ πρὸς μεσημβρίας ἤλασαν,, .

πώς οἱ Τευκροὶ μαζί μὲ τοὺς Μυσοὺς ¹, ἐκστρατεύοντας πρὶν ἅπ' τὰ Τρωϊκά, πέρασαν ἅπ' τὸ Βόσπορο στὴν Εὐρώπη κι' ἀφοῦ ὑποδούλωσαν ὅλους τοὺς Θράκες, κατέβηκαν ὡς τὸ Ἴόνιο πέλαγος καὶ προέλασαν πρὸς Νότο μέχρι τὸν Πηνειό, εἶναι ἀληθινή, τότε ἴσως μπορούμε νὰ προσθέσουμε καὶ ἕναν ἀκόμα λόγο στὶς αἰτίες γιὰ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο.

Κατὰ τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ οἱ παραπάνω ἐπιδρομεῖς ἐξανάγκασαν κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ², σὲ ὀμαδικὸ ἐκπατρισμὸ ἅπ' τὴν περιφέρεια Σερρών στὴ Μ. Ἀσία, τοὺς Βιθυνοὺς ποὺ λέγοντον προηγούμενα Στρυμόνιοι καὶ ἦταν κατὰ τὸ Στράβωνα ³ φύλο θρακικό. Οἱ Βιθυνοὶ καθὼς καὶ οἱ γείτονές τους Μαριανδυνοί, δὲν εἶναι γνωστοὶ στὸν Ὅμηρο.

Τὸ δεσμὸ τῆς φρυγικῆς γλώσσας μὲ τὴν ἑλληνική, παρατήρησε καὶ ὁ Πλάτωνας ⁴, βρίσκοντας πολλὰ ὅμοια, ὅπως τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, τοὺς κύνας κλπ. Συγγένεια ἢ φρυγικὴ εἶχε καὶ μὲ τὴ γλῶσσα τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Μυσῶν ποὺ θεωροῦνταν ἀδελφοὶ μεταξύ τους καὶ μὲ τοὺς Κᾶρες ⁵. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μυσοὶ κατοικοῦσαν στὴ Μ. Ἀσία γειτονιὰ μὲ τοὺς Λυδοὺς (στὰ βορεινὰ τους) καὶ ἦταν λαὸς θρακοφρυγικὸς δμόνυμος καὶ ὁμόφυλος μὲ τοὺς Μοισοὺς τῆς Θράκης, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως πιστεύουν, πῆγε στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἀναμίχθηκε μὲ ἰθαγενῆ πελασγικὰ καὶ λυδικὰ φύλα ⁶. Οἱ Κᾶρες πάλι, ποὺ

1) Κατὰ τὸ Στράβωνα (XII, 3, 3) οἱ Μυσοί, γείτονες μὲ τοὺς Τρῶες στὴ Μ. Ἀσία, ἀνήκαν ὅπως καὶ Μοισοὶ ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ στὸν κάτω Ἰστρο (Δούναβι) στὴ θρακικὴ φυλὴ : "Εἶρηται δι' ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Μυσοὶ Θρακῶν ἀποικοὶ εἰσὶ τῶν νῦν λεγομένων Μοισῶν,, . Ὁ ἴδιος συγγραφέας (XII, 572) ἐξηγεῖ τὸ θρακικὸ ὄνομα Μυσός (κοινὸ σὲ πολλὰς Ἄριες γλῶσσες) μὲ τὴ λέξη δξύη (= ἰωνικὸς τύπος τοῦ δξύα, δξυά). Τοὺς Μυσοὺς καὶ Τεύκρους πολλοὶ τοὺς ταυτίζουσιν μὲ τοὺς Παίονες κι ἄλλοι μὲ τοὺς Χεταίους : (Π. Καρολίδης. Εἰσαγ. στὴν Ἱστορ. Κ. Παπαρηγ. Ἀθῆν. 1902 σελ. πη).

2) Ἡρόδ. VII, 75 : "Ὅσσοι δὲ διαβάντες μὲν ἐς τὴν Ἀσίην ἐκλήθησαν Βιθυνοί, τὸ δὲ πρότερον ἐκαλέοντο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, Στρυμόνιοι, οἰκόντες ἐπὶ Στρυμόνι· ἐξαναστῆναι δὲ φασὶ ἐξ ἡθέων ὑπὸ Τευκρῶν τε καὶ Μυσῶν,, .

3) Στράβ. VII, 3 : "οἱ τοίνυν Ἕλληνες τοὺς Γέτας Θρακᾶς ὑπελάμβανον ὥκουσιν δ' ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἰστρου καὶ οὗτοι καὶ οἱ Μυσοὶ Θρακᾶς ὄντες καὶ αὐτοὶ καὶ οὗς νῦν Μοισοὺς καλοῦσιν· ἀφ' ὧν ὠρμήθησαν καὶ οἱ νῦν μεταξὺ Λυδῶν καὶ Φρυγῶν καὶ Τρῶων οἰκοῦντες Μυσοί. Καὶ αὐτοὶ οἱ Φρύγες Βρίγες εἰσὶ, Θρακίον τι ἔθνος καθάπερ καὶ οἱ Μυγδόνες καὶ Βέβρυκες καὶ Μαιδοβιθυνοὶ καὶ Βιθυνοί,, .

4) Πλάτ. Κρατύλος, π. 40.

5) Ἡρόδ. I, 171 : "τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσιν εἶναι Κάρους ἀδελφούς,, . — Γλῶσσα θρακικὴ μιλοῦσαν οἱ Λυδοὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτο (I, 10). — Ἡρόδ. Ἰππῶναξ, σὲ πάπυρο : λυδίζω = μιλιῶ τῇ λυδικῇ.

6) Στράβ. XII, 572 : "τοὺς Μυσοὺς οἱ μὲν Θρακᾶς, οἱ δὲ Λυδοὺς εἰρήκασιν μαρτυρεῖν δὲ καὶ τὴν διάλεκτον· μιξολίδιον γὰρ πως εἶναι καὶ μιξοφρύγιον,, . — Κωνστ. Πορφυρ. Περὶ Θεμ. II, σ. 48, Bonn. "Μακεδονία ἢ χώρα ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Διὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, ὡς φησὶν Ἡσίοδος... ἄλλοι δ' ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἀργεὶ "καὶ Μακεδόνος [τοῦ]

κατοικοῦσαν ἀρχικὰ στὰ νησιά¹, θεωροῦνται φυλὴ πελασγικὴ ἢ πρωτοελληνικὴ πού ἢ γλῶσσα τους εἶχε πολλὰ στοιχεῖα ἑλληνικὰ². Ὅλοι τους κάτω ἀπὸ κοινὲς θρακοπελασγικὲς θρησκευτικὲς δοξασίες, εἶχαν ἀναπτύξει ἕναν ἰδιόρρυθμο πολιτισμό, ἰδιαίτερα μουσικό³.

Οἱ Πρωτοθράκες πού κατοικοῦσαν, ὅπως εἶδαμε, τὰ πανόρχαια χρόνια, σὲ μιὰ ἔκταση ἀπ' τὴ Μαύρη θάλασσα ὡς τὸν Ἄξιό κι' ἀπ' τὸ Αἰγαῖο ὡς τὰ Καρπάθια, μ' ὅλο πού ἀνέπτυξαν ἀρχικὰ σημαντικὸ πολιτισμό, δὲν κατάφεραν ἀργότερα καμιά παραπέρα σπουδαία πρόοδο, στὸν τομέα τὸν πνευματικὸ καὶ τὸν τεχνικό. Αὐτὸ ὀφείλονταν ὄχι μοναχὰ στὸ φυλετικὸ τους κομμάτισμα καὶ στοὺς ἀσταμάτητους πολέμους τους, μὰ καὶ στὸ γεγονὸς πὼς ἡ χώρα τους χρησίμευσε πάντα σὰν ἀναγκαστικὴ γέφυρα σὲ ἀμέτροτους ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτητὲς, πού στάθηκαν ἀξεπέραστο ἐμπόδιο στὸ νὰ δημιουργηθοῦν ἐκτεταμένες παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ μακροχρόνιες συνθηκὲς οικονομικῆς σταθερότητας. Ἔτσι τελικὰ ἀφομοιώθηκαν ἀπὸ ἄλλες φυλές πρὸ εὐνοημένες, τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐξαφανίστηκαν ἀπ' τὴ σκηνὴ τῆς ἱστορίας σὰν φυλὴ καὶ σὰν ἐθνότητα.

Δυστυχῶς ὅπως γιὰ τοὺς Παίονες, ἔτσι καὶ μὲ τοὺς Θράκες, δὲν εἶχαμε τὴν τύχη νὰ βροῦμε ὡς σήμερα κανένα κείμενο μὲ συνεχεῖ λόγος στὴ γλῶσσα τους ἐξὸν ἀπ' τὸ δαχτυλίδι τοῦ Ἐξέροβο⁴.

Αἰόλου [ἀφ'] οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνον μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες... — Βλπ. καὶ Ἑλλάνικον ἄποσπ. 74 (F. G. H, Jacoby, I, σ. 126).—Ἐπίσης Ὅμ. Ἰλ, E, 461 καὶ ἀ.

1) Ἡρόδ. I, 171 : “ τὸ γὰρ παλαιὸν ἐόντες Μίνω ὑπήκοοι καὶ καλεόμενοι Λέλεγες εἶχον τὰς νήσους.

2) Στράβ. XIV, 662 : “Οὐδὲ γὰρ τραχυτάτη ἢ γλῶττα τῶν Καρῶν οὐ γὰρ ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα Ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔχει καταμεμιγμένα ὡς φησὶ Φίλιππος ὁ τὰ Καρικὰ γράφας, .—Ὁ Ἡρόδοτος (VIII, 133) παραδίδει ὅτι ὁ προμάντις τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνα (στὸ θοιωτικὸ θρονὸ πάνω ἀπ' τὴν Κωπαῖδα) μιλοῦσε τὴν Καρικὴ.

3) Κρατίνος στὸν Ἀθηναῖο (14, 638 F : “τραγωδίας... διδάσκαλος παρατιλιτριῶν ἔχων χορὸν λυδιστὶ τιλλουσῶν μέλη πονηρά, .—Πλάτ. Λάχης, 188 d : “ἀτέχνως θωριστί, ἀλλ' οὐκ ἰαστί, οἶομαι δὲ φρυγιστὶ οὐδὲ λυδιστί, ἀλλ' ἤπερ μόνη ἑλληνικὴ ἐστίν ἀρμονία, .—Σοφοκλ. ἀπόσπ. 45 : “ἄχνην λυδῆς κερκίδος, καὶ 412 : “λυδὴ πυκτίς, .—Σχολ. στὸν Ἀριστ. Εἰρήνη 1174 : “διαφέρουσι γὰρ αἱ λυδικαὶ θαφαί, .—Πίνδ. Ὀλυμπ. 5, 19 : “ἱκέτας σέθεν ἔρχομαι Λυδίοις ἀπῶν ἐν αὐλοῖς, .—Αἰσχύλ. Ἰκ. 550 κλπ.

4) Τὸ 1893 βρέθηκε στὸ βουλγαρικὸ χωριὸ Εzerovo τῆς ἐπαρχίας Χασκόβου (N. Φιλιππούπολης) ἕνα χρυσὸ δαχτυλίδι, ἔχοντας ἀπάνω στὴν πλατεῖά του πλάκα χαραγμένη μὲ κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα τοῦ 5ου αἰῶνα π. X. μιὰ οχτάστιχη ἐπιγραφή, πού ἀπὸ τότε ὡς σήμερα παρ' ὅλες τίς ἀφάνταστες προσπάθειες, στάθηκε ἀδύνατο νὰ ἐξηγηθεῖ. Ἡ δυσκολία πού παρουσιάζει στὴν ἀνάγνωση ἢ ἀγνώστη γλῶσσα τῆς ἐπιγραφῆς, μεγαλώνει ἀπ' τὸ ὅτι οἱ λέξεις τῆς δὲν εἶναι χωρισμένες, μὰ συνεχόμενες. Ὡστόσο οἱ γλωσσολόγοι συμφωνοῦν πῶς πρόκειται γιὰ ἐπιγραφὴ γραμμέ-

Ἀντίθετα διάφορες μοναχικές λέξεις, κύρια ὀνόματα καὶ τοπωνύμια διασώθηκαν σὲ ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἐπιγραφὰς τόσα, ὥστε νὰ μπορούμε νὰ συμπεράνουμε μονάχα, κι αὐτὸ ὄχι χωρὶς ἀντιγνώμεις, πὼς ἡ Θρακικὴ γλῶσσα ἦταν Ἰνδοευρωπαϊκὴ, ἀδελφὴ τῆς ἑλληνικῆς μὰ ὄχι ἑλληνικὴ¹.

νη σὲ γλῶσσα θρακικὴ. Κατὰ τὸν καθηγητὴ Ν. Ἀνδριώτη (Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν. — Δημοσίευμα ἀριθ. 20. Ἑταιρ. Θρακικῶν Μελετῶν, 1955) συνηγοροῦν σ' αὐτὸ ἡ ἔκταση τῆς ἐπιγραφῆς ποὺ εἶναι ἴσια μὲ δυὸ ἑξάμετρος ὁμηρικὸς στίχος, ὁ τὸπος ποὺ ἐρέθηκε καὶ ἡ ἐποχὴ. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς τὸ μόνον πιθανὸ κατὰ τὸν Ἀνδριώτη γιὰ τὴν ὥρα εἶναι, ὅτι τὰ πρῶτα πέντε γράμματα σχηματίζουν τὴ λέξη ΡΟΔΙΣ, τὸ ὄνομα δηλαδὴ τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ δαχτυλιδιοῦ (βασιλιάς ἢ πλούσιος) γιὰτὶ στὴν ἱστορία ἀναφέρεται κάποιος, Ρώλης, βασιλιάς τῆς πέρα ἀπ' τὸ Δούναδη θρακικῆς φυλῆς τῶν Γετῶν. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο θρῖσκονται δυστυχῶς οἱ φτωχὲς μας γνώσεις, γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ποὺ κατοίκησε σ' αὐτὰ τὰ μέρη προτοῦ νὰ εἰσδύσουν οἱ Ἕλληνες. (Βλπ. καὶ Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου : «Τρία ἀξιόλογα εὐρήματα τῆς Θράκης, Ἄρχεῖον Θρακικοῦ, Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Τόμ. 22 σ. 279.—Θρακικά. Τόμ. Γ' καὶ Δ',—D. Desehev : Die Thrakische sprach. Herdus gege hen. Wien 1957). Ἡ ἐπιγραφὴ ποὺ φυλάγεται στὸ Μουσεῖο τῆς Σόφιας σάν ἓνα ἀπ' τὰ πιὸ πολύτιμα ἀρχαιολογικὰ του εὐρήματα, εἶναι ἡ ἑξῆς :

ΡΟΔΙΣΤΕΝΕΑΣΝ

ΕΡΕΝΕΑΤΙΑ

ΤΕΑΝΗΣΚΟΑ

ΡΑΖΕΑΔΟΜ

ΕΑΝΤΙΑΕΖΥ

ΠΤΑΜΙΗΕ

ΡΑΖ

ΗΑΤΑ.

1) Ὁ Π. Καρολίδης, ὁ. π. παραδέχεται πὼς οἱ Θράκες μιλοῦσαν γλῶσσα Ἰνδοευρωπαϊκὴ : «Πολλὰ λείψανα τῆς τῶν Θρακῶν ἰδιαιτέρας γλώσσης δὲν ἐσώθησαν, ἀλλὰ καὶ αἱ διασωθεῖσαι λέξεις καὶ τὰ μυθικὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ τόπων μαρτυροῦσι τὴν συγγένειαν τῆς Θρακικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, . Τὴν ἴδια γνώμη ἔχει καὶ ὁ καθηγητὴς Ν. Ἀνδριώτης ὁ. π. ποὺ λέει : «Τὸ ὕλικὸ αὐτὸ (γλωσσικὸ) εἶναι τόσο ὅσο γιὰ νὰ γνωρίσουμε ἀπλῶς ὅτι ἡ Θρακικὴ ἀνήκε στὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴ γλωσσικὴ οἰκογένεια. Στὰ Θρακικὰ κύρια ὀνόματα Βετέσπιος, Οὐτάσπιος, Κάκασδος, διακρίνουμε μὲ βεβαιότητα τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ὦ; συνθετικὸ τοῦ Ἰνδικοῦ asva, τοῦ Λατινικοῦ equus καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἵππος. (συχνὰ οἱ Ἀρχαῖοι ἔβαζαν στὰ κύρια ὀνόματα τὸν ἵππο : Φίλιππος, Δέρκιππος, Γλαύκιππος, Ἰππόνικος). Ἐπίσης ἀπὸ Θρακικὲς λέξεις ποὺ ἀναφέρουν ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅπως τὸ Ρῆσος ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ Λατινικὸ Rex, θράτερ (= ἀδελφός) μὲ τὸ λατινικὸ fratri καὶ τὸ Ἑλληνικὸ φρατήρ, ἀδδερετ, μὲ τὸ Ἑλλην. ἔφερε, ἀδδακετ, μὲ τὸ Ἑλλην. ἔδωκε, τίτυται, μὲ τὸ Ἑλλην. τέτυκται, ἀδδαες, μὲ τὸ Ἑλλην. ἔδωσε, ἔσταες, μὲ τὸ Ἑλλην. ἔστησε, τὸ μάτρεαν μὲ τὸ ματέρα καὶ μητέρα, τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία jos = ὅς κ.τ.λ. συνάγεται ὁ Ἰνδοευρωπαϊκὸς χαρακτήρας τῆς Θρακικῆς, . Ἐντελῶς διανοητικὲς ἀπόψεις ἰσχυρίζεται ὁ Α. Δασκαλάκης (Συμπληρ. Ἐπιτόμ. Ἱστορ. Ἑλλην. Ἔθν. Κ. Παπαρηγοῦ. Ἀθῆν. 1955. τόμ. Β, σ. ρλ') ποὺ γράφει : «Δὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν Ἰνδοευρωπαϊκὸς λαός. Αἱ ὀλίγαι διασωθῆσαι ἐκ τῆς γλώσσης του λέξεις οὐδεμίαν ἀπόδειξιν παρέσχον περὶ τούτου, .

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡρόδοτος¹ τὴν πέρασε γιὰ βαρβαρική, ὁ Εὐριπίδης² λέει ρητά, πὼς οἱ Θράκες δὲν μιλοῦσαν ἑλληνικὰ καὶ ὁ Ξενοφώντας³ ἀναφέρει, πὼς γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες μὲ τὸν Σεύθη, ἕνα φύλαρχο τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τοὺς χρειάστηκε διερμηνέας.

Δικό τους ἀλφάβητο δὲν φαίνεται νὰ χρησιμοποίησαν οἱ Θράκες ἢ τουλάχιστο δὲν ἔφτασε καμιά ἔνδειξή του ὡς ἑμᾶς. Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅμως πὼς πολὺ νωρὶς πῆραν τὸ ἀλφάβητο ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, μὰ θὰ τὸ χρησιμοποίησαν μοναχὰ γιὰ ἐντελῶς πρακτικὲς ἀνάγκες, ἐμπορικὲς, κυβερνητικὲς, διπλωματικὲς κι ἀκόμα ἴσως γιὰ τὶς ἀνάγκες μιᾶς στενὰ περιορισμένης τάξης καὶ τοῦ ἱερατείου. τῆς. Ἀκόμα, ἡ ἴδια αὐτὴ ἄρχουσα τάξη, θὰ ἄρχισε πρώτη νὰ ἐξελληνίζεται ὅταν ἀπ' τὶς ἀρχὲς κι ὅλας τοῦ 7ου αἰῶνα π.Χ. μὲ τὴν ἴδρυση ἑλληνικῶν ἀποικιῶν σὲ ὅλα τὰ θρακικὰ παράλια, μεγαλώνει μιὰ πολύμορφη ἐπικοινωνία καὶ ἀνταλλαγὴ.

Ἔτσι σιγά, σιγά, περικυκλωμένοι οἱ Θράκες ἀπ' τοὺς Ἕλληνες καὶ μὲ τὴν ὑποταγὴ στοὺς Μακεδόνες ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀποροφοῦνται γλωσσικά, γιὰ νὰ καταλήξει τελικὰ στὴν ἀρχὴ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἡ Θράκη ὀλόκληρη ἀπ' τὸν Αἴμο κ' ἐδῶ νὰ εἶναι ἑλληνόφωνη⁴, ἐξὸν ἀπ' τὴ Δακία ποὺ καταντάει λατινόφωνη μὲ τὸ ρωμαϊκὸ ἀποικισμὸ.

Κατὰ τὸν 9ο μ.Χ. αἰῶνα στὴ Βόρεια Θράκη μιλοῦνταν ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ ὅπως φαίνεται ἀπὸ 50 περίπου πρωτοβουλγαρικὲς ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν ὡς τώρα καὶ ἐκδόθηκαν σχολιασμένες κριτικὰ ἀπ' τὸν ἑλληνιστὴ καθηγητὴ τοῦ Πανμίου τῆς Σόφιας Beschevliief⁵. Ἀργότερα κατὰ τὸ Μεσαιῶνα σύμφωνα μὲ τὸ Σλάβο ἱστορικὸ G. Jirecek, τὰ ὄρια μέσα στὰ ὁποῖα μιλοῦνταν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἄρχιζαν ἀπ' τὶς ἐκβολὲς τοῦ Γενισοῦ στὴν Ἀδριατικὴ, προχωροῦσαν πρὸς Νότο ἀπὸ τὰ Σκόπια καὶ τὴ Σόφια, ἀγγίζαν τὴν ὄροσειρὰ τοῦ Αἴμου καὶ κατέληγαν στὸν Εὐξείνιο.

1) Ἡρόδ. I, 57.

2) Εὐριπ. Ρῆσος (μετάφρ. Ἄρ. Καμπάνη, Ἀθ. 1912) στίχ. 845 - 351 :

“Μόλις ὅμως ἀκούσαμε νὰ μιλοῦν ὄχι
Ἑλληνικὴ λαλιὰ μᾶς ἔλειψεν ὁ φόβος.
Καὶ τότε πῆγα μπρὸς εἰς τοὺς προσκόπους
τοῦ στρατοῦ καὶ σὲ γλῶσσα θρακικὴ, ποιὸς
ἦταν ρώτησα ὁ ἀρχηγὸς καὶ παιδί τίνος
δοῦρχεται στὴν πόλη νὰ συντρέξει
τῶν Πριαμιδῶν ; ... , , .

3) Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάβ. VII, 2, 19.—3, 25 καὶ 6, 8.

4) Γι' αὐτὸ καὶ ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανὸς (Ἀόγ. Γ') ποὺ ὁ θρόνος του θεωροῦνταν Ρωμαϊκός, ἔλεγε : “Οἱ περὶ τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἰωνίαν οἰκοῦντες Ἑλλάδος ἐσμέν ἐκγονοί, , .

5) Veselin Beschevliief : “Parvohalgarski naepisi, , Sofia 1934.

Γ Λ Ω Σ Σ Ε Σ

α) Θ ρ α κ ι κ ῆ

- Ἀγγίτη. Ἐπωνυμία τῆς Ἀρτέμιδας στή Θράκη.—Προβλ. Ἀγγίτης, ποταμὸς Σερρών.
- ἄγουρος, ὁ ἔφηβος.—Εὐσταθ. 1788, 57 : «Ἀχαιοὶ δὲ τοὺς ἐφήβους κούρους, Θρακὲς ἀγούρους».—Κατὰ τὸν Κοραῆ (στὸ Φτωχοπρόδρομο. Α, 112) ἀπὸ δῶ καὶ ἡ λ. ἀγόριον.
- ἄμυστις· φιάλη.—Ἐτυμ. Μ. : «ἔστι καὶ φιάλης εἶδος μεγάλης (παρὰ Θραξί) ἢ ἐν πόλοις ἐχρῶντο».—Προβλ. Ἡσύχ. : «ἄμυστία· μέτρον τι».
- ἄργιλος, τὸ ποντίκι.—Ἡρακλείδ. Ποντικ. 41 : «ἄργιλον τὸν μῦν καλοῦσι Θρακὲς».—Στέφ. Βυζ. στή λ. : «ὑπὸ Θρακῶν ὁ μῦς ἄργιλος καλεῖται».
- βάπται, ἱερεῖς ἢ θιασῶτες τῆς θεᾶς Κότυος (Ἀρχ. Λεξικά).—Συνέσ. Φαλακρ. Ἐγκώμ. 85B.—Λουκιαν. Ἀπαίδ. 27 : «Εὐπολιν ὑποδέδουκας ; ἀνέγνωσ καὶ τοὺς βάπτας τὸ δρᾶμα ὄλον».
- βασσάρα· ποδιῆρης ἐσθήτα, πιθανὸν ἀπὸ δέρμα ἀλεποῦς.—Βεκκήρου Ἀνέκδοτα. 222,26 : «βασσάραι· χιτῶνες, οὓς ἐφόρουν αἱ Θράκιαι βάρκχαι».—Προβλ. Σχολ. Λύκου (ἱστορ.) 771 : «βασσάρα, ἀλώπηξ».—Ἡσύχ, στή λ. : «ψυῖαι· βασσαρις· ἡ ἀλώπηξ».—Ἐτυμ. Μ. 191, 57 : «βάσσαρος λέγεται ἡ ἀλώπηξ κατὰ Ἡρόδοτον ὑπὸ Κυρηναίων».—Ἡρόδ. IV, 192 : «καὶ βασσάρια καὶ ὕιναι».
- βασσαρις (καὶ βασσάρα), ἡ βάρκχη τῆς Θράκης.—Ἀθῆν. 198 E : «μετὰ δὲ ταῦτα... καὶ βασσάραι καὶ λυδαί, κατακεχυμέναι τὰς τρίχας καὶ ἐστεφανωμέναι».—Ἀνθ. Παλατ. 6,74 : «βασσαρις Εὐρυνόμη σκοπελοδρομός».
- Βάσσαρος (καὶ Βασσαρεῖς), ἐπίθετο τοῦ Βάρκχου : Ὅραφ. Ὑμν. 45,2.—Ἀνθ. Παλατ. 6,165 : «βασσαρικοῦ... θιάσοιο».—Σουΐδ. : «Βασσαρικά· τὰ Διονυσιακά».—Ἀνακρ. 53 : «βασσαρέω» κλπ.
- Βάρκχος, ἐπίθετο τοῦ Διόνυσου. Ἀναφέρεται πρώτη φορὰ στὸν Ἡρόδοτο (IV, 79) καὶ σήμαινε ἴσως : Θεός, κατ' ἀπόλυτο ἔννοια, ὅπως τὸ Βαγαῖος.—Σοφοκλ. Οἶδ. Τυρ. : «οἰνῶπα Βάρκχε εὖιον».—καὶ ὁ βακχωτῆς : Εὐριπίδ. Βάρκχ. 491 «ὡς θρασὺς ὁ βάρκχος κοῦκ ἀγύμναστος λόγων» καὶ ὁ οἶνος : Εὐριπίδ. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. 1061 «ἐπὶ δαῖτα τὰν θεῶν κρατήρᾳ τε βάρκχου» καὶ στεφάνι : Βεκκήρου Ἀνέκδ. «βάρκχος..· καὶ κλάδος ὁ ἐν ταῖς τελεταῖς, ὡς δὲ ἔνιοι στέφανος ὑπὸ Δωριέων» καὶ θρηῆνος : Ἡσύχ. «κλανθμός» καὶ φανός : Βεκκήρ. Ἀνέκδ. «οἱ δὲ τὸν φανὸν βάρκχον».—Σουΐδ. : «Βάρκχος. Οὕτως οὐ μόνον τὸν Διόνυσον ἐκάλουν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τε-

λούντας τὰ ὄργια, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς κλάδους οὓς οἱ μύσαι φέρουσιν. ἔστι δὲ καὶ στεφάνου εἶδος».

βάκχη (καὶ βακχίς), ἡ μαινάδα, ἡ ὄργιαστρια τοῦ Βάκχου.—Αἰσχύλ. Εὐμ. 25 : «βάκχαις ἔστρατήγησεν ὁ Θεὸς».—Πλάτ, Ἰων, 534 A : «ὥσπερ αἱ βάκχαι ἀρύτονται ἐκ τῶν ποταμῶν μέλι καὶ γάλα».—Εὐριπίδ. Ἐκάβ. 1077 : «τέκν' ἔρημα λιπῶν βάκχαι Ἀΐδου διαμοιρᾶσαι».—Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1129 : «ἐνθα Κωρούκαι νύμφαι στίχουσι βακχίδες».—Εὐριπίδ. Βάκχ. 1168 : «ἁσιάδες βάκχαι».

βρία, ἡ πόλις.—Στράβ. VII, 6,1 : «τῆς δὲ πόλεως βρίας καλουμένης Θρακιστὶ ὡς καὶ ἡ τοῦ Σήλυος πόλις Σηλυβρία προσηγορεύεται, ἡ τε Αἴνος Πολτυμβρία ποτὲ ὀνομάζετο».—Ἡσύχ. : «βριάν' τὴν ἐπ' ἀγροῖς κώμην».—Στέφ. Βυζ. στή λ. : «Μεσημβρία... βρία γὰρ τὴν πόλιν φασὶ Θραῖκες· ὡς οὖν Σηλυμβρία ἡ τοῦ Σήλυος πόλις, Πολτυμβρία ἡ Πόλτυος [πόλις]. Οὕτω Μελημβρία ἡ Μέλσου πόλις καὶ διὰ τὸ εὐφωνότερον λέγεται Μεσημβρία».

βρίζα, ἡ σίκαλη.—Γαληνός 6,320 : «ἔφασαν αὐτὸ τε τὸ φυτὸν ὄλον καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ καλεῖσθαι (ἐν ἀρχαία Θράκη καὶ Μακεδονία) βρίζαν».—Πρβλ. Ἡσύχ. : «βριζόμαντις· ἐνυπνιόμαντις».

βρυνχόν. κιδάραν Θραῖκες (Ἡσύχ.).—Πρβλ. βρικίσματα· ὄρησις Φρυγικὴ (Ἡσύχ.).

βρῦτος (καὶ βρῦτον), εἶδος μπύρας.—Ἀθήν. 447B : «τὸν δὲ κρίθινον οἶνον καὶ βρῦτον τινες καλοῦσιν».—Ἀρχίλοχος (στὸν Ἀθήν.) : «ὥσπερ παρ' αὐτῷ βρῦτον».—Σοφοκλ. (στὸν Ἀθήν.) : «βρῦτον δὲ τὸν χερσαῖον».—Ἑλλάνικος (στὸν Ἀθήν.) C : «πίνουσι δὲ βρῦτον ἐκ τῶν ριζέων».—Ἡσύχ. «βρῦτιον· πῶμα ἐκ κριθῆς».

δέβα, ἡ πόλις : Προκ. Οἰκ. 4.44.—Πρβλ. Ἰτάδεβα, Τέβα (Θήβα ;), Pulruđena=ἡ Φιλιππούπολη, Τεπέ κ. ἄ.

εὐάν, ἐνθουσιαστικὸ ἐπιφώνημα τῶν ἀκολούθων τοῦ Βάκχου.—Εὐριπίδ. Τρωάδ. 326 : «πάλλε πόδ' αἰθέριον, ἄνεχε χορόν, εὐάν εὐοί» καὶ Βάκχ. 129,159 : «κτύπον εὐάσματι Βακχᾶν»=κραυγὴ βακχική.—Στράβ. IV.4,6 καὶ Ἑρμησιάναξ 5,18 (Ἀθήν. 13,597 d) : «εὐασμὸς»=κραυγὴ ἀγαλλιάσεως (ἐπὶ τῶν Διον. μυστηρίων).—Ἡσύχ. : «εὐάζει· θρηγεῖ καλῶς, ὕμνεϊ, ἀποφθέγγεται».—Σχολ. στὸν Ἀριστοφ. Ὀρν. 874 : «τῶν Ἑλλήνων τινὲς τὸν εὐασμὸν, σεβασμὸν λέγουσιν».

Εὐΐος. ἐπίθετο τοῦ Διόνυσου, ποὺ σημαίνει κατ' ἄλλους τὸν κραυγάζοντα, τὸν ἐνθουσιασμένο, κατ' ἄλλους τὸν κισσοστεφανωμένο.—Πλούταρχ. Μάρκελλ. 22 : «Διονύσω τι τῆς τιμῆς προσήκειν, ὃν Εὐΐον καὶ Θρίαμβον ὀνομάζομεν... ὃν εὐάν Ἑλληνας, ὄβαν δὲ Ρωμαῖοι

καλοῦσι». — Ἔτυμ. Μ. 553, 46 Εὔας, ἐπίθ. Διονύσου. — Ἡσύχ. Εὔας, ὁ Διόνυσος καὶ εὐάς, ἡ κραυγάζουσα εὐαί, δηλαδή ἡ βακχίς, ἡ μαινάδα. — Ἐπιγραφή: «εὐαστῆς θεὸς βάκχος». Ἐνθ. Παλ. 9, 246: «εὐαστῆρ βάκχος», — Διονύσ. Ἄλικ. Ρωμ. 5, 47: «εὐάσσης» = θρίαμβος. — Ἐνθ. Παλατ. I, 15, 2: «ὁ πρὶν αἰεὶ Βρομίου μεμεθυσμένος οἰνάδι πηγῆ, σύντροφος εὐάσαι, αἰγοπόδης Σάτυρος». — Βλπ. καὶ λ. εὐοῖ.

εὐοῖ, ὁ κισσός. — Σοφοκλ. Τραχιν. 219: «ἰδοῦ, ἰδοῦ μ' ἀναταράσσει = εὐοῖ, εὐοῖ — ὁ κισσὸς ἄρτι βακχίαν ὑποστρέφων ἄμιλλαν». — Δημοσθ. 313, 26: «τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν καὶ βοῶν εὐοῖ σαβοῖ καὶ ἐπορχούμενος ὕψος ἄττης ὕψος». — Κατὰ τὸν Ἡσύχ. εἶναι λέξις Ἰνδικὴ ποὺ σημαίνει τὸν κισσὸ (ἱερὸ φυτὸ τοῦ βάκχου). — Λουκιαν. Τραγωδ. 38. — Πανσαν. I, 36, 6: Κισσός, ὁ Διόνυσος. — Πρβλ. Πλούταρχ. Ἠθ. 365 E: «καὶ παρ' Αἰγυπτίοις λέγεται χενόσιρις ὁ κιττὸς ὀνομάζεσθαι σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος ὡς φασι, φυτὸν Ὀσίριδος».

ζειρά, ἔνδυμα. — Ἡρόδ. VII, 75: «Θρήικες δὲ ἐπὶ μὲν τῆσι κεφαλῆσι ἄλωπεκῆας... ἐπὶ δὲ ζειρὰς περιβεβλημένοι ποικίλας». — Ξενοφ. Ἀνάβ. 7, 4, 4: «καὶ ζειρὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσι». — Μ.Λ.Ε.Γ.: «εὐρὸν περιβλήμα ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ὅπερ ζωννύμενον περὶ ὀσφὺν καθικνεῖτο μέχρι τῶν ποδῶν». — Πρβλ. Ἡσύχ.: «ζειρατὶς ἱμάτιόν τι Σύρων». — Εὐστάθ. 837, 51: «σημαίνει δὲ ζειρά, φασί, ζώνην καὶ χιτῶνα καὶ χλαμύδα ἣν μέχρι καὶ ἐσάρτι παραφθείραντες οἱ Λυκιανοὶ ἡμίζαρον λέγουσι».

ζελαῖς (γεν. καὶ δοτ. ζελαῖ), ὁ οἶνος: Χειροβοσκός, στοὺς Θεοδ. Κανόν. I, 145. — Εὐπόλις, ἀπόσπ. 335. — Ἡσύχ. στή λ. ζίλαι. — Φῶτ. στή λ. ζειλά.

ζέμελεν βάρβαρον ἀνδράποδον (Ἡσύχ.).

ζετραία, ἡ χύτρα (Πολυδεύκ. X, 95).

θράττης ὁ λίθος ὑπὸ Θρακῶν (Ἡσύχ.). — Πρβλ. Διοσκουρίδ. 5, 129: θρακίας, λίθος γιὰ τὸν ὁποῖο ἔλεγαν πῶς ἀναβε μόνις ἔρχονταν σὲ ἐπαφῆ μὲ νερὸ (ἀσβεστόλιθος). — Πλίν. Φυσ. Ἱστ. 33, 94.

θρηκῆ. ὑποδημάτων εἶδος Περσικῶν (Ἡσύχ.).

θρίαμβος (καὶ θριαμβοδιθύραμβος), ἐπίθετο τοῦ Διόνυσου. — Ἀρριαν. Ἀνάβ. 6, 28, 2: «Θρίαμβόν τε αὐτὸν ἐπικληθῆναι τὸν Διόνυσον». — Ἡ λέξις ἴσως νὰ σημαίνει τὸν ἐκστασιασμένο, τὸν ἐνθουσιασμένο, τὸν μανιακό. Πρβλ. θρίασις καὶ θριάζω = ἐνθουσιῶ, μαντεύω, προφητεύω (Σουΐδ. στή λ. θρίαμβος. — Σοφοκλ. ἀπόσπ. 466. — Εὐριπίδ. ἀπόσπ. 481). Κατὰ τὸ Σουΐδα παράγεται ἀπ' τὸ θηρίαμβος «διότι

ἐπὶ θηρῶν, τοῦτέστιν ἐπὶ λεόντων βέβηκεν» κατὰ δὲ τὸ Διόδωρ. Σικελ. 4,5 : «Θρίαμβον δὲ αὐτὸν ὀνομασθῆναι φασιν ἀπὸ τοῦ πρῶτον τῶν μνημονευομένων καταγαγεῖν ἀπὸ τῆς στρατείας θρίαμβον εἰς τὴν πατρίδα».

θυϊάς, ἡ μαινάδα, ἡ βάκχη : Πλούταρχ. Ἡθ. 293 F.—Πρβλ. καὶ Ὑμνο στὸν Ἐρμῆ 560 : θυΐωσι (ἀπ' τὸ θυΐω=ἐπνέομαι);.—Ἄραγε ἀπ' τὴν ἴδια ρ. καὶ τὸ θίασος ;

Ἰακχος. Μυστικὸ ὄνομα τοῦ Διόνυσου.—Ἀριστοφ. Βάτρ. 398 : «Ἰακχε πολυτίμητε».—Σημαίνει ἐπίσης τὴ βακχικὴ πομπή : Πλούταρχ. Ἀλκιβ. 34 «ὅταν ἐξελαύνωσι τὸν Ἰακχον», καὶ τὴν ᾠδὴν, τὸν βακχικὸ ὕμνον : Ἡρόδ. 8,65 «οἱ φαίνεσθαι τὴν φωνὴν εἶναι τὸν μυστικὸν Ἰακχον... τὴν φωνὴν... Ἰακχάζουσι».—Κατὰ τὸν Διονύσιον τύραννον τῆς Σικελίας, Ἰακχος σημαίνει χοῖρος : Ἄθηναις ἱστορ. I. (=Διονύς. Τραγικὸς 12) καὶ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XV, 678) στεφάνι : «ἀλλὰ μὴν καὶ Ἰακχαν τινὰ καλούμενον οἶδα στέφανον ὑπὸ Σικυωνίων, ὡς φησι Τημαχίδας ἐν ταῖς Γλῶσσαις. Φιλητᾶς δ' οὕτως γράφει. (Ἰάκχα ἐν τῇ Σικυωνίᾳ στεφάνωμα εὐῶδες».

Ἰθύμβος· βακχικὸς χορὸς καὶ τραγούδι (Ἄρχ. Λεξικά).—Ἡσύχ. : «γελοιαστίς· καὶ τὸ σκῶμμα ἀπὸ τῶν ἰθύμβων».—Φώτ. Λεξ..—Πολυδεύκ. 4,104 : «ὄρχηστῆς, χορευτῆς».

καλαβρισμός, χορὸς (Κῶδ.).—Πολυδεύκ. 4,100 : «κολαβρισμός· θράκιον ὄρχημα καὶ Καρικόν».—Ἡσύχ. : «ὄρχοῦμαι ἀγρίαν τινὰ θρακικὴν ὄρχησιν».—Ἀθήν. 14,629 d : «φρύγιος νιβατισμός, θράκιος καλαβρισμός».

κάλαβρος (καὶ κόλαβρος), τραγούδι μὲ τὸ ὁποῖο χόρευαν τὸν καλαβρισμό. Πρβλ. Ἡσύχ. : «κάλαβρος· βάρβαρος».

καλαμίνδαρ· πλάτανος Ἡδονιεῖς (Ἡσύχ.).—Διορθῶνουν : Ἡδωνεῖς.—Πρβλ. καλάμινθος.

κάνναβις.—Ἡρόδ. IV, 74 : «ἔστι δὲ σφι κάνναβις φυομένη ἐν τῇ χώρῃ ... αὕτη καὶ αὐτομάτη καὶ σπειρομένη φύεται καὶ ἐξ αὐτῆς Θρηκίκες μὲν καὶ εἴματα ποιεῦνται τοῖσι λινέουσι ὁμοιώτατα».

κέρκιος· ὁ ἄνεμος Θρασκίας (Γέλλιος Αὐλὸς 2, 22, 28).

κίθαρις (καὶ κιθάρα).—Ὀμ. Ὀδύς. A, 153 : «ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλέα θῆκεν».—Πίνδρ. Πυθ. 5, 56 : «πόμεν τε κίθαριν».—Ἡρόδ. I, 24 : «λαβόντα τὴν κιθάραν».—Εὐριπ. Ἴων 882 : «μέλπων κιθάραν ἐνοπάν».—Παλ. Διαθ. Γένν. 4, 21 : «Ψαλτήριον καὶ κιθάραν». Πρβλ. Ψ. Πλούταρχ. Περὶ Ποταμ. III : «γεννᾶται ἐν τῷ Παγγαίῳ ὄρει βοτάνη, κιθάρα καλουμένη· τῶν δὲ Διονυσίων τελουμένων, αὕτη κιθάρας ἀναδίδωσιν ἤχον ... ».—Πλούταρχ. Ἡθ. 999.

- κοίης (ἀντι κόης;) ἱερεὺς καβείρων ὁ καθαίρων φονέα. (Ἑσύχ.).—Πρβλ. καὶ ρ. κοιάομαι = μυῶ (Ἑσύχ.).
- Κότυς (καὶ Κοττυτώ), θεότητα (πιθανὸν καὶ πελασγική).—Κόττια οἱ τελετές της.—Στράβ. X, 470 : «τοῖς μὲν οὖν Κότυος τῆς ἐν Ἡδωνοῖς, Αἰσχύλος μέμνηται καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ὀργάνων».—Αἰσχύλ. Ἡδων. ἀπόσπ. «σεμνὰ Κότυς».—Ἀριστοφ. Σφῆκ. 9 καὶ Λυσιστρ. 588.—Εὐπόλις, Βάπται.—Σουίδ. στή λ. «Κόττας· ὄνομα κύριον καὶ Κότυς».—Πρβλ. Ἑσύχ : «κοττάνα· παρθένος. Κρηῆτες».—«κοπιεῖν· τύπτειν, δορατεῖν».—«κοτταβίζειν (κότταβος)· οἶνον ποτηρίῳ ἀναρρίπτει».—Ἀριστοφ. Εἰρ. 343 : «ἐς πανηγύρεις θεωρεῖν, ἐστι-ᾶσθαι, κοτταβίζειν».—Πολυδεύκ. 6, 11 : «Ὅτω φίλον ἀποβλύζειν πιόντι, καὶ ἐξεμεῖν, ὅπερ οἱ πολλοὶ κοτταβίζειν καλοῦσι».
- μάγαδις, εἰκοσάχορδο μουσικὸ ὄργανο ὁμοιο μὲ ἄρπα. — Πολυδεύκ. 460. «τὸ δὲ ψιθύρα ἦν πλινθεῖον πηγμαῖον ἔχων διειλεωσμένα πηνία, ἃ περιστροφόμενα ἦχον ἐποίει κροτάλω παραπλήσιον. Μάγαδιν μὲν ὀνομάζει Ἀνακρέων, τὴν δὲ εὔρεσιν αὐτῆς Κάνθαρος (κωμικ. 9) Θραξὶ προστήθησιν». — Κατὰ τὸν Ἀθήναιο (14,634 F) λυδικῆς προέλευσης. Ὁ Δοῦρις (28 J) θεωρεῖ πὼς ἡ λέξις παράγεται ἀπ' τὸ κύριο θρακικὸ ὄνομα Μάγδις.
- μαριεύς, λίθος τίς ὃς ἐπισταζομένου ὕδατος φλέγεται (Ἀριστοτέλ. Θαυμ. 833α, 27). — Κῶδιξ : μαριζεύς. — Ἑσύχ. στή λ.—Πολυδεύκ. 7, 110.—Πλίν. Φυσ. Ἱστ. 33,94 : «θρακίας λίθος».—Πρβλ. μαριλευ-τῆς = ἀνθρακεύς, καρβουνιάρης. Ἡ λέξις ὑπάρχει πιθανότητα νὰ εἶναι παιονική.
- παυρακίς· ἡ πέμπτη ἐν Σαμοθράκη (Ἑσύχ.).
- πέλτης· μικρὴ καὶ ἑλαφροῦ ἀσπίδα, χωρὶς πλαίσιο, μὲ σχῆμα μισοφέγγαρου, ἀπὸ πλεγμένα κλαδιὰ λιτῆς, ντυμένα μὲ δέρμα κατσικίσιο.—Ἑσύχ. : «θρακίον ὄπλον».—Ἡρόδ. VII, 75.—Εὐριπίδ. Ἀλκιστ. 498 : «Ἄρρεος, ζαχρύσου Θρηκίας πέλτης ἀνάξ».—Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 563 : «ἕτερος δ' αὖ Θραξὶ πέλτην σείων κ' ἀκόντιον».
- Ὁρεοβαζάγρα (καὶ Ὁρεοβαζάγραμ.) ἐπίθετο τῆς Ἑκάτης (σὲ ἐπιγραφή). σαρα, τὸ κεφάλι.—Στράβ. XI,130 : «Θρακῶν τινες οἱ καλούμενοι Σαραπάροι, οἷον κεφαλοτόμοι».—Πρβλ. Σαρακῶροι.
- σιρός, βόθρος, σιτοδόχος.—Δημοσθ. 100 : «τῶν ὀλυρῶν τῶν ἐν τοῖς Θρακίοις σιροῖς». — Κατὰ τὸν Plin. Nat. Hist. XIII, 73 : «σιροὺς ἔλεγαν στὴν Θράκη καὶ Καππαδοκία τοὺς βόθρους στοὺς ὁποίους φυλάγονταν σίτος».—Ὁ Sayce, The Cuneiform Inscriptions of Van, Journ. R. Asiat. Soc. 1882, XIV. σ. 681, ἀποδίνει στὴ χειτικὴ λέξις σι-ρι τὴν ἴδια σημασία.

σίνδης· γέρον. (Ἑσύχ.) — Ἡ λέξι πιθανὸν καὶ πελασγική.

σάλλη· μάχαιρα Θρακία (Ἑσύχ.). — Σοφοκλ. ἄποσπ. 620.— Μᾶρκ. Αὐ-
ρήλ. II, 15.

σάρκη· Θρακιστὶ ἀργύρια (Ἑσύχ.).

τορέλλη· ἐπιφώνημα θρηνητικὸν σὺν αὐλῶ Θρακικὸν (Ἑσύχ.).

Σ η μ ε ι ω σ η :

Κατὰ τὸ Μ. Τριανταφυλλίδη (Γραμματική, σ. 536) θρακικά εἶναι καὶ τὰ ὀνό-
ματα Σεμέλη καὶ Στρομών.

Τὰ τοπικά ὀνόματα Βυζάντιον καὶ Βόσπορος θεωροῦνται ἐπίσης θρακικά. Ἡ
παράδοση γιὰ τὸ Βύζαντα ἀπ' τὰ ἑλληνικά Μέγαρα, ποῦ ἀποίκισε καὶ ἔχτισε τὸ
Βυζάντιο, φαίνεται μεταγενέστερη γιὰ τὸ Βυζάντιο ὑπῆρχε πρὸ μπροστὰ σὰν πόλη
Θρακικὴ (βλ. Π. Καρολίδη: Εἰσαγ. στὴν Ἱστορ. Κ. Παπαρηγ. Ἀθήν. 1902, ὑπο-
σημ. σελ. μη').

β) Φ ρ υ γ ι κ ῆ

Ἄδαγυός· θεὸς τις παρὰ Φρυξίν, ἔρμαφρόδιτος. (Ἑσύχ.).—Πρβλ. δαγύς·
ἀπεικόνισμά τι Ἄφροδίτης ἢ εἶδωλον (Coll. Phav. 444,11).—
δαγόμενον· ἐρωμένον (Ἑσύχ.).

ἄδαμνεῖν· τὸ φιλεῖν. Καὶ Φρύγες τὸν φίλον ἀδάμνα λέγουσιν (Ἑσύχ.).—
Πρβλ. ἑλληνοκαπαδοκικὸ (α) δαμασίτσα = φιλία, ἀγάπη (Καρολ.
Ἑλλ. Καππαδ. Γλωσ. 60).

Ἄδράστεια, θεότητα τῆς ἀνάγκης (σήμαινε τὸ ἀναπόφευκτο). Ταυτίζονταν
μὲ τὴ Νέμεση (Ἀπολλών. Ἄργον. III, 132).

ἄζένα· πώγωνα. Φρύγες (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἑλλην. γένος, γένειον, γενειάς,
λατιν. gena=παρειά.

Ἄκρισίας· Κρόνος, παρὰ Φρυξίν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. Ὀκριόεν, δεῖπνον Κρό-
νου (Νόνν. 25,256).—Ocrisia, στὴ Ρώμη, τὴν ὁποία γονιμοποιεῖ
Penis (Plin. 36,4).

ἄκριστιν· κλέπτριαν, ἀλετρίδα. Φρύγες (Ἑσύχ.).

Ἄρμάν. Ἐτυμ. Μ. 146,42: «σημαίνει τὸν πόλεμον τῆ τῶν Φρυγῶν διαλέ-
κτω, ὡς φησι Παλαμήδης ἱστορικὸς ὁ τὴν κωμικὴν λέξιν συναγα-
γών».—Πρβλ. Ἄρμάν ἢ Ἄγριμάν ἢ Ἄγγρα Μαΐνιου, ὁ θεὸς
τοῦ σκότους (τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ) κατὰ τὴ Ζωροαστρικὴ μυ-
θολογία.

ἄττάλη· φάρυξις (διορθ. φόρυξις) ὑπὸ Φρυγῶν (Ἑσύχ.).

Βαγαῖος· ὁ μάταιος, ἢ Ζεὺς Φρύγιος, μέγας, πολὺς, ταχὺς (Ἑσύχ.). Ὁ
Fick (I4, 264) ἀνάγει τὴ λέξι στὴν Ἰνδοευρ. ρίζα bhaga = διανέ-
μειν, χορηγεῖν, σανσκρ. bhaga = κύριος (περὶ θεῶν), ζενδ. bagha
σλαβ. bog καὶ ἀρχ. περσ. бага = θεός. — Πρβλ. καὶ τὸ λακων.

- βαγός· βασιλεύς, στρατηγός (Ἡσύχ.), επίσης, βάγιον· μέγα (Ἡσύχ. και Σουΐδ.). — Τὸν Βαγαῖο, ἀναφέρει ἀπ' τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος (III, 128).
- βάκηλος· ὁ εὐνοῦχος ὑπηρετὴς τῆς Κυβέλης. — Λουκιαν. Εὐν. 8: «τὸ δὲ τοῦ εὐνοῦχου καὶ τῶν Βακῆλων χειρὸν εἶναι». — Ἡσύχ.: «ὁ μέγας μὲν, ἀνόητος δὲ καὶ γυναικώδης». — Σουΐδ. «βάκηλός ἐστι ἐπὶ τῶν ἐκλύτων καὶ ἀνάνδρων». — Πρβλ. τὸ περσικὸ βαγῶας = εὐνοῦχος καὶ κύριο ὄνομα (Στράβ. 15,3,24).
- βαλῆν καὶ (βαλλῆν)· βασιλεύς. Φρυγιστὶ (Ἡσύχ.). — Πρβλ. Βάλης, ἐπίθετο τοῦ Δία σὲ ἐπιγρ. Βιθυνίας καὶ Σχολ. στὸν Αἰσχύλο, Πέρσ. 658: «βαλῆν ὁ βασιλεύς. . . Εὐφορίων δὲ φησι Θουρίων εἶναι τὴν διάλεκτον», ἐπίσης τὸ μωαμεθ. βαλλῆς = νομάρχης, τοπάρχης. — βαληναῖον ὄρος = βασιλικόν.
- βάμβαλον· ἱμάτιον· καὶ τὸ αἰδεῖον Φρυγες (Ἡσύχ.). — Πρβλ. τὸ ἀρχ. ἑλλην. φαλλός, καὶ τὸ σύγγρ. μπάμπαλα = ἀντρικὰ γεννητικὰ ὄργανα. Ἐπίσης Βεκκήρου Ἀνέκδ.: «βαμβάκους καὶ βαμβάλους τοὺς φαρμακοὺς Κίλικες καλοῦσι».
- Baba, θεότητα, σὲ ἀρχαϊκῇ ἐπιγρ. Φρυγίας (kleinas. Schrift. denkm, X, 1-3). — Εὐστάθ. Πονημάτ. 565,4: «Βιθυνοὶ ἐκάλουν (κατ' Ἀρριανὸν) Πάπαν τὸν Δία». — Διόδωρ. Σικελ. 3,57: «νεανίσκον τὸν προσαγορευόμενον μὲν Ἄτιν, ὕστερον δὲ κληθέντα Πάπαν». — Πρβλ. Ἡσύχ. «Κύβητος· θεός». — Ἡρόδ. IV, 59: «Ζεὺς. . . καλεόμενος (παρὰ Σκύθαις) Παπαῖος». — Δαμάσκιος, Ἰσιδώρ. βίος: βάβιον, συριακῇ λέξει ποὺ σημαίνει παῖς. — Πολυδ. Δ', 142: Παπποσειληνός.
- βάπται, ἱερεῖς ἢ θιασῶται τῆς θεᾶς Κότυος ἢ Κοτυτιτοῦς (Ἀρχ. Λεξ.). — Βλπ. Συνέσ. Φαλάκρ. Ἐγκώμ. 85 Β'.
- βέδου, τὸ νερό. — Κλήμεντ. Ἀλεξ. Στρωματ. 5,673: «βέδου μὲν γὰρ τῆς Φρυγίας τὸ ὕδωρ φησι καλεῖν». — Πρβλ. Ὄρφ. ἀπόσπ. 19,9: «καὶ βέδου Νυμφῶν καταλείβεται ἀγλαὸν ὕδωρ».
- βέκος· ἄρτος. Φρύγες (Ἡσύχ.). — Ἡρόδ. II,2: «τὰ παιδιά ἀμφοτέρα προσπίπτοντα βεκὸς ἐφώνεον ὀρέγοντα τὰς χεῖρας. . . πυνθανόμενος δὲ εὗρισκε Φρύγας καλέοντας τὸν ἄρτον». — Ἡ λέξη βεκὸς διαβάστηκε πραγματικὰ καὶ σὲ φρυγικὲς ἐπιγρ. Ἐξ ἄλλου ὁ ποιητὴς Ἰππῶναξ (6ος αἰώνας) λέει πὼς βεκὸς ὀνομάζουσι οἱ Κύπριοι τὸ ψωμί. — Πρβλ. Ἡσύχ.: βέσκεροι· ἄρτοι. Λάκωνες». — πάπυρ.: «βουκίου κύθρα μία». — βούκα, βουκίον, βούκιον, βουκία = εἶδος ἐκλεκτοῦ ψωμοῦ, ἀπ' ὅπου τὸ νεοελλην. μπουκιά καὶ τὸ λατιν. bucca = κοιλότης, ἄνοιγμα, μπουκιά, βλωμός, στόμα.

- Βερεκύνται· Φρυγῶν τι γένος. Καὶ πρότερον Βερεκυντία ἢ Φρυγία (Ἑσύχ.).
—Βερέκυντες . . . οἱ Φρύγες (Στράβ. Χ, 3,12). — Πρβλ. Σοφοκλ. ἀπόσπ. 513 : «βερέκυντα βρόμον» = φρυγικὸς αὐλός.—Καλλίμαχ. στήν Ἄρτεμη : «βερεκύνθιος» = φρυγικός. — Ἑσύχ. : «Βερεκύντιος» καὶ Θεόφρ. Περὶ Ἄνέμ. : «βερεκυντίας (ποντικὴ λέξη) = ὁ Ἄπηνιότης. — Ἑσύχ. : «βερεκύνδαι· δαίμονές τινες».
- Βρέκυν· τὸν Βερέκυντα, τὸν Βρίγα. Βρίγες γὰρ οἱ Φρύγες (Ἑσύχ.).—
- Βρικίσματα· ὄρησις Φρυγικὴ (Ἑσύχ.).—Πρβλ. Ἑσύχ. «βρικὸν ὄνον Κυριναῖον, βάρβαρον».—Βριήπιος (=μεγαλόφωνος) ὁ Ἄρης (Ἄομ. Ἰλ. Ν, 251).—τὸ ἑλλην. ρ. βρυχῶμαι κλπ.
- βώριμος (καὶ βῶρμος).—Πολυδεύκ. 4, 54 : «βώριμος δὲ Μαριανδυνῶν γεωργῶν ἄσμα, ὡς Αἰγυπτίων Μανέρως καὶ Λιτυέρας Φρυγῶν.— Ἄθην. 14, 619 F.
- γάνος· ἡ ὕαινα ὑπὸ Φρυγῶν καὶ Βιθυνῶν (Ἑσύχ.).—Πρβλ. ἑλλην. γλάρος = ὕαινα (Ἀριστοτέλ. Ἱστορ. Ζ. 8, 5, 2.).
- γάλλος (θηλ. γάλλα) 1) ἱερέας τῆς Κυβέλης.—2) Ὁ εὐνοῦχος.—Διοσκουρίδ. Ἄνθ. Παλατ. 6,220 : «γάλλω δ' οὐδ' ὀνομαστὸν ἄχος».—Ἐρύκιος, Ἄνθ. Παλ. 6,234 : «γάλλος ὁ χαιτάεις, ὁ νεήτομος».—Ἡφαιστ, 12,67 : «γάλλαι, μητρὸς ὀρεῖης φιλόθυρσοι δρομάδες».—Ἄρτεμίδ. Γραμμ. 2, 69, 251 : «γάλλοι οἱ ἀπόκοτοι καὶ σπάδοιτες».—Φῶτ. Λεξ. 183, 32 : «κύβηβον... Ἰωνες τὸν μητραγύρτην καὶ γάλλον νῦν καλούμενον».—Διογέν. Λαέρτ. 4,43 : «ἐκ μὲν γὰρ ἀνδρῶν γάλλοι γίνονται, ἐκ δὲ γάλλων ἄνδρες οὐ γίνονται».—Πρβλ. Γάλλος, ποταμὸς Βιθυνίας.
- γέλαρος· ἀδελφοῦ γυνή, Φρυγιστί, καὶ γάλλαρος· Φρυγιακὸν ὄνομα... (Ἑσύχ.).—Πρβλ. ὁμηρικὸ γαλόως, ἄττικ. γάλως = ἀδελφοῦ γυνή καὶ χειτικὸ ελα = ἀδελφή.
- γλούρεα· χρύσεια. Φρύγες, καὶ γλουρός· χρυσὸς (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἑλλην. γλωρός = ὠχρός, κίτρινος.
- γόρδος, πόλη.—Πρβλ. τὸ Ἰουλιόγορδος (Ἰουλιόπολη), Γόρδιοι καὶ Γόρδος, πόλη τῆς Τρωάδας (Στράβ. ΧΙΙ, 603), καθὼς καὶ τὸ ἄρμεν. gerda = πόλη, τὸ περσ. gird, gordam = περίβολος, τὰ σλαβ. gorad, grad = πόλη καὶ φρούριον, τέλος τὸ ὄνομα Γόρδιος, βασιλείας τῶν Φρυγῶν, καὶ Γόρδους, γιὸς τοῦ Τριπτόλεμου, ἰδρυτῆς τῶν Γορδιαίων πόλεων τῆς ἄρμενικῆς χώρας Γορδυνηῆς.
- δαός· ὑπὸ Φρυγῶν λύκος (Ἑσύχ.).—Πρβλ. ἑλλην. θῶς.
- ἔξ· ὁ ὄφις Φρύγες (Ἐπιφ. Αἴρ. Ι. 206. Στεφ. 25).—Πρβλ. Ἐξέπαρος, θεὸς τῶν Γνωστικῶν καὶ ἔχις, ἔχιδνα.
- Δαρεῖος· ὑπὸ Φρυγῶν ὁ ἔκτωρ, ἦτοι ὁ ἐπέχων, κωλύων, κρατῶν (Ἑσύχ.).

- διθύραμβος· Πολλοὶ πιστεύουν πὸς εἶναι λέξη φρυγικὴ (βλπ. Boisacq : Lexik. Etymol.) καὶ σημαίνει τραγούδι (= ἴαμβος) τοῦ Τιτύρου, (δωρικὰ = Σατύρου). Θὰ εἰπώθηκε ἀρχικὰ Τιτύραμβος, ὕστερα Τιθύραμβος, μὲ πνευματικὴ ἀνομοίωση καὶ Διδύραμβος, τέλος παρετυμολογικὰ ἀπ' τὸ ἐπίρρημα δις (Ἰ. Κορδάτος, Ἱστορ. Ι, 322.— Κατὰ τὸν Αἰλιαν. Ποικιλ. Ἱστορ. 3,40 : «οἱ συγχορευταὶ Διονύσου Σάτυροι ἦσαν οἱ ὑπ' ἐνίων Τίτυροι ὀνομαζόμενοι».—Πρβλ. καὶ τὸ ὁμόριζο : σιούρα=τραγοτόμαρο, ποὺ ἀποτελοῦσε στοιχεῖο βασικὸ τῆς ἀμφίσεως τοῦ ἀρχαίου δράματος.
- ζέλκια· λάχανα. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Βλ. γραμματ. «ζέλκεια, λάχανα παρὰ Φρυγί, τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα Φρύγια».—Ἀπ' τὴν Ἰνδοευρ. ρίζα *gel* = στρογγυλό.—Πρβλ. ἑλλην. σελιουσία· κράμβης εἶδος.—σέλινο, γελγίδες· αἱ τῶν σκοροδῶν κεφαλαί.—ζακελτίδες· κολοκύνθαι, ἢ γογγυλίδες.—γέλγη· ἄτρακτος (Ἡσύχ.) καὶ γλουτός.
- ζέμελεν. βάρβαρον ἀνδράποδον. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Πρβλ. ἑλλην. δάμαλις= κοράσιον (Ἐπικ. χορ. 1.—Ἀνθ. Παλ. 5,292), δάμαλις· ἡ βοῦς καὶ κατὰ παντὸς νέου (Ἡσύχ.), δμῶς, δμῶή, δμῶίς, δμῶνις= δούλη, διαμελεοί· οἰκέται (Ἡσύχ.).
- ζέτνα· Φρύγιος ἢ λέξις. Σημαίνει δὲ τὴν πύλην (Φώτιος, 52, 5).—Πρβλ. χετιτ. ζαϊνί=πύλης (Θωμόπ. Πελασγ. σ. 592).
- ζεύμαν· τὴν πηγὴν. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Πρβλ. ἑλλην. δεῦμα—ὑγρόν, ἀπ' τὸ δεύω=βρέχω, ποτίζω καὶ δύην κρήνην (Ἡσύχ.).
- κίκλην· τὴν ἄρκτον τὸ ἄστρον. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Ἡ ἄρκτος λέγονταν καὶ ἄμαξα. Πρβλ. κίκελος. τροχός (Ἡσύχ.), καὶ κύκλος.
- κίμερος· νοῦς. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Πρβλ. ἑλλην. κοέω.
- Kubile. Σὲ ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφ. Φρυγίας : Mater Kubile=Μητέρα Κυβέλη (Ramsay, II, 2).—Κυβήκη (ἢ Κυβήβη)· ἡ μήτηρ τῶν θεῶν. Καὶ ὑποδήματα παρ' Ἀρκάσιν, ἢ καὶ Φρυγῶν (Ἡσύχ.).—Οἱ νεότεροι παράγουν τὸ Κυβέλη ἀπ' τὴ φρυγικὴ λέξη γεβέλ=ὄρος.—Διόδωρ. Σικελ. 3,58 : «Προσαγορευσαὶ Κυβέλην ἀπὸ τοῦ τόπου (Κύβελον ὄρος)».—Ἡσύχ. «Κύβελα· ὄρη Φρυγίας καὶ ἄντρα καὶ θάλαμοι». Στέφ. Βυζ. στή λ. Κυβέλεια : «Κυβέλη καὶ Κύβελον ὄρος».—Ἐπίσης, Κύβελα, ὄρος ἐν Φρυγία Μ. Ἀσίας (Ἰορφ. Ἀργ. 22) ὅπου καὶ Γάλλος ποταμός.—Πρβλ. Λυκόφρ. 1170 : «ταυροκτόνον στερορὰν κίβηλιν»=πελέκι.
Ἡ Κυβέλη ἦταν γνωστὴ καὶ μὲ τὴ φρυγ. ἐπωνυμία Ἄγδισις (Στράβ. X, 3,15.—Τ. Λιν. XXIX, 10).
- μᾶ· πρόβατα. Φρύγες (Ἡσύχ.).—Ἰσως ἀπ' τὴ φωνή.—Πρβλ. ἀρχ. ἰνδ. *mā*=μηκῶμαι.—μηκᾶς. αἶξ (Ἡσύχ.).

- Μαζεύς· ὁ Ζεὺς παρὰ Φρυξί (Ἑσύχ.).—Πιθανὸν σημαίνει μέγας.—Πρβλ. τὸ ζενδ. maz = μέγας.
- μανία· καλή, Φρυγιστὶ (*Ἀθῆν. XIII, 578 b). — Πρβλ. λατιν. manus = καλός, ἑλλην. ἀμείνων ;
- νιβατισμός· Ἐθῆν. 14, 629 d : «φρύγιος νιβατισμός, θράκιος καλαβρισμός». — Ἑσύχ. «εἶδος ὀρχήσεως βαρβαρικῆς».
- νινήατος· νόμος παιδαρ[ε]ιώδης καὶ Φρύγ[ε]ιον μέλος (Ἑσύχ.).—Πρβλ. τὰ νεοελλην. νηγὶ = βρέφος καὶ νανουρίζω, νανούρισμα.
- Πριέπιος, ὄνομα μηνός· (σὲ ἐπιγραφή Βιθυνίας).
ρῶον. Τρώων οἶνος (Θεόγνωστος, Κανόνες, 148)
- Σαόαζος. Θεότητα (σὲ ἐπιγραφή Φρυγίας), καὶ Σεβάζιος (σὲ ἐπιγρ. Θράκης). — Ἑσύχ. : «Σαβάζιος ἐπώνυμον Διονύσου. Φρύξ δὲ ὁ Σαβάζιος». — Στράβ. X, 3, 15 : «καὶ ὁ Σαβάζιος . . . τῶν Φρυγιακῶν ἐστι», X, 3, 18 : «ταῦτα γὰρ ἐστὶ Σαβάζια καὶ μητρῶα».—Θεόφρ. Χαρακτ. 27, 8 : «καὶ τελούμενα (μυστήρια) τῷ Σαβαζίῳ σπεῦσαι». — Ἀλέξανδρ. Παλυίστωρ, στὸν Macrob. Saturn. I, 18 : «Item in Thracia eumden haberi Solem atque Liberum accipimus, quem illi Sabadium nuncupantes, magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit». — Πρβλ. Σαώτης, ἐπίθετο Διονύσου (Πανσαν. 2, 37, 2. — Ἀντίπατρ. Θεοσ/κεύς, Ἀνθ. Παλατ. 9, 603).—καὶ σαώς· ἥλιος. Βαβυλώνιοι (Ἑσύχ.).—καὶ σβάστικα (ἀγκυλωτὸς σταυρὸς) λέξη σανσκρι.=σύμβολο ἡλίου. — ἐπίσης Σαβαῶθ ἢ Τσεβαῶθ, προσωνυμία τοῦ θεοῦ στὴ βίβλο.
- Τὸ ὄνομα Σαβάζιος ὁ Lassen συσχετίζει μὲ τὸ σανσκρι. Sabhâj καὶ τὸ ἑλλην. σέβας (Ἀριστοφ. Σφ. 7.—Ὅρν. 875.—Πρβλ. Σχόλ. στὴ Λυσιστρ. 389). Κατὰ τὸν Maury (Relig. de la Grèce t. 3, p. 101-106) ἦταν κατὰ τοὺς Φρύγες ἄρσενικὸς θεὸς τῆς Σελήνης (τύπος τοῦ θεοῦ Mén). Παριστάνονταν μὲ κέρατα, εἶχε ἔμβλημα τὸ φίδι, θεωροῦνταν γιὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Κυβέλης, σύζυγος δὲ τῆς Βενδίδος ἢ τῆς Κότινος (Κοιτυτοῦς).
- Τὴν ἐρμηνεία τῆς ἐπίκλησης τοῦ Σαβάζιου στὸν Ὅρν. Ὕμνο «Φρυγίης μηδέοντος» τὴ βρίσκουμε σὲ ἐπιγραφές.
- σάρπος· κιβωτός. Βιθυνοὶ δὲ ξύλινον οἰκίαν (Ἑσύχ.).
- Σκίρτοι, οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Διόνυσου (Κορνοῦτ. Φύσ. Θε. 30).
- σοῦσον. Ἐθῆν. 12,513 F : «σοῦσον γὰρ εἶναι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ τὸ κρίνον».—Κατὰ Ζωναρᾶ εἶναι λέξη φρυγικὴ καὶ φοινικικῆ.—Πρβλ. ἔβρ. shushan, συρ. σασα (Ψ. Διοσκουρίδης 3,102).
- σύκχοι· ὑποδήματα Φρύγια.

γ) Λυδική

Ἐδραμών. ὁ Ἐρμων παρὰ Λυδοῖς (Ἑσύχ.). — Τὸν γὰρ Ἐρμωνα Λυδοὶ Ἐδραμν καλοῦσι Φρυγιστὶ (Στέφ. Βυζ. στή λ. Ἐδραμύτειον). — ὁ δ' οὖν Ἐάνθος ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Λυδικῶν Ἐδραμύτην φησὶ τῶν Λυδῶν βασιλέα πρῶτον γυναίκας εὐνουχίσαντα (Ἀθήν. 12,515 E).

ἄκυλλον· τὸ αἰδοῖον. Λυδοὶ (Ἑσύχ.). — ἄκυλον· τὸ αἰδοῖον ὑπὸ Λυδῶν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἑλλην. ἄκυλος=βάλανος, βαλανίδιον.

ἄρφύταινον· ὁ δίσκος ὑπὸ Λυδῶν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἄρφύς· ἱμάς ὑπὸ Μακεδόνων (Ἑσύχ.).

Ἄστραλιαν· τὸν Θρακά· Λυδοὶ (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἀστραλός· ὁ ψαρὸς ὑπὸ Θειταλῶν (Ἑσύχ.). Συνεπῶς ἀστραλίας σημαίνει τὸν κατάστικτο (μὲ τουτουάζ).

ἄπταλος· παῦσις ὑπὸ Λυδῶν (Τζέτζης, Χιλ. V, 791).

βαθύρρη· γαλῆ ἱκτίνος ὑπὸ Λυδῶν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. τὸ σικελικὸn bedura=ἱκτίνος.

βάκκαρις· μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμωνύμως· ἄλλοι δὲ μύρον Λύδιον (Ἑσύχ.). — Σιμωνίδ. Κεῖος 16. — Αἰσχύλ. ἀπόσπ. 14. — Ἀθήν. 15,690.

βάσκε πικρόλα· πλησίον ἔξεθόαζε. Λυδιστὶ (Ἑσύχ.).

βάσι ζακρόλα· θᾶσσον ἔρχου. Λυδιστὶ (Ἑσύχ.).

κρολίαζε· πλησίαζε θᾶττον (Ἑσύχ.).

γούντη. Τάφος.

βρένθιον. Μ.Λ.Ε.Γ.: «εἶδος ἀρώματος ἢ ἐντρίμματος ἀγνώστου συστάσεως καὶ κατασκευῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λυδία παραγόμενον». — Ἐτυμ. Μ. 212,44: «βρένθιον· μύρον τι, ὡς βάκκαρις». — Ἑσύχ.: «βρένθος· βρένθον· βρένθιον μύρον». — Φιλόδημος, Περὶ Κακῶν, 37 j: «βρένθους θυμίαμα ἢ μύρον τῶν θεῶν».

Βρύγες· οἱ μὲν Φρύγες. Ἰόβας δὲ ὑπὸ Λυδῶν (ἀπο)φαίνεται βρίγα λέγεσθαι τὸν ἐλεύθερον (Ἑσύχ.). — Πρβλ. τὰ κελτικὰ θέματα brg—brgi=ὄρος, Brigani=ὄρεινοί, brgant = ὑψηλός, Brigantes = εὐγενεῖς brigà—brigo=ἰσχύς, ἀξία (Fi. II, 171,185).

Ἰβύ. (ἄλλη γραφὴ Ἰβρί)· τινὲς τὸ βοᾶν· οἱ δὲ τὸ πολὺ. Ἔστι δὲ Λυδῶν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. βρί· ἐπὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ (Ἑσύχ.), βριαρός καὶ Βριάρεος = ἰσχυρός, βρίθω=γέμω. — Φώτιος Λεξ. — (Ἑσύχ.): «ἰβυκινίζω· ἐπευφημῆσαι, βοῆσαι». «ἰβυκινήτης· σαλπικτήης καὶ ἰβυκτῆρ» καὶ διάφορες ἄλλες λέξεις.

ἱμβούς· βοῦς. Λυδοὶ (διορθώνουν, ἱμμούς, ὅπως ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λεξ. σειρὰ) (Ἑσύχ.).

Ἰωπι· δεῦρο. Λυδοὶ (Ἑσύχ.).

Κανδαύλας· σκυλοπνίχτης. Τζέτζης, Χιλ. 6,482 (Gram. Anecd. OXX. III. 351): «Τὸ δὲ Κανδαύλης Λυδικῶς τὸ σκυλοπνίκτην λέγει, ὡσπερ Ἰππῶναξ δείκνυσι γράφων ἰάμβω πρώτῳ· Ἑρμῆ κύναγα, Μηνοιστὶ Κανδαῦλα». — Ἀλεξίς (κωμικὸς) 172, 1: «ἔτι δέ σοι παρὰ τοῦτο κἀνδαυλὸν τινα παρακαθήσομεν». — Ἀριστοφ. ἀπόσπ. 624. — Πλούταρχ. Ἡθ. 664 Α.

καρύκη· περίεργος ζωμός. Βρῶμα Λύδιον ἐξ αἵματος καὶ ἄλλων ἡδυσμάτων συγχείμενον, ἀφ' οὗ τὸ συνταράσσειν καὶ ἀναδεύειν καρυκεύειν φασὶ (Ἑσύχ.).

κοαλδδεῖν· Λυδοὶ τὸν βασιλέα (Ἑσύχ.). — Πρβλ. καλόις· βασιλεὺς (Ἑσούχ.), καὶ χειτ. χουλαhoue=βασιλικός, χουλας, χουτεῖ=βασιλεύς, περσ. hučā=θεός, κύριος (Θωμόπ. Πελασγ. σ. 644).

λάβρως, πέλεκυς. — Πλούταρχ. Ἑλλην. Αἰτ. 302 Α. 45: «Καὶ Διὸς ἄγαλμα κατασκευάσας τὸν πέλεκυν ἐνεχείρισε, καὶ Λαβραδέα τὸν θεὸν προσηγόρευσε· Λυδοὶ γὰρ λάβρυν τὸν πέλεκυν ὀνομάζουσι». — Κατὰ τὸν Αἰλιανό, Περί Ζώων XII, 30, τὸ ἐπώνυμον τοῦ Δία στήν Καρία λαβρανδεὺς, παράγεται ἀπ' τὸ λάβρος.

Λαίλας· ὁ τύραννος ὑπὸ Λυδῶν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἔλλην. λά=μέγα, λάλας=θεῖος, μωαμεθ. λάλα=αὐλάρχης.

λυδίωνες· κωμικοὶ ὑποκριτές, ὄρχηστῆς, διονυσιακοὶ τεχνίτες. — Διονύσ. Ἀλικαρν. Ρωμ. Ἄρχ.: «πρόσηβοὶ κόροὶ . . . στοιχηδὸν πορεύονται καλούμενοι πρὸς αὐτῶν λυδίωνες».

μάγαδις, μουσικὸ ἐντατὸ ὄργανο, εἰκοσάχορδο, σχήματος τριγώνου. — Ἀθῆν. 14, 634 c: «λυδὸς τε μάγαδις αὐλὸς ἠγεῖσθῃ βοῆς». — Ἑσύχ. στή λ. μαγάς (μαγάδεις). — Πτολεμ. Ἀρμονικὰ I, 8: «κάθετοι μαγάδες». — Γρηγόρ. Ναζιανζ. Λόγ. 34, 553: «τίς ὁ δὸς τέττηγι· τὴν ἐπὶ στήθους μαγάδα». — Φιλόστρ. Σοφιστής, I, 21, 3: «πάσης τῆς Ἰωνίας . . . πεπολισμένης ἀρτιωτάτην ἐπέχει τάξιν ἢ Σμύρνα, καθάπερ ἐν τοῖς ὄργανοις ἢ μαγάς».

μακέλας· εἶδος ἱερέα στή Λυδία (Ἀλέξανδρ. Αἰτωλὸς 9, 2. κώδ.). — Πρβλ. λατ. macellarius=ὁ σφαγέας ζώων. — Αἴσωπ. Μῦθοι, 134. — Αἰσχύλ. Ἀγαμ. 526. — Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 1240: Διὸς μακέλη=κεραυνός.

Μάσαρις. Στεφ. Βυζ. στή λ. «Μάσταυρα, πόλις Λυδίας ἀπὸ Μᾶς. Μᾶ δὲ τῇ Ρέα εἶπετο, ἣ παρέδωκε Ζεὺς Διόνυσον τρέφειν. Καὶ ἡ Μᾶ παρὰ τῆς Ἥρας ἐρωτηθεῖσα τίνος εἶη τὸ βρέφος, Ἄρεος ἔφη. Καὶ παρὰ Καρσίν ὁ Διόνυσος Μάσαρις ἐνθεν ἐκλήθη. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ἡ Ρέα Μᾶ καὶ ταῦρος αὐτῇ ἐθύετο παρὰ Λυδοῖς, ἀφ' ἧς ἡ

- πόλις». — Πρβλ. λυδ. Mā και Mωύς=ή μητέρα Γῆ και ἱμμους= ταῦρος.
- Μηδινεύς· παρὰ Λυδοῖς ὁ Ζεὺς (Ἑσύχ.). — Πρβλ. Μαζεύς, ὁ Ζεὺς παρὰ Φρυγί.
- μύσος· ἡ ὀξύη, δηλαδὴ τὸ δέντρο ὀξυά. Κατὰ τὸν Ξάνθο τὸ Λυδὸ (στὸ Στράβ. XII, 572) οἱ Λυδοὶ μύσον ὀνομάζουσι τὴν ὀξύην, ἐκ τούτου δὲ Μυσία και Μυσοὶ διὰ τὴν πολλὴν ὀξύην τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ χώρᾳ. — Πρβλ. τῶν ἄσσυρ. ἐπιγρ. M^oσκι = Μυσοί, και στὸν Ἑσύχ. μύσον· τὴν ἄξινην· Μυσοί, ποὺ ἴσως θὰ πρέπει νὰ διορθωθεῖ τὴν ὀξύην.
- μώλαξ· Λυδοὶ τὸν οἶνον (Ἑσύχ.). — Πρβλ. τὸ κρητικὸ βήλα = οἶνος, ἰνδ. mud, περσ. mul=οἶνος.
- μωῦς· ἡ γῆ Λυδοὶ (Ἑσύχ.). — Ἀνάγεται στὸ mā=μήτηρ, ἡ μήτηρ γῆ.
- νύχμα· ὄνειδος. Λυδοὶ ψολός (Ἑσύχ.).
- Πάλμυς. Ἐπίθετο Διός. — Τζέτζης, Χιλ. 5, 456 : «τοῖς δὲ Λυδοῖς και Ἰωσι τοῖς ἐν Ἐφέσου τόποις πρὶν πάλμυς (=παλάμυς, παλάμυδος) βασιλεὺς ὁ σύμπας ἐκαλεῖτο».
- Παραμήνη· ἡ τῶν θεῶν μήρα Λυδοὶ (Ἑσύχ.). — Ἄγνωστο τί ἀκριβῶς σημαίνει ἡ λέξη μήρα.
- Σάρδις, θεὸς τοῦ ἡλίου και ἔτος (Λυδός, Περὶ Μην. 3, 14). — Πρβλ. τὸ χετιτ. Sarđiie=τῷ θεῷ Σάρδι (Θωμόπ. Πελασγ. σ. 605).
- Σίπυλον· ὄρος. — Τζέτζ. Χιλ. 6, 600 : «ὄρει Σιπύλω τῷ λυδικῷ».
- Συλεύς, ὄνομα ἀμπελοκτῆμονος. — Τζέτζ. Χιλ. 3, 432 : «Συλέα τὸν Λύδιον». — Ὁ Ἄπολλόδ. (Βιβλιοθ. II, 132) τοποθετεῖ τοὺς ἀμπελῶνες τοῦ Συλέα, στὴ Λυδία, κατὰ τὸν Ἡρόδοτο (VII, 115) τὸ «Συλέως πεδίων» ἦταν στὰ Ν.Α. τῆς Βισαλτίας.
- τάβα· πέτρα, ἦτοι βράχος, ὕψωμα· Τάβαι, πόλις Λυδίας ... ἀπὸ τοῦ ἐπὶ πέτρας οἰκεῖσθαι· τάβαν γὰρ τὴν πέτραν Ἕλληνες ἐρμηνεύουσιν (Στέφ. Βυζ.). — Πρβλ. πελασγ. τήβη ἢ θήβη = λόφος, τουρκ. tabia, ἑλλην. τύμβος.
- τάργανον· ὄξος· Λυδοὶ (Ἑσύχ.). — Πρβλ. ἑλλην. ταργανόομαι.
- τεγοῦν· Λυδοὶ τὸν ληστήν (Ἑσύχ.). — Πρβλ. σανσκρι. ζενδ. tayu = κλέφτης, ληστής, ἀπὸ τὴν Ἰνδοευρ. ρίζα ta — κλέβω, κρύβω, ἑλλην. τητάω = στερεῶ.
- Τίτυρος· Ἀππιαν. Λιβυκή, 66. «και χορὸς κιθαριστῶν τε και τιτυριστῶν... λυδοὺς δὲ αὐτοὺς καλοῦσι». — Πρβλ. λακων. τίτυρος = κριάρι (Σέρβιος, στὸ Βιργίλ. Ἑκλογ. Προοίμ.) και τραγός (Σχολ. στὸ Θεόκριτο 3, 2) και συνηθισμένο ὄνομα βοσκῶν.

3) Μ υ σ ι κ ῆ

καράμβας· ράβδον ποιμενικήν, ἣν Μυσοὶ συκαλόβον (Ἑσύχ.).

Κήτειοι· γένος Μυσῶν ἀπὸ τοῦ παρα(ρ)έοντος ποταμοῦ Κήτεος.—Κατὰ τὸν Ἱ. Θωμόπουλο, Πελασγικά, σ. 420, τὸ Κήτειοι εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸ Χεταῖοι, σημειώνοντας ὅτι σὲ ἀσσυριακὲς ἐπιγρ. ἀναγράφονται λαοὶ Χεταίων Μ^Υσκι (ἦτοι Μυσοί), βασιλιάς του δὲ λέγεται ὁ γνωστὸς Μίδας τῆς Φρυγίας.—Προβλ. Μακκαβ. Α, 1 : «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ πατάξαι Ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου τὸν Μακεδόνα, ὃς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς Χεττιείμ».—Ἑσαΐας, 23, 1 : «Ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Κητταίων ἀνηγγέλθη τοῦτο». — Μακκαβ. 8, 5 : «Καὶ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Περσέα Κιτιέων βασιλέα».—Γέννεση 10, 4 : «Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰαυάν, Ἐλισσὰ καὶ Θαρσεῖς, Κιττίμ καὶ Δωδανίμ».

μενδρουτά· ἐλλέβορος, τὸ γνωστὸ βοτάνι πὺ οἱ ἀρχαῖοι μεταχειρίζονταν ἰδιαίτερα ἐναντίον τῆς παραφροσύνης. (Kretschmer, Einleit. Griech. Sprach. p. 302).

μύσον· τὴν δξύην. Μυσοὶ (Ἑσύχ.).

Κατὰ τὸ Στράβωνα,¹ ὁ Ὅμηρος γνώριζε τὴ Θράκη σὲ ὅλη τῆς τὴν ἀρχικὴ ἔκταση, πρῶγμα πολὺ ἀμφίβολο, τουλάχιστο γιὰ τὰ βορεινὰ τῆς σύνορα.

Στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἡ Θράκη, πὺ ὁ Ὅμηρος² τὴν ἀποκαλεῖ, ὅπως εἶδαμε, ἀλογοτρόφα, μὰ καὶ προβατομάνα καὶ εὐφορη, πρῶτα ἀπ' τοὺς Παῖονες καὶ κατόπι ἀπ' τοὺς Μακεδόνες, χάνει πολλὰ ἀπ' τὰ μέρη τῆς, τὴν Πιερία, Ἡμαθία, Χαλκιδική, τὰ παράλια καὶ περιορίζεται ἀνάμεσα στὸ Στρυμόνα, στὸ Δούναβι καὶ τὸ Βόσπορο. Τὸν καιρὸ τοῦ Φιλίππου Β' (350 π. χ.) τὰ δυτικὰ τῆς σύνορα μετατοπίζονται ἀκόμα πιὸ μέσα, ὡς τὸ Νέστο ποταμό,³ γιὰ νὰ γίνεῖ σὲ λίγο ἀπ' τὸ Μ. Ἀλέξανδρο ἐπαρχία μακεδονικὴ καὶ μετὰ τὸ θάνατο ἐκείνου νὰ τὴν πάρει ὁ στρατηγὸς του Λυσίμαχος.⁴

Τέλος τὴν ἐποχὴ τοῦ Κλαυδίου (47 μ. χ.) ὑποτάχτηκε ὀριστικὰ στοὺς Ρωμαίους, πὺ σ' αὐτοὺς, ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Τιβέριου ἀκόμα (14 - 37 μ.Χ.) πολλοὶ βασιλιάδες τῆς ἦταν ὑποτελεῖς καὶ ἔγινε ἐπαρχία ρωμαϊκὴ.⁵ Ὅχι

1) Στράβ. I, 1, 10 : «Γνωρίζει δὲ (Ὅμηρος) καὶ τὸν Ἴστρον (Δούναβη) μεμνήμενος γε Μυσῶν, ἔθλους Θρακίου, παροικοῦντος τὸν Ἴστρον... Καὶ μὴν καὶ τὴν ἐξῆς παραλίαν οἶδε Θρακίαν οὖσαν μέχρι Πηγειοῦ...».

2) Ὅμ. Ἰλ. Α, 222 : «Θρήκη ἐριθῶλακι, μητέρι μῆλων...».

3) Δημοσθ. Ὀλυνθ. Α' : «Ἔχετο (Φίλιππος) εἰς Θράκην εἰτ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἐκβαλῶν, τοὺς δὲ καταστήσας τῶν βασιλέων ἡσθένησεν...».

4) Πολύβ. Ἱστορ. II, 41, 2 κ. ἄ.

5) Tacitus. Analecta. IV, 46 καὶ 48.—Hist. I, 68,

πολύ ἀργότερα, ἐπιφυλάσσονταν στὴ Θράκη ἢ δόξα τοῦ νὰ κτιστεῖ σ' αὐτὴν ἢ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἢ Κων/λη καὶ νὰ ζήσει ἔτσι ἀπὸ τότε μαζί της τόσους θριαμβοὺς καὶ τόσες συμφορές. ¹

Αὐτὲς ὅλες οἱ αὐξομειώσεις καὶ μετατοπίσεις ποὺ ἐκθέσαμε, εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα, ὅπως θὰ δοῦμε καλύτερα καὶ παρακάτω, πολλὲς περιοχὲς καὶ πολλὲς πόλεις νὰ ἀποδίνονται ταυτόχρονα ἀπ' τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς σὲ διαφορετικὲς ἐθνότητες, ἀνάλογα μὲ τοὺς παλιοὺς κατοίκους ἢ τοὺς νέους ἢ τοὺς κατακτητὲς τους κλπ. ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς σερραϊκοὺς τόπους ποὺ ὀνομάζονταν θρακικοὶ μαζί καὶ παιονικοὶ ² ἢ μακεδονικοὶ. ³

1) Κων/νος Πορφυρογ. Περί θεμάτων : “Ἀρχὴν δὲ τῆς Εὐρώπης ἐγὼ τίθημι (τὴν Θράκην) ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον τῆς Θράκης ἐστὶ μέρος τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον. Τὸ τοίνυν θέμα τῆς Θράκης ἄρτι τὴν θέσιν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχεν θέματος, ἀφ’ οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἰστρον διεπέρασε ἢ τε γὰρ Βουλγαρία ἄχρι τοῦ Πόντου, τὸ καλούμενον Αἴμος τῆς Θράκης εἰσὶ μέρη τὸ δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κων/λεως ἐτέτακτο καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχρημάτιζεν... , , ,

2) Εὐριπ. Ρῆσος, 524 - 526 :

“... ἀπ’ τοὺς ἀνέμους
δερνόμενος τοὺς παγεροὺς τῆς Θράκης
καὶ τῆς Παιονίας... , , .

καὶ 486 - 487 : “ Τριγύρω ἀπ’ τὸ Πάγγαιον ὄρος
καὶ τοὺς Παιόνιους τοὺς κάμπους, , .

3) Θουκιδ. ΙΙ, 96, 6 : “Τὸ δὲ ξύμπαν Μακεδονία καλεῖται, , .

2. ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Μιλήσαμε προηγούμενα γιά τίς σπουδαιότερες φυλές πού ἐμφανίζονται στό Σερραϊκό χῶρο ταυτόχρονα ἤ κατόπι ἀπ' τοὺς Πελασγούς, δηλαδή τοὺς Παίονες, τοὺς Θράκες, καί τοὺς Ἑλληγες.

Ἐξετάζουμε τώρα καί τίς πιό σημαντικές φυλές πού ἔζησαν ἀπ' τοὺς πρώτους ἱστορικούς χρόνους καί μετὰ, στήν περιφέρεια Σερρών. Οἱ πιό πολλές ἀπ' αὐτές εἶναι ὁμόφυλες ἢ συγγενικές μέ μιὰ ἀπ' τίς παραπάνω τέσσερες φυλές ἢ ἀποτελοῦσαν περισσεύματα ἀπό τίποτα Προέλληγες. Ὡστόσο εἶναι φυσικό νά ἔχουν προστεθεῖ ἀπάνω τους ὅλες οἱ διαφορές πού προέρχονται ἀπ' τίς συναλλαγές, τίς ἐπιμιξίες καί γενικά τίς ἰδιαίτερες ἐκεῖνες συνθηκες, πού διαμορφώνουν μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου τήν ἱστορία γειτονικῶν λαῶν. Τά παλιά στοιχεῖα πού ἔχουμε γι' αὐτές δέν εἶναι καί πολὺ πλούσια, σχετικά μέ κάθε πλευρὰ τῆς πολυκαιρινῆς δράσης τους. Καί καθὼς δέν μᾶς βοηθοῦν, πέφτουμε σέ πολλές πλάνες γύρω ἀπό διάφορα ζητήματα. Τὸ σπουδαιότερο εἶναι πὼς δέ θὰ πρέπει νά τίς φανταστοῦμε ὅλες αὐτές τίς φυλές, ἔτσι μονοκόματες καί ἀποξενωμένες, τοποθετημένες μέ αὐστηρότητα σέ καθορισμένα γεωγραφικά ὄρια, ὅπως προτιμοῦν νά τίς παρουσιάζουν πολλοὶ σύγχρονοι ἐρευνητές.

Θὰ ἦταν δηλαδή σωστό νά δοῦμε ἀρχικά τήν περιφέρεια Σερρών σάν ἓνα ψαθωτὸ φυλετικό, ἓνα γλωσσαϊκὸ μωσαϊκὸ, πού διαρκῶς ἄλλαζε ἔκταση καί σχήματα. Γι' αὐτὸ καί σέ στενοὺς τόπους μποροῦσε νά στριμώχονται τήν ἴδια ἐποχὴ λαοὶ ἀλλόφυλοι κι ἀλλόγλωσσοι καί δίγλωσσοι, σέ μιὰ πόλη νά συγκατοικοῦν παλιοὶ ἐχθροί, κάνοντας σήμερα νά φαίνονται πολλὰ γραφτὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀντιφατικά κι ἀκατανόητα.¹

Ἡ ἰδιόρρυθμη αὐτὴ κατάσταση, πού ὅπως μιὰ ἄτακτη ἄμπατη καί παλίρροια μετακινοῦσε τοὺς λαοὺς καί τίς συνήθειες, στό μοιραῖο αὐτὸ σύνορο, ἀνάμεσα στοὺς βαρβάρους καί τοὺς Ἑλληγες, στοὺς Μακεδόνες καί τοὺς Θράκες, δέν καταλάγιασε παρὰ ὕστερα ἀπ' τὸ ρωμαϊκὸ στρατιωτικὸ καί διοικητικὸ κατακλυσμὸ. Τότε μονάχα ἐνώθησαν καί συγχωνεύτηκαν ὅλοι οἱ λαοὶ αὐτοὶ καί ἔγιναν ἓνας λαὸς καί ἓνα ἔθνος, μέ τὸ ἑλληνικὸ. Ὅ,τι ἄρ-

1) Θουκυδ. IV, 109 : "Πόλεις δὲ ἔχει (Ἡ χερσ. Ἀκτὴ Χαλκιδικῆς) Σάνην μὲν Ἀνδρίων ἀποικίαν ... τὰς δὲ ἄλλας Θύσσον καὶ Κλεονὰς καὶ Ἀκροθώους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δίον· αἱ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικὸν ἐν βραχύ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικὸν τῶν καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηγῶν οἰκησάντων καὶ Βισαλτικὸν καὶ Κρηστωνικὸν καὶ Ἡδῶνες· κατὰ δὲ μικρὰ πολίσματα οἰκοῦσι., . Πρβλ. σάν ἐνδεικτικὸ τῆς σύγχισης καὶ Στέφ. Βυζ. στῆ λ. Χαλάστρα· πόλις Θ ρ ά κ η ς ... Στράβων δὲ Μ α κ ε δ ο ν ί α ς αὐτὴν καλεῖ,

χισε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ ἡ μακεδονικὴ δύναμη, τὸ ἀποτελείωσε, χωρὶς νὰ τὸ φελέσει, ἡ κοινὴ σκλαβιά, ἡ βία καὶ ἡ πολιτικὴ ἑνὸς ξένου κατακτητῆ.

Δυὸ εἶναι οἱ κεντρικοὶ ἄξονες τῆς ζωῆς ὄλων τῶν φυλῶν ποῦ θὰ ἀναφέρουμε. Ὁ θεὸς Στρυμόνας καὶ τὸ ἡγάθειον Παγγαῖον. Καὶ δυὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς πολιτιστικῆς ἀνέλιξης. Οἱ αἰνιγματικὲς θρησκείες τους καὶ ἡ ἔλλειψη γραφῆς.¹

Ἀπόκρυφα ὄργανα, ἔκστασιακὲς τελετουργίες, σκοτεινὰ μυστήρια, σφράγισαν ἀνεπανάληπτα τὸν ἀκατάπαυτο ἀγῶνα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων μὲ τὴ γύρω φύση καὶ τὸ θάνατο. Μιὰ θεία μορφή, φωτεινὴ σὰν ἥλιος καὶ ταυτόχρονα σκοτεινὴ σὰν Ἄδης, πότε συσπασμένη ἀπὸ βακχικὸ οἶστρο, πότε ἤρεμη, ὅπως φύλλα κισσοῦ ἀπ' τὸν καθαρό, κυριαρχοῦσε ἀνάμεσα σὲ θνητούς καὶ ἀθάνατους, Ὁ Διόνυσος (2). Ὅλες σχεδὸν οἱ παραστάσεις τῶν ἀγ-

1) Στράβ. VII, 111 : "Τὸ μὲν οὖν τὴν γραφὴν (οἱ Θράκες) κινεῖν ἐκ τοσούτων ἐτῶν εὐδοκίμησασαν, περιττόν ἴσως ... ὄρα δ' ἂ λέγει Μένανδρος περὶ αὐτῶν, οὐ πλάσας, ὡς εἰκὸς ἄλλ' ἐξ ἱστορίας λαθῶν, .

2) Ἀλέξανδρος Πολυύστοι, στὸν Μακρόβιο, Σατουρνάλια I, 18 : "Item in Thracia eumben haberi Solem atque Liberum accipinus, quem illi Sabadium nuncupantes, magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit, . Πρὸβλ. ἐπίσης τὸν ἀρφικὸ στίχο : Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἄδης, εἰς Ἥλιος, εἰς Διόνυσος.

Κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. 609, 36, Διόνυσος σημαίνει βασιλεὺς, ἀπ' τὴν Ἰνδικὴ λ. δεῦνος. Ὁ Welcker (Αἰσχ. Τριλ. σ. 286) τὸ ἐρμηνεύει υἱὸς τῆς Νύσης, ὁ Preller (Griech. Myth. t. I, p. 523) Δίας τῆς Νύσης, τοῦ θουνοῦ δηλαδὴ ποῦ ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, Ἰλ. VI, 136 : "κατ' ἡγάθειον Νυσήιον, καὶ ταυτίζεται μὲ το Παγγαῖον. Ἀντίθ. Στράβ. XV, 10, 7. τὸ ἐντοπίζει στὶς Ἰνδίες. Κατὰ τὸ Σχολ. Ἰλιάδ. VI, 131 : "Νυσήιον δὲ ἐνταῦθα ὄρος τι Θράκης, ὃ καὶ Νύσσα λέγεται, ἀφ' ἧς ὁ Διόνυσος ὠνόμασθαι δοκεῖ κατὰ τὸ Νύσσια, ὅπερ ἐστὶ Διονυσιακά, . Ὁ Σουΐδας : "Νύσσαι δὲ αἱ Διονυσιακαί, , ὃ δὲ Εὐστάθ. σχολ. στὸν Διονύσ. Περιηγ. V. 1153 : "Νύσα, κτίσμα Διονύσου ... εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι Νύσαι, ὧν μία καὶ περὶ Θράκην, ἧς μνημογεύει Ὅμηρος ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου τοῦ τῶν Ἡδωνῶν. — Schol. graeca in Hom. il. (éd Maas) VI, 136 : "Λυκούργος Ἡδωνῶν τῶν πρὸς Παγγαίω βασιλεὺς. Διόνυσος δὲ παρὰ τὸν Δία καὶ Νύσαν Νυσήιον, ἐν διαφόροις τόποις ἱστοροῦσι τὰ περὶ Νύσαν. Ἄμεινον δὲ τὰ περὶ Θράκην ἀκούειν.—Καὶ Στέφ. Βυζ. Νύσα πόλις ἐν Θράκῃ.—Ἡσύχ. : "Νύσα καὶ Νυσήιον ὄρος οὐ καθ' ἓνα τόπον. Ἔστι γὰρ ... Θράκης ... Μακεδονίας ... περὶ τὸ Πάγγαιον, , ὃ ἴδιος στή λ. : "Θεοτίδειον ἐστὶ καὶ λίμνη Θράκης, παρ' ἧ Νύσα χωρίον, . — Στράβ. 687 : "Παρὰ Σοφοκλῆ δὲ (ἀπόσπ. 874) τις ἐστὶ τὴν Νύσαν καθυμνῶν, ὡς τὸ Διονύσω καθιερωμένον ὄρεν "ὄθεν κατεῖδον τὴν θεσβακχιωμένην / θροτῶσι κλεινὴν Νύσαν, ἣν ὁ δούκεως / Ἰακχος αὐτῶ μαίαν ἠδίστην νέμει / ὅπου τις ὄρνις οὐχὶ κλαγγάνει, . . Σύμφωνα μὲ ἄλλες ἐρμηνείες : Διό - νυσος = θεῖον δένδρον, ἢ ἀμπελος καὶ ὁ σίτος. Πρὸβλ. νύσα = δέντρο (Φερέκυδης ὁ Λέριος, 178 J).—νύσιος, ὁ κισσὸς (Ψ. Διοσκουρ. 2, 179).—Νυσήιος, ἐπίθετο Διονύσου (Ἄριστοφ. Βάτρ. 215).—Νύσης ὄρος. Ἀνθέων ὕλη (Ὅμ. Ἰγμν. 34,8), ἴσως δὲ νύσαι = ἄνθη (Ὅμ. Ἰγμν. V,6: Νυσήιος, μαλακὸς λειμῶν, ὅπου ρόδα, ἴα, ὑάκινθοι κλπ). Βάκχος δὲ, πιθανὸν ἀπ' τὸ φρυγικὸ θεσ(κ)ός = ἄρτος (Ἡρόδ. II, 2)

γείων πού μᾶς χαρίζει κάθε τόσο ἡ σερραϊκὴ γῆ, αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ ἄγνωστη μητέρα, εἶναι ἐπνευσμένες ἀπ' τὴ λατρεία τοῦ αἰνιγματικοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, πού πέθαινε κάθε χρόνο καὶ ἀναγεννιούνται μαζί με τὰ σπαρτά της. Καὶ πού οἱ πιστοὶ ἐνώνονταν μαζί του, κοινωνώντας τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα του. Ἔλεγαν πὼς στὴ Βισαλτία ὑπῆρχε μεγάλο καὶ ὠραῖο Ἱερὸ τοῦ Διόνυσου, στὸ ὁποῖο ἔλαμπε τὴ νύχτα τῆς γιορτῆς του ἐκθαμβωτικὸ φῶς, σημάδι πὼς θὰ δώσει ὁ Θεὸς ἄφθονο θερισμό. Ἀντίθετα, ἂν ἡ σοδειὰ τῆς χρονιάς ἐκείνης δὲν θὰ πῆγαινε καλά, τότε τὸ μυστηριῶδες φῶς χάνονταν καὶ τὸ σκοτάδι σκέπαζε, ὅπως συνήθως, τὸ Ἱερὸ¹.

Σήμερα στὰ μέρη αὐτὰ πού ὀργώνουν τρακτέρ καὶ τὰ διασχίζουν αὐτοκίνητα, δὲν ἀντηχεῖ στίς ἄγριες νύχτες ὁ μανιασμένος γδοῦπος βαρβαρικών χορῶν, μήτε ἀκούονται οἱ ἐξαισιες μελωδίες τῶν μετενσαρκωμένων ἀλλητριδῶν. Σιώπησαν γιὰ πάντα τὰ τύμπανα καὶ τὰ κρόταλα τῶν Τράγων, ἔσβυσαν οἱ ὑπεργήινες κραυγές τῶν Μαινάδων. Στάχτη ὁ ἄγνός κισσὸς καὶ ἄφαντα τὰ ἱερὰ φίδια. Διαλύθηκε ὁ θεῖος θίασος, πού κάποιον μακρινό του ἀπόηχο μᾶς διασώζει ὁ Αἰσχύλος σὲ δυὸ ἀριστουργηματικὰ ἀποσπάσματα:

«μανίας ἐπαγωγὸν ὀμοκλάν·

ὁ δὲ χαλκοδέτοις κοτύλαις ὀτοβεῖ·

ψαλμὸς δ' ἀλαλάζει

ποθὲν ἔξ ἀφανοῦς φοβεροὶ μῆμοι».

«τυμπάνου δ' εἰκὼν ὥσθ' ὑπογαίου

βροντῆς φέρεται βαρυσταρβής»².

Ἦρεμο καὶ τὸ Παγγαῖο, μετὸν Ταῦρο - Στρυμόνα δαμασμένο στὰ πόδια του, δὲν ἀναριγᾷ ἀπὸ ὑποχθόνιο βακχικὸ πάθος καὶ πυρετό, δὲν ἀποκαλύπτει στοὺς ἀπελιτισμένους ἀνθρώπους τὸ τραγικὸ τους πεπρωμένο. Χάθηκε ὁ ἐκστασιασμένος μάνις του, πού ἀκόμα νέος ὁ Εὐρυπίδης, τὸν ἀποθανάτησε :

«κρυπτός δ' ἐν ἀντροῖς τῆς ὑπαργύρου χθονὸς

ἀνθρωποδαίμων κείσεται βλέπων φάος

Βάκχου προφήτης ὥστε Παγγαίου πέτραν

ὤκησε σεμνὸς τοῖσιν εἰδόσιν θεός»³.

Ὁ τελευταῖος, ὁ πιὸ συγκλονιστικὸς χρησμός πού ἀκούστηκε πρὸς τὸν ἀρχαῖο ἐκεῖνο κόσμο, ἦταν αὐτὸς πού μᾶς διέσωσε ὁ Γ. Κεδρηνός, ἓνας χριστιανὸς συγγραφέας :

καὶ σὲ ἐπιγρ. Φρυγία:· δεκός.—βάκχυλος· ἄρτος, Ἡλείοι (Ἡσύχ. I, 355.—Νίκανδρ. ἀπόσ. 121,5). Ὁ τάφος τοῦ Βάκχου πίστευαν πὼς ἦταν σὲ ἓναν ἀπ' τοὺς τρεῖς τεχνητοὺς (;) λόφους τῶν Φιλιππῶν.

1) Α. Λέτσας. Μυθολογία τῆς Γῆς. Θεσ)κη 1952. Τομ. 2, σ. 182.

2) Αἰσχ. «Ἡδωνοί», ἀποσπ. Ἐκδ. Ahrens, σολ. Didot. σ. 178.

3) Εὐριπ. «Ῥήσος», στ. 970 - 973.

«Ἐΐπατε τῷ βασιλεῖ, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσιν. Ἄπέσβετο καὶ λάλον ὕδαρ».

ΑΓΡΙΑΝΕΣ

Οἱ Ἀγριάνες¹ ἦταν κατὰ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδη² φυλὴ Παιονική, ποὺ κατοικοῦσε, ὅπως λέει ὁ ἴδιος καὶ ὁ Στράβωνας³, στὴν ἀραιοκατηχημένη Β. Δ. περιοχὴ τοῦ Ἀπάνω Στρυμόνα.

Φαίνεται ὅμως πὼς ὑπῆρξε μιὰ φυλὴ ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἰσχυρή, ποὺ ἦταν ξαπλωμένη σ' ἓνα σημαντικὸ τμήμα τοῦ ἀρχαίου Ὀρβηλου, φτάνοντας ἀπ' τὴν περιοχὴ Μελενίκου, ὡς τοὺς ΝΔ. πρόποδες τοῦ Μενοίκιου (περιοχὴ Ἀλιστράτης). Ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ ἐρμηνευτεῖ ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ Στράβωνα⁴ καὶ ἓνα σημεῖο τοῦ Ἡρόδοτου (V, 16) ὁ ὁποῖος ἀριθμώντας

1) Πρὸς. Ἡρόδ. IV, 90 : «ἐκδιδοί... Ἀγριάνης εἰς τὸν Ἔβρον,,—Ἀγρη, ἀρχ. πόλη Λυδίας.—Ἀγρων, μυθ. πρόσωπο στὴν Ἰλλυρία, Λυδία, Κῶ.—Ἀγρότης, φοινικικὴ θεότητα.—Ἀγριώνιος, ἐπίθετο Βάκχου.—Ἀγραῖοι δαίμονες, ἀγραῖος Ἀπόλλων, ἀγραῖα καὶ ἀγροτέρα Ἄρτεμις κ.λ.π.

2) Θουκυδ. II, 96 : «Ἀνίστη δὲ καὶ Ἀγριᾶνας καὶ Λαιαίλους καὶ ἄλλα ὄσα ἔθνη Παιονικά, ὧν ἦρχε. Καὶ ἔσχατοι τῆς ἀρχῆς οὗτοι ἦσαν μέχρι Γρααίων καὶ Λαιαίων Παιόνων, καὶ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὅς ἐκ τοῦ Σκομίου ὄρους διὰ Γρααίων καὶ Λαιαίων ρεῖ,,.

3) Στράβ. VII, 331, 36 : «Ἐξ Ἀγριάνων γὰρ διὰ Μαίδων καὶ Σιντῶν εἰς τὰ μεταξὺ Βισαλτῶν καὶ Ὀδομάντων ἐκπίπτει,, καὶ 37 : «ὅτι ὁ Στρυμών ποταμὸς ἀρχεται ἐκ τῶν περὶ Ροδόπην Ἀγριάνων,, ἐπίσης VII, 5 : «ἀπὸ Ἀγριάνων μέχρι τοῦ Ἰστρου,,.

4) Στράβ. VII, 33 ἀπόσπ. 40 : «Ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν οἱ Παίονες φαίνονται πολλὴν τῆς νῦν Μακεδονίας κατεσχηκότες... καὶ Κρηστωνίαν καὶ Μυγδονίδα πᾶσαν καὶ τὴν Ἀγριάνων μέχρι Παγγαίου ὑπ' αὐτοῖς γενέσθαι,,.

Ὁ Κ. Τρυφερούλης (Ἱστορία Ν. Σουλίου : Σερρ. Χρον. Τόμ. Δ', 1963 σ. 305) στὸ ὕψωμα τοῦ Ν. Σουλίου Σερρῶν «Ἀγριάντα ἢ Ἀγριάνιστα, εἶναι βεβαιότατος πὼς βρίσκει ἓνα τοπωνύμιο ποὺ συγγενεῖται ἐτυμολογικά, ἐξ αἰτίας τῆς θαυμαστῆς ἀντιστάσεως τῶν τοπωνυμιῶν στὸ χρόνο, μὲ τὸ «Ἀγριάνες,,. Ὁ δὲ Σ. Μερτζίδης, ποὺ περιόδευσε σὰν γιαντρός τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ αὐτὰ τὰ μέρη, στὸ βιβλίο του «Αἰχῶραι τοῦ Παρελθόντος κλπ. Ἀθῆν. 1885 σ. 104,, γράφει : «Ὡς ὑπάρχουν Δόδηρες περὶ τὸ Παγγαῖον καὶ Δόδηρες πέραν τοῦ Στρυμόνος, οὕτως ὑπῆρχον καὶ Ἀγριᾶνες περὶ τὸ Παγγαῖον, ὡς ὑπῆρχον τοιοῦτοι καὶ περὶ τὴν Ροδόπην, οὗς ὁ Στράβων ἀναφέρει (VII, 37) καὶ οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερον ἔτι ἐν Ροδόπῃ ὡς «Ἀχριᾶνες,, ἀναφέρονται, ὡς φυλὴ δηλαδὴ ἐν ἀγρία καὶ κτηνώδη καταστάσει διατελοῦσα. «Ἡμεῖς εἴμαστε Ἀχριᾶνες λέγουσι, ὁσάκις θέλουσι νὰ παραστήσωσι ὅτι δὲν σκέπτονται ὀρθῶς,,. Θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε μὲ πολλὰς ἐπιφυλάξεις τὸ κείμενο αὐτό, γιατί εἶναι γνωστὸ μὲ πόση εὐκολία ὁ Μερτζίδης συσχετίζει ἀρχαῖες ὀνομασίες, τοπωνύμια κλπ. μὲ σύγχρονα καὶ ὅπως ἐδῶ τὸ ἰδιωματικὸ ἐπίθετο «ἀχρεῖοι,, μὲ τὸ Ἀγριᾶνες.

τοὺς λαοὺς, ποὺ δὲν ὑπέταξε ὁ Μεγάβαζος, ἀναφέρει, πρῶτα ἀνώνυμα τοὺς λαοὺς γύρω ἀπ' τὸ Παγγαῖο, ὕστερα τοὺς Δόβηρες καὶ Ἀγριάνες, τελευταίους δὲ τοὺς Ὀδομάντες καὶ τοὺς γείτονες τῆς λίμνης Πρασιάδας : «Οἱ δὲ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος [καὶ Δόβηρας καὶ Ἀγριᾶνας καὶ Ὀδομάντους] καὶ αὐτὴν τὴν λίμνην τὴν Πρασιάδα οὐκ ἐχειρῶθησαν ἀρχὴν ὑπὸ Μεγαβάζου». Τὸ ὅτι ὁ τοπικὸς προσδιορισμὸς «περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος» δὲν ἀφορᾷ τοὺς ἐπώνυμους αὐτοὺς τρεῖς λαοὺς, βγαίνει ἀπ' τὸν πρῶτο συμπλεκτικὸ σύνδεσμο «καὶ» ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ λέξη ἐμβόλιμη. Ὑπόνοια πὼς εἶναι ταραγμένο τὸ χωρίο, προκύπτει κι ἀπ' τὸ γεγονός πὼς ὁ Ἡρόδοτος (VII, 112) ἐντοπίζει τοὺς Ὀδομάντες στὸ Παγγαῖο, ὅπως καὶ τοὺς Σάτρες. Γιὰ τοὺς ὁποίους ὅμως Σάτρες προσδιορίζει (VII, 111) ὅτι κατοικοῦσαν καὶ σὲ ἄλλα ψηλὰ βουνά. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε μιὰ ἐξ ἀρχῆς συγκατοικία τῶν Ὀδομάντων μὲ τοὺς Σιριοπαίονες ; Ἡ πιθανότητα τέλος πὼς ὁ Ἡρόδοτος ἀρχίζοντας νὰ μιᾶ γιὰ λαοὺς γύρω ἀπ' τὸ Παγγαῖο, δὲν συνεχίζει μιὰ κανονικὴ πρὸς Βορρᾶ γεωγραφικὴ σειρά, μὰ πετιέται ἀπ' τὴ μέση τοῦ κειμένου πρὸς Βορρᾶ (Δόβηρες, Ἀγριάνες) κατεβαίνοντας πρὸς Ν. (Ὀδομάντες, Πρασιάδα) δύσκολα γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Ἀρριανὸς ¹ ποὺ τοὺς θεωρεῖ ξενόγλωσσους, φαίνεται νὰ τοὺς ξεχωρίζει ἀπ' τοὺς Παίονες, μὰ ἴσως γιὰτὶ ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους τότε αὐτονομία κρατικὴ ἢ γιὰτὶ εἶχε προχωρήσει κάποια πολιτιστικὴ καὶ φυλετικὴ διαφοροποίηση. Ὁ ἴδιος ² τοὺς ξεχωρίζει ἀκόμα κι ἀπ' τοὺς Θράκες, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν τοὺς ταυτίζει οὔτε κι ὁ Πολύβιος ³. Τέλος ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ⁴ ἀκολουθώντας τὸν τελευταῖο αὐτόν, τοὺς θεωρεῖ ἔθνος Παιονικό.

Οἱ Ἀγριάνες, ἀπ' τοὺς πιὸ εὐρωστούς, τοὺς πιὸ σκληραγωγημένους

1) Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7,5 : «Βαρβάρων τε αὐθράκας καὶ Παίονας καὶ Ἰλλυριοὺς καὶ Ἀγριᾶνας . . . , καὶ I, 5,1 : «Αὐτὸς δὲ ἐπ' Ἀγριᾶνων καὶ Παιόνων προουχῶρει,».

2) Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 9,2 : «καὶ τοὺς Παίονας ὧν ἠγεῖτο Ἀρίστων, τοὺς δὲ Ἀγριᾶνας ὧν ἦρχεν Ἀτταλος καὶ Θράκας ὧν ἠγεῖτο Σιτάλκης,».

3) Πολύβ. V, 79,6 καὶ 7. «Ἀγριάνες καὶ Θράκες χίλιοι . . . ,».

4) Στέφ. Βυζ. στήλ. «Ἀγρίαι, ἀρσενικῶς, ἔθνος Παιονίας μεταξὺ Αἴμου καὶ Ροδόπης παρὰ Πολυβίω δὲ (Ἀγραῶν Polybius, Ἀγραίων libri. Ἀγραῖοι R. κ.τ.λ.) διὰ τοῦ ἄ. Εὐρέθη δὲ ἐν ὀκτωεκατάτῃ «τὸ γὰρ τῶν Ἀγραῶν ἔθνος,» λέγονται καὶ Ἀγραῖοι τετρασυλλάβως καὶ Ἀγριεῖς, ὡς Θεόπομπος· καὶ κτητικὸν Ἀγρικόν· λέγονται καὶ Ἀγριᾶνες, ὡς ἐν τῷ ἐπιγράμματι γραφέντι εἰς Νεοπτόλεμον Πισίδην οὕτως :

Εἰμῆ Νεοπτόλεμος Κρεσσοῦ, τρισσῶν δ' ἐν' ἀδελφῶν
ἔστασαν Τλωεῖς, κῦδος ἐμὸν δόρατος·
οὐνεκεν ὧν Πισίδας καὶ Παίονας ἦδ' Ἀγριᾶνας
καὶ δαχάτας τόσσους ἀντιάσας στόρεσα.

Τὸ κτητικὸν Ἀγριανικὸς ὡς Χάραξ ἐν δευτέρῳ χρονικῶν,».

και πολεμικότερους λαούς της τότε γνωστής Ευρώπης¹, ήταν φίλοι και σύμμαχοι των Μακεδόνων, ο βασιλιάς τους μάλιστα Λάγγαρος, είχε ιδιαίτερα στενούς φιλικούς δεσμούς τόσο με τον Φίλιππο Β' όσο και με το γιό του Ἀλέξανδρο². Ο τελευταίος μάλιστα θά τον ἔκαμνε ἀκόμα και γαμπρό δίνοντάς του την ἀδελφή του Κύννα, ἃν ὁ Λάγγαρος στὸ μεταξὺ δὲν πέθαινε³. Ἡ δυναστική αὐτὴ προξενία, ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε, εἶχε γιὰ κίνητρο τὴν πολιτική σκοπιμότητα και ὄχι βέβαια μιὰ κάποια φυλετική και γλωσσική ἢ πολιτιστική συγγένεια.

Οἱ Ἀγριάνες ποὺ κατοικοῦσαν, ὅπως εἶδαμε, σὲ μέρη ἀπ' ὅπου περνοῦσε ἕνας ἀπ' τοὺς μοναδικούς δρόμους τοῦ Βορρᾶ γιὰ τὴν Κεντρική και Ἀνατολική Μακεδονία και διετέλεσαν ὑποτελεῖς τῶν Μακεδόνων κάτω ἀπὸ δικούς τους ἡγεμόνες μέχρι τὸν Περσέα,⁴ ἔξαφανίστηκαν ἢ ἀφομοιώθηκαν σχετικὰ πολὺ νωρίς.

ΛΑΙΑΙΟΙ, ΓΡΑΙΟΙ

Ὁμόφυλοι λαοὶ με τοὺς Ἀγριάνες, ἦταν και οἱ γειτονικοὶ τους λαοὶ Γραῖοι⁵ και Λαιαῖοι. Γι' αὐτοὺς ποὺ φαίνεται νὰ ἀκολούθησαν τὴν τύχη ὅλων τῶν Παιόνων, ἔξὸν ἀπὸ λίγες ἐθνολογικὲς⁶ και γεωγραφικὲς⁷ πληροφορίες μερικῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καθὼς και τὸ ὄνομα τῶν πρώτων σὲ μερικὰ νομίσματα,⁸ δὲν ἔχουμε ἄλλο τίποτα.

1) Ἀρχ. Ἀνάθ. Ἀλεξ. II, 7, 5: «Ἀγριᾶνας τοὺς εὐρωστοτάτους τε τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην και μαχιμωτάτους, πρὸς τὰ ἀπονώτατά τε και μαλακώτατα τῆς Ἀσίας γένη ἀντιτάξεσθαι,,.

2) Ἀρχ. Ἀνάθ. Ἀλεξ. I, 5, 2: «Λάγγαρος δέ, ὁ τῶν Ἀγριάνων βασιλεὺς ἔτι μὲν και Φιλίππου ζῶντος ἀσπαζόμενος Ἀλέξανδρον δηλὸς ἦν και ἰδία ἐπρέσθευε παρ' αὐτόν».

3) Ἀρχ. Ἀνάθ. Ἀλεξ. I, 5, 4.

4) T. Liv. 42,51: «Paeones... et Agrianes admixtfs etiam Thracibus incolis, trium millium ferme et ipsi expleverunt numerum,,.

5) Πρὸβλ. Tab. Peutinger. VIII, 2. Graero (πόλη Βισαλτίας).—Γραῖα ἀρχ. πόλη Βοιωτίας και ἄλλη Ἐρετρίας.—Γραῖκες, οἱ κάτοικοι πόλης τῶν Παρίων, ποὺ ἔδρυσαν Αἰολεῖς ἀποικοί. Ἀπ' αὐτοὺς ἰσχυρίζονται μερικοὶ πὼς προῆλθε και ἡ ὀνομασία Γραῖκες, Γράοι και Γραικοί, ὅπως ὀνομάζονταν ἀπ' τοὺς Λατίνους οἱ Ἕλληνες.

6) Θουκιδ. II, 96: «Μέχρι Γραίων και Λαιαίων Παιόνων,,.—Στέφ. Βυζ. στή λ. «Λαιαῖοι, ἔθνος Παιονικόν.,.,.

7) Θουκιδ. II, 96: «και ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὃς ἐκ τοῦ Σκομίου ὄρους διὰ Γραίων και Λαιαίων ρεῖ,,.

8) J. Svoronos, Journal Internat. d'archeol. Numismatique. Paris 1919 σ. 22: ΛΑΙ—ΑΙ,=ΛΑΙ—ΑΙ [ΩΝ].—ΛΑΙ, κλπ.

ΜΑΙΔΟΙ

Οἱ Μαῖδοι ἢ Μαιδοί, ἦταν θρακικὸς λαός¹, ποὺ κατοικοῦσε μαζί μὲ διάφορα παιονικὰ φύλα, ἀπ' τὰ ὁποῖα ἐπισημότερα ἦταν οἱ Ἀγριάνες, Γρααῖοι καὶ Λαιαῖοι, σὲ μιὰ ἔκταση ἀπλωμένη δεξιὰ κι ἀριστερὰ τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ, στὸ ἀπάνω μέρος του², (Πόντος, Σκόμιο, Ἀνατολικὸς Ὀρβηλος). Ὁ Πλίνιος³ τοὺς περιορίζει μοναχὰ στὰ δυτικὰ μέρη τοῦ Στρυμόνα, μὰ τοὺς ἐπεκτείνει πρὸς Νότο ὡς τὴ Βισαλία καὶ ὁ Στράβων ὡς τὸν Πόντο. (Βλπ. σημ. ἀριθ. 8).

Πολλοὶ τοὺς ταυτίζουν μὲ τοὺς Μύγδονες⁴ κι ἄλλοι μὲ τοὺς μικρασιατέες Βιθυνοὺς⁵.

Ἦταν λαὸς πολεμικὸς καὶ ἄγριος⁶ ποὺ ἔκαμε συχνὰ πολλὰς ἀρπαχτικὰς ἐπιδρομὰς σὲ διάφορες περιοχὰς τῶν Σερρῶν ὡς ποὺ τελικὰ τοὺς κατατρόπωσαν οἱ Μακεδόνες⁷ (Μ. Ἀλέξανδρος τὸ 340, Φίλιππος Ε' τὸ 211 π.Χ.) χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς ὑποτάξουν ποτὲ ὀριστικά. Μὰ καὶ ἐνάντια στοὺς Ρωμαίους ξεσηκώθηκαν οἱ φιλελεύθεροι Μαιδοί, παίρνοντας μέρος στὸ Μιθριδατικὸ πόλεμο, πρῶγμα ποὺ εἶχε σὰ συνέπεια νὰ τὸ πληρώσουν ἀκριβὰ, μὲ τὴ λεηλασία τῆς χώρας τους ἀπ' τὸ Σύλα καὶ τὸν περιορισμὸ τους στὰ βουνὰ Αἶμο καὶ Ὀρβηλο⁸.

1) Στέφ. Βυζ, στή λ. «Μαιδοί, ἔθνος Θρακίης, πλησίον Μακεδονίας... τὸ ἐθνικὸν Μαιδικὸν καὶ Μαιδική».

2) Στράβ. VII, 331, 36 : «Ἐξ Ἀγριάνων γὰρ διὰ Μαίδων καὶ Σιντῶν (ὁ Στρυμόν) εἰς τὰ μεταξὺ Βισαλιῶν καὶ Ὀδομάντων ἐκπίπτει» καὶ VII, 6 : «Τῶν δὲ Δαρδανίων εἰσι καὶ οἱ Θουνάται, Μαιδοῖς ἔθνη Θρακίῳ πρὸς ἕω συνάπτοντες».

3) Plin. 4, 11 : «Populorum ejus quos nominare non pigeat amnem Strymonem accolunt dextro latere Danseletae et Maedi ad Bisaltas usque supra dictos,,».

4) Στέφ. Βυζ. στή λ. Μυγδονία : «μοῖρα Μακεδονίας καὶ ἐτέρα Φρυγίας τῆς Μεγάλης, τινὲς δὲ Μαιδοὺς αὐτοὺς (τοὺς Μύγδονες) φασί...,,».

5) Στέφ. Βυζ. στή λ. Μαιδοί : «ἐκ τούτων μεταβάντες τινὲς εἰς Μακεδονίαν (διορθώνουν εἰς Μακεδονίαν... Μαιδοδίθυνοι ἐκλήθησαν)».

6) Διονύσιος κατὰ τὸ Στέφ. Βυζ. στή λ. Ὀδονες : «Μαίδων τ' ἄγρια φύλα,,».

7) Πλούταρχ. Ἀλέξανδρ. 9 : «Φιλίππου δὲ στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους ἦν μὲν ἐκκαίδεκαέτης Ἀλέξανδρος, ἀποληφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγίδος, Μαίδων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἐλῶν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξήλασε, συμμίκτους δὲ κατοικίσας Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν,,.—T. Liv. 26, 25 : «Atque inde in Thraciam exercitum ad Maedos duxit. Incurrere ea gens in Macedoniam solita erat, ubi regem occupatum externo bello... ad Phragandas igitur vastare agros et urbem Jamphorinam, caput arcemanque Maedicae oppugnare coepit,, καὶ 40.21, 22. «in Maedicam regressus, urbem, quam Petram appellant...,,».

8) Ἀππιαν. Μιθριδάτ. 25.—Πλούταρχ. Σύλλας.—Στράβ. VII. 5, 13 : «εἴθ' οἱ

ΩΔΟΝΕΣ

Οἱ Ὠδονες μνημονεύονται σάν φυλή θρακική, γειτονική μὲ τοὺς Μαΐδους¹. Τὸ ὄνομά τους φαίνεται τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς Ἡδῶνες², ἀποτελώντας ἴσως ἰδιωματισμό. Θυμίζει ἐπίσης τὴν προσωνυμία κλώδωνες, πού σημαίνει βάρκες³. Ἔτσι συμπεραίνουμε πὼς οἱ Ὠδονες δὲν ἦταν παρὰ ἓνα κομμάτι τῆς πιὸ γνωστῆς θρακικῆς φυλῆς, τῶν Ἡδονῶν, ἀποτελώντας ἴσως καὶ τὸν ἀρχικὸ πυρήνα τῆς⁴.

ΣΙΝΤΟΙ

Οἱ Σίντοι ἢ Σιντοί⁵, ἦταν θρακική φυλή⁶, πού κατοικοῦσε γειτονιὰ μὲ τὸ Στρυμόνα καὶ τοὺς Μαΐδους, πιὸ συγκεκριμένα στὴ χώρα πού ἐκτείνεται ἀνάμεσα στὸν ποταμὸ Πόντο⁷ καὶ τοὺς Ν. Α. πρόποδες τῆς Κερκίνης. Μερικοὶ τοὺς ἐπεκτείνουν νοτιότερα, ὡς τὸ βουνὸ Δύσωρο, μὰ αὐτὸ δὲν φαίνεται σωστὸ.

περὶ τὸν Αἰμον καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν οἰκοῦντες μέχρι Πόντου, Κόραλλοι καὶ Βεσσοὶ καὶ Μαΐδων τινες, .

1) Στέφ. Βυζ. στή λ.: Ὠδονες, ἔθνος Θράκης τοῖς Μαΐδοις ὁμορον. Διονύσιος ἐν Βασσαρικῶν ἰδ' "Μαΐδων τ' ἄγρια φύλα καὶ Ὠδονες ἐλεσίπεπλοι, .

2) Νίκανδρος, στὸν Ἀθήγαιος, 15,683 Β: "Πρῶτα μὲν Ὠδονίηθε Μίδης ... ,, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ τύπος Ὠδονία.

3) Πλούταρχ. Ἀλέξ. 2. "αἱ τῆδε γυναῖκες... κλώδωνές τε καὶ μιμαλλόνες ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, .—Σουῖδ. στή λ. "Κλώδωνες· αἱ βάρκλαι τοῦ Διονύσου παρὰ Μακεδόσι· αἱ κληθεῖσαι ὕστερον Μιμαλλόνες ἀπὸ τῆς μιμήσεως, .

4) Σέρβιος, σχολ. στὸ Βιργίλιο, Αἰν. XII,365.

5) Στέφ. Βυζ. στή λ. "Σιντία.. οἱ ἐνοικοῦντες Σιντοὶ ὀξυτόνων, .

6) Στράβ. VII,549: "Σιντιες γὰρ ἐκαλοῦντο τινες τῶν Θρακῶν, εἶτα Σιντοί, εἶτα Σάιοι, .—Οἱ Σάιοι ἢ Σαπαῖοι κατοικοῦσαν ἐπέναντι ἀπ' τὴ θάσσο, μεταξὺ Φιλίππων καὶ Ἀβδηρώγ (Ἡρόδ. VII,112.—Ἀππιαν. IV,105: "Κατὰ δὲ τὴν ἔω (τῶν Φιλίππων) τὰ στενά τῶν Σαπαίων καὶ Κορπίλων».

7) Ὁ παραπόταμος τοῦ Στρυμόνα Πόντος, ταυτίζεται μὲ τὴ σημερ. Στρούμνιτσα: Ἀντίγονος Καρύστιος: "Περὶ δὲ τὴν τῶν Ἀγρίων Θρακῶν χώραν φησὶν ποταμὸν προσαγορευόμενον Πόντον, .: Antig. Caryst. Historiarum mirabilium. Collectanea cor. CLI, pag. III, Lugd. Batav. 1619.

Κατὰ τὸ Στέφ. Βυζ. στή λ. Σιντία (Ἀριστοτέλ. Περὶ θαυμ. ἀκουσμ. 125): "Γίνεται δὲ τι θαυμαστὸν παρ' αὐτοῖς (Σιντοῖς) ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης, ποταμὸν τινα εἶναι Πόντον προσαγορευόμενον, ἐν ᾧ καταφέρσθαι τινας λίθους, οἱ καιόμενοι τοῦναντίον πάσχουσι τοῖς ἐκ τῶν ξύλων ἀνθραξί· ριπιζόμενοι μὲν γὰρ ἀποσθέννυται ταχέως, ὕδατι δὲ ραινόμενοι ἀνάπτονται· ὅταν δὲ δὴ καίωνται, πονηρὸν δζουσι καὶ παραπλήσιον ἀσφάλτω, καὶ τὴν ὁσμὴν οὕτω δριμεῖαν ἔχουσιν, ὡς μὴδὲν τῶν ἑρπετῶν ὑπομένειν καιόμενων αὐτῶν, .—Πρόκειται ὅπως φαίνεται ἀπ' τὴν περιγραφή, γιὰ κομάτια λιγνίτου (πετροκάρβουνο).

Σχετικὰ μὲ κάτι Θράκες ἄποικους τῆς Λήμνου ποὺ ἦταν ξενόγλωσσοι καὶ λέγονταν Σίντιοι ¹, βλέπουμε νὰ γίνεται πρώτη φορὰ λόγος στὸν Ὅμηρο ², μὰ χωρὶς νὰ καθορίζεται ἀπὸ ποῦ κατάγονταν. Τὰ ἴδια μᾶς βεβαιώνει καὶ ὁ Στράβωνας, ὁ ὁποῖος τοὺς ὀνομάζει Σιντοὺς ³ καὶ ταυτίζει ἓνα τμῆμα τοὺς μὲ τοὺς Σαίτους καὶ τοὺς Σαπαίους ⁴. Γιὰ Θράκες Σίνδους, ἓνα λαὸ ποὺ κατοικοῦσε γειτονιὰ μὲ τοὺς Σκύθες στὰ Ν. Α. παράλια τῆς Μαιώτιδας Λίμνης (Ἀζοφικῆς θάλασσας) ἀναφέρειν ὁ Ἡρόδοτος ⁵. Ἐνα μέρος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ φαίνεται πὼς κατέβηκε ἀργότερα νοτιότερα, ὅπως βγαίνει ἀπ' τὸ Στέφανο Βυζάντιο ⁶.

Ἡ συσχέτιση τῶν Σιντιῶν τῆς Λήμνου, τῶν Σιντῶν τοῦ Ἀπάνω Στρυμόνα καὶ τοῦ Κάτω Νέστου, μὲ τὸν ἀρχικὸ αὐτὸ βορειοθρακικὸ λαό, δὲν εἶναι ἴσως αὐθαίρετη. Ἀπὸ ποῦ παράγεται ἡ λέξη Σίντιοι καὶ τί σήμαινε δὲν εἶναι γνωστό. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι πὼς πρόκειται γιὰ ὄνομα θρακικὸ ἢ πελασγικὸ ⁷, ποὺ κάθε ἀντιστοιχία του μὲ ὀνόματα ἑλληνικὰ ἀποβαίνει ἄστοχη ⁸.

1) Ἡ θέση τῆς Σιντικῆς ὀρίζεται ἀπ' τὸ Στράβ. VII. 331, 36 : «Ἀλλὰ καὶ ὁ Στρυμῶν ἐξ Ἀγριάνων γὰρ διὰ Μαιδῶν καὶ Σιντῶν εἰς τὰ μεταξὺ Βισαλτῶν καὶ Ὀδομάντων ἐκπίπτει» καὶ ἀπ' τὸ Θουκυδ. II, 98 : «Κερκίνης, ἐρήμου ὄρους, ὃ ἐστὶ μεθόριον Σιντων καὶ Παιόνων... τὸ δὲ ὄρος ἐξ Ὀδρουσσῶν, διόντες, ἐν δεξιὰ μὲν εἶχον Παίονας, ἐν ἀριστερὰ δὲ Σιντοὺς καὶ Μαιδούς».

2) Ὅμ. Ὀδύσσεια. 0,294 : «ἄγριοφῶνοι Σίντιες...», Βλπ. καὶ Ὅρφ. Ἀργ. 471.

3) Στράβ. VII ἀπόσπ. 21 : «ὅτι Σιντοί, ἔθνος θρακικὸν κατὰ τὴν Λήμνον νῆσον» ὅθεν Ὅμηρος Σίντιας αὐτοὺς καλεῖ λέγων ἐνθα μὲν Σίντιες ἄνδρες».

4) Στράβ. VII, 457.—Πρβλ. Στέφ. Βυζ. στή λ. «Σάπαι, ἔθνος θράκης. λέγονται δὲ Σαπαῖοι καὶ Σαίιοι,,.—Πολύαιν. Στρατηγῆμ. 8,55.—Πτολεμ. 3, 13, 30.

5) Ἡρόδ. IV, 28 : «Ἡ δὲ θάλασσα πηγνυται καὶ ὁ Βόσπορος πᾶς ὁ Κιμμέριος καὶ ἐπὶ τοῦ Κρυστάλλου οἱ Σκύθαι κατοικημένοι στρατεύονται καὶ τὰς ἀμάξας ἐπελαύνουσι πέρην ἐς τοὺς Σίνδους,, καὶ IV, 86 : «ἐς δὲ Θεμισκύρων... ἐκ τῆς... Σινδικῆς... τριῶν τε ἡμερῶν καὶ δύο νυκτῶν πλόος,,».

6) Στέφ. Βυζ. στή λ. «Σίνδοι ἀπὸ μεσημβρίας τῆς Μαιώτιδος λίμνης. Ἐνιοὶ δὲ καὶ τὸ Σινδικὸν γένος φασὶν εἶναι τῶν Μαιωτῶν ἀπόσπασμα,,».

7) Κατὰ τὸν Ο. Abel (Maked. p. 68) οἱ Σίντιες τοῦ Ὀμήρου ἦταν λαὸς πελασγικός.—Πρβλ. τοὺς Σινδοναίους τῆς Μακεδονίας καὶ Ἴνδοι, ὄνομα ποὺ ἴσως προέρχεται ἀπ' τὸν ποταμὸν Sindhus, στὴν περιοχὴ τοῦ ὁποῦ ἐγκαταστάθηκαν. Οἱ Ἕλληνες ἔτρεψαν τὸ s σὲ δασεία (Ἴνδοι) τὴν ὁποία κατόπι ἀπεσιώπησαν οἱ Ἴωνες (Ἴνδοι).—Ἐπίσης τίς πόλεις Σιντιαν, Σιντικῆς (Στέφ. Βυζ.), Σίνδον ἢ Σίνθον, παραλιακὴ κοντὰ στὶς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ (Ἡρόδ. VII, 123 καὶ Στέφ. Βυζ.), Σινδιαν στὴν Λυκία, Σίνδαν στὴ Πισιδία, Σινδησσὸν στὴν Καρία, Ἀλθανία κλπ.

8) Κατὰ τὸν Ἡσύχιον τὸ ὄνομα σίνδης, σήμαινε γέρος. Τὸ περιεργὸ εἶναι πὼς γείτονες ἢ συγκατοικοὶ μὲ τοὺς Σιντοὺς τοῦ Στρυμόνα ἦταν οἱ Γρααῖοι, ποὺ ὅπως εἶδαμε τὸ ὄνομά τους θὰ μπορούσε ἴσως νὰ συναφθεῖ (Π. Καρολίδης, δ.π. σελ. 96) πρὸς τὸ Grajus καὶ Γραϊκός=σεβαστός, πρβλ. καὶ γέρας, γέρων. γεραιώς, γραῦς, γραία κλπ. Τὴ λέξη σίντης πάλι ὁ Ἡσύχιος, τὴν ἐρμηνεύει μὲ τὸ ἀρπαγας, κλέφτης ληστῆς (Πρβλ. καὶ Σουῖδ. στή λ. σίντης· βλαπτικός), ἐνῶ κατὰ τὸ Στέφ. Βυζ. στή

ΣΙΡΙΟΠΑΙΟΝΕΣ, ΠΑΙΟΠΛΑΙ, ΔΟΒΗΡΕΣ

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ λαοί, ἦταν γείτονες καὶ ἀνήκαν στὴ μεγάλη φυλετικὴ οἰκογένεια τῶν Παίωνων. Τὸν καιρὸ τοῦ Ἡρόδοτου¹ οἱ Σιριοπαῖονες μὲ πρωτεύουσα τὴ Σίρι², κατοικοῦσαν στὸ κέντρο σχεδὸν τῆς χώρας ποὺ ἀργότερα ὀνομάστηκε Ὀδομαντική³.

Ἐμφανίζονται πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τὸ 513 π. χ. ὅταν ὁ Μεγάβαζος, Πέρσης σατραπῆς τῆς Θράκης, βάδισε μὲ διαταγὴ τοῦ Μεγάλου βασιλιᾶ ἐναντίον τῶν Παίωνων τοῦ Στρυμόνα.

Τὸν τύπο Σιριοπαῖονες, μᾶς τὸν παρέδωσε ὁ Στέφανος Βυζάντιος, εἶναι δὲ προτιμότερος ἀπ' τὴ γραφὴ τοῦ Ἡρόδοτου Σιροπαῖονες, ποὺ σὲ μερικὲς ἐκδόσεις φέρεται διορθωμένη (Ἰ. Ζαχαροπ. κ. ᾤ.).

Εἶναι περιέργο τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲ διασώθηκε σὲ νομίσματα μ' ὄλο ποὺ ἀφοροῦσε λαὸ ἀρκετὰ μεγάλο καὶ πλούσιο.

Οἱ δὲ Παίοπλαι φαίνεται νὰ κατοικοῦσαν ἓνα γύρο στὰ ὑψώματα, μεταξὺ σημερινοῦ Νέου Σουλίου καὶ Ζίχνης. Γίνεται γι' αὐτοὺς λόγος στὸν Ἡρόδοτο, ὅπου περιγράφεται ἡ ἐκτόπισή τους μαζὶ μὲ τοὺς Σιριοπαῖονες στὴ Μ. Ἀσία ἀπ' τὸ Μεγάβαζο (513 π. Χ.) καὶ ἡ περιπετειώδης ἐπιστροφή. Τοὺς συναντοῦμε πάλι κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη στὴν Ἑλλάδα⁵, τὸ 480 π. Χ. Ὑστερα χάνονται τὰ ἴχνη τους.

Κατὰ τὸ Σβορώνο⁶, οἱ Παίοπλαι κατοικοῦσαν σὲ διάφορες πόλεις γύρω ἀπ' τὴ λίμνη Κερκινίτιδα (Μύρκινο, Ἡράκλεια κ.λ.π.) ἀποδίδει δὲ σ' αὐτοὺς τὰ μικρὰ ἀσημένια νομίσματα μὲ τὴν παράσταση τῆς ἀγριόχηνας.

λ. "Σίνδοι... λέγεται καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον,, . Τέλος κατὰ τὸ Μ.Α.Ε.Γ. στὴ λ. σινδῶν = λεπτὸν ὕφασμα ἀρχικῆς Ἰνδικῆς ἢ ἴσως σινδικῆς ὑφάνσεως ἐκ λίνου ἢ βάμβακος. Τὸ πιθανότερο ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα Σινδοὶ παράγεται ἀπ' τὴ λυδικὴ λέξι Σάνδων, ποὺ σημαίνει Ἥλιος, ἐρμηνεῖα ποὺ μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἐνωσὴ δλων τῶν Στρυμόνιων λαῶν, Σιριοπαίωνων, Ζαιελέων, κλπ. κάτω ἀπὸ ἓνα θεὸ Ἥλιο, ποὺ τὰ ἡλιακὰ του σύμβολα τὰ βρίσκουμε σὲ δλα τὰ πρῶιμα νομίσματά τους.

1) Ἡρόδ. V, 15 : "Οὕτω δὴ Παίωνων Σιροπαῖονές τε καὶ Παίοπλαι καὶ οἱ μέχρι τῆς Πρασιάδος λίμνης ἐξ ἡθέων ἐξαναστάντες ἤγοντο ἐς τὴν Ἀσίην,, καὶ V, 98.

2) Ἡρόδ. VIII, 115.

3) T. Livius, 45, 4.

4) Στέφ. Βυζ. στὴ λ. "Σίρις . . ἦς τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ τῆς γενικῆς Σιριοπαῖονες,, .—Εἶναι φανερὸ πὼς οἱ Παῖονες αὐτοὶ ὀνομάστηκαν ἔτσι ἀπ' τὴν πόλη Σίριν.

5) Ἡρόδ. VII, 112 - 113 : "ὑπεροικέοντας δὲ τὸ Πάγγαιον πρὸς βορῶν ἀνέμου Παίονας Δόθηράς τε καὶ Παίοπλας παρεξίων ἦτε πρὸς ἐσπέρην, ἐς ὃ ἀπίκετο ἐπὶ ποταμὸν τε Στρυμόνα καὶ πόλιν Ἡτίονα,, .

6) J. Svoronos, Journal Intern. d' archéol. Numismatique. Paris—Athènes 1919, σ. 83.

Ὁ ἴδιος τοὺς θεωρεῖ μετανάστες, διωγμένους ἀπ' τοὺς Μακεδόνες καὶ βρῖσκει στὰ ὄνόματα τῆς κωμόπολης Πόπλι καὶ τοῦ βουνοῦ Πέπελας¹ (κοντὰ στὴ Πρέσπα, περιοχὴ ἀρχαίας Πελαγονίας) παραφθορὲς τοῦ ὀνόματος τῶν Παιόπλων. Οἱ Δόβηρες τέλος, ποὺ ἀναφέρονται κι αὐτοὶ μαζί μὲ τοὺς Παίοπλες ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο², πρέπει νὰ κατοικοῦσαν πρὸς τὴ Ν. Α. πλευρὰ τῶν Παιόπλων, ἀνάμεσα στὴ Ζίχνη καὶ στὴν Ἀλιστράτη. Ἴσως ἀποτελοῦσαν ἓνα τμήμα λαοῦ, ποὺ τὸ ἀρχικὸ ὑπόλοιπό του ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ἐγκαταστημένο στὰ Ν. Δ. τῆς Δοϊράνης, ἂν κρίνουμε ἀπ' τὸ γεγονός πὼς ἐκεῖ περίπου τοποθετεῖ ὁ Θουκυδίδης³ μιὰ παιονικὴ πόλη Δόβηρο, ποὺ κατακτῆθηκε ἀπ' τὸ Σιτάλκη κατὰ τὴ γνωστὴ του ἐπιδρομὴ.

Τόσο οἱ Δόβηρες, ὅσο καὶ οἱ ἄλλοι δυὸ ὁμόφυλοι λαοί, εἶναι φανερὸ πὼς ἐγκαταστάθηκαν στὰ μέρη αὐτὰ μετὰ τὰ Τρωικὰ, τὸν καιρὸ τῶν μεγάλων παιονικῶν κατακτῆσεων.

ΟΔΟΜΑΝΤΕΣ

Οἱ Ὀδομαντεῖς ἢ Ὀδομαντοὶ, ποὺ περιορισμένοι παλιότερα στὰ ἀνατολικά καὶ ὄρεινὰ μέρη τῆς Πεδιάδας τῶν Σερρῶν ἐκμεταλλεύονταν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου⁵, ξαπλώθηκαν ἀργότερα μὲ τὴν βοήθεια τῶν Περσῶν σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ ποὺ ἐκτείνεται ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Μενοίκιο, Λαϊλιά, Ἀγκιστρο καὶ στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Σιτυμόνα, ποὺ ὀνομάστηκε κατοπιν ἀπ' αὐτοὺς Ὀδομαντικὴ ἢ Ὀδομαντίς⁶. Ὅπως βλέπουμε λοιπόν, ἓνα μεγάλο μέρος τῆς χώρας τους, τὸ Ν.Α. συγγέονταν φανερὰ μὲ τὴν Ἡδωνίδα, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πτολεμαῖος θεωρεῖ τὶς δυὸ αὐτὲς χώρες σὰν μιὰ⁷.

1) Βλ. Desdevises - du - Dezert. Geographie ancienne de la Macédoine, p. 234.

2) Ἡρόδ. VII, 113.

3) Θουκυδ. II, 98 : «διελθόντες δὲ αὐτὸ (βουνὸ Κερκίνη) ἀφήκοντο ἐς Δόβηρον τὴν Παιονικὴν,», καὶ II, 99.

4) Ἡρόδ. V, 16 : «Οἱ δὲ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος καὶ Δόβηρας καὶ Ἀγριᾶνας καὶ Ὀδομάντους καὶ αὐτὴν τὴν λίμνην τὴν Πρασιάδα οὐκ ἐχειρώθησαν ἀρχὴν ὑπὸ Μεγαβάζου,», καὶ VII, 112.

5) Ἡρόδ. VII, 112 «τὰ νέμονται Πίερες τε καὶ Ὀδομαντοὶ καὶ μάλιστα Σάτραι».

6) Στέφ. Βυζ. στή λ. « Ὀδομαντοὶ, ἔθνος Θράκης. Θουκυδίδης δευτέρα καὶ θηλυκὸν Ὀδομαντίς [καὶ] Ὀδομαντικὴ ἐκ τοῦ Ὀδομαντικός,». — Σουῖδ. στή λ. ἀποτεθρίακεν : « ... Ὀδομαντεῖς, ἔθνος Θρακικόν,», — Πολύβ. 27, 10. — Plin. IV. 11, 18 : « Inde Brysas, Sarpaeos, Odomandes,».

7) Πτολεμ. III. 13, 31 : « Ὀδομαντικῆς τῆς καὶ Ἡδωνίδος,». — Ἄλλωστε οἱ Ἡδῶνες ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς πρὸ χαρακτηριστικὲς καὶ γνωστὲς στοὺς Ἑλληνας φυλές καὶ τὰ ὄνόματα, τὸ δικό τους καὶ τῆς χώρας τους, ἦταν συνώνυμα μὲ τοὺς Θράκες

Ἡ ἐπέκταση αὐτῆ τῆς Ὀδομαντικῆς πρὸς Βορρᾶν, πού ἔφτανε μέχρι τὴν ἀρχαία Σκοτούσα (σημερ. Σιδηρόκαστρο) φαίνεται ἂν συγκρίνουμε τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Ἡρόδοτου καὶ τοῦ Τίτου Λίβιου. Ὁ πρῶτος ἐντοπίζει τοὺς Ὀδόμαντες κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἐλληνοπερσικῶν πολέμων στὸ Παγγαῖο¹, τὴν δὲ πόλη Σίρι σὲ χώρα παιονική². Ὁ δεύτερος ἀντίθετα μνημονεύει τὴν ἴδια πόλη τὸν καιρὸ πού ὑποτάχτηκε ἡ Μακεδονία στοὺς Ρωμαίους, σὲ γῆ Ὀδομαντική³.

Οἱ σημερινοὶ ἱστορικοὶ διαφωνοῦν σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα σὲ ποιά φυλὴ ἀνήκαν οἱ Ὀδόμαντες. Ἔτσι ἄλλοι τοὺς θεωροῦν Παίονες, ἄλλοι Θράκες, ἄλλοι Ἰουδαίους κλπ.

Αὐτοὶ πού ἰσχυρίζονται πὼς ἦταν Παίονες, φέρνουν σὰν ἐπιχείρημα ἓνα κομᾶτι τοῦ Ἡρόδοτου⁵ μὲ ἀμφισβητούμενη ἔννοια κ' ἓνα παρόμοιο τοῦ Στράβωνα⁶. Ἐκεῖνοι πάλι πού λέν πὼς ἦταν Ἰουδαῖοι τὸ ὑποθέτουν ἀπ' τὴ συνήθεια τῆς περιτομῆς πού ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα στοὺς Ὀδόμαντες⁷. Τέλος ὅσοι τοὺς θεωροῦν Θράκες, ὅπως φαίνεται καὶ τὸ πιθανότερο, βασίζονται στὸ Θουκυδίδη⁸ πού εἶναι ρητὴ σχετικὰ μ' αὐτὸ ἡ μαρτυρία του.

καὶ τῆ Θράκη. (Αἰσχύλ. Πέρσ. 493 : “ Ἡδωνίς αἶα,, = Θράκη — Σουῖδ. στή λ. Ἡδωνὰ ἱμάτια = θρακικά).

1) Ἡρόδ. VII, 112.

2) Ἡρόδ. VIII, 115.

3) T. Liv. IV, 45 : “ ad Siras Odomanticae || praeunte Sigonii, I. F. Gronovii : odomantichae. — Πρβλ. καὶ Πολύβιο, 37, 1 : “πέραν τοῦ Στρουμόνος κατὰ τὴν Ὀδομαντικήν,, .

4) Ἡρόδ. VII, 112 : “τὰ νέμονται Πίερες τε καὶ Ὀδόμαντοι καὶ μάλιστα Σάτραι,, .

5) Ἡρόδ. V, 15 - 16 : “Οὕτω δὲ Παίωνων Σιροπαίωνες τε καὶ Παϊόπλαι καὶ οἱ μέχρι τῆς Πρασιάδος λίμνης ἐξ ἠθέων ἐξαναστάντες ἤγοντο ἐς τὴν Ἀσίην. Οἱ δὲ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος καὶ Δόθηρας καὶ Ἀγριάνας καὶ Ὀδομάντους καὶ αὐτὴν τὴν λίμνην τὴν Πρασιάδα οὐκ ἐχειρώθησαν ἀρχὴν ὑπὸ Μεγαβάζου,, . — Τὸ κομᾶτι αὐτὸ τοῦ Ἡρόδοτου, πολλοὶ τὸ θεωροῦν παραφθαρμένο καὶ τὸ διορθῶνουν κατὰ τὴν κρίση τους.

6) Στράβ. VII ἀπόσπ. 36.

7) Movers 2. 2, 284.—Βλπ. καὶ Ἡρόδ. V, 5 : “τῆ περιτομῆ ἐχρῶντο.— Ἄριστ. Ἀχαρν. 158 : τις τῶν Ὀδομάντων τὸ πέος ἀποτεθρίακεν,, . — Σουῖδ. στή λ. ἀποτεθρίακεν κλπ.—Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὼς εἶναι παράδοξος ὁ ἰσχυρισμὸς πὼς οἱ Ὀδόμαντες ἦταν Ἰουδαῖοι ἢ ἀκόμα Αἰγύπτιοι ἢ Φοίνικες καὶ γενικὰ Σημίτες. Ὡστόσο δὲν εἶναι χωρὶς καμιά ἀξία τὸ γεγονὸς πὼς τὴν περιτομὴ πού τὴν ἀντιπαθοῦσαν γενικὰ οἱ Ἕλληνες, τὴ συνήθιζαν πολλοὶ μικρασιατικοὶ λαοί. Ἴσως ἀπ' αὐτὸ μπορεῖ κανένας νὰ ὑποθέσει ἀπὸ ποῦ ἤρθαν στὴ Εὐρώπῃ οἱ Ὀδόμαντες.

8) Θουκυδ. II, 101 : “Ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν Στρουμόνος πρὸς βορέαν Θράκες ὅσοι πεδία εἶχον Πανατοὶ καὶ Ὀδομάντοι καὶ Δρῶοι καὶ Δεραῖοι· αὐτόνομοι δ' εἰσι πάντες,, καὶ V, 6 : “ὁ δὲ Κλέων ... πέμψας ἐς Περδίκαν πρέσβεις, ὅπως παραγένοιτο στρατιᾶ κατὰ τὸ ξυμμαχικόν, καὶ ἐς τὴν Θράκην ἄλλους παρὰ Πολλῆν

Τί σήμαινε τὸ ὄνομα Ὀδόμαντες ποὺ φαίνεται θρακικό, δὲν ξέρουμε. Κατὰ τὴ Μυθολογία ὅπως εἶδαμε, προῆλθε ἀπ' τὸ γενάρχη Ὀδόμαντα, γιὸ τοῦ Παίονα καὶ ἀδελφὸ τοῦ Ἡδωνοῦ.¹ Ἄν αὐτὸ ἔχει ἀξία σὰν ἱστορική ἔνδειξη, τότε συνδιάζοντας ὅλα τὰ παραπάνω καὶ τὸ γεγονός πῶς ὁ Πτολεμαῖος ταυτίζει τὴν Ἡδωνίδα μὲ τὴν Ὀδομαντική, θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ στηρίξουμε τὴν ὑπόθεση μιᾶς φυλετικῆς συγγένειας, μιᾶς ἀρχικῆς κοινῆς καταγωγῆς ἀνάμεσα στοὺς Θράκες καὶ τοὺς Παίονες ἢ τουλάχιστο ἀμοιβαίας ἀφομοίωσης σὲ πολλὲς ἀνακατωμένες ομάδες τους, ἐναρμονίζοντας ἔτσι ὅλες τὶς σχετικὲς ἀντιφάσεις, ποὺ μᾶς παραδόθηκαν.

Οἱ Ὀδόμαντες ζοῦσαν χωρισμένοι σὲ διάφορες ὁμοφυλίες αὐτόνομες,² ποὺ κυβερνοῦνταν ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ δικό τους βασιλιά,³ ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Φιλίππου Β' ποὺ τοὺς ὑπόταξε καὶ ἔκανε τμῆμα τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους τὴν Ὀδομαντική.

ΗΔΩΝΟΙ

Οἱ Ἡδωνοὶ (καὶ Ἡδῶνες, Ἡδωνες, Ὡδονες, Ἡδωνεῖς, Ἡδωνιάται) ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς ὀνομαστότερες ἀρχαῖες θρακικὲς φυλές, ποὺ τὴν ἀναφέρειν πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος⁴. Κατοικοῦσαν διάφορες πόλεις καὶ χωριὰ σὲ μιὰ ἀπροσδιόριστη ἔκταση τριγύρω ἀπ' τὸ Παγγαῖο, μαζὶ μὲ ἄλλους ὁμόφυλους λαοὺς, Σάτρεις, Ὀδόμαντους, Πίερεις κ. ἄ⁵.

τὸν Ὀδομάντων βασιλέα, ἄξοντα μισθοῦ Θράκας, ὡς πλείστους, αὐτὸς ἠσύχαζε περιμένων ἐν Ἡϊόνι, .

1) Στέφ. Βυζ. στή λ. Βιστονία καὶ στή λ. Ἡδωνοί.

2) Ἡρόδ. γ, 3 καὶ γ, 75.—Θουκυδ. II, 101 κλπ.

3) Θουκυδ. γ, 6.

4) Ἡρόδ. VII, 110 : “ Ἐθνεα δὲ Θρηίκων ... Ἡδωνοί, Σάτραι, . .

5) Σουΐδας στή λ. “ Ἡδωνίς, Ἡδωνίδος· χώρα οὕτω λέγεται καὶ Ἡδωνοὶ ὄνομα Ἐθνους, . — Ἡσύχιος : “καλαμίνδρ, πλάτανος Ἡδωνιεῖς, . — Αἰσχύλος, Πέρσ. στ. 493 : “ Ἡδωνίς αἰα, καὶ στήν Τριλογία Λυκουργία : Ἡδωνοί—Βασσαρίδες—Νεανίσκοι.—Απολλόδ. Βιβλιοθ. III, 34 : “Λυκοῦργος δὲ παῖς Δρύαντος, Ἡδωνῶν βασιλεύων, οἱ Στρυμόνα ποταμὸν παροικοῦσι ... Ἡδωνοί δὲ ἀκούσαντες, εἰς τὸ Παγγαῖον αὐτοὶ ἀπαγαγόντες ὄρος ἔδησαν, . — Πτολεμ. III, 13,9 : “ Ἐν τῷ Στρυμονικῷ κόλπῳ Ἡδωνίδος παραλίῳ Νεάπολις, Οἰσύμη, Στρυμόνος ποταμοῦ ἐκβολαί, . — Σκύμνος, X, στ. 658. — Σκύλαξ, σ. 27. — Θουκυδ. IV, 107 : “Καὶ Μύρκινός τε αὐτῷ προσεχώρησεν, Ἡδωνική πόλις, Πιττακοῦ τοῦ Ἡδωνῶν βασιλέως ἀποθανόντος ὑπὸ τῶν Γοάξιος παίδων καὶ Βραυροῦς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, . , ὁ ἴδιος I, 100 : “ Ἐπὶ δὲ Στρυμόνα τὰς τότε καλουμένας Ἐννέα ὁδοῦς, νῦν δὲ Ἀμφίπολιν, τῶν μὲν Ἐννέα ὁδῶν αὐτοὶ ἐκράτησαν, ἄς εἶχον Ἡδωνοί, . καὶ I, 102 : “ Προελθόντες δὲ τῆς Θράκης ἐς μεσόγειαν, διεφθάρησαν ἐν Δραδήσκῳ τῇ Ἡδωνικῇ, . — Ἡρόδοτ. γ, 11, 23, 24 : “ Ἐς Μύρκιον τὴν Ἡδωνῶν, . — Σχολ. graeca in Hom. II. (éd. Maas) I. c. “Λυκοῦργος τῶν πρὸς Παγγαῖῳ Ἡδωνῶν βασιλεύς, . — Ἀντίπατρος, Παλατ. Ἀνθ. VII, 705, στ. 2 : “ἡρίον Ἡδωνῆς Φυλλίδος Ἀμφίπολι, . .

Πολλοὶ Ἡδωνοὶ κατοικοῦσαν ἀπὸ παλιότερα καὶ στὴ Θάσο³, στὴν Ἄκτῃ⁴ (χερσόνησο τοῦ Ἄθωνα), στὴ Βισαλτία³ καὶ στὴ Μυγδονία (ὡς τὸν Ἄξιό) μὰ ἀπ' τὴν τελευταία αὐτὴ σύμφωνα μὲ μιὰ πολύτιμη πληροφορία τοῦ Θουκυδίδη⁴, τοὺς ἔδιωξαν οἱ Μακεδόνες (Ἀλέξανδρος ὁ Α΄) κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ.

Τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος Ἡδωνοί, τὴν ἀποδίνουν ἄλλοι στὸ μυθικὸ γενάρχη τους Ἡδωνῶν⁵ καὶ ἄλλοι στὸ βουνὸ Ἡδωνῶν⁶, παρακλάδι τοῦ Αἴμου, σὰν ἀρχικὴ κοιτίδα τους⁷. Τὸ πιὸ πιθανὸ φαίνεται πὼς πρόκειται γιὰ λέξη θρακικὴ, ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ τὴν ἐτυμολογήσουμε⁸.

Οἱ Ἡδωνοὶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἦταν κοματιασμένοι, μὰ ζοῦσαν ὡς τὴ μακεδονικὴ κατάκτηση αὐτόνομοι, μὲ δικούς τους βασιλιάδες. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς μᾶς εἶναι γνωστοί, ὅπως ὁ μυθολογικὸς Λυκοῦργος, ποὺ ἢ φιλονικία του μὲ τὸν Διόνυσο διασώθηκε στὸν Ὅμηρο⁹, ὁ Γέτας¹⁰, ποὺ βασίλευσε ἂν κρίνουμε ἀπ' τὰ νομίσματά του πρὶν ἀπ' τὸ 500 π.Χ. ὁ Πιττακὸς¹¹ ποὺ τὸν δολοφόνησε ἢ γυναίκα του κατὰ τὸ 423 π.Χ. κ. ᾶ.

Ἐνα μεγάλο τμήμα, τὸ κυριότερο τῆς Ἡδωνίδας ποὺ ἐκτείνονταν ἀνάμεσα στὶς ΒΔ. πλευρὲς τοῦ Παγγαίου, στὸν Ἀγγίτη καὶ Στρυμόνα, ὀνο-

1) Ἡσυχ.: “Ἡδωνίς ἢ Θάσος τὸ πάλαι,,.—Βλ. Εὔσταθ.... Plin. IV, 12,73.

2) Θουκυδ. IV, 109 : “Σάνην μὲν ... τὰς δὲ ἄλλας Θύσσον καὶ Κλεωνᾶς καὶ Ἀκροθώους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δίον· αἱ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικῶν ἐνι θραχῷ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικῶν τῶν καὶ Ἀἰώνων ποτὲ καὶ Ἀθήνας Τυρσηῶν οἰκησάντων καὶ Βισαλτικῶν καὶ Κρηστωνικῶν καὶ Ἡδωνέων· κατὰ δὲ τὰ μικρὰ πολιίσματα οἰκοῦσι,,.

3) Στράβ. VII. 329, 11 : “Παίονες δὲ περὶ τὸν Ἄξιόν ποταμὸν καὶ τὴν καλουμένην διὰ τοῦτο Ἀμφαξίτιν, Ἡδωνοὶ δὲ καὶ Βισάλται τὴν λοιπὴν μέχρι Στρυμόνος,,.—Ἐπιμ. Μεγ. στή λ. Ἐχέδωρος, ποταμὸς Μακεδονίας, ὁ πρότερον Ἡδωνὸς καλούμενος.

4) Θουκυδ. II, 99 : “καὶ πέραν Ἀξιῶ μὲχι Στρυμόνος τὴν Μυγδονίαν καλουμένην, Ἡδωνᾶς ἐξελάσαντες νέμονται,,.

5) Στέφ. Βυζ. στή λ. “Βιστονία, πόλις Θράκης ἀπὸ Βιστονος τοῦ Ἄρεος καὶ Καλλιρρόης τοῦ Νέστου· ἀδελφὸς δὲ ἦν Ὀδόμαντος καὶ Ἡδωνοῦ· ἔνιοι δὲ Παίονος τοῦ Ἄρεος παιδὸς,, καὶ στή λ. “Ἡδωνοί, ἔθνος Θράκης ἀπὸ Ἡδωνοῦ τοῦ Μύγδονος ἀδελφοῦ· καὶ τὸ θηλυκὸν Ἡδωνίς καὶ Ἡδωναί· λέγεται καὶ Ἡδωνεὺς καὶ Ἡδωνιάτης,,.—Horat. II. 2, 27, Ovid. Met. XI, 69.

6) Servius, σχ. στὸ Virgil. Aen. XII, 365.

7) Βλ. Ὠδωνες καὶ Στέφ. Βυζ. στή λ. “Ὠδωνες, ἔθνος Θράκης τοῖς Μαίδοις ἄμορον,,.

8) Ἰσως ἢ λ. Ἡδωνέων νὰ ἔχει κάποια σχέση μὲ τὶς διονυσιακὲς τελετουργίες. Πρβλ. Πλουτάρχ. Ἀλέξ. 2 : “αἱ τῆδε γυναῖκες ... κλώδωνές τε καὶ μιμαλλόνες ἐπωνυμίαν ἔχουσαι,,.

9) Ὅμηρ. Ἰλ. Z, 130 - 140.—Ἀπολλοδ. Βιβλ. III, 34.

10) Βλ. Γ. Καφταντζή, Ἱστορ. Πόλ. Σερρών. Τόμ. Α΄, σ. 448.

11) Θουκυδ. IV, 107.

μάζονταν Φυλλίς. Σ^ο αὐτὴ περιλαμβάνονταν καὶ ἡ Ἀμφίπολη, παρ' ὅλους τοὺς ἀντίθετους ἰσχυρισμοὺς¹. Εἰδικότερα τὸ Νότιο μέρος τῆς Φυλλίδας, ἢ περιοχὴ δηλαδὴ τῆς Ἀμφίπολης, ἴσως γιὰ ἀποτελοῦσε κομᾶτι ξηρᾶς ποῦ κλείνονταν ἀπ' τὸ Στρυμόνα καὶ τὴ θάλασσα, τὸ ἀποκαλοῦσαν Χερρόνησο².

Ἡ Φυλλίδα ὀνομάζονταν καὶ Κίασα³. Τὰ δυὸ αὐτὰ ὀνόματα φαίνονται θρακικὰ χωρὶς νὰ ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ ἑλληνικά, σημαίνοντας τὸ

1) Ἡρόδ. VII, 113 : “Ἡ δὲ γῆ αὕτη περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος καλεῖται Φυλλίς, κατατεινούσα τὰ μὲν πρὸς ἐσπέρην ἐπὶ ποταμὸν Ἀγγίτην ἐκδιδόντα ἐς τὸν Στρυμόνα, τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν τεινούσα ἐς αὐτὸν τὸν Στρυμόνα,, . — Στέφ. Βυζ. στή λ. “Φυλλίς χώρα Θράκης, Ἡρόδοτος ἐβδόμη : “ἡ δὲ γῆ αὕτη περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος καλεῖται Φυλλίς,, . ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς Βιθυνίας Φύλλις, οὗ Φυλλίης τὸ θηλυκόν. Οἱ οἰκήτορες Φύλλιοι ἢ Φυλλιεῖς ἀφ' οὗ τὸ θηλυκόν Φυλλίης,, . — Ἐπιστολ. Σωκρατ. καὶ Πυθαγορ. σ. 37 : “Δικαίω δὲ τῷ Συλέως ἀδελφῷ τὴν Φυλλίδα χώραν,, . Κατὰ τὸν Δήμιτσα, Ἀρχ. Γεωγρ. Μακεδ. Β' Ἀθ. 1874 σ. 537 : “ἐσφαλμένως κατατάσσεται εἰς τὴν Φυλλίδα καὶ ἡ πόρρω αὐτῆς ἀπέχουσα Ἀμφίπολις,, καὶ σ. 526 “Ἀκατανόητος ἀποδαίνει ἢ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου (τὸ παραπάνω τοῦ Ἡροδ.), πρῶτον μὲν διότι ὁ Ἀγγίτης νῦν ἐκβάλλει εἰς τὴν Κερκινίτιδα λίμνην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Στρυμόνα, δεῦτερον δὲ διότι πρὸς μεσημβρίαν τῆς Φυλλίδος κεῖται τὸ Παγγαῖον ὄρος καὶ οὐχὶ ὁ Στρυμών. Müller, Maced. p. 7, ὡς καλῶς ἔχων τὸ χωρίον ἐκλαβὼν, ἐξηπατήθη καὶ οὕτως ἀντέστρεψε τὴν θέσιν τῶν δύο ποταμῶν, τὸν μὲν Ἀγγίτην πρὸς δυσμὰς ἐν τῇ θέσει τοῦ Στρυμόνος θεῖς, τὸν δὲ Στρυμόνα εἰς τὴν τοῦ Ἀγγίτου. Ὁ δὲ Böhneke, Forsch. p. 107, ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ Στρυμών καὶ Ἀγγίτης συρρέουσιν, ἐν ᾧ ὁ μὲν πρῶτος ἐξ ἄρκτου εἰσβάλλει εἰς τὴν λίμνην, ὁ δὲ δεύτερος ἐξ ἀνατολῶν». Τὸ λάθος τοῦ Δήμιτσα εἶναι φανερὸ γιὰ ὄσους ξέροντες αὐτὰ τὰ μέρη, σὰν τὸν Ἡρόδοτο, ποῦ γεωγραφεῖ σωστὰ ὅπως ἀποδεικνύεται. Ὄφειλεται δὲ στὸ ὅτι δὲν ἐπεκτείνει τὴ Φυλλίδα μέχρι τὴν Ἀμφίπολη, ὁπότε ὁ Στρυμόνας ἀποτελεῖ ἔτσι τὸ νότιό της σύνορο, ἔχοντας τὸν Ἀγγίτη δυτικὸ καὶ ὄρειο καὶ τὸ Παγγαῖο ἀνατολικό. Τὸν θρακικὸ οἰκισμὸ Ἐννέα ὁδοί, θέση ποῦ ἀργότερα χτίστηκε ἡ Ἀμφίπολη, περιλαμβάνουν τὴν Φυλλίδα ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο καὶ ὁ Ὀβίδιος, Ἡρωίδες 2, ὁ Ἰουστίνος 2, 6 (στὸ μῦθο τῆς Φυλλίδας ποῦ κρεμάστηκε στὸν τόπο Ἐννέα ὁδοί, βλπ. Ἱστορ. Σερρών, Γ. Καφταντζῆ, τόμ. Α', 1967, σ. 56), ὁ Ἀντίπατρος, Παλατινὴ Ἀνθολογία VII, 705 στ. 8 : “ἡρίον Ἡδωνῆς Φυλλίδος Ἀμφίπολι,, , ὁ Σχολιαστὴς στὸν Αἰσχύνη, σ. 754 κ. ἄ.

2) Σχολιαστὴς, στὸν Αἰσχύνη, σ. 754 : “Ἡτύχησαν Ἀθηναῖοι ἐννεάκις περὶ τὰς Ἐννέα καλουμένας ὁδοὺς, ὅς ἐστι τόπος τῆς Θράκης, ἢ νῦν καλουμένη Χερρόνησος· ἡτύχησαν δὲ διὰ τοὺς Φυλλίδος ἀράς, ἢ Δημοφῶντος ἐρασθεῖσα καὶ προσδοκῶσα αὐτὸν ἐπανήξειν ἀποτελέσοντα τὰς πρὸς αὐτὴν συνθήκας καὶ ἐννεάκις ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθοῦσα, ὡς οὐχ ἦκε, κατηράσατο τοὺς Ἀθηναίους τσαῦτα ἀτύχησαι περὶ τὸν τόπον,, . — Πρὸβλ. Στέφ. Βυζ. στή λ. “Τράγιλος ... πρὸς τὴ Χερρονήσω,, καὶ “Βέργη... πρὸς τὴ χερσονήσω,, καὶ «Ἡῶν ... ἐν χερρονήσω,, .

3) Σχολ. στὸν Αἰσχ. σ. 755, 19 (ἐκδ. Bek.) : “Τὴν δὲ Φυλλίδα, οἱ δὲ Κίασαν ὀνομάζουσι,, .

4) Θουκυδ. II, 99 : “καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ,, .

πρῶτο χώρα πράσινη, δεντροφυτεμένη¹ ἢ πετρώδη² καὶ τὸ δεύτερο γῆ λουλουδιασμένη, εὐωδιαστή³ ἢ τόπο πού τελοῦνται βακχικά ὄργια⁴, τόπο ἀμπελιῶν⁵ κ.τ.λ.

Ἐνα ἄλλο τμήμα τῆς Ἡδωνίδας ἀνάμεσα στίς νότιες προσβάσεις τοῦ Παγγαίου καὶ στή θάλασσα τὸ ἀποκαλοῦσαν Πιερία καὶ τὸν κόλπο Πιερικὸς⁶.

Τέλος ἓνα τρίτο κομᾶτι τῆς Φυλλίδας, λίγο πρὸς ἄβρορᾶν τῆς Ἀμφίπολης καὶ γύρω ἀπ' τὴν πόλη Μύρκινο, ὀνομάζονταν Μυρκινία.

1) Προκόπιος ὁ Γαζατος, εἰς Ἀναστάσιον Πανηγυρικός. — Boisacq Diction. Etymol. 76.—Γεωπον. 7. 18, 1 : “πᾶσαν τὴν φυλλίδα,, — Ἀθηναίος 3, 120 D : “τὴν λεγομένην φυλλίδα καὶ τευτλίον,, .

2) Πολυδεύκης I, 227 : “φελλις γῆ = πετρώδης,, . — Ἀριστοφ. Νεφ. 75 : “φελλεάτας λέγουσι Δωριεῖς τοὺς κισσηρώδεις λίθους,, . — Σχολ. Πλάτ. Κριτ. 560 “φελλεύς, τόπος σκληρὸς ποσῶς καὶ πετρώδης,, . — Βεκκήρου Ἀνέκδοτα 315, 10 : “φέλλερα, τὰ πετρώδη καὶ αἰγιόβιτα χωρία,, .

3) Ὁμ. Ἰλ. Γ, 382 : “κάδ δ' εἰς ἐν θαλάμῳ εὐώδη κηῶντι (κηῶεις—εσσα),, . — Πρὸβλ. Θεόφραστος, Περὶ Φυτῶν Ἱστορίας, VI, 6 : “τῶν δὲ ῥόδων πολλαὶ διαφοροφαί ... ἕνια γὰρ εἶναι φασιν ἅ καὶ καλοῦσιν ἑκατοντάφυλλα· πλείστα δὲ τὰ τοιαῦτα ἐστὶ περὶ Φιλίππους· οὗτοι γὰρ λαμβάνοντες ἐκ τοῦ Παγγαίου φυτεύουσιν, ἐκεῖ γὰρ γίνεται πολλά,, . Βλπ. καὶ σὲ νομίσματα Παίωνων, Πιέρων, Τραϊλίου, τὸ ῥόδο = σύμβολο Ἡλίου. Κατὰ τὸν Ε. Στράτη (Ἡ Δράμα καὶ Ἡ Δράβησκος, Σέρραι 1923. Μέρος Β', σ. 3) : “ἐκεῖ (σὴν Φυλλίδα) ἀεὶποτε βασιλεύει τῆς φύσεως θελκτικὴ γαλήνη, ἐκεῖ οὐδέποτε πνέουσι βίαιοι ἀνεμοὶ καὶ μόνον ὁ λεπτὸς καὶ ζωογόνος ἀήρ τοῦ Παγγαίου διαχέει πανταχοῦ τῆς λύγου τὸ ἄρωμα, τῶν ἀκηπέυτων ῥόδων τὸ μῦρον καὶ τὴν εὐωδίαν τῆς δάφνης, τῶν λευκῶν ἴων καὶ τῆς ἡδυπνόου ἀνθεμίδος (convalaria maiialis) ἣτις καταστέφει τὸ γιγαντῶδες Παγγαίον καὶ τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ ἐξοχωτέρα ἢ ἀλλαχοῦ,, .

4) Ψευδοπλούταρχος. Περὶ Ποταμῶν III : “Γεννᾶται δὲ καὶ ἐν τῷ Παγγαίῳ ὄρει βοτάνη ... κισθᾶρα καλουμένη· τῶν δὲ Διονυσίων τελομένων, αὕτη κισθᾶρας ἀναδίδωσιν ἤχον· οἱ δὲ ἐγγώριοι νεβρίδας περιβεβλημένοι καὶ θύρσους κρατοῦντες, ὕμνον ἄδουσιν,, .

5) Κία = μέθη : Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. — Ζωναρᾶς Ἰωάν. — Πρὸβλ. μετὰ τὴν θρακικὴν λέξιν ζελαῶς = σίνος (Χοιροβοσκὸς σὺν Θεοδοσίου Κανόνας.—Ἡσύχιος σὴν λ. ζελαῖ καὶ Φώτιος σὴν λ. ζελαῖ) ἐπίσης μετὰ τὸ θρακικὸ ὄνομα Συλεύς, Συλέως πεδίον (τὸ τοποθετοῦν κοντὰ σὴν Ἀμφίπολη). Βλπ. καὶ Ἐπιστολ. Σωκρ. καὶ Πυθαγόρ. σ. 37 : “Δικαίω δὲ τῷ Συλέως ἀδελφῷ τὴν Φυλλίδα χώραν,, . σὲ νομίσματα Παγγαίου τὸ ὄνομα Ζαιελεῖς κλπ.

6) Θουκυδ. II, 99 : “καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ,, . Τὸ ὄνομα Πιερία ὁ Ἀ. Δασκαλάκης (Συμπληρώματα σὴν Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθν. Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἀθ. 1952), ἰσχυρίζεται πὺς σημαίνει εὐφορὴ χώρα καὶ παράγεται ἀπ' τὸ πῖαρ, πείρα.

7) Στέφ. Βυζ. σὴν λ. “Μύρκινος τόπος καὶ πόλις κτισθεῖσα παρὰ τῷ Στρυμόνι ποταμῷ. Τὸ ἔθνηκὸν Μυρκίνιος, καὶ Μυρκινία. Παρθένιος δὲ Μυρκινίαν αὐτὴν φησι,, . — Ἡρόδ. γ, 11. 23. 124.—Θουκυδ. IV, 107.—Στράβ. 7, 331 ἀπόσπ. 33.—Ἀππιαν. IV, 105.—Τζέτζ. Χιλ. 9, 220.

ΣΑΤΡΑΙ, ΒΗΣΣΟΙ

Οἱ Σάτρες¹, πὸν κατοικοῦσαν σὲ μέρη ψηλὰ κι ἀπρόσιτα τῶν βουνῶν Παγγαῖο, Μενόικιο, Ροδόπη, φθάνοντας εἰς τὸν Αἴμο καὶ ἴσως ἀκόμα δυτικότερα², ἦταν θρακικὸς λαὸς³ πιθανὸν τῆς φυλῆς τῶν Δίων⁴, φιλελεύθερος, ἄγριος, πολλὰς φορὰς ληστρικὸς⁵ καὶ πολεμικώτατος⁶. Συγκαταλέγονταν στοὺς λίγους Θράκες πὸν δὲν προσκύνησαν τοὺς Πέρσες, οὔτε ὑποτάχθηκαν ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ἄλλον κανέναν⁷, ἦταν δὲ τόσο προσκωιωμένοι στὸν πόλεμο, ὥστε πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ὑπηρετοῦσαν συχνὰ σὰν ἐθελοντὲς ἢ μισθοφόροι σὲ ἄλλους θρακικοὺς λαοὺς⁸.

1) Κατὰ τὸν C. Jirecek, τὸ θρακικὸ αὐτὸ ὄνομα παρουσιάζει συγγένεια μὲ τὸ ἀλθανικὸ σάτρ = μάχαιρα καὶ τὸ συνδιάζει μὲ τὸ ὅτι ὁ Θουκυδίδης (II, 99) τοὺς Δίους, λαὸ αὐτόνομο κι ὄρεινὸ πὸν κατοικοῦσε στὴ Ροδόπη, ὁμόφυλο μὲ τοὺς Σάτρες, τοὺς ἀποκαλεῖ «μαχαιροφόρους», . Κατὰ τὴ γνώμη μας προτιμότερο εἶναι νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ἐτυμολογία τῆς στῆ λέξη Σάτριοι, πρᾶγμα πὸν ἐνισχύεται ἀπ' τὸ γεγονός πὸς ζοῦσαν μέσα στὰ δάση «ἐν μηλωταῖς καὶ ἐν αἰγείοις δέρμασι», καὶ πὸς λάτρευαν ἰδιαίτερα τὸ Διόνυσο. Πρβλ. Διασάτηρ· διαπαίζειν. Κύπριοι καὶ σατήοροι· σάφαί βοτρυών. Κύπριοι (Ἡσύχ.) καθὼς καὶ τὸ sator = ἀρχηγέτης, γεννήτωρ. Ὁ Θωμόπουλος (Πελασγ. σ. 517) τὴ λέξη ΣΤΡ+ΑΣ = SATRES, πὸν διαβάστηκε σὲ ἐτρουσκικὴ ἐπιγραφή τὴν ἐρμηνεύει : ὁ ἀποκόπτων, ἀπ' τὸ σατήρ = μαχαιρί, ὅπως παραπάνω καὶ ὁ Jirecek, παραβάλλοντάς τῆς μὲ τὸ Saturnus = Κρόνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἄρπην (ὁ θεὸς εἰκονίζεται μὲ δρεπάνι) ὁ Ἡσίδοτος ἀποκαλεῖ καρχαρόδοντα. Μικρότερη πιθανότητα ὑπάρχει, νὰ ἔχει σχέση τὸ ὄνομα καὶ μὲ τὴν ἀσιατικὴς προέλευσης (Περσ.) λέξη σάτρα = χρυσὸς (Ἄριστοφ. Ἀχαρν. 100) σὲ συνδυασμὸ μ' αὐτὰ πὸν λέει γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ χρυσοῦ στὸ Παγγαῖο ἀπ' τοὺς Σάτρες ὁ Ἡρόδοτος (VII, 112) ἢ καὶ μὲ τὴ περσικὴ λέξη Σάτρης = ὁ σατράπης κατὰ τὸ Φώτιο, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ αὐθαίρετος, ἀγέρωχος, δεσποτικὸς (Ξεν. Ἑλλην. 3.1,12) ἢ τοῦ πλούσιου, ἐνδοξοῦ, ἐπίσημου (Ἀλέξ. 116,8.—Λουκιαν. Νιγρ. 20.—Πλουτ. Ἡθ. 616 E). Πρβλ. καὶ σὰν λατρευτικὴ προσηγορία Θεοῦ (Παυσ. 6,25,6.—Ἐπιγραμ.).

2) Ἡρόδ. VII, 111 : «Οἰκέουσι τε γὰρ ὄρεα ὑψηλὰ ἴδησι τε παντοίησι καὶ χιόνι συνηρεφέα . . . , καὶ VII, 112 : «Τὸ Πάγγαιον ὄρος...ἐὸν μέγα τε καὶ ὑψηλόν, ἐν τῷ χρυσεᾷ τε καὶ ἀργύρεα ἔνι μέταλλα. τὰ νέμονται Πιέρές τε καὶ Ὀδόμαντοι καὶ μάλιστα Σάτραι, . . .

3) Στέφ. Βυζ. στή λ. «Σάτραι ἔθνος Θράκης ὡς Ἐκατατος ἐν Εὐρώπῃ φησί, . . .

4) Θουκυδ. II,96,2 : «Παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὄρεινῶν Θρακῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δίοι καλοῦνται, τὴν Ροδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες, . . . καὶ VII, 27.

5) Στράβ. VII, 5,13.

6) Ἡρόδ. VII, 111 : «καὶ εἰσὶ τὰ πολέμια ἄκροι, . . .

7) Ἡρόδ. VII, 111 : «Σάτραι δὲ οὐδενὸς κω ἀνθρώπων ὑπήκοοι ἐγένοντο, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν· ἀλλὰ διατελεῦσι τὸ μέχρι ἐμεῦ αἰεὶ ἐόντες ἐλεύθεροι μῦνοι Θρηκίων, . . .

8) Θουκυδ. II,96 : «καὶ τοὺς μὲν μισθῷ ἐπειθεν, οἳ δὲ ἐθελονταὶ ξυνηκολούθουν, . . .

Σάτρες κατά τὸν Ἡρόδοτο ¹ ἦταν καὶ οἱ περιφρημοὶ Βησσοί ², πὺ δὲ ἀπὸ γένος ἱερατικὸ ἀρχικὰ (ἱερουργοῦσαν στὸ Μαντεῖο τοῦ Διόνυσου) ³ ἐμφανί-

1) Ἡρόδ. VII, 111.

2) Ἀλέξη βῆσσα σχετικὴ μὲ τὰ θουνά, πὺ δὲ αὐτὰ ὅπως εἶδαμε κατοικοῦσαν οἱ Βησσοί, συναντοῦμε στὸν Ὅμηρο, Ἰλ. Γ, 34: «οὔρεος ἐν βήσσης, = χαράδρες τοῦ θουνοῦ, στὸν Ὅμ. Ὑμνο πρὸς τὸν Ἀπόλλ.: «Κοίλη βῆσσα» = ἡ κοιλάδα τῶν Δελφῶν, στὸν Ἡσίοδο, Θεογ. 130: «οὔρεα θυσσῆεντα, , , πρὸβλ. δάσσων, δωρ. συγκριτ. τοῦ θαθὺς κ.ἄ. μὰ δὲ φαίνεται νὰ συγγενεῖ μὲ τὸ ὄνομα Βησσοί, πὺ εἶναι μᾶλλον θρακικό. Κατὰ τὸν Π. Καρολίδη «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορ. Παπαρηγ., Ἀθ. 1902 ὑποσημ. σελ. μθ': «ἐκ τῶν τοπικῶν καὶ ἐθνικῶν Θρακικῶν ὀνομάτων περιφρημον εἶναι καὶ τὸ τῶν Βησσῶν ἢ Βεσσῶν. Καθ' Ἡρόδοτον (Ζ, 111) οἱ Βησσοὶ ἦσαν κάτοχοι (ὡς φαίνεται ἱερεῖς) τοῦ μαντείου τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Αἴμου, μαντείου ὁμοίω τῷ Δελφικῷ μετὰ ἱερείας χρησιμοδοτοῦσης. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῶν ὑποτιθεμένων ἱερέων (Βησσῶν) θραδύτερον οἱ Βησσοὶ (ὕπὸ τύπον Βεσσοί) ἐθεωροῦντο ἔθνος Θρακικὸν (πολλὰ εἰσὶ τὰ ὀνόματα τὰ σημαίνοντα ἱερεῖς ἢ ἄρχοντας καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐννοίας μεταπεσόντα εἰς τὴν τοῦ ἔθνους) καὶ ἐπὶ τῆς πιθανῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐρεῖδομένοι τινες Ἀθλανισταὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τῶν Βησσῶν ἢ Βεσσῶν εἶδρον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐννοιαν τοῦ Ἀθλανικοῦ: μπέσσα γιὰ μπέσσα (= διδόναι καὶ λαμβάνειν τὰ πιστά). Ἄλλ' ἴσως ὁρθότερον εἶναι νὰ συναφθῇ ἢτε ρίζα καὶ ἡ πρώτη ἐννοιο τοῦ «μπέσσα, πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ πυθῶ, πυθάνομαι, πίστις κ.λ.π., — Ὅπως ἐλέπουμε καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ εἶναι ἄστοχη καὶ τὸ πιὸ σωστό, τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Βησσοὶ θὰ πρέπει νὰ τῆ ζητήσουμε εἰς τὴ λ. βασάρ καὶ Wasar = ἡ ἄλεποῦ, αἴγυπτ. (Ebert, Vorg. Lex. VI) καὶ λιθικά (Ἡρόδ. IV, 192) καὶ λυδικὰ (Αἰσχ. 59) καὶ θρακ. (Ἀθῆν. 198ε). — «Βασάροι· χιτῶνες, οὓς ἐφόρουσιν αἱ θράκται δάκχαι, . . : Ἀνέκδ. Βεκκήρου 222, 26, πιθανὸν ἀπὸ δέρμα ἄλεποῦς. — Πρὸβλ. Ἡρόδ. VII, 75: «Θρηκτικὸς δὲ ἐπὶ μὲν τῆσι κεφαλῆσι ἀλωπεκέας ἔχοντες ἐστρατεύοντο, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιθῶνας, ἐπὶ δὲ ζειράς περιβεβλημένοι ποικίλας, περὶ δὲ τοὺς πόδας τε καὶ τὰς κνήμας πέδιλα νεθρῶν, πρὸς δὲ ἀκόντια τε καὶ πέλτας καὶ ἐγχειρίδια μικρά. Οὗτοι δὲ διαδάντες μὲν ἐς τὴν Ἀσίην ἐκλήθησαν Βιθυνοί, τὸ δὲ πρότερον ἐκαλέοντο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, Στρυμόνιοι, οἰκέοντες ἐπὶ Στρυμόνι. Ἐξαστήναι δὲ φασὶ ἐξ ἡθέων ὑπὸ Τευκρῶν τε καὶ Μυσῶν, . . — Βασσαρεὺς, ἐπίθ. Διόνυσου (Ὀρφ. Ὑμν. 45, 2). Βασσαρεὺς καὶ θασσαρεὺς = ἱερέας τοῦ Βάκχου, θακχευτῆς (Ἀνακρ. 53. — Ἀνθ. Παλατ. : θασσαρικῶν . . . θιάσιοι). — Βασσαρικά· τὰ Διονυσιακά (Σουΐδας εἰς τὴν λ.). — Βασσάρα = πόρνη, ἐταίρα (Δύκος. 771, 1393).

3) Ἡρόδ. VII, 111: «Τὸ δὲ μαντήιον τοῦτο ἔστι μὲν ἐπὶ τῶν ὁρέων τῶν ὑψηλοτάτων, Βησσοὶ δὲ τῶν Σάτρων, εἰσὶ οἱ προφητεύοντες τοῦ ἱεροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέωσα κατὰ περ ἐν Δελφοῖσι καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον».

Ἀπ' τὴν τελευταία φράση τοῦ Ἡρόδοτου «καὶ τίποτε ἄλλο ἐξαιρετικὸν» συμπεραίνουμε πῶς γιὰ τὸ Μαντεῖο αὐτὸ θὰ κυκλοφοροῦσαν πολλὰς φήμες ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνας. Πολλοὶ πιστεῖον πῶς εἶναι τὸ ἴδιο Μαντεῖο, πὺ εἰδοποίησε τοὺς κατοίκους τῶν Λιθῆρων, ὅτι ἡ πόλις τους θὰ καταστραφεῖ ἂν ξεθάδονταν τὰ κόκκαλα τοῦ Ὀρφέα. Σχετικὰ μὲ τὸν ἐντοπισμὸν του, ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία στοὺς ἐρευνητῆς. Μερικοί, ὅπως ὁ Μερτζίδης (Αἰ χῶραι τοῦ Παρελθ. σ. 96) ὁ Destevises du Dezert (Géogr. p. 396) ὁ Δ. Μοσχόπουλος (Εἰκοσιφ. σ. 7) ὁ Heuzey (Miss. p. 30) τὸ τοποθετοῦν ἀπάνω στὸ Μενοίκιο (Boz - dag). Ὁ Ν. Φιλιππίδης μάλιστα (Περιοδ. Παρνασσός, Ἀθ. Τόμ. Α' τεύχος Β', σ. 130) καθορίζει ἀκριβέστερα τὴν θέσιν τοῦ

ζονται ἀργότερα σὰν ξεχωριστὴ θρακικὴ φυλὴ μὲ τὸ ὄνομα Βέσσοι ἢ Βεσσοὶ ἢ Τετραχωρίται ἢ Τετράκωμοι καὶ φαίνονται σκορπισμένοι ὡς τὸν Πόντο ¹.

Ὁ Πλίνιος τοὺς ἐπεκτείνει σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς συγγενικὲς φυλές, ἀνάμεσα σὲ τὶς ὁποῖες σχηματίζουν καὶ μιὰ ἰδιαίτερη φυλὴ τοὺς Διοβέσσους ². Τελικὰ ἡ μεγαλύτερη μᾶζα τῶν Βησσῶν συγχωνεύτηκε μὲ τοὺς Δαρδάνιους, τὴν τύχη τῶν ὁποίων ἀκολούθησε. Ἔτσι ἀντιστάθηκαν στὸ βασιλιὰ Δημήτριον ὅταν ἐπετέθηκε στὴ χώρα τους τὸ 239 π.Χ., ὑποτάχθηκαν στοὺς Ρωμαίους τὸ 72 π.Χ., ἔγιναν Χριστιανοὶ τὸ 400 περίπου καὶ γενικὰ ἔκαναν πολὺ συχνὰ αἰσθητὴ στὴ βυζαντινὴ ἱστορία τὴν παρουσία τους. Ὡς πρὸς τὸ ἔθνος αὐτό, πρὸς τὸ ἔνωσε ἡ θρησκεία μὲ τὴν ἀνεξαρτησία μιᾶς ζωῆς ἀγρίας καὶ πρὸς τὰ πρωτογονικά του πλούτη τοῦ ἔδιναν ἓνα εἶδος ὑπεροχῆς ἀπέναντι στοὺς γείτονες, χάθηκε στὴ φοβερὴ ρουφήτρα τῶν καιρῶν καὶ τῶν πολέμων, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι λαοί, χωρὶς νὰ μᾶς ἀφήσει δικό του τίποτα.

Μαντείου στὸ σημερινὸ χωριὸ Μαντήλιον (Α. τῆς Ζίχνης) πρὸς ὀνομάζονταν τάχα πρῶτα Μαντήιον ἀπ' τὸ ἀρχαῖο φύλο «Μαντύοι» τοὺς ὑπηκόους τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου Παίονα Μαντύα, πρὸς κατάφυγε στὸ Δαρεῖο μαζὶ μὲ τὸν Πύργη γιὰ νὰ γίνεῖ τύραννος καὶ κατοίκησε ἐδῶ (Ἡρόδ. V, 12). Πρέπει νὰ ἀπορρίψουμε φυσικὰ τὴν ἀποψη αὐτὴ γιὰ τὰ παιδαριώδη ἐπιχειρήματα καὶ τὰ φανταστικὰ στοιχεῖα τῆς. Ὁ Ἡρόδοτος, μιλώντας γιὰ τοὺς Σάτρες, λέει πῶς ἓνα μέρος τους κατοικοῦσε στὸ ψηλὸ Παγγαῖο. Μὰ μνημονεύοντας ὕστερα τὸ Μαντεῖο, ἀναφέρει μοναχὰ ἀόριστα πῶς ἦταν στὰ ψηλὰ βουνά, χωρὶς νὰ τὸ καθορίζει ἢ νὰ τὸ ὀνομάζει, ὅπως ἀσφαλῶς θὰ ἔκαμνε ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὸ Παγγαῖο, πρᾶγμα πρὸς μᾶς ἀναγκάζει νὰ υποθέσουμε ἐνισχύοντας τὴν ἀποψή μας καὶ ἀπ' τὴ διατύπωση «βουνά, στὸν πληθυντικὸ», πῶς ὑπῆρχαν σὲ ὄλα τὰ ψηλὰ βουνά τῆς Θράκης παρόμοια Μαντεῖα. Τὸ ὅτι ὑπῆρχε καὶ στὸ Παγγαῖο δὲ χωράει καμιά ἀμφιβολία, γιὰ τὸ μνημονεῖται ρητὰ ὁ Εὐριπίδης. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τέλος «ἓνα ἄδυτο ἀφιερωμένο στὸ Διόνυσον, πρὸς ὑπῆρχε στοὺς Θράκες Λίγυρες. Στὸ Ἱερό αὐτὸ ἔδιναν χρησμούς. Μόνον πρὸς ὅσοι προφήτευσαν ἐκεῖ, ἔπιναν πολὺ κρασί, ὅπως στὴν Κλάρο πίνουν νερό».

Τὸ μόνον ἑλληνικὸ Μαντεῖο τοῦ Διόνυσου γιὰ τὸ ὁποῖο σώθηκε μιὰ ἀχνὴ περιγραφή, εἶναι τῆς Ἀμφικλείας στὴ Φωκίδα (Παρνασσό). Ὁ Πausanias γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ: «Δὲν ὑπάρχει οὔτε εἴσοδος πρὸς νὰ ὀδηγεῖ στὸ ἄδυτο, οὔτε ἀγαλμα ὁρατό. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμφικλείας λὲν πῶς ὁ θεὸς αὐτὸς (Διόνυσος) τοὺς δίνει χρησμούς καὶ τοὺς βοηθᾷ σὲ ἀρρώστειες τους, ἀσκώντας τὴ θεραπευτικὴ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τοὺς κατοίκους τῶν περιχώρων μὲ ὄνειρα. Ἐρμηνευτὴς των εἶναι ἓνας παπάς, πρὸς προφητεύει ὅταν κατέχεται ἀπ' τὸ θεό».

1) Στράβ. VII 5, 13: «Εἰθ' οἱ περὶ τὸν Αἴμον καὶ οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ οἰκοῦντες μέχρι Πόντου, Κόραλλοι καὶ Βέσσοι καὶ Μαιδῶν τινες... Βέσσοι δὲ οἵπερ τὸ πλέον τοὺς ὄρους νέμονται τοῦ Αἴμου καὶ ὑπὸ τῶν ληστῶν λησται προσαγορεύονται, καλυδίται τινες καὶ λυπρόβιοι· συνάπτοντες τῇ τε Ροδόπῃ καὶ τοῖς Παίοσι, . — Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Τετραχωρίται, οἱ Βεσσοί, ὡς Στράβων ἐβδόμη. Οὗτοι λέγονται καὶ Τετράκωμοι, . — Πρὸς. Ἐπίχαρμ. Ἀπόσπ. 164: «δᾶσσον τὸ χωρίον, .

2) Plin. Hist. Nat. IV, 8: «Levo (latere Strymonis) Digeri, Bessorumque multa nomina ad Nestum amnem, Pangaei montis ima ambientem, inter, Elethos, Diobessos, Carbilessos».

ΠΑΝΑΙΟΙ, ΔΡΩΟΙ, ΔΕΡΣΑΙΟΙ

Οἱ Παναῖοι, Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι εἶχαν στενὴ φυλετικὴ συγγένεια μὲ τοὺς Ἡδωνοὺς, μὰ ποῦ ζοῦσαν εἶναι δύσκολο νὰ καθοριστεῖ μὲ ἀκρίβεια.

Οἱ πρῶτοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν λαὸς αὐτόνομος, ποὺ κατοικοῦσε κατὰ τὸ Στέφανο Βυζάντιο ¹ κοντὰ στὴν Ἀμφίπολη. Ὁ Ἡρόδοτος στὴν ἀπαρίθμηση τῶν θρακικῶν φυλῶν τὴν ἐποχὴ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Μεγάβαζου κι ἀργότερα στὴν πορεία τοῦ Ξέρξη, δὲν τοὺς ἀναφέρει καθόλου, πρᾶγμα ποὺ μᾶς κάνει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἐγκαταστάθηκαν ἀργότερα ἐδῶ, μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῶν Παιόνων ἀπ' τοὺς Πέρσες.

Ὁ Θουκυδίδης ² μνημονεύοντας τὶς θρακικὲς φυλὲς ποὺ ἐξουσίαζαν πεδινὰ τμήματα πρὸς βορρᾶν τῆς ἀριστερῆς ὄχθης τοῦ Στρυμόνα καὶ ποὺ φοβήθηκαν μήπως ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Σιτάλης, ἐπιστρέφοντας ἀπ' τὴν ἐπιδρομὴ του στὴ Μακεδονία περάσει τὸ Στρυμόνα καὶ τοὺς λεηλατήσῃ, τοὺς ἀναφέρει πρῶτους, ὕστερα τοὺς Ὀδόμαντες καὶ τελευταίους τοὺς Δρώους καὶ Δερσαίους. Εἶναι δὲ γνωστὸ, πὼς ὁ Θουκυδίδης, ὅπως καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ἀκολουθοῦσε συνήθως σὲ τέτοιες ἀριθμήσεις τὴν κανονικὴ γεωγραφικὴ σειρὰ, ἀντίθετα μὲ τὸ Στράβωνα, ποὺ πολλὲς φορὲς δὲν τὸ πρόσεχε ³. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὶς παραπάνω ἐνδείξεις μποροῦμε νὰ τοποθετήσουμε τοὺς Παναίους γύρω ἀπ' τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀγγίτη ποταμοῦ, ποὺ ἴσως ἢ ὀνομασία του Πάνακας ⁴ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους νὰ μὴν εἶναι ἄσχετη. Τὸ ὄνομα Παναῖοι δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ προέρχεται ἀπ' τὴ λέξη Πάν, Πανεῖα, Πανικὸς = ὁ ἀνήκων ἢ ἀρμόζων εἰς τὸν Πᾶνα ⁵. Χαρακτη-

1) Στέφ. Βυζ. στή λ. «Παναῖοι, ἔθνος Ἡδωνικὸν οὐ πόρρω Ἀμφιπόλεως».

2) Θουκυδ. II. 101 : «ἐφοδῆθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν Στρυμόνος πρὸς βορέαν Θράκες, ὅσοι πεδία εἶχον, Παναῖοι καὶ Ὀδόμαντοι καὶ Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι· αὐτόνομοι δ' εἰσὶ πάντες».

3) Σύγκρ. Θουκυδ. IV, 109 : «Θύσσον καὶ Κλεωνᾶς καὶ Ἀκροθώους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δίον». — Ἡρόδ. VII, 22 : «Δίον, Ὀλόφυξος, Ἀκρόθων, Θύσσος, Κλεωναι». — Στράβ. VII, 330 ἀπόσπ. 34 : «Κλεωνᾶς, Ὀλόφυξον, Ἀκροθώους, Δίον, Θύσσον».

4) Τυπικὸν Πακουριανοῦ (1083 μ. Χ.) σ. 12 : «... περὶ τὸν Πάνακα ἦτοι τὸν Ἀγγίτην ποταμόν...». — Miklosich-Miller, Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana. Tom. 1 - 6. Wien 1860 - 1890, 5, IV, Nr. IV σ. 93. — Nr γ σ 96. — Nr. XVI σ. 113. 114 κ. ἀ. — Ἰσως ἕμως τὸ Πάνακας, ἀπ' τὸ πάνακες = ὀνομασία διαφόρων φυτῶν (νάρθηξ : Θεόφρ. Φ. I. 9, 7, 2. — νάρδος : Διοσκ. 3, 48, κλπ.) ἢ ἀπ' τὸ πανακῆς = ὁ τὰ πάντα ἰώμενος (Στράβ. 6, 3, 9 : ποτάμιον πανακῆς πρὸς τὰς τῶν θρεμμάτων νόσους). — Πρβλ. Πανάκεια, ὄνομα θυγατέρας τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Ἰπποκρ. Ὀρκ. — Ἀριστοφ. Πλ. 702) καὶ θεραπεία (Ἡσύχ.).

5) Δουκ. Διον. 6. — Πλούτ. Κατσ. 43. — Πολύβ. 5, 96, 3. — Πρβλ. σὲ ἐπιγρ. Πανιασταί = αὐτοὶ ποὺ λατρεύουν τὸν Πάνα, ἱερὸς σύλλογος στὴ Ρόδο καὶ στὴν Πέργαμο. — Ἐπίσης Παιῶν = ὄνομα τοῦ ἱατροῦ τῶν θεῶν καὶ ἐπώνυμο τοῦ Πάνα (Ὀρφ.

ριστικό εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πάν συνοδὸς τοῦ Διόνυσου στὸ θῖασό του, εἶχε γυναῖκα του τὴν Αἴγη, πού σημαίνει τραγίνα. Σ' αὐτὰ ὅλα διαφαίνεται μιὰ στενὴ θρησκευτικὴ σχέση με τοὺς ὑπόλοιπους δυὸ λαοὺς καὶ βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Παναῖοι ὀνομάστηκαν ἔτσι ἢ γιατί ἦταν ἕνας λαὸς βοσκῶν καὶ γεωργῶν ἢ ἐπειδὴ μύστες ὅπως ὅλοι οἱ λαοὶ γύρω στὸ Παγγαῖο τῶν διονυσιακῶν ὀργίων, διατηροῦσαν ἰδιαίτερο Ἱερὸ στὸν Πάνα (πανίω δαίμωνι· μανιῶδει δαίμονι : Ἑσύχ.).

Ἡ λατρεία τοῦ Πάνα, πού ἦταν ἀρχικὰ θεότητα ἡλιακῆ² καὶ γιὰ τοὺς Ὀρφικοὺς εἶχε μιὰ ξεχωριστὴ καὶ μυστικιστικὴ σημασία³, ἐπισημαίνεται σ' αὐτὴ τὴν περιφέρεια ἀπὸ διάφορα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα⁴.

Οἱ Παναῖοι κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πῆραν μέρος σὰν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων στὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας Περδίκᾳ Β', μὰ ἀργότερα, μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς χώρας τους ἀπ' τοὺς Μακεδόνες, δὲν ἀναφέρονται πούθεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίᾳ ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι θρακικοὶ λαοί, γιατί καταργεῖται ἰδιαίτερα τὸ γενοφυλετικὸ τους σύστημα, πού τοὺς ἐπέτρεψε ἢ νὰ συγχωνευτοῦν ἢ νὰ ἐνωθοῦν με τοὺς ὑπόλοιπους Θράκες καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν κοινὴ τύχη τους. Σχετικὰ τώρα με τοὺς Δρώους παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς: Τὸ ὄνομα Δρῶοι εἶναι πιθανὸν νὰ παράγεται ἀπ' τὸ ρῆμα δρῶ⁵, με τὴ σημασία τοῦ θύω ἢ τελῶ μυστικῆς ἱεροτελεσιῆς.

¹ Ὑμν. 52, 11) τοῦ Διόνυσου (Ὀρφ. Ὑμν. 52, 11) τοῦ Ἡλίου (Ὀρφ. Ὑμν. 8, 12.— Τὸ ὄνομα Πάν μερικοὶ τὸ ἐτυμολογοῦν ἀπ' τὸ ρῆμα πάομαι = κτῶμαι καὶ τὸ λατινικὸ pasco = βόσκω. Κατὰ τὸν Max Müller ἡ λέξις Πάν σχετίζεται πιθανότερα με τὴ σανσκριτικὴ λέξις Παβάνα = ἄνεμος πού καθαρίζει καὶ σαρώνει. Ἡ συσχέτιση αὕτη δικαιολογεῖται κι ἀπ' τὸ μῦθο γιὰ τὴν σχέσιν τοῦ θεοῦ πρὸς τὴ νύμφη Πίτυν. Ὁ Cox συσχέτιζει τὸ Πάν καὶ τὸ Παβάνα με τὸ λατ. Favonius = Ζέφυρος.

1) Ὁ Πάν εἶχε τὸ ἐπίθετο Αἰπόλος, Αἰγελάτης (Πλούτ. Πομπ. 4.— Ἀνθ. Παλ. II, 229), Θηρονόμος (Ἀνθ. Παλ. II, 6.111) Θηροφόνος (Ἀθῆν. I, 455a) Ἀγρονόμος (Ἀπολλ. Ρόδ. A, 1127.— Ἀνθ. Παλ. 9, 337.), Τροπαιοφόρος (Ἀνθ. Παλ. II, 294) κ. ἄ. Πρβλ. Πανία, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα ὀνόματα τῆς Ἀρκαδίας.— Πάνιον, ἐπιγρ. Ἡ σπηλιὰ τοῦ Πάνα.— Πανίας θήσασα : Αἰσχύλ. ἀπόσπ. 98.

2) Πανυσαν. II, 11, 2.— Macr. Sat. I, 22. V, 22, 9.— Βιργ. Γεωργ. III, 391.

3) Ὀρφ. Ὑμν. XI : « Πάνα καλῶ κρατερόν, νόμιον, κόσμοιο τὸ σύμπαν, οὐρανόν, ἰδὲ θάλασσαν, ἰδὲ χθόνα παμβασιλείαν, καὶ πῦρ ἀθάνατον· τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ Πανός.

.
ἀρμονίην κόσμοιο κρέκων φιλοπαίγμονι μολπῆ,
παντοφυγῆς, γενέτωρ πάντων, πολυόνυμα δαίμων·
κοσμοκράτωρ, ἀξητά, φασφόρε, κάρπιμε Παιάν».

4) Βλπ. Γ. Καφτ. Ἱστορ. Σερρών. Τόμ. Α', σ. 240 καὶ 327.

5) Ἀθῆν. 14, 660 A : « καὶ οἱ παλαιοὶ τὸ θύειν δρᾶν ὀνόμαζον. ἔδρων δ' οἱ κήρυκες ἄχρι πολλοῦ βουθυτοῦντες, φησί, καὶ σκευάζοντες καὶ μιστύλλοντες, ἔτι δ' οἱ-

Με την προϋπόθεση δὲ πὼς ὁ βαρβαρικός φθόγγος *d*, μιᾶς ξενικῆς γλώσσας, θρακικῆς ἢ πελασγικῆς, ἦταν δυνατόν νὰ μετατραπεῖ τόσο σὲ Δ ὅσο καὶ σὲ Τ ἀπ' τοὺς Ἑλληνες,¹ τότε ἴσως νὰ ὑπάρχει μιὰ ἐτυμολογικὴ συγγένεια στὰ δνόματα τοῦ λαοῦ τῶν Δρώων καὶ τῆς πόλης Τρωίλιον² (δρῶ, δρᾶν, Δρῶ-οι, Τρωίλιον, Τρω-γ-ίλιον, Τρῶ-γίλος, Τρα-ίλιον, Τρά-γ-ίλος) ποὺ ἀπεῖχε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ὁδοιπορικοὺς πίνακες³, 10 ρ. μίλλια ἀπ' τοὺς Φιλίππους πρὸς τὴ σιντικὴ Ἡράκλεια, ἐπιτρέποντας νὰ τοποθετήσουμε ἔτσι τοὺς Δρώους ἀνάμεσα στὸν μέσο Ἀγγίτη καὶ στοὺς ΒΑ. πρόποδες τοῦ Παγγαίου.

Ἄν ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς χαρακτηρισεῖ ὑπερβολικὸς γραμματολογικά, φαίνεται ἐν τούτοις ἀρκετὰ ἀσφαλῆς μιὰ ἐννοιολογικὴ ταυτότητα μεταξὺ τῶν δύο ὀνομάτων Δρῶοι καὶ Τραγίλιον. Βασίζεται δὲ στὸ γεγονός ὅτι καὶ ἡ λέξις Τραγίλιον δὲ σημαίνει παρὰ ἓνα χωριὸν τράγων. Ὁ τράγος ἦταν τὸ τοτέμ τοῦ Διόνυσου-γι' αὐτὸ καὶ οἱ λειτουργοὶ τοῦ θεοῦ ἐκτελοῦσαν τὰ ἄσματά του μεταμφιεσμένοι σὲ τράγους⁴. Αὐτὴ ἡ μετενσάρκωση, βᾶση τῆς διονυσιακῆς λατρείας, θεωρεῖται καὶ ἡ ἀφειτηρία καθὲ δράματος⁵.

νοχοοῦντες».—Πλούτ. Νόμ. 9.—Ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα προέρχεται καὶ ἡ λέξις δρᾶμα.—Πρόβλ. σὲ ἐπιγρ. δραμοσύνη = τελετή, καὶ Ἡσύχ. δαρὸς = ἑορτὴ καὶ ἄρτος ἄζυμος.

1) Πρόβλ. Τᾶν = Ζᾶν = Ζεὺς = γεν. Διός. — damas = δόμος, divus = Δίφος, daru = δόρυ, κλπ.

2) Σύγκρ. τὴν περίεργη ὁμοιότητα : Δρῶοι - Τρῶες καὶ Τρωίλιον, Τρωᾶς-Ἴλιον.

3) Tabula Peutinger. VIII, 2 : «Triulo X Philippis».

4) Ἡσύχ. στή λ. : «Τραγηφόροι· αἱ κόραι Διονύσω, δργιάζουσαι τραγὴν περιήπτοντο».—Σουίδης: κῶμος· ἡ μέθη καὶ ὁ ὀρχησμὸς.—Κωμικ. Ἄνωνυμ. 106: ἡ σάτυρα ἐκαλεῖτο πόρνη.

5) Ἡ διαμόρφωση τοῦ δράματος συνδέεται μὲ τὴ λατρεία τοῦ Διόνυσου, θεοῦ τῆς ἀμπελοργίας καὶ τοῦ κρασιοῦ. Κατὰ τὸν Σιμωνίδη (στὸν Ἀθήναιο II, 11, 40 b) ἀπ' τὸ μεθύσι ξηπήθησε ἡ κωμῶδία καὶ ἡ τραγωδία. Ὁ Πλάτων (Νόμοι III, κεφ. 15, 790 b) ἀποκαλεῖ τὸ διθύραμβο ἄσμα γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Διόνυσου. Οἱ ἐκτελεστές του, ποὺ ἦταν μεθυσμένοι (Ἀρχιλόχος, ἀπόσπ. 74) ἀποτέλεσαν τὸν πρῶτο χορὸ (πομπή, θίασος) στὸν ὁποῖο ξεχωρίζει κι ὄλας ὁ κορυφαῖος. Ὁ Ἀριστοτέλης (Ποιητ. κεφ. 3, 1448 a) λέγει ὅτι : «δράματα καλεῖσθε τινες αὐτὰ φασιν, ὅτι μιμοῦνται δρῶντας» συμπεραίνει δὲ (κεφ. 4, 1449 a, 19 - 20) πὼς ἡ τραγωδία : «ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας διὰ τοῦ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν, ὅψὲ ἀπεσεμνύνθη», δηλαδή γεννήθηκε ἀπ' τὸ λεγόμενο δρᾶμα σατύρων, ὀφείλεται δὲ ἡ δημιουργία τῆς στοὺς ἐξάρχοντας τὸν διθύραμβον.—Κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. στή λ. τραγωδία, αὐτὴ ἐρμηνεύεται μὲ βᾶση τὸ γεγονός πὼς ὁ χορὸς ἀποτελοῦνταν στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἀπὸ Σατύρους ποὺ ὀνομάζονταν τράγοι. Τὴν ἀποψη αὐτὴ ὑποστηρίζουν καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι στηριζόμενοι στὶς παραστάσεις τῶν ἀγγείων. Ἄλλοι ὅμως ἐρμηνεύουν τὴ λέξις τραγωδία, σὰν ὠδὴ ἔναντι ἀμοιβῆς τράγου (οἱ νικητὲς τῶν τραγικῶν ἀγῶνων ἐπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἓναν τράγο) : Σχολ. Πλάτων. III, 394 c. — Διοσκουρίδης. Παλατ. Ἀνθ. VII, 410.—Orat. Ars Poët 230. — Βιργίλ. Γεωργ. II στίχ. 380 - 384 κ.λ.π. Τέλος πολλοὶ νεότεροι ἐπιστήμονες, ἐπισημαίνοντας τὴν παρουσία τῶν θρῆνων σὲ ὄλα

Ἄξιζει νὰ περατηρήσουμε ἀκόμα, πὼς τράγοι ὀνομάζονται ἐκτὸς ἀπ' τοὺς Σάτυρους¹ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Διόνυσος² καὶ πὼς σ' αὐτὰ τὰ μέρη τοῦ Παγγαίου, ἀρχαῖο λίκνο τῆς διονυσιακῆς λατρείας³ ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι λαοί, πού ἐκτελοῦσαν μυστήρια⁴ ὅπως οἱ Σάτραι⁵ (=Σάτυροι;), οἱ Παναῖοι, οἱ Ἡδωνοὶ κλπ.

Οἱ Δερσαῖοι⁶ τέλος, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου⁷, θὰ πρέπει νὰ κατοικοῦσαν, ὕστερα ἀπ' τοὺς Σαπαίους καὶ πιὸ ἐδῶ ἀπ' τοὺς Ἡδωνούς, κάπου δηλαδὴ ἀνάμεσα Νέστου καὶ Στρυμόνα.

Ὁ Reinach⁸ τοὺς τοποθετεῖ στὴν περιφέρεια τῶν Φιλίππων, πρᾶγμα πού δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ὅσα λίγα γράφει γι' αὐτοὺς ὁ Θουκυδίδης⁹. (Βλ. περισσ. στὸ ὄνομα Δέρρωνες).

Ποιὰ ἦταν ἡ τύχη καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν λαῶν δὲν ξέρουμε, μὴ βρίσκοντας τίποτε σχετικὸ γι' αὐτοὺς στὶς πηγὲς ἀργότερα.

ΠΙΕΡΕΣ

Οἱ Πίερες κατοικοῦσαν ἀνάμεσα στὰ Ν. Α. τοῦ Παγγαίου καὶ στὴ θάλασσα¹⁰. Στὸ μέρος αὐτὸ πού ὀνομάστηκε ἀπ' αὐτοὺς Πιερίαι καὶ ὁ μικρὸς

τὰ δράματα καὶ σὰν βασικὸ στοιχεῖο κάθε τραγωδίας, διαπιστώνουν τὴ στενὴ σχέση τους μὲ τὰ θρησκευτικὰ μυστήρια.

1) Αἰλ. Ποικ. Ἰστ. 3, 40 : «Οἱ συγχορευταὶ Διονύσου Σάτυροι ἦσαν οἱ ὑπ' ἐνίων Τίτυροι ὀνομαζόμενοι».—Πρβλ. Εὐστ. 1157, 38 καὶ Στράβ. 468, 470.—Ἡσύχ. στὴ λ. τίτυρος.—Θεοκρίτ. Εἰδύλλ. 3, 2.—Ἀππιαν. Λιβυκῆ, 66 : «καὶ χορὸς κιθαριστῶν τε καὶ τιτυριστῶν ... λυδοὺς δὲ αὐτοὺς καλοῦσι».—Πρβλ. τίτυρος = λακωνικὴ σημασία τοῦ κριαριοῦ (Σέρβ. στὸ Βιργίλ. ἐκ λόγ. Προσιμ.) καὶ τοῦ τράγου (Σχολ. στὸ Θεόκρ. 3, 2) καὶ συνηθισμένο ὄνομα ποιμένων.

2) Παλατινὴ Ἀνθολογία, 524.

3) Ψευδοπλούταρχ. Περὶ Ποταμῶν III : «ἐν τῷ Παγγαίῳ ... τῶν Διονυσίων τελομένων, οἱ ἐγγῶριοι νεβρίδας περιβέβλημένοι καὶ θύρσους κρατοῦντες ὕμνον ᾄδουσι ... καθὼς ἱστορεῖ Κλειτώνυμος ἐν τῷ γ' τῶν τραγικῶν».

4) Ἡρόδ. VII, 111.

5) Ἡρόδ. VII, 112.

6) Στεφ. Βυζ. στὴ λ. «Δερραῖοι, θράκιον ἔθνος. Ἡρόδοτος... Δερσαίους αὐτοὺς φησι».—Μερικοὶ ἐπιστήμονες τοῦ περασμένου αἰῶνα, ταῦτιζαν ἀθαιρέτα τοὺς Δερσαίους μὲ τοὺς Σιρροπαίους, ὑποστηρίζοντας πὼς τὸ Σιρροπαῖος προήλθε ἀπὸ παραφθορὰ τοῦ Δερροπαῖος (βλπ. Dethier. Περιόδ. «Φιλολ. Σύλλ. Κωνσταντινουπόλεως», Τόμ. 4, σ. 92).

7) Ἡρόδ. VII, 110 : «Ἔθνεα δὲ Θρηίκων ... δι' ὧν τῆς χώρας ὁδὸν ἐποιέετο τοσαῦτα, Παῖτοι, Κίκονες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Δερσαῖοι, Ἡδωνοί, Σάτραι».

8) M. Th. Reinach. Rev. Numism. 1897, p. 121.

9) Θουκυδ. II, 101 : «ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν Στρυμόνος πρὸς βορέαν Θράκες, ὅσοι πεδία εἶχον, Παναῖοι καὶ Ὀδόμαντοι καὶ Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι».

10) Ἡρόδ. VII, 112 : «παραμείβετο (Ἐέρξης) τείχεα τὰ Πιέρων, τῶν ἐνί

κόλπος του Πιερικός, θὰ πρέπει νὰ ἐγκαταστάθηκαν γύρω στὰ 700 π. Χ. ὅταν δηλαδὴ τοὺς ἔδιωξαν μὲ μιὰ σειρά πολέμους οἱ πρῶτοι Μακεδόνες βασιλιάδες (Τημενίδαι) ἀπ' τὴν παλιά τους χώρα Πιερία, ἀνάμεσα στὰ Πιέρια, τὸν Πηνειό, τὴ Θάλασσα καὶ τὸν Ἀλιάκμονα¹, τμήμα κατόπι τῆς Κάτω Μακεδονίας.

Οἱ Πίερες γνωστοὶ στὸν Ὅμηρο², ἦταν θρακικὸς λαός, ποὺ σὲ ἀπροσδιόριστο χρόνο εἶχε προχωρήσει ὡς τὸν Ὀλυμπο³, γιὰ νὰ καταλήξει τελικὰ ὅπως εἶδαμε στὸ Παγγαῖο, κοντὰ σὲ ὁμόφυλους λαοὺς καὶ ἴσως στὴν ἀρχικὴ κοιτίδα του. Γοητευτικοὶ μύθοι καὶ πολλὲς κατακτήσεις τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, συνδέονται μὲ τὸ λαὸ αὐτό, ποὺ πολὺ νωρὸς ἐξελληνίστηκε.

ΒΙΣΑΛΤΑΙ

Ἡ κοιτίδα τῶν Βισαλτῶν ἦταν ἀνάμεσα στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ κάτω Στρυμόνα ποταμοῦ καὶ στὸ βουνὸ Βερτίσκο⁴, ἡ ἐπαρχία δηλαδὴ τῆς σημερινῆς Νιγρίτας⁵.

Συγκατοικοῦσαν μὲ διάφορους λαοὺς, ὅπως τοὺς Πελασγοὺς, Ἡδωνοὺς κλπ. ἰδιαίτερα μὲ τοὺς Παίονες. Ἐχοντας ἀρχικὰ δικό τους βασιλιά⁶ καὶ αὐτομία, ἐπεκτάθηκαν κατὰ καιροὺς σημαντικά.

Φάγρης ἐστὶ οὐνομα καὶ ἑτέρω Πέργαμος. Ταῦτη μὲν δὴ παρ' αὐτὰ τὰ τείχεα τὴν ὁδὸν ἐποίεετο, ἐκ δεξιῆς χειρὸς τὸ Πάγγαιον ὄρος ἀπέργων, ἐὼν μέγα τε καὶ ὑψηλόν, ἐν τῷ χρύσῳ τε καὶ ἀργύρῳ ἐνὶ μέταλλα, τὰ νέμονται Πίερες τε καὶ Ὀδόμαντοι καὶ μάλιστα Σάτραι».—Στράβ. 331, 33 : «εἶτα αἱ τοῦ Στρυμόνος ἐκβολαί· εἶτα Φάγρης, Γαληψός, Ἀπολλωνία, πᾶσαι πόλεις».—331, 35 : «Ἐννέα Ὀδοὶ (Ἀμφίπολις)· εἶτα Γαληψός καὶ Ἀπολλωνία, κατεσκευασμένα ὑπὸ Φιλίππου». — Στέφ. Βυζ. στή λ. «Κρηνίδες, πόλις Πιερίας ἧς Φίλιππος μετωνόμασε Φιλίππους».—Ἐδῶ ἡ Πιερία ἐκτείνεται ὡς τοὺς Φιλίππους, πρᾶγμα πολὺ ἀμφίβολο.

1) Θουκυδ. II, 99: «Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκκου πατὴρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ... (Τημενίδαι) πρῶτον ἐκτῆσαντο καὶ ἐβασίλευσαν κρατήσαντες μάχῃ ἐκ μὲν Πιερίας Πίερας, ὅτ' ὕστερον ὑπὸ τὸ Πάγγαιον πέραν Στρυμόνος ὤκησαν Φάγρητα καὶ ἄλλα χωρία, καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικός κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ».

2) Ὅμ. Ἰλ. Ε, 225.

3) Στράβ. VII, 330 : «Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Λεῖδηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη».—Ἰποστηρίζεται καὶ ἡ γνώμη πὼς οἱ Πίερες ἦταν Παίονες (J. Svoronos «Journal Intern. d' Archéol. Numismat». Paris 1918 - 1919, σ. 123) βασισμένη στὴν πληροφορία τοῦ Στράβωνα (329, 38) : «Τὴν Παιονίαν μέχρι Πελαγονίας καὶ Πιερίας ἐκτετάσθαι φασί».

4) Πτολεμ. III. 13, 9.

5) Ἡρόδ. VII, 115 : «Ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ἐπορεύετο ὁ στρατὸς ἐνταῦθα πρὸς ἡλίου δυσμῶν, ἐστὶ αἰγιαλὸς ἐν τῷ οἰκημένῃν Ἀργίλιον πόλιν Ἑλλάδα παρεξήιε· αὕτη δὲ καὶ ἡ κατώπερθε ταύτης καλεῖται Βισαλίτη».

6) Κατὰ τὸ Σβορώνο, δ. π. σελ. 101, τῆ λέξη Θρηξίς σ' ἓνα κομμάτι τοῦ Ἡρό-

Ἐμφέρεται ὅτι στοὺς μυθικοὺς χρόνους οἱ Βισάλτες μὲ τὸ βασιλιά τους Ὀναρη (Νάρις) πολιορκήσαν τὴν πόλη Καρδία τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου¹. Σὲ ἐποχὴ ἐπίσης προϊστορικῆ ἕνα τμήμα τους ἔφτασε πρὸς νότον ὡς τὴ Σιθωνία καὶ Παλλήνη ὅπου καὶ ἐγκαταστάθηκε, μὰ τοὺς ἔδιωξαν ἀργότερα μὲ τὴ βία².

Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη στὴν Ἑλλάδα (5ος αἰώνας) ἡ Βισαλτία ἐμφανίζεται ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο ἐνωμένη διοικητικὰ μὲ τὴν Κρηστωνικὴ³, ὑπολείμματα δὲ Βισαλτῶν καὶ Κρηστωναίων ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν ὡς τὸν καιρὸ τοῦ Θουκυδίδη στὴ χερσόνησο τῆς Χαλκιδικῆς Ἀκτὴ⁴. Μετὰ τὴ μακεδονικὴ κατάκτηση μεγάλο μέρος τῆς ΝΑ. Βισαλτίας ἐξακολουθοῦσε

δοτου (VII, 116) θὰ πρέπει νὰ τὴν πάρουμε σὰν ὄνομα κύριο καὶ ὄχι ἐθνικό. Ἄλλοι βασιλιάδες τῶν Βισαλτῶν γνωστοὶ ἰδίως ἀπὸ νομίσματα εἶναι ὁ Μοσσέος, ὁ Δημήτριος, ὁ Βασταρεὺς κ. ἄ.

1) Χάρων, ἀπόσπ. 9 στὸν Ἀθήναιο, XII, 520 d - f.—FHG., I, 34 : «Τὰ ἴδια ἀφηγήθηκε καὶ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Καρδίας ὁ Χάρωνας ὁ Λαμψακηνὸς στὸ δεύτερο Ἔρω του, ὅπου γράφει τὰ παρακάτω : Οἱ Βισάλτες ἐκστράτευσαν ἐναντίον τῆς Καρδίας καὶ νίκησαν. Ἀρχηγὸς τους ἦταν ὁ Ὀναρης. Παιδὶ ἀκόμα ὁ Ὀναρης εἶχε πωληθεῖ δούλος στὴν Καρδία. Στὸ σπίτι τοῦ ἀφεντικοῦ του ἔμαθε τὴν τέχνη τοῦ κουρέα. Ἀνάμεσα στοὺς κατοίκους τῆς Καρδίας κυκλοφοροῦσε μιὰ προφητεία, πὼς οἱ Βισάλτες γρήγορα θὰ τοὺς πολεμήσουν καὶ συζητοῦσαν συχνὰ στὸ κουρεῖο γι' αὐτό. Ὁ Ὀναρης δραπετεύσε ἀπ' τὴν Καρδία, πῆγε στὴν πατρίδα του ὅπου οἱ Βισάλτες τὸν κάνανε ἀρχηγὸ τους καὶ τοὺς ὀδήγησε ἐναντίον τῆς Καρδίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Καρδίας μάθαιναν τ' ἄλογα νὰ χορεύουν στὰ συμπόσια μὲ τοὺς ἤχους τῶν ἀδλῶν. Κι αὐτὰ, σηκωμένα στὰ πσιανά τους πόδια, κάνανε μὲ τὰ μπροστινά τους μιμικὲς κινήσεις στὸ ρυθμὸ τῆς γνωστῆς τους μελωδίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἤξερε αὐτὸ ὁ Ὀναρης, ἀγόρασε ἀπὸ τὴν Καρδία μιὰ ἀδλητρίδα κι αὐτὴ ἔμαθε σὲ πολλοὺς Βισάλτες τὴν τέχνη τῆς. Μαζὶ μ' αὐτοὺς λοιπὸν ὁ Ὀναρης ἐκστράτευσεν στὴν Καρδία. Ὅταν ἀρχισε ἡ μάχη, τοὺς πρόσταξε νὰ παίξουν τίς μελωδίεσ πού ἤξεραν τὰ ἄλογα τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ ἄλογα ἀκούγοντας τοὺς ἤχους τοῦ ἀδλοῦ, σηκώθηκαν στὰ πσιανά τους πόδια κι ἀρχισαν νὰ χορεύουν. Ὁ στρατὸς τῆς Καρδίας ἦταν ὄλος ἀπὸ ἵππικό. Κι ἔτσι αὐτοὶ νικῆθηκαὶ».

2) Κόνων, 30,32. (στὸ Φώτιο, Μυριόβιβλος 186) : «Ἡ τοίνυν δὲ διήγησις τὰ περὶ Ὀλύνθου τῆς πόλεως καὶ Στρυμόνος τῶν Θρακῶν βασιλεύσαντος ἀπαγγέλλει . . . καὶ ὅτι παῖδες αὐτῶ τρεῖς γεγονάσι Βράγγας καὶ Ρῆσος καὶ Ὀλυνθος . . . Ὀλυνθος δὲ λέοντι συστάς ἐκουσίως ἐν τινι κνηγεσίῳ θνήσκει καὶ Βράγγας ὁ ἀδελφὸς πολλὰ καταλοφυράμενος τὴν συμφορὰν, Ὀλυνθον ὥπερ ἐτελεύτησε τόπω θάπτει, εἰς Σιθωνίαν δὲ ἀφικόμενος πόλιν ἐκτίσεν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, Ὀλυνθον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ παιδὸς ὀνομάσας».

3) Ἡρόδ. VIII, 116 : «ἔνθα καὶ ὁ τῶν Βισαλτῶν βασιλεὺς γῆς τε τῆς Κρηστωνικῆς Θρηξί».

4) Θουκυδ. IV, 109, 4 : «Θύσσον καὶ Κλεονάς καὶ Ἀκροθώους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δίον· αἱ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι θαρδάρων διγλώσσων . . . καὶ Βισαλτικὸν καὶ Κρηστωνικὸν καὶ Ἡδῶνες· κατὰ δὲ μικρὰ πολισμάτα οἰκοῦσι».—Διόδωρ. XII, 68,5.

νά συγγέεται μὲ τὴ Μυγδονία¹, ἐνῶ κατὰ τοὺς πρώτους ρωμαϊκοὺς χρόνους ἓνα βορεινὸ τῆς σύνορο τοποθετεῖται ἀπ' τὸ Στράβωνα στὴν Ἡράκλεια, κοντὰ δηλαδὴ στὸ βουνὸ Κερκίνη².

Μεταγενέστερα, οἱ Βισάλτες ἐμφανίζονται τὸ πιθανότερο σὰν ἄποικοι καὶ σὲ περιοχὲς ἀνατολικά τοῦ Στρυμόνα, κοντὰ στὸ Νέστο ποταμὸ, στὶς ΒΑ. ὄχθες τῆς λίμνης τοῦ Ἀχينوῦ, ἐπίσης στὶς πόλεις Ἡίονα καὶ Ἀμφίπολη³, μὰ αὐτὸ ἀμφισβητούμενο κι ὅλας ἀπὸ πολλοὺς, δὲν παραλλάζει τὴ γεωγραφικὴ ἔννοια τῆς χώρας ποὺ περιγράψαμε. Ἡ Βισαλία, μιὰ ἀπ' τὶς ἀρχαιότερες πελασγικὲς⁴ καὶ θρακικὲς ἐστίες ἦταν περίφημη γιὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν καρπερότητα⁵. Κτηνοτροφία⁶, ξυλεία⁷, ἐλιές, ἀμπέλια, σύκα⁸, δημητριακά⁹, λινάρι¹⁰ κλπ. ἰδιαίτερα μεταλλεῖα¹¹, ἔκαμναν τὴ γῆ τῆς πάντα ἐπιθυμητὴ σὲ φίλους καὶ ἐχθρούς.

1) Ἀριστοτέλ. Περὶ Θαυμ. Ἀκ. II, 12,3.—Αἰλιαν. Ποικ. Ἰστ. V, 27, XI, 40.—Ἀθῆν. IX, 63.—Γέλλιος, XVI, 15.—Στέφ. Βυζ. στή λ. Βισάλται.

2) Στράβ. VII, 331 ἀπόσπ. 36: «Ἵπὲρ δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως Βισάλται καὶ μέχρι πόλεως Ἡρακλείας, ἔχοντες αὐλῶνα εὐκαρπον ὃν διαρρεῖ ὁ Στρυμών... Ἀλλὰ καὶ ὁ Στρυμών ἐξ Ἀγριάνων γὰρ διὰ Μαίδων καὶ Σιντῶν εἰς τὰ μεταξὺ Βισαλτῶν καὶ Ὀδομάντων ἐκπίπτει».

3) Λυκόφρ. Ἀλεξ. 417.—T. Liv. LIX, 30, 3: «Pars prima Bisaltas, fortissimos viros—trans Nessum amnem incolunt et circa Strymonem—et multas frugum proprietates et metalla et opportunitatem Amphipolis, que obiecta claudiu omnes ab oriente Sole in Macedonian aditus»

4) Αἰσχύλος, Ἰκέτιδες, στ. 237-242:

«Ἐκείνων ποὺ κατοίκησαν ἀπ' τὰ παλιὰ
τὸν τόπο αὐτὸ εἶμαι παιδί, ἐγὼ ὁ Πελασγὸς
ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς τῆς χώρας κι ἀπὸ μένα
τῶν Πελασγῶν τὸ γένος πῆρε τ' ὄνομα,
τῆ γῆς ἐτούτη ποὺ καρπώνεται ἀπ' ὅπου
περνάει ὁ ἀδιάδατος Στρυμόνας».

Ἡρόδ. I, 57: «τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκόντων».

5) Στράβ. VII, 33 ἀπόσπ. 35: «ἔχοντες αὐλῶνα εὐκαρπον...».

6) Ἡρόδοτ. VII, 124.—Βιργίλιος, Γεωργικά III, 461.

7) Θουκυδ. IV, 108.—Πολύαινος, Στρατηγήμ.: «Ἡ δὲ ἐστὶ παραγωγῆς καὶ δασεία».

8) Θεόπομπος, FHG., I, 324 στὸν Ἀθῆν. III, 77α.

9) Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ἀπόσπ. 123 σ. 9 m.

10) Ἡρόδ. IV, 74.

11) T. Liv. 45.30,3.—Ἡρόδ. V, 17: «Πρῶτα μὲν γὰρ ἔχεται τῆς λίμνης τὸ μέταλλον ἐξ οὗ ὕστερον τούτων τάλαντον ἀργυρίου Ἀλεξάνδρω ἡμέρης ἐκάστης ἐφοῖτα, μετὰ δὲ τὸ μέταλλον Δύσωρον καλεόμενον ὄρος ὑπερβάντα εἶναι ἢ Μακεδονία».—Στράβ. XIV, 5,28 καὶ 331, 34: «καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Παγγαῖον ὄρος χρυσεῖα καὶ ἀργυρεῖα ἔχει μέταλλα καὶ ἢ πέραν καὶ ἢ ἐντὸς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ μέχρι Παιονίας».—Ἀριστ. Περὶ Θαυμ. Ἀκ. 45.—Ἐτυμ. Μ. στή λ. «Ἐχέδωρος... ὁ ἔχων (φασί) δῶρα· χρυσοῦ γὰρ καταφέρων ψήγματα· οἱ ἐγγῶριοι ἀρόνται, δέρματα αἰγῶν κείραντες, καὶ καθιέντες εἰς τὸ ὕδωρ».

Ἡ Βισαλτία, πολὺ νωρὶς ἀντάλλαξε τὸν πολιτισμὸ τῆς μὲ τὸν ἑλλη-
νικὸν¹ καὶ ἀργότερα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, προσαρτή-
θηκε σ' αὐτὸ καὶ ἔγινε ἐπαρχία του².

Στὸν ἐξελληνισμὸ τῶν Βισαλτῶν βοήθησε πολὺ τὸ ὅτι ἀκόμα ἀπ' τὸν
7ο αἰῶνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀποικίζουν τὴν παραλία τους.³

Οἱ Βισάλτες ἦταν ξακουστοὶ γιὰ τὴν ἀγάπην στὴν ἐλευθερία, τὴν πει-
θαρχία καὶ τὴν ἀνδρεία τους⁴.

Τί σημαίνει τὸ ὄνομα Βισάλτης ἢ Βισάλτιος ποὺ φαίνεται θρακικόν,
δὲν ξέρουμε. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος τὸ ἀποδίδει στὸν γενάρχη τους Βισάλ-
τη γιὸ τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Γῆς⁵. Ἀπ' αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι τοὺς θεωροῦσαν
αὐτόχθονες. Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ μῦθος γιὰ τὴ θεία καταγωγὴ τῶν Βισαλ-
τῶν πλάστηκε πολὺ ἀργότερα. Ἐνα τμήμα τῆς Βισαλτίας ὀνομάζονταν Συ-
κίνη, εἶχε ἀγνωστὴ ἔκταση καὶ βρισκονταν στὴ Ν. Α. ἄκρην τῆς, κοντὰ στὴ
λίμνη Βόλβη. Ἡ Συκίνη ἦταν ξακουστὴ στὴν ἀρχαιότητα γιὰ τοὺς τερα-
τώδεις λαγούς τῆς, ποὺ εἶχαν τάχα δυὸ σηκότια⁶. Ἡ πληροφορία προέρχε-
ται ἀπ' τὸν Ἀριστοτέλη⁷ καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος τῆς προοδευ-
τικῆς ὑπεροβῆς κατὰ τὴν ἀναμετάδοσίν τῆς ἀπ' τοὺς μεταγενέστερους ἀρ-
χαίους συγγραφεῖς⁸.

1) Παυσαν. IX, 29, 3 : «δεξιώτερον γὰρ τὰ τε ἄλλα ἐδόκει τοῦ Μακεδονικοῦ
τὸ ἔθνος εἶναι πάλαι τὸ Θράκιον καὶ οὐχ ὁμοίως εἰς τὰ θεῖα ὀλιγώτερον».

2) Θουκυδ. II, 99, 6.: «Ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οἱ Μακεδόνες οὗ-
τοι (Τημενίδαι) ἅ καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι, τὸν τε Ἀνθεμοῦντα καὶ Γρηστωνίαν καὶ Βισαλ-
τίαν καὶ Μακεδόνων αὐτῶν πολλήν».

3) Ἡρόδ. VII, 115 : «Ἀργίλιον πόλιν Ἑλλάδα». — Θουκυδ. IV, 103 : «Εἰσι
δὲ οἱ Ἀργίλιοι Ἀνδρίων ἀποικοί» — Πλούταρχ. Περικλ. XI : «εἰς δὲ Θράκην χιλιούς,
Βισάλταις συνοικήσοντας». — Στεφ. Βυζ. στή λ. Εὐπορία. Ἐπίσης στή λ. Βρέα κλπ.

4) Ἡρόδ. VIII, 116. — Τ. Liv. 45, 30 καὶ 44, 45, 8.

5) Στεφ. Βυζ. στή λ. «Βισαλία πόλις καὶ χώρα Μακεδονίας ἀπὸ Βισάλτου
τοῦ Ἥλιου καὶ Γῆς. Τὸ ἐθνικὸν Βισάλτης· ἔτσι καὶ Βισάλτης ποταμὸς· τὸ ἐθνικὸν
Βισάλτιος, ἀφ' οὗ Βισαλία ἢ χώρα. Λυκόφρων : τὸ μὲν γὰρ ἦν Στρυμόνος Βισαλ-
τία». Βλπ. Σχολ. Λυκόφρ. 417.

6) Ἡ πληροφορία θυμίζει τὸ περιπαιχτικὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, σχετι-
κὰ μὲ τὸ λαγὸ καὶ τὴ δειλία τους : «Τοῦ κάπηκαν τὰ ἦπατο σὺν τὸ λαγόν». Ὡστόσο
αὐτὰ γιὰ τὰ διπλὰ ἦπατα τῶν Βισαλτικῶν λαγῶν δὲ θᾶνε παραλογισμὸς νὰ τὰ συσχε-
τίσουμε θυμοσοφικὰ μὲ τὴ μεγάλη φήμην τῶν Βισαλτῶν, ποὺ ἦταν κατὰ τὸν Τ. Livius
(44, 45) ἄντρες ἀντρειώτατοι.

7) Ἀριστοτέλ. Περὶ Θουρ. Ἀκ. II, 12, 3 : «Δασυπόδων τι γένος, ὃ ἐστὶ....
καὶ περὶ τὴν λίμνην Βόλβην ἐν τῇ καλουμένῃ Συκίνῃ, οὗς ἂν τις δόξειε δύο ἦπατα
ἔχειν».

8) Ἀθῆν. IX, 63 : «Θεόπομπος δ' ἐν τῇ εἰκοστῇ τῶν ἱστορικῶν περὶ τὴν Βι-
σαλτίαν φησὶ λαγῶους γίνεσθαι δύο ἦπατα ἔχοντας». — Αἰλιαν. Ποικίλ. Ἱστορ. IV,

Ὁ ἐντοπισμὸς τῆς Συκίνης μέσα ἢ ἔστω κοντὰ στὴ Βισαλτία, μᾶς δίνει μιὰ σημαντικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸ ὡς ποῦ ἔφταναν τὰ ὄριά της, κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῶν τῶν συγγραφέων.

Τὸ ὄνομα Συκίνη κατὰ τὸ Σβορῶνο¹ εἶναι ἑλληνικὸ καὶ προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπ' τὰ πολλὰ σύκα τῆς περιοχῆς. Μὰ πιθανότερο φαίνεται νὰ εἶναι θρακικόν, ἴσως συνοικισμοῦ ποῦ καταστράφηκε, συγγενικὸ μὲ τὰ Σκιώνη², Σιδώνη³ κλπ. Μιὰ δευτέρη παραγωγή ἀπ' τὴ λέξη σίκινις (=χορὸς Σατύρων) ποῦ θὰ σήμαινε συνεκδοχικὰ τόπο τελέσεως βακχικῶν ὀργίων, φέρνει στὴ μνήμη μας τὸ ρομαντικὸ τοπωνύμιον τῆς Ἡϊῶνος «Νηρηίδων Χοροὶ» ποῦ διέσωσε ὁ Σκύμνος⁴ : «Στρυμῶν δὲ... μέχρι θαλάττης φερόμενος κατὰ τοὺς ἐκεῖσε Νηρηίδων χορούς».

ΚΡΗΣΤΩΝΙΟΙ

Οἱ Κρηστῶνιοι (καὶ Κρηστωναῖοι, Κρηστῶνες, Γρηστωναῖοι) τὴν ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀποτελοῦσαν ἓνα κράτος μὲ τοὺς Βισάλτες, ὅπως εἶδαμε⁵. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει πὼς ἐπρόκειτο γιὰ δυὸ λαοὺς ὁμόφυλους. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο⁶ οἱ Κρηστῶνιοι ἦταν ὑπολείμματα Πελασγῶν, ποῦ μετανάστευσαν σὲ ἀπροσδιόριστο χρόνο ἀπ' τὴ Θεσσαλία καὶ ἐγκαταστάθηκαν μὲ πρωτεύουσα τὴν Κρηστῶνα, ἓνα γύρο στὰ ΝΔ. τοῦ Δυσώρου, ἀπ' ὅπου πηγάζει καὶ ὁ Ἐχέδωρος ποταμὸς⁷. Μὰ καὶ ἂν δεχτοῦμε σὰν πραγματικὴ τὴν ὑπόθεση αὐτῆς τῆς μετανάστευσης, γεγονὸς εἶναι πὼς οἱ Πελασγοὶ κατοικοῦσαν ἄλλοτε, ὄχι μοναχὰ στὴ Θεσσαλία, μὰ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν περιφέρειαν τοῦ Στρυμόνα⁸, συνεπῶς οἱ Κρηστῶνιοι καὶ ἂν δὲν ἦταν αὐτόχθονες, ἦρθαν ἐδῶ τὸ πιθανότερο, κοντὰ σ' ἓνα λαὸ ὁμόφυλο.

27 καὶ XI, 11.—Στέφ. Βυζ. στὴ λ. Βισαλτία : «περὶ ταύτην οἱ λαοὶ σχεδὸν πάντες ἀλίσκονται δύο ἡπάτα ἔχοντες ὡς θεόπομπος ἱστορεῖ καὶ Φοβωρίνος». — Gellius N. A. XVI, 15.

1) Svoron. ὁ. π. σελ. 104 (παραπέμει) FHG, I, 324.

2) Θουκυδ. IV, 120.

3) Plin. IV, 17, 10.

4) Σκύμν. Περιηγ. X, 649 - 651.

5) Ἡρόδ. VIII, 116.

6) Ἡρόδ. VII, 124 : «Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχειδωρον, ὃς ἐκ Κρηστωνίων ἀρξάμενος, ρεεὶ διὰ Μυγδονίης χώρης καὶ ἐξίει παρὰ τὸ ἔλος τὸ ἐπ' Ἀξιῶ ποταμῶ», 127 : «Τῶν δὲ καταλεχθέντων τούτων ποταμῶν ἐκ Κρηστωνίης ρέων Ἐχειδωρος μόνος οὐκ ἀπέχρησε» καὶ I, 57 - 58, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν πελασγικὴ γλῶσσα τῶν Κρηστονίων (βλπ. σχετικὰ στὸ ἄρθρο Πελασγοί).

7) Ὁ σημερινὸς Γαλλικὸς ποταμὸς.

8) Στράβ. V, 221 : «ἀρχαῖον φύλον κατὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐπιπολάσαν». Αἰσχύλ. Ἰκέτιδ. στίχ. 250 - 259.

Ἐπολεμίσματα Κρησιωνίων διασώζονταν τὸν καιρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου στὴ χερσόνησο Ἀκτὴ τῆς Χαλκιδικῆς¹. Ἡ χώρα τους, ποὺ τὴ διέσχισε ἡ κεντρικὴ στρατιὰ τοῦ Ξέρξη κατὰ τὴν ἀθροδοῦ του στὴν Ἑλλάδα², καταλήφθηκε κάποτε καὶ ἀπ' τοὺς Παίονες, τῶν καιρὸ τῶν μεγάλων τους κατακτήσεων³. Ἀργότερα, μετὰ τὴν ὑποχώρηση τῶν Περσῶν, προσαρτήθηκε στὸ Μακεδονικὸ Κράτος⁴, γιὰ νὰ ὑποταχθεῖ τελικὰ μαζί του στοὺς Ρωμαίους.

Ὁ Λυκόφρωνας ἀναφέρει σὲ κάποιον στίχο του: Κρησιῶνης θεὸν Μάμερτον⁵, τὸν ὁποῖον ταυτίζουν μὲ τὸν Ἄρη τῶν Θρακῶν⁶. Ὁ Ἄρης ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπ' τὴ μυθολογία, μαζί μὲ τὴν Κριτοβούλη, γέννησε τὸν τραγικὸ αἰμομίκτη Παγγαῖο, ποὺ μὲ τὴν αὐτοκτονία του ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὸ δμώνυμο βουνό⁷.

Τὸ ὄνομα Κρησιωνία, Κρησιωνική, Κρησιῶνες, Κρησιωναῖοι, Γρησιωναῖοι κλπ. κατὰ τὸν Στέφ. Βυζ. ἀποδίδεται σὲ κάποιον ἄγνωστο ἀπὸ ἄλλη πηγὴ μυθολογικὴ γενάρχη Γράστο⁸. Δὲ χωραεὶ ὅμως ἀμφιβολία πὼς εἶναι προελληνικὸ, ἄγνωστης σημασίας γιὰ μᾶς σήμερα.

Ἡ Κρησιωνία, στὴν περίοδο τῆς Ρωμαιοκρατίας συγγέονταν μὲ τὴ

1) Θουκυδ. IV, 109.

2) Ἡρόδ. VII, 124: «τὴν μεσογαίαν τάμων τῆς ὁδοῦ», 127, 115 καὶ VIII, 116.

3) Στράβ. 331, 41: «Ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν οἱ Παίονες φαίνονται πολλὴν τῆς νῦν Μακεδονίας κατεσχηκότες, ὡς καὶ Πέρινθον πολιτορκῆσαι, καὶ Κρησιωνίαν καὶ Μυθρονίαν πᾶσαν...».—Θουκυδ. IV, 109.

4) Θουκυδ. II, 99 καὶ 100.—Ἡ προσάρτηση ὅλης τῆς χώρας ἔγινε ἀπ' τὸν Ἀλέξανδρο Α' κατὰ τὸ 480 π. Χ.

5) Λυκόφρ. Ἀλέξ. 937.—Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Κρησιῶν· πόλις Θράκης. ἔοικε δὲ εἶναι ἡ Κρησιῶν παρ' Ἡροδότῳ. Λυκόφρων «ὀρκωμοτῆσαι τόν τε Κρησιῶνης Θεόν». ὁ πολίτης Κρησιωναῖος παρὰ Πινδάρῳ. Ριανός δὲ Κρησιωνίους αὐτοὺς φησιν. Ἐκαταῖος δὲ Κρησιῶνας αὐτοὺς ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ Κρησιωνικὸν κτητικόν».

6) Συνέκρινε τὸν τύπο τοῦ Ἄρη στὰ νομίσματα τῶν Μάμερτινων, λαοῦ τῆς Καμπανίας, ποὺ κατέλαβε τὴ Μεσσηνίαν τῆς Σικελίας τὸν καιρὸ τοῦ Τυράννου Ἀγαθοκλή. Ἐπίσης τὸ ὄνομα Ἀρμάν, ποὺ κατὰ τὸ Ἑτυμ. Μ. 146, 42: «σημαίνει τὸν πόλεμον τῆ τῶν Φρυγῶν διαλέκτῳ, ὡς φησι Παλαμῆδης ἱστορικὸς ὁ τὴν κωμικὴν λέξιν συναγαγὼν» καὶ Ἀριμάν ἢ Ἀγριμάν ἢ Ἄγγρα Ματίνου = ὁ θεὸς τοῦ σκότους (τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ποὺ σωρεθεὶ παντοῦ ἐρείπια καὶ συμφορὰς) κατὰ τὴ Ζωροαστρικὴ θρησκευτικὴ μυθολογία, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν αἰώνιο ἀντίπαλό του Ὀρομάσδη, ποὺ λατρεῖονταν ὡς πνεῦμα φωτεινὸ καὶ ἀγαθόν. Ἀξίζει νὰ ἐρευνήσουμε γιὰ μιὰ πιθανὴ ἴσως συγγένεια στὰ ὀνόματα Ἀγριμάν ἢ Ἄγγρα Ματίνου μὲ τὸ Κάρ-μάνιον, τὸ ὄνομα τοῦ θουνοῦ ποὺ ὀνομάστηκε ἀπ' τὸ γιὸ τοῦ θρακικοῦ Ἄρη, ἀργότερα Παγγαῖο.

7) Πλούταρχ. Περὶ Ποταμ. III b. (βλ. Γ. Καφτ. Ἱστορ. Πόλ. Σερρών. Τόμ. Α' σελ. 40).

8) Στέφ. Βυζ. στὴ λ. «Κρησιωνία, χώρα Θράκης πρὸς τὴ Μακεδονία, Θουκυδίδης δευτέρα· ἀπὸ Γράστου τινός».

Μυγδονία¹. Τὴν δὲ πρωτεύουσά της Κρηστώννα,² μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νεότερους³ τοποθετοῦν κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Ξυλόπολη, ἄλλοι σιὰ Δ. ὑψώματα τοῦ Λαχανᾶ ἄλλοι κοντὰ στὸ Κιλκίς κλπ.

Ὑποστηρίχθηκε ὅμως καὶ ἡ ἄποψη πὼς στὴν Κρηστώννα αὐτὴ τοῦ Ἡρόδοτου, πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε στὴν Ἰταλία (Κορτώνη)⁴.

Ἡ σύγκριση προῆλθε ἀπ' τὸ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος τὴν τοποθετεῖ πρὸς βορρᾶν τῶν Τυρρηνῶν, λαὸ πού κατοικοῦσε βέβαια στὴν Ἰταλία, μὰ σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς μαρτυρίες ἦταν ἐκεῖ μετανάστης. Τὸ πιθανώτερο λοιπὸν εἶναι νὰ παραδεχθοῦμε, μιὰ πού τὰ σχετικὰ κείμενα ὄλων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐντοπίζουν σαφέστατα τὴν Κρηστωνική καὶ τοὺς Κρηστώννες, πὼς στὸ χῶρο ἀνάμεσα στὴν πόλη Κρηστώννα καὶ τὴ χερσόνησο Ἀκτὴ τῆς Χαλκιδικῆς ζοῦσαν Τυρρηνοὶ⁵, λαὸς Πελασγικός, πρᾶγμα πού τὸ μαρτυραεὶ ἄλλωστε ρητὰ ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο καὶ ὁ Θουκυδίδης⁶.

ΔΕΡΡΩΝΕΣ, ΖΑΙΕΛΕΟΙ, ΟΡΡΕΣΚΙΟΙ

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ λαοὶ εἶναι σὲ μᾶς γνωστοὶ μόνο ἀπὸ νομίσματα πού φέρνουν τὴν ὀνομασία τους⁷, μὰ μένουν χωρὶς γεωγραφικὸ ἐντοπισμὸ μέχρι σήμερα, παρ' ὅλη τὴν περιέργεια πού προκαλεῖ στοὺς σοφοὺς τὸ αἴνιγμα τῆς κοιτίδας τους. Μὲ βάση λοιπὸν τὰ νομίσματα αὐτὰ βεβαιώνεται ἡ ὑπαρξὴ τους γύρω σιὰ 500 π.χ. Ἀπ' τὶς παραστάσεις τους δὲ καὶ τὰ σύμβολα, βγάζουν μερικοὶ τὸ συμπέρασμα πὼς πρόκειται γιὰ λαοὺς παιονικοὺς πού κατοίκησαν σὲ περιοχὲς γύρω ἀπ' τὸ Στρυμόνα ποταμό.

1) Πτολεμ. 3, 13, 36.—Σκύμν. X, 620.—Plin. 4, 10.

2) Ἡρόδ. I, 57.—Λυκόφρ. Κασσ. 499.—Εὐφορίων, σὲ σχόλ. Τζέτζη,

3) Δήμιτσας, Ἀρχ. Γεωγρ. Μακεδ. Β', σ. 500. — Β. Κολοκοτρώνης. Μελέτη Ἑξελλην. Τοπωνυμ. Μακεδ. 1925 σ. 21. — Desdèvises - du - Dezert, Géogr. ancien. de Macéd. p. 351.—H. καὶ R. Kiepert, Formae orbis antiqui. πίν. XVI.

4) Βλπ. Ἰ. Θωμόπουλο, Πελασγικά. Ἀθ. 1912 σ, 20.

5) Φαίνεται πὼς τὰ ὑπολείματα αὐτὰ τῶν Πελασγῶν, πού κατέφυγαν ὅπως ἦταν φυσικὸ μετὰ τὸ ξάπλωμα τῶν ἄλλων λαῶν, σὲ μέρη ὄρεινά, ἀπ' ὅπου θὰ ἐπιδίδονταν σὲ ληστρικές ἐπιδρομὲς (βλπ. Εὐριπίδ. Ἡρακλ. Μαιν. — Κύκλωψ II : γένος Τυρρηνικὸν ληστῶν), εἶχαν γλῶσσα μὲ ἰδιόρρυθμη προφορὰ καὶ ἰδιαιτερὴ ἐθνικὴ ἐνδυμασία (Πολύαιν. 8, 8 : ἐσθῆτα ἔχων Τυρρηνίδα καὶ τῆ φωνῆ Τυρρηνίζων).

6) IV, 109 : «Αἱ οἰκοῦνται (οἱ πόλεις τῆς χερσ. Ἀκτῆς τῆς Χαλκιδικῆς) ξυμμίκτοις ἔθνεσι θαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικὸν ἐνὶ βραχύ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικὸν τῶν καὶ Ἀθημόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρρηνῶν οἰκησάντων καὶ Βισαλτικὸν καὶ Κρηστωνικὸν καὶ Ἠδῶνες· κατὰ δὲ μικρὰ πολιίσματα οἰκοῦσι».

7) Βλπ. Γ. Καφταντζή, Ἰστ. Πόλεως Σερρών. Ἀθ. 1967. Τόμ. Α' σ. 443. 448, 449.

Ἡ Σβορώνος¹ ἐντοπίζοντας τοὺς Δέρρωνες στὴν Παιονία, βρίσκει ἐπιβίωση τῶν λέξεων Δερρώνια καὶ Δέρρωτες (δερρῶν καὶ δερῶν: Στέφ. Βυζ. στὴ λ. Δερραῖοι) στὸ ὄνομα τῆς σημερινῆς λίμνης Δοριάνη, Δοράνη, Δοῖράνη, Dorijan, Dojran, τόσο περισσότερο καθ' ὅσο τις λέξεις δέρρις, δέρριον, δέρος, τις συναντοῦμε γραμμένες καὶ δορά, ὅπως τις ὀνομασίες Τερρώνη καὶ Τορώνη. Σημειώνει ἐπίσης τὸ ὄνομα τῆς παιονικῆς πόλης Δερρίοπος, ποὺ βρέθηκε σὲ ἀρχ. ἐπιγραφή² (Περλεπέ) σὰν σχετικὸ μὲ τὸν λαὸ ποὺ ἀναζητοῦμε³. Ἔτσι συμπεραίνει πὼς ἡ Δερρώνια πρέπει νὰ ἐρμηνευτεῖ σὰν μιὰ χώρα ἀνθρώπων ποὺ φοροῦσαν δέρματα (δεράς, δοράς) πρᾶγμα σύμφωνα ἄλλωστε μὲ τὴν πραγματικότητα, γιὰ καὶ μέχρι σήμερα οἱ κάτοικοι τῆς ψυχρῆς αὐτῆς μακεδονικῆς περιοχῆς ντύνονται μὲ δέρματα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρος Φωκάς ὀνόμαζε τοὺς εἰσβολεῖς ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα «διφθερίας». Κατὰ τὴ γνώμη μας ἴσως ὁμοίως νὰ σημαίνει τοὺς ψηλοὺς ἢ τοὺς ὀρεινοὺς⁴.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ἀκόμα, συνεχίζει ὁ ἴδιος, ὅτι ὑπῆρχε ἕνας θεὸς ἰατρὸς Δάρρων⁵ ἢ Θάρρων (ἐκεῖνος ποὺ δίνει θάρρος) καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀνόμαζαν ὄλους τοὺς θεραπευτὲς θεοὺς τοὺς Παίονας καὶ Παιήνας,⁶ πρᾶγμα ποὺ ἴσως νὰ σημαίνει πὼς οἱ Δέρρωνες καὶ οἱ Παίονες ἦταν συνώνυμοι, σὲ τρόπο ὥστε ὁ «Ἀπόλλων Δερρωναῖος» τῶν νομισμάτων τῶν Πελασγῶν Παιόνων,⁷ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόλλων Παιώνιος ἢ Παίων ἢ Παιήων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Μερικοὶ ἐπιστήμονες⁸ ὡστόσο, ταυτίζουν τοὺς Δέρ-

1) J. Svoronos, Journ. Intern. d' Archéol. Numism. Paris 1919, σ. 4, 20 καὶ 60.

2) A. Boeckh, C. I. G. n. 1967. — Στέφ. Βυζ. στὴ λ. — Στράβ. VII, 326 καὶ 358.

3) Κατὰ τὸν Β. Κολοκοτρώνη, δ. π, σελ. 21, ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Σβορώνου, ὅτι τὸ ὄνομα Δοράνη προῆλθε ἀπ' τὸ Δέρρωνες, δὲ φαίνεται πιθανός. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ταυτισμὸς τῆς ἀπ' τὸν O. Müller (Ueber die Makedoner, σ. 20) μὲ τὴ Δόδηρο τοῦ Θουκυδίδη (II, 98 καὶ 99). Δοράνη σύμφωνα μὲ τὸν R. καὶ H. Kiepert (Formae orbis antiqui, πίν. XVI καὶ ἐπεξηγ. σ. 4) εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος Ταυριανῆ, πόλης ποὺ σημειώνεται στὸν Πεντιγγεριανὸ Πίνακα.

4) Ἡσύχ. δέρα· ὑπερβολὴ ὄρους·, ὁ ἴδιος : «δέραι· αἱ συνάγκειαι Λάκωνες· καὶ τὸ ἄνω. Κύπριοι».

5) Ἡσύχ. στὴ λ. «Δάρρων· Μακεδονικὸς δαίμων ὃ ὑπὲρ τῶν νοσοῦντων εὐχονται».

6) Ὁμ. Ἰλ. E, 401 καὶ 900 : «Τῷ δ' ἐπὶ παιήων ὀδυνήφατα φάρμακα πάσων ἠκέσατ'·». — Στράβ. «Οὐλίον δ' Ἀπόλλωνα καλοῦσι τινα καὶ Μιλήσιοι καὶ Δήλιοι, οἷον υἱγιαστικὸν καὶ Παιωνικόν· τὸ γὰρ οὐλεῖν υἱγαίνει».

7) Νομίσματα ἀσημένια ποὺ φέρουν στὴ μιὰ ὀψη τὸ ὄνομα Λυκαίτιος καὶ στὴν ἄλλη κεφάλι Ἀπόλλωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή Δερρωναῖος (πρβλ. Ζεὺς Καταναῖος, Ζεὺς Δωδωναῖος) : J. Svoron. δ. π. Πίν. XIX, ἀριθ. 3.

8) M. Th. Reinach. Rev. Num. 1897, p. 121.

ρωνες με τους Δερσαίους του Ἡρόδοτου,¹ που ἐντοπίζονται στην περιοχή Κρηνίδων (Ν. τῆς Δράμας). Ἡ συνταύτιση εἶναι ἀπίθανη κατὰ τὸ Σβορώνο ἐξ αἰτίας τῆς γραμματολογικῆς ἀσυμφωνίας τῶν ὀνομάτων τους².

Βασιλιάδες τῶν Δερρωνέων θεωροῦνται οἱ Εὐεργέτας, Ἐγκονος καὶ Δόκιμος, ὀνόματα γνωστὰ ἐπίσης μόνο ἀπὸ νομίσματα³.

Σχετικὰ με τοὺς ἄλλους δυὸ λαοὺς Ζαιλέους καὶ Ὀρρεσκίους, βλπ. στὸ κεφάλ. Πόλεις Ὀδομαντικῆς, ἄρθρα Γαρησκὸς καὶ Ζαίλεια.

ΙΟΥΔΑΙΟΙ

Ἡ παρουσία Ἰουδαίων σημειώνεται στὸ μακεδονικὸ χῶρο γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ περίοδο. Ἡ ὑπαρξὴ τους εἶναι βεβαιωμένη στους Φιλίππους, στὴ Θεσσαλονίκη, τὴ Βέρροια καὶ ἴσως στὴν Ἀμφίπολη, πράγμα ὃχι ἄσχετο με τὴν ἔλευση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὶς πόλεις αὐτές⁴.

Φαίνεται ὅμως πὼς καὶ στὴν πλούσια περιφέρεια Σερρών ἐγκαταστάθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι σὰν ἄποικοι τῶν Ρωμαίων (ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦταν Ρωμαῖος ὑπήκοος) ἢ ἔμποροι, εἰδικότερα στὴ Ζίχνη, Ἀηδονοχώρι κ.ἄ. ἂν κρίνουμε ἀπὸ ὀρισμένες ἀρχαῖες ἐπιγραφές⁵ καὶ μεταγενέστερα βυ-

1) Ἡρόδ. VII, 110 : «Σαπαῖοι, Δερσαῖοι, Ἡδωνοί». Πρδλ. Στέφ. Βυζ. στὴ λ. Δερραῖοι.—Ἐκαταῖο : Δάρσιοι.—Στράβ. 7,330 ἀπόσπ. 32 : Δέρρις (ἀκρωτήριο στὴ Χερσόνησο τῆς Χαλκιδικικῆς Σιθωνίας).—Plin. IV, 17 : «Pydna, Derrha (=Δέρρα), Scione» (πόλη τῆς Σιθωνίας, ἐπίσης Τερώνη ἢ Τορώνη κ.λ.π.

2) J. Svoron. ὁ. π. «Εἶναι ἀδύνατον ὁ τύπος Δερρονικὸν (=ἀργύριον στὰ νομίσματα) νὰ παράγεται ἀπ' τοὺς Δερραῖους, Δερσαίους ἢ Δαρσίους, ἀπαιτώντας τὸ ὄνομα Δέρρων, Δέρρονος, Δέρρονες... Ἐξ ἄλλου οἱ Δέρριοι τοῦ Πτολεμαίου εἶναι ἕνας λαὸς τῆς Ἰστρίας καὶ οἱ Δερσαῖοι τοῦ Νόννου (XXVI, 149) ἕνας λαὸς τῶν Ἰνδιῶν φανταστικός. Οἱ Δερραῖοι πάλι καθορίζονται ἀπὸ τὸ Στέφ. Βυζ. σὰν λαὸς θρακικός, οἱ καλούμενοι Δερσαῖοι ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο καὶ τοὺς ὁποίους ὁ Θουκυδίδης (II, 101) τοποθετεῖ : πέραν Στρυμόνος καὶ βορρῆαν Θράκης, δὲν εἶναι δυνατόν συνεπὼς νὰ τοὺς ἐντοπίσουμε στὴν ἴδια χώρα με τὸν παιονικὸ λαὸ Δέρρωνες, ποὺ ἀναφέραμε».

3) Γ. Καφταντ. ὁ. π. σελ. 447.

4) Πράξ. Ἀποστ. 16, 12, 21 : «εἰς Φιλίππους... Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες», 17, 1 : «Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων», 17, 10 : «εἰς Βέρροια, οἷτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων».

5) Γ. Καφταντζή, Ἱστορ. Πόλ. Σερρών. Τόμ. Α' 1967 σ. 315 ἀριθ. 531 (ἐπιγρ. Ἀηδονοχωρίου ὅπου ἡ Ἰουδαϊκὴ λέξη : ἀμήν). Β.С.Н. 56 (1932) 291 καὶ Δ. Κανατσούλης, Μακεδ. Προσωπογρ. Θεσ|κη 1955 σ. 80 : «Κλ(αύδιος) Τιθέριος Πολύχαρμος ὁ καὶ Ἀχύριος, κάτοικος Στόβων, ἐβραϊκῆς καταγωγῆς καὶ «πατὴρ τῆς ἐν Στόβοις Συναγωγῆς» παραχωρεῖ με δωρητήρια διάφορα οἰκήματα σὲ Ἰουδαϊκὸ τέμενος στοὺς Στόβους».

ζαντινὰ ἔγγραφα¹.

Ὁ ἀριθμὸς τους αὐξήθηκε σημαντικὰ κατὰ τὸν 15ον αἰώνα, ὅταν πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἔφτασαν καὶ ἐγκαταστάθησαν στὴ Θεσ)νίκη, τὶς Σέρρες κ. ἄ. μετὰ ἀπ' τὰ θεσπίσματα τῆς Ἱερῆς Ἐξέτασης καὶ ἓνα διάταγμα τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας (1492) σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία μέσα σὲ τέσσερες μῆνες. Ἡ γλῶσσα τους, παραφθαρμένη Ἰσπανικὴ καὶ Πορτογαλλικὴ ἐπικράτησε ἀπὸ τότε σὲ ὅλους τοὺς Ἑλληνας Ἰουδαίους.

1) Χρυσόβουλο Ἀνδρονίκου III (1333 μ. Χ.): «Ἐπει δὲ μοναχὸς Ἰάκωβος ἔδειξε κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν πίστιν καὶ ὑπόληψιν καθαρὰν εἰς τὴν βασιλείαν μου λαμβάνει κατ' ἔτος ... ἀπὸ τῶν εἰς τὸ κάστρον τῆς Ζίχνας Ἰουδαίων ὑπέρ-
πυρα εἴκοσι χάριν προσοδίου αὐτοῦ». Βλ. A. Guillou. Les Archives de Saint -
Jean - Prodrôme. Paris 1955 σ. 97.

